

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 347.956(043.3)

MOSCALCIUC, Vitalie

**GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE PĂRȚILOR LA
EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA PĂRĂTULUI**

Teză de doctorat în drept
Specialitatea: 553.03 Drept procesual civil

Autor:	_____	Moscalciuc, Vitalie
Conducător de doctorat:	_____	Crețu, Vasile, doctor în drept, conferențiar universitar
Comisia de îndrumare:	_____	Belei, Elena, doctor în drept, conferențiar universitar
	_____	Coban, Igor, doctor în drept, conferențiar universitar
	_____	Macovei, Gheorghe, doctor în drept, lector universitar

CHIȘINĂU, 2022

© MOSCALCIUC VITALIE, 2022

CUPRINS:

ADNOTARE (în limbile: română, engleză și rusă).....	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL GARANȚIILOR PROCESUAL-CIVILE ALE PĂRȚILOR LA EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA PÂRĂTULUI	22
1.1. Analiza situației în domeniul garanțiilor.....	23
1.2. Analiza situației în domeniul examinării cauzei <i>in absentia</i>	29
1.3. Concluzii la capitolul 1.....	34
2. ANALIZA CONCEPTULUI, STRUCTURII ȘI TIPURILOR GARANȚIILOR	35
2.1. Introducere în conceptul de <i>garanție</i>	36
2.2. Garanții generale.....	46
2.3. Garanții speciale (juridice).....	66
2.4. Garanții procesual-civile.....	79
2.5. Concluzii la capitolul 2.....	83
3. ABSENTEISMUL PROCESUAL ȘI CONSECINȚELE ACESTUIA PENTRU PĂRȚI	87
3.1. Motivele și consecințele absenteismului procesual al părților la proces.....	90
3.2. Participarea la examinarea cauzei civile – drept sau obligație?.....	97
3.3. Concluzii la capitolul 3.....	102
4. GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE RECLAMANTULUI LA EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA PÂRĂTULUI	104
4.1. Garanțiile dreptului reclamantului la accesul liber la justiție, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.....	106
4.2. Garanțiile dreptului reclamantului la îndeplinirea justiției într-un termen rezonabil, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.....	112
4.3. Concluzii la capitolul 4.....	120
5. GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE PÂRĂTULUI LA EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA ACESTUIA	122
5.1. Garanțiile drepturilor pârâtului la faza intentării procesului civil.....	128
5.2. Garanțiile drepturilor pârâtului la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare.....	132

5.2.1. Garanțiile drepturilor pârâtului în cadrul citării ordinare	135
5.2.2. Garanțiile drepturilor pârâtului în cadrul citării extraordinare	146
a. Citarea publică a pârâtului.....	148
b. Căutarea pârâtului.....	155
5.3. Garanțiile drepturilor pârâtului absent la faza dezbaterilor judiciare.....	164
5.4. Conceptul de <i>antigarantii</i>	171
5.5. Garanțiile procesual-civile ale părților în cadrul fazelor facultative ale procesului.....	174
5.6. Procedura de examinare în contumacie (<i>in absentia</i>).....	177
5.7. Concluzii la capitolul 5.....	186
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	190
BIBLIOGRAFIE.....	205

ADNOTARE

Moscalciuc Vitalie, „Garanțiile procesual-civile ale părților la examinarea cauzei în lipsa pârâtului”, teză de doctor în drept. Școala doctorală științe juridice a Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2022.

Structura tezei: Prezenta lucrare însumează 222 de pagini, ce includ: adnotare în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 312 titluri. Rezultatele obținute sunt publicate în 5 lucrări științifice și în 3 comunicări la foruri științifice.

Cuvintele-cheie: proces civil, garanții, antigaranții, lipsa pârâtului, căutarea pârâtului, citare publică, citare legală, desemnarea avocatului, termen rezonabil, acces liber la justiție, contradictorialitate și egalitate, procedură în contumacie, procedura *in absentia*.

Domeniul de studiu derivă din problematica legată de examinarea cauzei în lipsa pârâtului și implică identificarea garanțiilor procesuale de care beneficiază părțile la procesul civil.

Scopul tezei este de a identifica garanțiile drepturilor părților la proces oferite de legislația Republicii Moldova și de a stabili existența unui echilibru între aceste garanții, în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.

Obiectivele tezei constau în conceptualizarea garanțiilor prin indentificarea structurii, funcționării și aplicabilității acestora; identificarea garanțiilor procesuale de care beneficiază părțile, în condițiile speciale de examinare a cauzei civile în lipsa pârâtului; determinarea nivelului de protejare a drepturilor și intereselor părților în condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în realizarea unei cercetări în premieră, la nivel național, ce se concentrează pe problematica examinării cauzei în lipsa pârâtului și pe identificarea garanțiilor procesuale specifice părților la proces. Originalitatea lucrării constă în cercetarea problematicii privind derularea procedurilor *in absentia* prin prisma garanțiilor procesuale de care beneficiază părțile la proces, ceea ce permite, pe lângă identificarea spectrului de garanții procesuale ale reclamantului și ale pârâtului, să concluzionăm inclusiv cu privire la gradul de protejare a drepturilor acestor părți.

Rezultatele obținute ne oferă posibilitatea să reevoluăm conceptul de garanții, cercetând detaliat toate aspectele ale acestei categorii, să stabilim algoritmul de identificare a garanțiilor părților și să concluzionăm cu privire la nivelul de garantare a drepturilor părților în condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului, ceea ce ne permite să înaintăm un șir de propuneri conceptuale și de amendamente legislative.

Semnificația teoretică constă în abordarea mai multor probleme pur teoretice ce țin în primul rând de înțelegerea a însuși conceptului de „garanții”; în stabilirea rolului prezenței fizice a părților la proces și a impactului absenței lor asupra drepturilor părților; în determinarea volumului de garanții de care beneficiază părțile la proces; în contrapunerea garanțiilor părților, oferind astfel o imagine clară a statutului juridic procesual al fiecărei părți la proces.

Valoarea aplicativă a lucrării ține de identificarea lacunelor și contradicțiilor în legislația procesual-civilă, fiind expuse și motivate soluții practice pentru problemele și dificultățile cu care se confruntă instanțele de judecată în caz de examinare a cauzelor în lipsa pârâtului. Totodată, sunt formulate propuneri *de lege ferenda* menite să îmbunătățească cadrul legal, urmărindu-se astfel ca scop consolidarea statutului juridic al părților la proces, eficientizarea procedurilor, reducerea costurilor și termenelor procesuali.

Implementarea rezultatelor științifice: Cercetările efectuate și concluziile elaborate pot servi în calitate de material didactic pentru instruirea studenților și masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept. Totodată, dat fiind că multe dintre subiectele abordate sunt inedite pentru știința procesual-civilă națională, considerăm că această lucrare poate servi drept reper pentru cercetările viitoare ce urmează să dezvolte, să amplifice, inclusiv (de ce nu?) să combată cele constatate în prezenta lucrare.

ANNOTATION

Moscalciuc Vitalie „The civil-procedure guarantees of the parties when examining the case in the absence of the defendant”, doctoral thesis. Doctoral School of Legal Sciences of the State University of Moldova. Chisinau, 2022.

Structure of the thesis: This work includes 222 of text pages, annotation in Romanian, English and Russian, list of abbreviations, introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 312 titles. The results obtained are published in 5 scientific papers and in 3 communications in scientific forums.

Keywords: civil trial, guarantees, anti-guarantees, absence of the defendant, search of the defendant, public summons, legal summons, appointment of attorney, reasonable term, free access to justice, contradictorality and equality, contumacy procedure, procedure *in absentia*.

The field of study derives from the issue related to the examination of the case in the absence of the defendant and involves the identification of procedural guarantees that the parties in the civil trial benefit from.

The purpose of the thesis is to identify the guarantees of the rights of the parties to the trial provided by the legislation of the Republic of Moldova and to establish the existence of a balance between such guarantees, in the conditions of absence of the defendant.

The novelty and scientific originality lies in conducting a research for the first time in the national procedural science, focusing on the issue of examining the case in the absence of the defendant and identifying specific procedural guarantees of the parties to the trial. The originality of the paper consists in researching the issue of procedural absenteeism in terms of procedural guarantees enjoyed by the parties to the trial, which allows us, in addition to identifying the spectrum of procedural guarantees of the plaintiff and of the defendant, to conclude even on the degree of protection of the rights of these parties.

The obtained results allow us to re-evaluate the concept of guarantees, researching in detail all aspects of this category, to establish the algorithm for identifying the guarantees of the parties and to conclude on the level of guarantee of the rights of the parties, allowing us to come up with a series of conceptual proposals and of legislative amendments.

The theoretical significance lies in addressing several purely theoretical problems, which are primarily related to the understanding of the very concept of „guarantees”; in establishing the role of the physical presence of the parties to the trial and the impact of the absence of the defendant on the rights of the parties; in determining the volume of guarantees that the plaintiff benefits from on the one hand, and the defendant on the other hand; in confronting the guarantees of the parties, which provides a clear picture of the procedural legal status of each of the parties.

The applicative value of the paper is related to the identification of gaps, omissions and contradictions in the civil-procedural legislation, being exposed and motivated practical solutions for the problems and difficulties that courts encounter, in the circumstances of examining the cases in the absence of the defendant. At the same time, proposals for amending the law are drafted, aimed at improving the legal framework, thus aiming to strengthen the legal status of the parties to the process, streamline the procedures, reduce the costs and the procedural terms.

Implementation of scientific results: The carried out research and the drawn conclusions can serve as teaching material in the field of training of students and masters, in law institutions. At the same time, since many of the topics addressed are innovative for the national civil-procedure science, we consider that this work can be perceived as a starting milestone for future researchers, who shall develop, amplify and why not, combat those concluded in this research.

АННОТАЦИЯ

Москальчук Виталий „Гражданско-процессуальные гарантии сторон при рассмотрении дела в отсутствие ответчика“, диссертация на соискание ученой степени доктора наук. Докторская школа юридических наук Государственного университета Молдовы. Кишинев, 2022.

Структура диссертации: Данная работа состоит из 222 страниц, включающих: аннотацию на румынском, английском и русском языках, список сокращений, введение, пять глав, общие выводы и рекомендации, библиографию из 312 названий. Полученные результаты опубликованы в 5 научных работах и в 3 докладах на научных конференциях.

Ключевые слова: гражданский процесс, гарантии, антигарантии, отсутствие ответчика, розыск ответчика, публичный вызов, судебный вызов, назначение адвоката, разумный срок, свободный доступ к правосудию, состязательность и равенство, процедура в отсутствие.

Область исследований проистекает из вопроса, связанного с рассмотрением дела в отсутствие ответчика, и включает в себя определение процессуальных гарантий предоставленных сторонам в гражданском процессе.

Цель дипломной работы - выявить гарантии прав сторон судебного разбирательства, предусмотренные законодательством Республики Молдова и установить наличие баланса между этими гарантиями в особых условиях рассмотрения дела в отсутствие ответчика.

Задачи диссертации - концептуализирование гарантии путем определения их структуры, действия и применимости; определение процессуальных гарантий, которыми пользуются стороны в особых условиях рассмотрения дела в отсутствие ответчика; определение уровня защиты прав и интересов истца и ответчика в условиях рассмотрения дела в отсутствие ответчика.

Новизна и научная оригинальность заключаются в том, что впервые на национальном уровне проводится исследование вопроса о рассмотрении дела в отсутствие ответчика и выявляются конкретные процессуальные гарантии сторон. Оригинальность исследования состоит в том, что вопрос о рассмотрении дела в отсутствие ответчика исследуется с точки зрения процессуальных гарантий, которыми пользуются стороны судебного разбирательства, что позволяет нам, помимо определения спектра процессуальных гарантий истца и ответчика, сделать вывод и о степени защиты прав этих сторон.

Полученные результаты позволяют по-новому оценить понятие „гарантий“, детально исследуя все аспекты данной категории, установить алгоритм выявления гарантий сторон и сделать вывод об уровне гарантированности прав сторон, что позволяет нам выдвинуть ряд концептуальных предложений по внесению поправок в законодательство.

Теоретическая значимость заключается в решении ряда чисто теоретических проблем, которые в первую очередь связаны с пониманием самого понятия „гарантий“; в установлении роли физического присутствия сторон в судебном процессе и влияния их неявки на права сторон; в определении объема гарантий, предоставляемых, с одной стороны, истцу, а с другой - ответчику; в противопоставлении гарантий сторон, тем самым выделяя процессуально-правовой статус каждой из сторон.

Прикладная ценность работы состоит в выявлении пробелов, упущений и противоречий в гражданско-процессуальном законодательстве и в предложении аргументированных практических решений проблем и трудностей, с которыми сталкиваются суды при рассмотрении дел в отсутствие ответчика.

Внедрение научных результатов. Полученные выводы могут послужить учебным материалом при подготовке студентов и магистров в юридических вузах. Поскольку многие из рассматриваемых нами вопросов и тем не были до сих пор затронуты национальной гражданско-процессуальной наукой, считаем, что эта работа может стать солидным подспорьем для дальнейших исследований в данном направлении.

LISTA ABREVIERILOR

art. – articol

alin. – alineat

c. – contra

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CPC – Cod de procedură civilă

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

DEX – Dicționar Explicativ al Limbii Române

etc. – etcetera

FR – Federația Rusă

lit. – literă

nr. – număr

p. – pagină

par. – paragraf

pet. – punct

RM - Republica Moldova

v. – versus

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei propuse spre cercetare:

Una dintre problemele cele mai stringente cu care se confruntă Republica Moldova în perioada istoriei sale moderne este problema demografică, țara noastră fiind afectată masiv de fenomenul migrației.

Astfel, conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, la începutul anului 2019 populația cu reședință obișnuită, incluzând în sine persoane care pe parcursul ultimelor 12 luni au trăit preponderent pe teritoriul țării, exceptând perioade scurte, a constituit un număr total de 2 681 734 de persoane.¹

În conformitate cu datele recensământului populației din anul 1989, numărul populației Republicii Moldova a constituit 3 657 665 de persoane, iar la recensământul din anul 2004 numărul populației Republicii Moldova a constituit 3 383 332 de persoane.²

Astfel, cu regret constatăm că în decurs de 15-20 de ani țara noastră a pierdut peste 1 milion de cetățeni, iar acest proces este în plină desfășurare.

Potrivit unui studiu realizat de Organizația Națiunilor Unite, în fiecare oră țara noastră este părăsită de cel puțin patru persoane, ceea ce înseamnă că într-o zi numărul populației se micșorează cu circa 100 de oameni, iar anual cu mai bine de 30 de mii³, astfel Republica Moldova aflându-se în topul țărilor care pierd zilnic cei mai muți cetățeni.

Fenomenul migrației masive afectează toate domeniile vitale ale țării noastre, în primul rând cel economic, social, demografic, politic etc. Însă naivi sunt acei ce consideră că acest fenomen nu atinge domeniul justiției și în general aspectul juridic al vieții oamenilor, considerând din contra că un număr mai mic de oameni echivalează cu un număr mai mic de cereri, proceduri, dosare și cauze pe rolul instanțelor.

Conform datelor statistice oferite de Ministerul Justiției în anul 2009, în instanțele naționale au parvenit 60 016 cauze civile, în 2010 – 62 107, în 2012 – 69 034, în 2014 – 63 068, în 2016 – 57 390, în 2018 – 66 649, în 2020 – 62 757.⁴ Astfel, cifrele prezentate nu arată o scădere substanțială a numărului de cereri depuse către instanțele naționale.

---

¹ Banca de Date Statistice on-line al Biroului Național de Statistică. Disponibil: <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/>

² Banca de Date Statistice on-line al Biroului Național de Statistică. Disponibil: <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=295&id=2234>

³ GALBEN, D. *Oamenii pleacă din R. Moldova ca să nu mai revină*. Timpul.md. Disponibil: <https://www.timpul.md/articol/oamenii-pleaca-din-r--moldova-ca-sa-nu-mai-revina-98152.html>

⁴ Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Disponibil: <http://www.justice.gov.md/slidepageview.php?l=ro&idc=56&>

Fenomenul migrației prezintă în primul rând riscuri majore pentru statutul juridic al persoanelor plecate din țară și care domiciliază în mod permanent în afara hotarelor țării noastre. Astfel, fenomenul atacurilor raider⁵ și al deposedărilor ilegale de bunuri imobile⁶ au devenit titluri de știri obișnuite în ultimii ani. La aceste infracțiuni se alătură un șir întreg de infracțiuni și acțiuni civile ce trec neobservate de societate, dar care impactează iremediabil persoanele afectate, devenind posibile, în multe dintre cazuri, anume datorită situației de aflare a cetățenilor un timp îndelungat în afara hotarelor țării, precum și a ignoranței din partea legiuitorului și a sistemului.

Legiuitorul pare să nu perceapă amploarea problemei legate de aflarea a unui număr de aproape o treime din populație peste hotarele țării; cu toate acestea, amploarea problemei, gradul de afectare a statutului juridic al cetățenilor migrați, precum și riscurile asociate acestora trebuie recunoscute, evaluate, conștientizate și remediate cât mai urgent posibil.

Riscurile juridice asociate persoanelor aflate perioade îndelungate în afara hotarelor țării noastre sunt mai degrabă de ordin procesual, decât de ordin material. Astfel, poziționarea fizică a persoanelor nu afectează spectrul de drepturi materiale de care beneficiază aceste persoane. Pe de altă parte, sub aspect procesual, domiciliul permanent și locul efectiv de aflare a persoanei sunt elemente definitorii în soarta procesului pornit împotriva unei persoane.

Dacă e să luăm procedura penală, constatăm că legiuitorul a fost destul de generos atunci când a reglementat expres condițiile examinării cauzei în lipsa inculpatului, determinând minuțios garanțiile și instrumentele procesuale de apărare ale inculpatului absent. Totodată, specificul procedurii penale este de așa natură încât lipsa inculpatului este în primul rând efectul voinței inculpatului, în majoritatea cazurilor acesta eschivându-se în mod intenționat de la participarea la examinarea cauzei, conștientizând riscurile și consecințele unei astfel de participări.

Pe de altă parte, legislația procesual-civilă abordează doar tangențial problema examinării cauzei în lipsa pârâtului, atenția principală fiind acordată procedurii generale de examinare a cauzei, cu participarea ambelor părți.

Astfel, specificul procedurii civile, condiționat de principiile disponibilității, contradictorialității și egalității participanților la proces, face ca imposibilitatea citirii pârâtului să ducă la examinarea cauzei în lipsa acestuia, iar absența pârâtului fiind compensată printr-un set de garanții și instrumente procesuale.

---

⁵ Portalul de știri Point.md. *Top 10 atacuri de tip raider în Moldova*. Disponibil: <https://point.md/ru/novosti/politika/top-10-atacuri-de-tip-raider-in-moldova>

⁶ Centru Național Anticorupție. Disponibil: <https://cna.md/libview.php?l=ro&id=1862&idc=5&t=/Serviciul-relatii-publice/Comunicate-de-presa/Schema-frauduloasa-de-deposedare-de-imobile-destructurata-de-CNA-la-Cahul-Doua-persoane-intre-care-un-registrator-au-fost-retinute/>

Extras din Decizia CSJ Nr. 2r-426/20 din 16.10.2020: „Prin hotărârea din 16 septembrie 2019 a Judecătorei Chișinău, sediul Centru s-a admis acțiunea înaintată de ÎM „Orange Moldova” SA. S-a încasat din contul lui Vitalie Badia în beneficiul ÎM „Orange Moldova” SA a datoriei în sumă de 15252,07 lei, a cheltuielilor pentru asistența juridică în sumă de 1000 lei și a taxei de stat în sumă de 457,56 lei. La 20 februarie 2020, Vitalie Badia a depus cerere de apel nemotivată împotriva hotărârii din 16 septembrie 2019 a Judecătorei Chișinău, sediul Centru, solicitând repunerea în termen a apelului, admiterea cererii de apel, casarea hotărârii contestate, cu pronunțarea unei noi hotărâri de respingere a acțiunii. Prin încheierea din 14 mai 2020 a Curții de Apel Chișinău s-a respins cererea de repunere în termen și s-a restituit cererea de apel depusă de către Vitalie Badia. La 08 iulie 2020, Vitalie Badia a declarat recurs împotriva încheierii din 14 mai 2020 a Curții de Apel Chișinău, solicitând admiterea recursului, casarea încheierii recurate, admiterea cererii de repunere în termen a apelului, cu restituirea cauzei spre rejudecare în instanța de apel. În motivarea recursului, recurentul a indicat că a luat cunoștință cu încheierea contestată la 08 iulie 2020. Totodată, Vitalie Badia a relatat că cererea de apel a fost depusă peste termenul de 30 de zile, din cauza unor factori obiectivi, care nu pot fi puși în culpa sa. Astfel, după cum rezultă din materialele cauzei, cauza a fost examinată în lipsa sa, nefiind citat legal, or, plicurile poștale cert indică asupra faptului că scrisorile expediate la adresa XXXXXXXX au fost restituite instanței cu mențiunea „nereclamat”. Mai mult, recurentul a notat că în perioada în care era expediată corespondența poștală se afla peste hotarele Republicii Moldova, fapt confirmat prin comunicatul eliberat de Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, respectiv a fost în imposibilitate de a recepționa corespondența. Vitalie Badia a menționat că despre existența hotărârii a aflat la 30 decembrie 2019, când a fost telefonat de executorul judecătoresc.”⁷

Extrasul din decizia de mai sus confirmă o dată în plus situația creată și problemele cu care se confruntă justițiabilii, care află despre hotărârile irevocabile, pronunțate în lipsa lor, de la executorul judecătoresc.

Judecarea cauzei în lipsa pârâtului implică unele derogări de la normele generale ale procedurii civile, creând astfel riscul afectării drepturilor procesuale ale părților la proces. Prin urmare, asigurarea unei balanțe echitabile între realizarea scopurilor procesului civil și a drepturilor persoanei absente constituie una dintre problemele majore ale procesului civil modern.

Cel mai frustrant din punctul de vedere al justițiabilului, precum și din perspectiva societății, este arbitrarul și părtinirea, a căror suspiciune persistă și este incurabilă în condițiile în care cauza este examinată doar în prezența judecătorului și a reclamantului, iar procesul judiciar, în astfel de

---

⁷ ÎM „Orange Moldova” SA vs Badia Vitalie, Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, Decizia Nr.2r-426/20 din 16.10.2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

condiții, adesea devine unul pur formal, fiind ca regulă finalizat cu o hotărâre care satisface întru totul pretențiile reclamantului. Ca urmare, o importanță deosebită trebuie acordată problemei garantării drepturilor pârâtului absent pe parcursul întregului proces. Cu toate acestea, având în vedere că scopul procesului civil implică atât apărarea drepturilor reclamantului, cât și ale celorlalți participanți la proces, procedura judecării cauzei în lipsa pârâtului trebuie să fie echilibrată, astfel încât urmează a fi cumulate interesele unei bune justiții și interesele legitime ale persoanelor implicate în procesul civil. Totodată, nu trebuie să uităm că examinarea cauzei în lipsa pârâtului are efecte asupra ambelor părți la proces, suferind desigur în primul rând pârâtul, dar nu poate fi ignorată și nici condiția specială a reclamantului.

Examinarea cauzei în lipsa pârâtului ridică multe semne de întrebare, atât teoretice, cât și practice, cu care se confruntă zi de zi instanțele naționale, însă de pe urma acestor întrebări nerezolvate suferă peste un milion de oameni, cetățeni ai țării noastre, care se află departe de casă, iar de modul în care statul își manifestă grija față de acești cetățeni depinde inclusiv și decizia lor de a reveni acasă.

Identificarea problemei științifice:

După cum indică K. Popper, știința pornește numai de la probleme, progresând către problemele de profunzime tot mai mare. Problema este aceea care ne provoacă să învățăm, să împingem mai departe cunoașterea noastră, să experimentăm și să observăm. Obiectivul conștient care stă în fața cercetătorului este întotdeauna soluționarea unei probleme.⁸ Ca urmare, pentru a trece la soluționarea problemei, întâi de toate urmează să o conturăm clar și să o definim.

Astfel, în cercetarea noastră pornim de la imperativul conform căruia doar în condițiile în care ambele părți cunosc despre derularea procedurilor judiciare și participă la examinarea cauzei putem constata garantarea în egală măsură și pentru ambele părți a dreptului la un proces echitabil, realizat în condiții de contradictorialitate și egalitate.

Totuși, realizarea acestui imperativ nu poate fi asigurată în toate cazurile, dat fiind că pe fondalul crizei sociale, determinate de un val neconținut de migrație, la care se adaugă și erori în procesul de citare, tot mai acută devine problema absenteismului procesual, astfel încât nu în toate cazurile pârâtul poate fi informat despre examinarea cauzei și, ca urmare, nu în toate cazurile poate fi asigurată prezența acestuia la proces. Ca urmare, pentru a evita blocajul procedural și pentru a-i fi asigurat reclamantului dreptul la accesul liber la justiție, instanța este nevoită să treacă la examinarea cauzei în lipsa pârâtului.

---

⁸ NEGRU, N. *Cunoașterea ca problematizare la L. Blaga și K. R. Popper*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/225-230_14.pdf

Înțelegând că la examinarea cauzei în lipsa pârâtului pot fi afectate atât drepturile și interesele reclamantului, cât și cele ale pârâtului, legiuitorul implementează un șir de mecanisme și garanții menite să apere părțile la proces, asigurând astfel buna desfășurare a procesului, chiar și în lipsa pârâtului.

Implementarea unor mecanisme sau garanții compensatoare trebuie să satisfacă condiția eficienței, asigurând totodată și păstrarea echilibrului procesual între părți, ceea ce nu în toate cazurile este posibil, iar soluțiile teoretice dovedindu-se a fi uneori, ineficiente în cazul aplicării lor practice.

Ca urmare, problema științifică majoră, cu care se confruntă atât știința, cât și practica, constă în *identificarea și asigurarea echilibrului între drepturile și garanțiile oferite părților, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, astfel încât nici reclamantul să nu fie afectat în dreptul său la accesul liber la justiție, dar și nici absența pârâtului să nu afecteze egalitatea în drepturi a părților și caracterul contradictoriu al procesului.*

Scopul lucrării:

Luând în considerare complexitatea problemei științifice, scopul propus în această lucrare este la fel de complex, constând în:

1. Identificarea garanțiilor oferite de legislația procesual-civilă al Republicii Moldova, pe de o parte pârâtului, iar pe de altă parte reclamantului, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, precum și stabilirea rolului pe care îl joacă aceste garanții în consolidarea statutului procesual al părților la proces.
2. Determinarea măsurii în care legislația procesual-civilă al Republicii Moldova menține balanța și echilibrul dintre drepturile și garanțiile reclamantului, pe de o parte, și ale pârâtului, pe de altă parte, în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.
3. Formularea unor concluzii și recomandări practice de perfecționare a mecanismului judecării cauzei în lipsa pârâtului.

Obiectivele și sarcinile cercetării:

În vederea atingerii scopului preconizat, ne propunem realizarea următoarelor obiective și sarcini:

1. Conceptualizarea „garanțiilor”, „garanțiilor generale”, „garanțiilor juridice”, „garanțiilor procesual-civile” și „antigarantțiilor” prin indentificarea structurii, funcționării și aplicabilității acestora;
2. Delimitarea conceptelor „garanție”, „garanție generală”, „garanție juridică”, „garanție procesual-civilă” și actualizarea acestor concepte prin scoaterea de sub influența dogmatismului ideologiei sovietice;

3. Conceptualizarea „antigaraniilor” și delimitarea acestora de „garanții”;
4. Determinarea motivelor și consecințelor lipsei reclamantului și/sau a pârâtului de la examinarea cauzei;
5. Oferirea și argumentarea unui răspuns univoc la întrebarea: participarea la examinarea unei cauze civile este un drept sau totuși o obligație pentru părțile la proces?
6. Identificarea drepturilor procesuale ale reclamantului afectate ca urmare a examinării cauzei în lipsa pârâtului;
7. Identificarea spectrului de garanții plasate în interesul și beneficiul reclamantului, în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului;
8. Identificarea drepturilor procesuale ale pârâtului afectate ca urmare a examinării cauzei în lipsa acestuia;
9. Identificarea spectrului de garanții plasate în interesul și beneficiul pârâtului, în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa acestuia;
10. Evaluarea eficienței și utilității instrumentului procesual „citarea publică” pentru garantarea drepturilor și intereselor procesuale ale părților la proces;
11. Evaluarea eficienței și utilității instrumentului procesual „căutarea pârâtului” pentru garantarea drepturilor și intereselor procesuale ale părților la proces;
12. Evaluarea eficienței și utilității instrumentului procesual „desemnarea avocatului din oficiu” pentru garantarea drepturilor și intereselor procesuale ale pârâtului, în caz de examinare a cauzei în lipsa acestuia;
13. Evaluarea gradului de apărare a drepturilor și intereselor reclamantului, precum și a disponibilității și suficienței garanțiilor oferite reclamantului, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului;
14. Evaluarea gradului de apărare a drepturilor și intereselor pârâtului, precum și a disponibilității și suficienței garanțiilor oferite pârâtului, în caz de examinare a cauzei în lipsa sa;
15. Testarea echilibrului între drepturile și garanțiile reclamantului, pe de o parte, și ale pârâtului, pe de altă parte, în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului;
16. Determinarea posibilității contestării eficiente de către pârât a hotărârii pronunțate în lipsa sa.

Sinteza metodologiei de cercetare:

În vederea realizării unei cercetări complexe a procedurii de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, pentru a asigura identificarea garanțiilor procesuale ale părților la proces, precum și

pentru a stabili nivelul de garantare a drepturilor părților în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, sunt utilizate diverse metode de cercetare, precum:

- *metoda logică* – constă în analiza deductivă, inductivă, generalizarea și sinteza informațiilor obținute, aceste instrumente fiind utilizate cumulat, pentru a facilita înțelegerea, examinarea și interpretarea cadrului legal și a materialului doctrinar. Aplicând această metodă, au fost analizate operele savanților autohtoni și străini, fiind totodată studiată practica judiciară, raportând această practică la cadrul normativ aplicabil condiției părților, la examinarea cauzei în lipsa pârâtului;

- *metoda analizei și sintezei* – este alcătuită din elemente de analiză, urmată de sinteză. Această metodă permite, inițial, prin procedee de analiză științifică, de a descompune obiectul cercetat în părțile sale constitutive, pentru a înțelege structura și formațiunea acestui obiect, proprietățile și semnele sale distinctive, urmată de sinteză, constând în combinarea cunoștințelor obținute, ca urmare a utilizării analizei, într-un singur sistem. Astfel, această metodă este utilizată pe larg în cadrul cercetării realizate, facilitând înțelegerea fenomenelor juridice combinate și contribuind la sintetizarea concluziilor și propunerilor de perfecționare legislative;

- *metoda istorică* – constituind un procedeu de cercetare evolutivă, este folosită pentru analiza istorică a modului de reglementare a practicilor și procedurilor de examinare în lipsă, facilitând identificarea instrumentelor și soluțiilor aplicabile la diverse etape de dezvoltare umană.

- *metoda comparativă* – constă în realizarea unor analize ale prevederilor legale interne în raport cu cele ale altor state și ale reglementărilor internaționale, facilitează înțelegerea modului în care probleme similare au fost tratate de legiuitorii din alte state, precum și soluțiile adoptate. Totodată, comparația este pe larg utilizată ca un instrument de control al modului în care legiuitorul moldav și-a aliniat reglementările interne standardelor internaționale.

Astfel, în calitate de reper au fost luate soluțiile legislative adoptate în cadrul altor state precum România, Federația Rusă, Germania, Portugalia, Franța etc., iar în calitate de etalon internațional rolul principal i-a fost rezervat Convenției Europene a Drepturilor Omului, Declarației Universale a Drepturilor Omului, Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, precum și altor instrumente internaționale;

- *metoda empirică* – în calitate de instrument principal de observare directă a realității înconjurătoare, a fost pe larg utilizată la studierea jurisprudenței și a soluțiilor practice concrete, constituind o sursă incomparabilă de cunoaștere a situației reale în domeniul de examinare a cauzelor în lipsa pârâtului.

În scopul realizării obiectivelor propuse, a fost studiată jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în materia aplicării art. 6 din Convenție. În același context, au fost analizate

cauzele examinate de instanțele naționale de toate gradele de jurisdicție, inclusiv Hotărârile explicative ale Plenului CSJ, avizele și opiniile consultative ale CSJ, Hotărârile și Deciziile Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Descrierea situației în domeniul de cercetare:

Chiar dacă subiectele privind garanțiile, pe de o parte, și procedura de examinare *in absentia*, pe de altă parte, au constituit, fie și tangențial, obiectul unor cercetări la nivel național, atunci abordarea prin prisma garanțiilor a problematicii examinării unei cauze civile în lipsa pârâtului este inedită pentru știința juridică din Republica Moldova; mai mult, constituie o abordare novatorie și pentru doctrina internațională.

Astfel, constatăm că subiectul supus analizei în prezenta lucrare este lipsit de cercetări în domeniu, iar problematica pusă în discuție nu este abordată în teoria procesual-civilă.

Totuși, pornind de la elementele componente ale prezentei investigații, trebuie să constatăm că atât garanțiile, cât și procedura *in absentia* nu sunt concepte absolut noi, existând unele studii și cercetări axate pe aceste domenii, fie chiar și la un nivel introductiv.

Noutatea și originalitatea științifică:

Esența unei descoperiri științifice nu constă în a cerceta pentru prima oară, ci în a stabili relații solide între ceea ce este cunoscut dinainte și ceea ce până în prezent este necunoscut sau mai puțin clarificat.⁹ Astfel, după cum indică T. Kuhn: ”Important este nu atât ineditul în soluționarea problemei, cât unghiul de vedere din care este rezolvată problema. (...) În acest proces, rațiunea căutării unor informații nu constă atât în acumularea de noi date, cât în modurile diferite de a le interpreta.”¹⁰

În prezenta lucrare la fel propunem spre examinare probleme care se află de mai mult timp în vizorul cercetătorilor, însă noutatea și originalitatea științifică introdusă de autor constă în abordarea sub un unghi inedit pentru știința procesuală a problematicii examinării cauzelor *in absentia* și anume - prin prisma garanțiilor juridice.

Instrumentul garanțiilor juridice ne permite să privim într-o cu totul altă lumina problematica examinării cauzelor *in absentia*, oferind soluția necesară pentru a discompune statutul procesual al reclamantului și cel al pârâtului până la elementele sale structurale, pentru a înțelege măsura în care elementele date sunt funcționale și suficiente pentru a garanta respectarea drepturilor și intereselor ambelor părți.

---

⁹ BAEȘANU, A. Recunoașterea problemei științifice. În: *Rocsir. Revista Română de Studii Culturale*. 2004, Nr. 3, p.58.

¹⁰ KUHN, T. *Structura revoluțiilor științifice*. Disponibil:

https://monoskop.org/images/f/f9/Kuhn_Thomas_S_Structura_revolutiilor_stiintifice.pdf

Prezenta lucrare constituie primul studiu național al fenomenului garanțiilor procesual-civile ale părților, la examinarea cauzei în lipsa pârâtului, fiind realizată o analiză temeinică a doctrinei, legislației și a practicii naționale.

Studiul efectuat include analiza și evaluarea viziunilor doctrinare în materie, atât pe plan intern, cât și pe plan internațional, axându-se pe cercetarea comparativă a soluțiilor legislative adoptate în alte state, precum și a viziunilor și soluțiilor teoretice propuse în abordarea problematicii legate de respectarea drepturilor părților, în condițiile derulării procedurilor *in absentia*.

Drept rezultat al cercetărilor efectuate a devenit posibilă propunerea unor soluții pentru problemele științifice aflate de mai mult timp în vizorul și discuțiile savanților, fiind totodată formulate întrebări și probleme noi, pentru a căror rezolvare au fost realizate cercetări și propuse mecanisme de soluționare.

Importanța teoretică:

Importanța teoretică a prezentei lucrări rezidă în abordarea multiaspectuală a unui întreg șir de probleme teoretice, în primul rând din domeniul procesului civil, dar și din domeniul teoriei generale a dreptului.

Ca urmare a acestui studiu a devenit posibilă identificarea și gruparea garanțiilor procesuale pe categorii de subiecți, fiind posibilă înțelegerea rolului garanțiilor în asigurarea statutului juridic al părților la proces. Totodată, a devenit posibilă formularea unui răspuns univoc la întrebarea dacă există sau nu există un echilibru între drepturile și garanțiile procesuale ale părților la proces, în cazul procedurilor *in absentia*.

Astfel, considerăm că acest studiu are o valoare științifică incontestabilă, datorată în primul rând subiectului inedit pentru știința juridică, modului de abordare a problemelor propuse spre cercetare, precum și rezultatelor științifice obținute.

Valoarea aplicativă a lucrării:

În baza rezultatelor cercetării a devenit posibilă relevarea lacunelor, omisiunilor și contradicțiilor în legislația procesual-civilă, fiind expuse și motivate soluții practice pentru problemele cu care se confruntă instanțele de judecată, în condițiile examinării cauzelor în lipsa pârâtului. Totodată, sunt formulate propuneri *de lege ferenda* menite să îmbunătățească cadrul legal, urmărindu-se astfel consolidarea statutului juridic al părților la proces, eficientizarea procedurilor, reducerea costurilor și termenelor procesuali.

Astfel, această lucrare poate constitui un instrument eficient în activitatea aplicativă, oferind soluții și interpretări necesare în privința multor aspecte importante ale procedurii *in absentia*, ce pot fi utilizate cu succes de practicieni și de judecători în cadrul instanțelor naționale.

Totodată, concluziile și recomandările formulate în prezenta lucrare pot fi utilizate în cadrul instituțiilor de învățământ superior, la studierea procedurii de judecare a cauzelor *in absentia*. Această lucrare poate servi în calitate de sursă argumentată științific pentru suporturi de curs, precum și pentru alte lucrări științifice ai căror autori își vor propune ca scop să dezvolte și să aprofundeze subiectele abordate în prezenta lucrare.

Comunicarea rezultatelor:

Concluziile și recomandările formulate au fost prezentate în conținutul mai multor lucrări științifice, în care au fost abordate problemele de care este preocupat autorul și au fost prezentate rezultatele preliminare ale cercetărilor. Unele idei au fost publicate în comunicări, au fost expuse la conferințe naționale și internaționale, dar și în reviste științifice, precum:

1. *Garanțiile procesual-civile ale reclamantului, la examinarea cauzei în lipsa pârâtului*. În: Revista Legea și Viața (Chișinău). 2019, Nr.11;
2. *Participarea la examinarea cauzei civile: drept sau obligație?* În: Revista Institutului Național al Justiției (Chișinău). 2018, Nr.4(47);
3. *Garanțiile juridice în sistemul și structura generală a garanțiilor*. Comunicarea la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, Chișinău, 2018;
4. *Poziționarea și identificarea garanțiilor procesual-civile în sistemul general al garanțiilor*. Comunicare la Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației” Cahul, 2018;
5. *”E-citare” în cadrul procesului civil*, Comunicare la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, Chișinău, 2017;
6. *Mijloacele moderne de citare în cadrul procesului civil, starea actuală și perspective de dezvoltare*. În: Revista Institutului Național al Justiției (Chișinău), 2017, Nr.4(43);
7. *Citarea și aducerea silită a contravenientului în instanța de judecată*. În: Revista Institutului Național al Justiției (Chișinău), 2017, Nr.1(40);
8. *Probleme teoretico-practice la căutarea pârâtului în cadrul procesului civil*. În: Revista Institutului Național al Justiției (Chișinău), 2017, Nr.2(37).

Aprobarea rezultatelor: Teza a fost elaborată și discutată în cadrul Școlii doctorale de Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova. Rezultatele cercetării au fost aprobate de către comisia de îndrumare din cadrul Școlii doctorale și Departamentul Drept Procedural al USM.

Implementarea rezultatelor științifice:

Rezultatele cercetărilor științifice, sub formă de concluzii și recomandări argumentate și motivate, cu formulări exacte de texte normative, cu titlu *de lege ferenda*, au fost transmise spre

examinare Ministerului Justiției și Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova, cu recomandarea de a fi luate în considerare la elaborarea proiectelor de modificare și perfecționare a legislației procesual-civile, totodată fiind pus accentul pe necesitatea stringentă de consolidare a statutului juridic al pârâtului, în condițiile examinării cauzei în lipsa acestuia.

Adițional, rezultatele cercetărilor au fost prezentate și către Curtea Supremă de Justiție, în scopul atenționării asupra problemelor și deficiențelor depistate, precum și întru stimularea elaborării unor generalizări, recomandări și avize din partea CSJ, îndreptate spre uniformizarea practicii judiciare.

Sumarul compartimentelor tezei:

Structura tezei este determinată de problema științifică supusă cercetării, de scopul și obiectivele de cercetare propuse.

Din rațiuni de rigurozitate științifică lucrarea este alcătuită din adnotare (în limbile română, rusă și engleză), lista abrevierilor și introducere, fiind structurată în cinci capitole, textul de bază finalizând cu concluzii generale și recomandări.

Capitolul 1 – Analiza situației în domeniul garanțiilor procesual-civile ale părților la examinarea cauzei în lipsa pârâtului - conține o investigație a gradului de dezvoltare a problematicii abordate și de cercetare științifică a temei propriu-zise, dar și a componentelor acesteia, atât pe plan național, cât și pe cel internațional. Ca urmare a evaluării resurselor doctrinare existente am ajuns la concluzia că lucrările publicate, deși îmbrățișează un larg domeniu de investigație științifică la tema abordată, se prezintă mai mult ca analize segmentare decât sinteze integrale și totalizatoare, problematica abordată în prezenta lucrare nefiind cercetată în toată complexitatea sa nici de doctrina autohtonă, dar și nici de cea internațională.

Capitolul 2 – Analiza conceptului, structurii și tipurilor garanțiilor - constituie un important capitol teoretic, cu funcție introductivă, axat pe examinarea problemelor conceptuale și de poziționare a garanțiilor în calitate de fenomen juridic distinct în sistemul de drept.

Astfel, în cadrul acestui capitol ne-am propus ca scop să înțelegem ce sunt garanțiile, să reevaluăm garanțiile, prin scoaterea acestora de sub influența dogmatismului sovietic, să definim garanțiile, să delimităm și să clasificăm diversele tipuri de garanții, identificând mai întâi garanțiile juridice în sistemul general de garanții, după care devenind posibilă conturarea și separarea garanțiilor procesual-civile din structura garanțiilor juridice.

Un important accent este pus pe rolul și funcțiile garanțiilor juridice, fiind examinat și mecanismul acțiunii garanțiilor asupra obiectului său de orientare și influență.

Capitolul 3 – Absenteismul procesual și consecințele acestuia pentru părți - la fel constituie un capitol pregătit, fiind unul dintre nivelurile componente ale cercetării, evidențiat mai sus, având un rol important de descifrare a aspectelor integratoare ale tematicii abordate.

În cadrul acestui capitol este pus accentul pe problematica participării părților la examinarea cauzei, fiind analizate principalele motive, precum și cele mai importante consecințe ale lipsei reclamantului și/sau a pârâtului de la examinarea cauzei, totodată fiind identificate și instrumentele procedurale puse la dispoziția instanțelor pentru combaterea fenomenului absenteismului procesual.

Atenție deosebită a fost acordată soluționării întrebării dacă participarea la examinarea cauzei civile este un drept sau totuși o obligație pentru părțile la proces.

Astfel, ca urmare a cercetărilor și analizei realizate a devenit posibilă oferirea unui răspuns univoc la această întrebare.

Capitolul 4 – Garanțiile procesual-civile ale reclamantului la examinarea cauzei în lipsa pârâtului - este un capitol ce reunește în sine rezultatele cercetărilor din capitolele precedente și transpune aceste rezultate teoretice în soluționarea problemelor practice legate de garantarea drepturilor reclamantului la examinarea cauzei în lipsa pârâtului.

Pentru facilitarea cercetării, am recurs la identificarea, mai întâi, a drepturilor reclamantului, afectate ca urmare a examinării cauzei în lipsa pârâtului, după care devenind posibilă determinarea spectrului de garanții speciale pentru asigurarea realizării acestor drepturi.

Astfel, am constatat că cele mai afectate drepturi ale reclamantului, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, sunt dreptul la accesul liber la justiție, precum și dreptul la derularea procedurilor judiciare într-un termen rezonabil. Totodată, am stabilit că pentru asigurarea acestor drepturi legiuitorul a pus la dispoziția reclamantului un larg spectru de garanții procesuale.

Capitolul 5 – Garanțiile procesual-civile ale pârâtului la examinarea cauzei în lipsa acestuia - constituie o continuare a transunerii cercetărilor teoretice și aplicării practice a acestora în soluționarea problemelor legate de garantarea drepturilor pârâtului la examinarea cauzei în lipsa acestuia.

Luând în considerare specificul drepturilor afectate ale pârâtului, dat fiind că aceste drepturi sunt afectate și necesită o garantare de-a lungul întregului proces, am considerat necesară identificarea și gruparea garanțiilor pentru fiecare fază procesuală în parte. În rezultatul acestei abordări au fost identificate garanțiile specifice pârâtului, ce intervin și se activează la faza intentării procesului civil, la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, la faza dezbaterilor judiciare, precum și în cadrul fazelor facultative ale procesului.

Adițional, în cadrul acestui capitol este introdus și analizat un concept nou pentru știința juridică – „antigaraniile”.

Acest capitol finalizează cu cercetarea conceptului „procedură în contumacie”, fiind efectuată o evaluare a statutului juridic al pârâtului, în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa acestuia, în contextul actual al legislației procesual-civile. Este dat și un răspuns clar la întrebarea privind nivelul de garantare și suficiența garanțiilor oferite de legiuitor pentru apărarea pârâtului, în lipsa căruia are loc examinarea cauzei.

La finele fiecărui capitol sunt prezentate concluzii, iar teza de doctorat finalizează cu compartimentul **Concluzii generale și recomandări**, care cuprinde un șir de idei generalizatoare la subiectul tezei, precum și propuneri concrete privind modificarea și completarea legislației procesual-civile, în vederea consolidării statutului juridic al părților, în condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului.

CAPITOLUL 1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL GARANȚIILOR PROCESUAL-CIVILE ALE PĂRȚILOR LA EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA PĂRĂTULUI

Înainte de a trece la analiza situației în domeniul de cercetare propus pentru această lucrare, trebuie să constatăm că problematica abordată în prezenta lucrare este una complexă, incluzând în sine trei niveluri de cercetare.

Astfel, primul nivel planează asupra subiectului general al garanțiilor, separând garanțiile juridice din ansamblul general de garanții și delimitând garanțiile procesual-civile într-un compartiment distinct.

Cel de-al doilea nivel se axează pe problematica prezenței și participării părților la examinarea cauzei, rezervându-se un loc aparte procedurii de citare.

Într-un final, al treilea nivel este unul cumulativ, incluzând în sine problemele soluționate la primele două niveluri.

Ca urmare, pornind de la tematica prezentei lucrări, cercetării sunt supuse mai întâi garanțiile, după care cazurile și condițiile lipsei părților, în special a pârâtului, după care aceste elemente sunt însumate și se cercetează *garanțiile procesual-civile ale părților la examinarea cauzei în lipsa pârâtului*.

Astfel, subliniem faptul că această lucrare nu este doar despre garanții și nici doar despre procedura de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, ci în special despre garanțiile procesual-civile ale părților, existente și aplicabile în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.

Ca urmare a structurii atât de complexe a tematicii abordate, urmează a fi examinată și situația în domeniul de cercetare.

Atât garanțiile, cât și procedura *in absentia* (în contumacie), nu sunt subiecte noi pentru doctrina și practica procesual-civilă, astfel chiar dacă subiectele privind garanțiile, pe de o parte, și procedura de examinare în lipsă, pe de altă parte, au constituit obiectul unor cercetări la nivel național, fie chiar și tangențial, atunci abordarea prin prisma garanțiilor a problematicii privind examinarea unei cauze civile în lipsa pârâtului este inedită pentru știința juridică din Republica Moldova; mai mult, constituie o abordare novatorie și pentru doctrina internațională. În acest context constatăm că nimeni dintre cercetători nu și-a propus ca scop să examineze și să identifice spectrul de garanții de care beneficiază părțile, în caz de absență a pârâtului, motiv pentru care însăși direcția de cercetare este novatorie pentru știința procesual-civilă, determinând, drept consecință, realizarea studiului într-o zonă științifică de *terra incognita*.

Totuși, pornind de la elementele componente ale prezentei cercetări, trebuie să constatăm că atât garanțiile, cât și procedura *in absentia* nu sunt concepte absolut noi, existând unele studii și cercetări axate pe aceste domenii, fie chiar și la un nivel introductiv.

Pornind de la constatările făcute mai sus, în subcapitolele ce urmează vom pune accentul pe analiza situației în domeniul garanțiilor, pe de o parte, și în domeniul examinării cauzei *in absentia*, pe de altă parte.

1.1. Analiza situației în domeniul garanțiilor

Garanție ca termen este utilizat pe larg atât în știință, cât și în viața de zi cu zi.

Pentru vasta majoritate, chiar și a cercetătorilor, acest termen este unul pur uzual, fără să-i fie atribuit mai mult sens sau mai multă conceptualizare decât cea de „asigurare”.

Dacă e să analizăm doctrina occidentală, observăm că conceptul de garanții niciodată nu a constituit obiectul unor cercetări majore. Acest concept și-a luat un adevărat avânt, devenind un subiect de cercetare cu adevărat științifică, de-abia în anii '40 ai secolului trecut, iar epicentrul acestor cercetări a devenit Uniunea Sovietică.

Conceptul sovietic de garanții ale drepturilor și libertăților cetățenilor a început să se dezvolte în mod activ în literatura juridică ca parte a problemei privind asigurarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor sovietici, fiind totodată utilizat ca un instrument de propagandă, individualizare și elogiare a statutului juridic al cetățeanului sovietic.

În perioada anilor '40 - '50 nu exista nici o cercetare sistematică a acestui subiect, întrucât garanțiile în sine, formalizate în textele constituțiilor, erau fragmentare și nesistemice. La începutul anilor '60, conceptul de garanții ale drepturilor și libertăților este deja enunțat în manualele de drept, în cursul teoriei statului și dreptului sovietic, iar statutul juridic extins al omului și cetățeanului, prevăzut de Constituțiile URSS și RSFSR din 1977 și 1978, a dus la o nouă turnură în gândirea științifică și la începutul anilor '80 au apărut deja lucrări consacrate garanțiilor statutului juridic.

Până la sfârșitul anilor '80 știința juridică sovietică s-a caracterizat prin punerea accentului pe diferența „fundamentală” dintre statutul juridic al unui cetățean sovietic și de statutul cetățenilor din societățile burgheze, care, după majoritatea autorilor, se rezuma la ideea că drepturile și libertățile în societatea sovietică nu erau doar proclamate, dar erau, de fapt, garantate de un sistem larg de garanții constituționale înrădăcinate în însăși structura relațiilor socialiste, în organizarea

sovietică statală și socială. Pe de altă parte, această teorie proclama că drepturile și libertățile din societățile burgheze aveau un caracter pur formal-declarativ.¹¹

Astfel, în 1945, profesorul А.И. Денисов scria: „Drepturile fundamentale ale cetățenilor URSS sunt reale și garantate. (...) Statul sovietic nu-și limitează rolul la declararea formală a drepturilor fundamentale, ci transferă centrul de greutate, în activitățile sale, spre asigurarea și garantarea drepturilor cetățenilor.”¹²

Д.М. Чечот menționa în una dintre lucrările sale: „Divizarea societății în clasa exploataților și clasa celor exploatați, puterea absolută a monopolurilor, corupția în rândurile de vârf ale conducerii, crizele economice și șomajul, venalitatea partidelor burgheze – toate aceste fenomene sunt caracteristice sistemului capitalist. Anume aceste fenomene subminează posibilitatea realizării reale a drepturilor și intereselor majorității absolute a societății. Chiar dacă cu prețul unei lupte crunte de clasă muncitorii obțin unele cedări și garanții ale drepturilor sale din partea clasei exploatoare, aceasta în primul rând constituie o excepție de la regula generală, iar în al doilea rând la prima ocazie clasa dominantă retrace cedările făcute, lipsind astfel aceste garanții de suportul necesar.

Doar în condițiile socialismului putem vorbi despre un sistem stabil și larg de garanții ale drepturilor și intereselor subiective.”¹³

În acest context istoric vedem cum apariția, evoluția și dezvoltarea garanțiilor a fost condiționată de ideologia sovietică și de conjunctura geopolitică din acele vremuri. Cu toate acestea, considerăm că garanțiile, ca idee și concept, nu sunt total anacronice și rupte de realitatea actuală, având în continuare o mare importanță științifică, urmând a fi cercetate, dezvoltate și pe larg aplicate atât la nivel teoretic, cât și practic - idee susținută de un număr mare de cercetători.

După cum susține E.H. ХАЗОВ: „Dacă în manualul „Советское государственное право”¹⁴, datat din mijlocul secolului trecut (în care autorii prin existența garanțiilor materiale, delimitau fundamental drepturile cetățenilor sovietici de așa-numitele drepturi ale cetățenilor statelor capitaliste), înlocuim „societatea socialistă” și „statul” cu „societate democratică” și „stat de drept”, iar „statul burghez” cu „stat totalitar”, aceste concepte pot fi utilizat cu succes și în prezent.”¹⁵

---

¹¹ ЩЕТИНИН, Б.В., ГОРШЕНЕВ, А.Н. *Курс советского государственного права*. Ленинград: Изд. Ленингр. ун-та, 1971, p.84-85.

¹² ДЕНИСОВ, А. И. *Права и обязанности граждан СССР*. Саратов: Изд. Сарат. обл. изд-во., 1945, p.15-16.

¹³ ЧЕЧОТ, Д. М. *Субъективное право и формы его защиты*. Ленинград: Изд. ЛГУ, 1968, p.28.

¹⁴ КАРЕВ, Д.С., *et al.* *Советское государственное право. Учебник*. Москва: Изд. Госюриздат, 1950

¹⁵ ХАЗОВ, Е.Н. Юридические гарантии как необходимый элемент реализации прав и свобод человека и гражданина. В: *Образование и право*, 2010. № 4 (8), p.20-21.

În Republica Moldova, actualitatea problemei garanțiilor este reconfirmată printr-un număr mare de studii realizate în ultimii ani ce se axează direct sau indirect pe cercetarea garanțiilor.

Una dintre cele mai recente lucrări ce se axează pe problematica garanțiilor este cercetarea realizată în anul 2019 de Natalia Sciuchina în cadrul tezei de doctor habilitat, intitulată *Drepturile sociale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova: garanții constituționale*.¹⁶

Autorul abordează subiectul garanțiilor, însă această abordare ține mai degrabă de cercetarea în dinamică a garanțiilor, fiind evidențiat rolul garanțiilor în asigurarea realizării drepturilor sociale ale cetățenilor, totodată fiind propuse mijloace suplimentare de garantare a drepturilor sociale.

O altă lucrare recentă ce se preocupă de problema garanțiilor este teza de doctor, susținută de Marian Octavian în anul 2016, intitulată *Rolul statului în promovarea și garantarea statutului juridic al personalității*.¹⁷

Subiectul garanțiilor este doar unul dintre aspectele abordate de autor, în atenție fiind luate definirea, clasificarea și plasarea garanțiilor în contextul studiului realizat.

Un alt studiu, efectuat în anul 2015, este teza de doctor elaborată de Nicolai Terzi cu titlul *Garanții constituționale ale exercitării dreptului la libertatea opiniei și exprimării*.¹⁸

În cadrul acestei lucrări autorul identifică și analizează garanțiile constituționale ale exercitării dreptului la libertatea opiniei și exprimării.

În acest studiu conceptului de garanții i se acordă mai puțină atenție, autorul limitându-se la rolul și funcția acestora de garantare și asigurare a dreptului la libertatea opiniei și exprimării.

Ulian Chetruș, în teza sa de doctor cu genericul *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică*¹⁹, susținută în anul 2013, dezvoltă dreptul de acces la justiție în contextul studierii problemei privind garantarea legalității și temeiniciei restrângerii drepturilor și libertăților constituționale.

O altă lucrare, ce se preocupă de problema garanțiilor, este teza de doctor elaborată de Lilian Platon și intitulată *Garanțiile realizării dreptului fundamental la muncă în Republica Moldova*, datată din 2009.²⁰

---

¹⁶ SCIUCHINA, N. *Drepturile sociale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova: garanții constituționale*: Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2019.

¹⁷ MARIAN, O. *Rolul statului în promovarea și garantarea statutului juridic al personalității*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016.

¹⁸ TERZI, N. *Garanții constituționale ale exercitării dreptului la libertatea opiniei și exprimării*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015.

¹⁹ CHETRUȘ, U. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013.

²⁰ PLATON, L. *Garanțiile realizării dreptului fundamental la muncă în Republica Moldova*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2009.

Această cercetare elucidează unele dintre cele mai importante probleme teoretice și practice de realizare a dreptului fundamental la muncă, constituind un studiu complex al acestui drept. Totodată, dreptul fundamental la muncă este cercetat de autor prin prisma garanțiilor, fiind evidențiate acele mecanisme de garantare care contribuie la apărarea și fortificarea dreptului la muncă al cetățenilor.

Gheorghe Udrescu la fel abordează subiectul garanțiilor în teza sa de doctor, apărată în anul 2005, intitulată *Instituții și mecanisme politico-juridice privind garantarea supremației Constituției*.²¹

În cadrul acestei lucrări autorul cercetează problemele principale legate de definirea conceptului de instituții, și mecanisme politico-juridice privind garantarea supremației Constituției. Astfel, autorul cercetează controlul politic, controlul jurisdicțional și controlul prin opinia publică ca mecanisme de asigurare a supremației Constituției, în paralel fiind abordat și subiectul garanțiilor.

O altă teză de doctor ce se axează pe subiectul garanțiilor este lucrarea apărată în anul 2001 de autorul Ion Moroșan *Garanții juridice privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului în Republica Moldova*.²² În cadrul acestei lucrări autorul efectuează un studiu detaliat al garanțiilor interne și externe privind exercitarea liberă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În contextul garanțiilor interne este evidențiat rolul deosebit al Curții Constituționale, al avocatului parlamentar, al autorității judecătorești și al contenciosului administrativ. Analizând categoria garanțiilor externe, cercetătorul studiază rolul Consiliului Europei, al OSCE și al organismelor internaționale jurisdicționale în protecția drepturilor omului.

În continuare, urmează să menționăm lucrarea semnată de A. Нягу, *Гарантии прав человека: сущность, значение и классификация*.²³ În contextul analizei garanțiilor drepturilor omului, autorul argumentează ideea că eficiența garanțiilor juridice depinde în primul rând de maturitatea societății civile, de nivelul înalt al culturii juridice a cetățenilor, de calitatea activității prestate de către autorități cu competențe normative, dar și a celor ce au menirea de a ocroti normele de drept.

---

²¹ UDRESCU, Gh. *Instituții și mecanisme politico-juridice privind garantarea supremației Constituției*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2005.

²² MOROȘAN, I. *Garanțiile juridice privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului în Republica Moldova*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2001.

²³ НЯГУ, А. Гарантии прав человека: сущность, значение и классификация. В: *Закон и Жизнь*, 2012, №8, p. 28-33.

În lucrarea *Dreptul fundamental la viață: între garantare constituțională și restrângere legală*²⁴, autoarea Irina Iacub examinează particularitățile garantării constituționale a dreptului la viață în Republica Moldova, precum și evidențiază necesitatea elaborării unor mecanisme eficiente de aplicare a acestora, menite să garanteze substanțial protecția și apărarea vieții fiecărui om.

În cadrul lucrării *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții*²⁵ autorii I.Creangă și C.Gurin cercetează drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului, garanțiile constituționale și modalitățile de exercitare a acestora. În mod deosebit, autorii se concentrează pe problemele legate de cetățenie și mecanismele de garantare și protecție a drepturilor constituționale în Republica Moldova.

*Aspecte conceptuale privind definirea garanțiilor de protecție a drepturilor omului*²⁶ este o lucrare elaborată de Svetlana Slusarenco, în care aceasta elucidează garanțiile de protecție a drepturilor omului prin prisma doctrinei naționale și străine existente la acest capitol. Autorul propune clasificarea garanțiilor, aplicând diverse criterii, evidențiind caracteristici comune, dar și pe cele proprii, specifice garantării drepturilor omului.

Luând în considerare numărul impunător de lucrări ale autorilor autohtoni în care este abordat subiectul garanțiilor, constatăm că problematica garanțiilor rămâne în continuare actuală în rândul cercetătorilor din țara noastră.

Totodată, examinând doctrina internațională, constatăm că problematica garanțiilor constituie un subiect de cercetare atractiv, inclusiv pentru savanții și cercetătorii din România și Ucraina. În acest sens pot fi evidențiate câteva dintre cele mai recente lucrări ale autorilor români: *Dreptul la informație - între garanții și limitări*²⁷, teză de doctor susținută în anul 2018 de Alina V. Popescu; *Garantarea drepturilor omului în practica Curții Europene a Drepturilor Omului și în Constituția României*²⁸ semnată de Doina Micu; *Garanții procedurale – egalitatea de arme și principiul contradictorialității. Considerații generale*²⁹ elaborată de Olga Andreea Udra.

În mod tradițional, doctrina ucraineană acordă o deosebită atenție problemei garanțiilor, aducând o importantă contribuție la formarea și dezvoltarea conceptelor și direcțiilor principale de cercetare a subiectului garanțiilor în perioada sovietică. De menționat că și în perioada modernă

---

²⁴ IACUB, I. *Dreptul fundamental la viață: între garantare constituțională și restrângere legală*. În: *Revista științifică internațională "Dreptul"*, 2017, Nr.1, p.48-53.

²⁵ CREANGĂ I., GURIN C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2005.

²⁶ SLUSARENCO, S. *Aspecte conceptuale privind definirea garanțiilor de protecție a drepturilor omului*. În: *Legea și Viața*, 2013, Nr.10, p.20-22.

²⁷ POPESCU, A. *Dreptul la informație - între garanții și limitări*: Teza de doctor în drept. București, 2018.

²⁸ MICU, D. *Garantarea drepturilor omului în practica Curții Europene a Drepturilor Omului și în Constituția României*. București: Ed. ALL BECK, 1998.

²⁹ UDRA, O.A. *Garanții procedurale – egalitatea de arme și principiul contradictorialității. Considerații generale*. În: *Analele științifice ale universității „Al.I. Cuza”*, Iași. Tomul LVII, Științe juridice, 2011, nr. II, p.69-82.

a istoriei sale cercetările mecanismului juridic al garanțiilor, atât sub aspect teoretic, cât și aplicativ sunt în desfășurare. Dintre cele mai recente lucrări ale cercetătorilor ucraineni putem evidenția: *Features of civil law guarantees*³⁰, în care autoarea Tetyana Krysan analizează particularitățile garanțiilor juridice, în contextul doctrinei ucrainene și lucrarea *Классификация юридических гарантий в трудовом праве Украины*³¹, în care Алина Пономаренко evidențiază temeuriile de clasificare a garanțiilor juridice, propunând și argumentând temeuri noi de clasificare.

Totuși, rămâne incontestabil aportul savanților sovietici în domeniul garanțiilor, preluat și dezvoltat de cei ruși. Astfel, problematica garanțiilor este pe larg dezbătută și cercetată la nivelul cel mai scrupulos de un număr impunător de cercetători: В.Н. Агеев, Е.В. Аграновская, В.М. Александров, С.С. Алексеев, В.К. Бабаев, Н.А. Боброва, Н.С. Бондарь, А.Т.Боннер, Н.М. Богатырева, А.М. Васильев, Н.В. Витрук, Л.Д. Воеводин, В.А. Воробьев, А.И. Добровольская, И.Я. Дюрягин, В.В. Иванов, А.Б. Иванюженко, Г.Е. Жвания, В.А. Карташкин, М.А. Лаврик, В.В. Лазарев, И.А. Ледях, Е.А. Лукашева, Д.Н. Лызлов, В.М. Лысенко, А.В. Малько, В.В. Мамонов, Н.И. Матузов, А.С. Мордовец, Ю.И. Мигачев, А.В. Мицкевич, П.Е. Недбайло, Ж.И. Овсепян, А.В. Пирогов, Н.В. Поправко, И.В. Ростовщиков, Н.А. Сахаров, В.Г. Сидоров, Т.В. Синюкова, А.В. Стремоухов, Е.Н. Хазов, Н.Ю. Хаманева, А.В. Черкасов, Д.Ю. Шапсугов, В.С. Шадрин, В.Н. Юрков etc.

Numărul mare de studii demonstrează o dată în plus că subiectul garanțiilor a fost și continuă să fie unul dintre cele mai interesante, dar și controversate domenii de cercetare, fiind, posibil, unul dintre domeniile de cercetare științifică cel mai mult influențate de ideologie și politicul.

Garanțiile, în perioada sovietică, au devenit un instrument științific excesiv de exploatat, întru promovarea intereselor politice, acest concept fiind încărcat peste măsură de ideologie, diluându-se astfel valoarea sa științifică.

Chiar dacă, în perioada post-sovietică, vedem un mare număr de cercetări ale savanților, dedicate subiectului garanțiilor, aceste cercetări fie preiau și dezvoltă ideile savanților sovietici, care în realitatea de astăzi nu mai sunt actuale, fie manipulează cu conceptul de garanții în mod uzual, fără să intre în esența acestui subiect. Astfel, constatăm că în perioada modernă lipsește un studiu critic și reformator al conceptului de garanții, fiind în continuare exploatate ideile și concluziile savanților din perioada sovietică, demult depășite.

Efectuând analiza nivelului de dezvoltare și profunzimea cercetărilor realizate în domeniul garanțiilor, considerăm că subiectul garanțiilor, *per ansamblu*, s-a bucurat de un foarte mare interes

---

³⁰ KRYSAN, T. Features of civil law guarantees. În: *Revista Legea și Viața*, 2013, nr.2, p.13-17.

³¹ ПОНОМАРЕНКО, А. Классификация юридических гарантий в трудовом праве Украины. În: *Legea și Viața*. 2013, nr.12, p.175-177.

din partea cercetătorilor, fiind dezvoltat și dezbătut în numeroase lucrări. Cu toate acestea, trebuie să constatăm că cercetarea aspectului privind aplicarea garanțiilor procesual-civile în contextul examinării cauzei în lipsa pârâtului a scăpat din vizorul cercetătorilor, rămânând un domeniu neexplorat, oferind o vastă arie pentru cercetare, pentru viziuni, idei și concluzii noi și inovatoare pentru știința dreptului procesual-civil.

1.2. Analiza situației în domeniul examinării cauzei *in absentia*

Derularea procedurilor judiciare *in absentia*, denumită și *în contumacie*, constituie un subiect și o problemă de cercetare interdisciplinară, fiind examinată și cercetată atât în cadrul procedurii penale, cât și în cadrul procedurii civile.

Astfel, atât cercetătorii procesualiști-penalști, cât și cei civiliști se confruntă cu problema examinării cauzelor și derulării procedurilor judiciare în absență, într-un caz, a inculpatului, iar în alt caz a pârâtului, a reclamantului sau chiar a ambelor părți.

Totuși, trebuie să constatăm că tratarea doctrinară a acestui subiect, mai ales în domeniul procedurii civile, este mai degrabă superficială, fiind reflectată sumar în manualele și cursurile dedicate procedurii civile, acest subiect fiind atins doar tangențial în unele cercetări și articole științifice.

Trebuie să notăm că subiectul examinării cauzelor civile în lipsa pârâtului nu a constituit obiectul vreunei cercetări temeinice în cadrul unor teze de doctorat sau a unor studii monografice. Cu toate acestea, fenomenul și problematica procedurii *in absentia* devine un subiect din ce în ce mai atractiv pentru procesualiști: „Pornind de la tendințele de dispariție a hotarelor și excluderea oricăror limitări în deplasarea persoanelor, problema judecării cauzei în lipsa inculpatului a căpătat amploare și în practica procesual penală a Republicii Moldova. Astfel, mai multe persoane cunoscute în spațiul public au fost judecate în lipsă, fapt ce a ridicat un interes sporit față de problema în cauză.”³²

Această stare a lucrurilor se datorează probabil, în primul rând abordării legiuitorului. Astfel, trebuie să constatăm că legiuitorul, în cadrul procedurii civile, a acordat mai puțină atenție condițiilor de judecare *in absentia*, acestui fenomen procesual fiind dedicat *ad litteram* doar art.206 CPC RM, care stabilește într-un mod sumar efectele neprezentării în ședință de judecată a părților și a reprezentanților.

---

³² ILANJI, A. *Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019.

Din perspectiva legiuitorului, examinarea *in absentia* a unei cauze civile este mai degrabă o excepție, decât o regulă, iar lipsa a unei dintre părți este privită în primul rând ca o expresie a voinței acestei părți, generând efecte juridice procesuale și fiind fundamentată pe principiul disponibilității părților în drepturile lor procesuale și materiale.

Cu totul altfel stau lucrurile în cadrul procedurii penale. Astfel, lipsa inculpatului sau nedorința acestuia de a apărea în fața justiției sunt tratate mai pe larg de legiuitor, constituind în paralel și un obiect de interes distinct din partea cercetătorilor.

Astfel, în cadrul doctrinei dedicate procedurii penale, subiectul privind examinarea cauzelor penale în lipsa inculpatului a fost abordat într-un număr mare de cercetări: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*³³, *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penală*³⁴, *manualul Drept procesual penal (Partea specială)*³⁵, *Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal*³⁶, *Contradictorialitatea părților în procesul penal*³⁷, *Noțiunea și importanța declarațiilor bănuیتului, învinuitului și inculpatului*³⁸, *Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz*³⁹, *Avocatul-apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale*⁴⁰ etc.

Interesul sporit pentru problema procedurii *in absentia* se confirmă și în cea mai recentă cercetare în acest domeniu, realizată în cadrul tezei de doctorat semnată de Arina Ilanji, propusă spre apărare în anul 2019, cu genericul *Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului*.⁴¹

În cadrul acestei lucrări autoarea stabilește în calitate de obiective și priorități de cercetare: „soluționarea problemelor ce apar în cadrul adoptării hotărârii de judecare a cauzei în lipsa inculpatului în prima instanță, și procedura aplicabilă, elucidarea garanțiilor procesuale de echitate și asigurare a dreptului de participare la propriul proces, garanțiilor compensatorii ce urmează a fi respectate pe parcursul procesului *in absentia*, stabilirea standardelor privind citarea legală și condițiile de notificare oficială a învinuirii drept premisă ce atestă înștiințarea legală despre pornirea unei acuzații în materie penală, obligativitatea participării avocatului în cazul judecării în

---

³³ *Manualul Judecătorului pentru cauze penale* / Mihai Poalelungi et al; coord. ed.: Mihai Poalelungi et al. Ed. I. Chișinău: S. n., 2013 (Î.S. F.E.-P. «Tipografia Centrală»).

³⁴ DOLEA, I. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penală*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016.

³⁵ DOLEA, I. et al. *Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier, 2005.

³⁶ BRÎNZĂ, L. Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*. 2002, nr. 4, p. 49-51.

³⁷ OJINDOVSCII, D. Contradictorialitatea părților în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*. 2001, nr. 4, p.73-76.

³⁸ FURNICĂ, L. Noțiunea și importanța declarațiilor bănuیتului, învinuitului și inculpatului. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umanistice*. Vol.I. Chișinău, 2006, p.618-621.

³⁹ VÎZDOAGĂ, T. Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz. În: *Revista Națională de Drept*. 2009, nr.10-12, p.107-108.

⁴⁰ IONIȚĂ, D. *Avocatul-apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale*: Autoreferat al tezei de doctor. Chișinău, 2003

⁴¹ ILANJI, A. *Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019.

lipsă, analiza excepțiilor stabilite prin lege de la regula generală de judecare a cauzei cu participarea inculpatului”.⁴² Astfel, este evident că cercetarea procedurii *in absentia* este indisolubil legată de garanții și implică abordarea și studierea acestui fenomen juridic, absolut necesar pentru elucidarea specificului și condițiilor de realizare a procedurii de judecare în lipsa unei părți la proces.

În cadrul doctrinei procesual-civile trebuie să recunoaștem insuficiența cercetărilor privind procedura *in absentia*. Totuși, problematica acestei instituții este mult mai largă, incluzând în sine instituții procedurale conexe, care contribuie la înțelegerea, aplicarea și realizarea acestei proceduri, cum ar fi: instituția citării, inclusiv a citării publice, căutării pârâtului, desemnării avocatului din oficiu, domeniul și limitele competențelor și împuternicirilor avocatului etc. Ca urmare, la analiza gradului de dezvoltare a subiectului și problematicii procedurii *in absentia* trebuie să fie examinate și studiile doctrinare în domeniile paralele obiectului principal de cercetare.

În acest context, trebuie să notăm lucrarea *Diversitatea sancțiunilor procedurale civile*⁴³, al cărei autor, Tatiana Cruglițchi, examinează pronunțarea hotărârii în contumacie ca fiind una dintre formele de sancționare procesual-civilă pentru neparticiparea părții la proces, astfel autoarea atingând tangențial subiectul procedurii *in absentia*.

O altă lucrare, relevantă prezentului studiu, este semnată de Victoria Hadîrcă - *Unele considerațiuni privind garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil*⁴⁴, în cadrul căreia autoarea examinează dreptul la un proces echitabil, identificând garanțiile procesuale de realizare a acestui drept, printre care fiind și participarea, inclusiv rolul activ al părților la examinarea cauzei.

În cadrul lucrării *Limitele rolului judecătorului în cadrul procesului civil*⁴⁵, autorul Tudor Leșanu efectuează o analiză a balanței dintre rolul activ al judecătorului și disponibilitatea părților în drepturile sale procesuale, în cadrul procesului civil, încercând să identifice astfel limitele împuternicirilor procesuale ale judecătorului, precum și sarcinile și responsabilitățile participanților la proces.

---

⁴² ILANJI, A., *op.cit.*, p.11.

⁴³ CRUGLIȚCHI, T. Diversitatea sancțiunilor procedurale civile. În: Materialele Conferinței „*Tradiție și inovare în cercetarea științifică*”, Bălți, Moldova, 2018, p.297-300.

⁴⁴ HADÎRCĂ, V. Unele considerațiuni privind garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.12, p.90-96.

⁴⁵ LEȘANU, T. Limitele rolului judecătorului în cadrul procesului civil. *Juridice Moldova*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7394/limitele-rolului-judecatorului-in-cadrul-procesul-civil.html>

Subiectul reprezentării este cercetat de către Andrei Balan în lucrarea *Particularitățile reprezentării judiciare în procesul civil*⁴⁶, în care autorul abordează inclusiv problematica desemnării avocatului din oficiu, la examinarea cauzei în lipsa pârâtului, al cărui domiciliu nu este cunoscut.

În cadrul vastei lucrări *Manualul judecătorului pentru cauze civile*⁴⁷ este abordat și subiectul privind examinarea cauzei în lipsa părților la proces, precum și efectele procesuale ale absenței participanților la proces. Cu toate acestea, cercetarea realizată poartă mai degrabă un caracter enciclopedic și de prezentare generală a subiectului, decât o analiză scrupuloasă a problematicii procedurii *in absentia*.

La fel, examinarea cauzei *in absentia* este subiect introdus în discuție și în manuale de procedură civilă^{48,49}, urmând a fi dezvoltat în lucrări și cercetări specializate.

Situație similară este observată și în rândul cercetătorilor români, care abordează procedura *in absentia*, în cadrul procesului civil, într-un mod indirect, atingând acest subiect doar în contextul unei problematice conexe.

Astfel, în cadrul tezei sale de doctorat *Părțile în procesul civil*⁵⁰, autoarea română Genoveva Aioanei examinează aspecte ale procedurii *in absentia* în contextul principiilor care guvernează prezența părților la procesul civil: principiul justei proporționalități și principiul bunei-credințe.

O analiză a procedurii *in absentia* găsim și în lucrarea *Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de Consiliul Europei*.⁵¹

În cadrul acestei lucrări autorii cercetează procedura *in absentia* prin prisma practicii Curții Europene, identificând reguli comune atât pentru procedurile civile, cât și pentru cele penale.

Un interes sporit față de procedura *in absentia* este acordat în cadrul doctrinei procesual-civile ruse, acest interes fiind condiționat în primul rând de existența procedurii *in absentia* distincte – *заочное производство*, reglementate în cap.22 art.233-244 CPC FR.⁵² Cu toate acestea, *заочное производство* nu reprezintă o procedură *in absentia* clasică, fiind mai degrabă

---

⁴⁶ BALAN, A. Particularitățile reprezentării judiciare în procesul civil. În: *Revista științifico-practică a Institutului de Relații Internaționale din Moldova*, 2016, nr.2, p.187-195.

⁴⁷ POALENGI. M. et al., *op. cit.*

⁴⁸ BELEI, E. et al., *Drept procesual civil: Partea specială*. Chișinău, 2009.

⁴⁹ BELEI, E. et al., *Drept procesual civil: Partea specială*. Chișinău, 2016.

⁵⁰ AIOANEI, G. *Părțile în procesul civil: Teză de doctor în drept*. Sibiu, 2012. Disponibil: <https://doctorate.ulbsibiu.ro/wp-content/uploads/rezumat-aioanei.pdf>

⁵¹ DOVY das Vitkauskas, DIKOV Grigoriy. *Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de Consiliul Europei*. Consiliul Europei Strasbourg, 2012. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806f1616>

⁵² Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации: №.138-ФЗ от 14.11.2002, принят ГД ФС РФ 23.10.2002

un hibrid dintre o procedură *in absentia* și o procedură în ordonanță. Astfel, legiuitorul rus reglementează în mod expres un mecanism simplificat de anulare a hotărârii pronunțate în cadrul acestei proceduri, în baza obiecțiilor pârâtului, în lipsa căruia a fost examinată cauza, urmată de reluarea examinării cauzei în primă instanță.

Totodată, în paralel cu *заочное производство* legiuitorul rus reglementează în art.167 CPC FR, în mod similar practicii adoptate în Republica Moldova, efectele neprezentării părților la examinarea cauzei, stipulând în mod expres posibilitatea examinării cauzei în lipsa pârâtului, care a fost citat în mod legal, dar care nu s-a prezentat la data și ora comunicată.

Ca urmare, dualismul și coexistența a două proceduri de examinare a cauzei *in absentia* a și condiționat un interes atât de mare *vis-a-vis* de aceste mecanisme procesuale din partea cercetătorilor ruși.

Astfel, în rândul cercetătorilor ruși, de problematica instituției *заочное производство* s-au preocupat în mod deosebit autorii: Гессен И.В., Юренев Н.О., Змирлов К.П., Решетняк В.И., Муллоев П.А., Пучинский В.К., Черных И.И., Рихтер А.К., Сорокоумовский В., Уткина И.В., Румянцев А.М., Чечина Н.А., Шимановский М.В., Рабинович М.О., Ратнер А.С., Булыгин Р.В. etc.

În paralel, cercetătorii ruși nu lasă fără atenție nici procedura *in absentia*, reglementată conform art.167 CPC FR. Astfel, în lucrarea *Рассмотрение гражданского дела в отсутствие ответчика*⁵³ autoarea О.Н. Диордиева face o analiză a cazurilor și condițiilor ce duc la absența pârâtului, precum și a condițiilor în care are loc examinarea cauzei în absența pârâtului, inclusiv și identifică unele dintre garanții de care beneficiază pârâtul absent.

O altă lucrare relevantă subiectului procedurii *in absentia* este cea semnată de О.В. Бодакова, cu denumirea *Проблема неявки сторон на судебное разбирательство в гражданском процессе*⁵⁴, în care autoarea cercetează problema absenteismului procesual, precum și remediile procesuale disponibile, atât pentru instanță, cât și pentru părțile la proces.

Încă o lucrare valoroasă pentru studiul procedurii *in absentia* este teza de doctorat elaborată de Г.В. Молева, denumită *Право на судебную защиту ответчика*⁵⁵, în cadrul căreia autoarea cercetează instrumentele procesuale de care beneficiază pârâtul pentru realizarea într-un mod efectiv a dreptului său la apărare, totodată fiind cercetate și aspecte ale examinării cauzei în lipsa pârâtului.

---

⁵³ ДИОРДИЕВА, О.Н. Рассмотрение гражданского дела в отсутствие ответчика. В: *Российский Судья*, 2005, nr.8, p.13-16.

⁵⁴ БОДАКОВА, О.В. Проблема неявки сторон на судебное разбирательство в гражданском процессе. В: *Проблемы Управления*, 2009, nr.4, p. 247-252.

⁵⁵ МОЛЕВА, Г.В. *Право на судебную защиту ответчика*. Дис...канд.юрид.наук. Саратов, 1993.

Astfel, vedem că subiectul procedura de examinare *in absentia* prezintă un mare interes pentru cercetători, fiind un domeniu vast de cercetare, însă cu toate că unele cercetări au fost realizate în acest domeniu, totuși procedura *in absentia*, precum și toate aspectele conexe acestui fenomen juridic continuă să se afle într-o zonă de cercetare gri, fixând un scop și obiective de cercetare ce încă urmează a fi dezvăluite de cercetători.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Ca rezultat al cercetării realizate în cadrul acestui capitol am ajuns la următoarele concluzii:

1. Subiectul temei abordate în prezenta lucrare nu a constituit obiectul vreunei cercetări temeinice în cadrul doctrinei autohtone, abordarea problematicii privind examinarea cauzei în lipsa pârâtului, prin prisma garanțiilor procesual-civile fiind una inedită și novatorie și pentru doctrina internațională.
2. Luând în considerare complexitatea problematicii abordate, trebuie să recunoaștem că fiecare element component, în parte, a constituit obiectul unor cercetări, astfel încât problematica garanțiilor a fost anterior dezvoltată atât de doctrina autohtonă, cât și de cea internațională, preponderent sovietică și rusă. La fel și procedura *in absentia*, chiar dacă a fost cercetată la o scară mai modestă decât garanțiile, totuși acest subiect nu este străin cercetătorilor.
3. Deși lucrările publicate abordează un larg domeniu de investigație științifică, ele se prezintă mai mult ca analize segmentare și dispersate, decât sinteze integratoare și totalizatoare, susceptibile să ofere o analiză clară și extensivă a subiectului cercetat în toată complexitatea sa, astfel încât gradul de cercetare științifică a tematicii lansate spre analiză nu poate fi considerat suficient.
4. În pofida analizelor dispersate la tema de cercetare, o serie de aspecte au rămas neelucidate sau puțin reflectate, prezenta lucrare venind să completeze cercetările în domeniu și golurile doctrinare.
5. Subiectul garanțiilor este în continuare tratat de cercetători sub o puternică influență conceptuală sovietică, elaborată și fundamentată cu aproape un secol în urmă, fără însă să suporte preschimbări majore în abordare și gândire, necesitând o revizuire și o reconceptualizare ce ar merge în pas cu noile realități. În așa mod, studiul nostru se prezintă ca o încercare de integrare și actualizare teoretico-științifică a subiectului cercetat, urmărind identificarea de soluții teoretice și practice ale problematicii abordate.

CAPITOLUL 2. ANALIZA CONCEPTULUI, STRUCTURII ȘI TIPURILOR GARANȚIILOR

Crearea unui sistem viabil și funcțional de garanții ale drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor constituie obiectivul primar al oricărui stat de drept. O societate modernă și democratică nu se poate numi astfel în absența unui mecanism eficient de garantare a drepturilor și libertăților individuale ale cetățenilor săi.

Adoptarea normelor juridice nu reprezintă un scop în sine, ci doar o primă etapă, obligatorie, a procesului de reglementare juridică a relațiilor sociale. Următoarea etapă este transpunerea în viață a prevederilor normative; în caz contrar, normele juridice și-ar pierde sensul și menirea lor socială. Nu întâmplător încă Socrate a pus o întrebare care și până astăzi rămâne actuală: „Oare crezi că este cu putință să dăinuiască și să nu se surpe statul în care legile făurite n-au nici o putere, ci sunt numai călcate și nimicite de fiecare particular?”. Iată de ce traducerea în viață a normelor reprezintă, indiscutabil, un moment esențial în viața dreptului.⁵⁶

Această viziune este comună pentru marea majoritate a autorilor, trecând ca un fir roșu prin lucrările cercetătorilor, ce se preocupă de studiul garanțiilor.⁵⁷

După cum am evidențiat în capitolul precedent, garanțiile au constituit obiectul unui mare număr de studii și cercetări. Totuși, cu toate că problema garanțiilor, a garanțiilor juridice și în mod particular a garanțiilor procesuale, în decursul mai multor decenii trezește interesul savanților și procesualiștilor, nici până în prezent nu există o unitate de opinii și o înțelegere clară a conceptului, funcțiilor și sarcinilor garanțiilor, cercetătorii migrând dintr-o extremă în alta, de la includerea unui spectru extensiv de fenomene juridice și sociale în conceptul de garanții, până la negarea a însuși existenței garanțiilor. Cu atât mai mult, după cum am evidențiat mai sus, nu există nici un studiu sistemic ce ar elucida garanțiile procesual-civile, aplicabile și funcționale în condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.

Examinarea cauzei în lipsa pârâtului are un specific aparte, particularitățile desfășurării procesului fiind determinate de lipsa a unei dintre părți, existând astfel riscul ca drepturile și interesele legitime ale părții lipsă să fie neglijate sau violate, iar pe de altă parte existând riscul lezării drepturilor și intereselor părții prezente, prin impasul în care este indusă desfășurarea

---

⁵⁶ NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006, p.400.

⁵⁷ КАЛАШНИКОВ, С.В. Система конституционных гарантий обеспечения прав и свобод граждан в условиях формирования в России гражданского общества. В: *Государство и право*, 2002, nr.10, p.18; КОЖУХАРЬ, А.Н. Гражданско-процессуальные гарантии реализации гражданами конституционного права на судебную защиту. В: *Обеспечение прав и свобод граждан в СССР*: Сборник статей/ Под ред. Е.Г. Мартыничка, 1988, Кишинев, Изд. Картя, p.145; ИВАНЮЖЕНКО, А.Б. *Процессуальные гарантии участников производства по делам об административных правонарушениях*: Дис...канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 1999, p.19.

normală a procesului, ca urmare a lipsei oponentului. În astfel de condiții este necesară elucidarea, determinarea clară și aplicarea unor garanții procesuale pentru ambele părți, echilibrul cărora ar asigura respectarea atât a drepturilor reclamantului la accesul liber și nestingherit la justiție, inclusiv prin examinarea într-un termen rezonabil a cauzei, cât și ale pârâtului, prin asigurarea condițiilor și mijloacelor necesare pentru prezervarea drepturilor pârâtului, chiar și în condițiile în care cauza se examinează fără prezența și participarea acestuia.

Л.Ю. Грудцына în teza sa de doctorat susține: „Garanțiile sunt chemate să asigure un mediu favorabil în care drepturile și libertățile subiective, consfințite în Constituție și în alte acte normative, ar deveni realitatea obiectivă pentru fiecare subiect de drept. Garanțiile nu sunt necesare de la sine și pentru sine, ci pentru a asigura transpunerea faptică a drepturilor și a libertăților”.⁵⁸

În același context, profesorul universitar A.Arseni menționează: „Libertățile recunoscute sau proclamate, fără garanții, țin mai mult de filozofie decât de drept”.⁵⁹

Nu putem să ignorăm nici spusele lui В.И.Ленин, care determina garanțiile ca fiind „mijloace de asigurare a oportunității reale de a se bucura de drepturi și libertăți democratice pentru vasta majoritate a populației”.⁶⁰

Ca urmare, înainte de a trece la identificarea garanțiilor specifice drepturilor reclamantului și pârâtului, în condițiile derulării procedurilor *in absentia*, este necesar să descifrăm conceptul de garanții, să înțelegem ce reprezintă fenomenul garanțiilor, modul lor de acțiune și impactul pe care acestea îl exercită asupra drepturilor părților la proces, și nu numai.

2.1. Introducere în conceptul de *garanție*

Pentru a evidenția esența, conținutul, funcțiile, scopurile și sarcinile propuse garanțiilor procesual-civile, la examinarea cauzei în lipsa pârâtului, studiul trebuie inițiat în primul rând prin determinarea structurii și mecanismului de funcționare a garanțiilor procesuale. Totodată, cercetarea garanțiilor procesual-civile urmează a fi precedată de stabilirea și definirea conceptelor generice de *garanție* și *garanție juridică*, precum și de plasarea *garanțiilor procesual-civile* în sistemul general al garanțiilor.

---

⁵⁸ ГРУДЦЫНА, Л.Ю. *Особенности конституционных гарантий реализации прав человека в России (На примере гражданского судопроизводства)*: Дис...канд. юрид. наук. Москва, 2004, p.38.

⁵⁹ ARSENI, A. *Drept constitutional și instituții politice*. Vol. II. Chișinău, 1997, p.351.

⁶⁰ ЛЕНИН, В.И. *Полное Собрание Сочинений*. Издание пятое. Т. 28. Москва: Изд-во. Политической Литературы, 1962, p. 442-443.

Termenul *garanție* este pe larg utilizat în comunicarea uzuală, dar și în acte oficiale, atât de declarare, cât și de aplicare a drepturilor. Astfel, bunăoară, Constituția Republicii Moldova⁶¹ în repetate rânduri utilizează conceptul de garanții în textul său:

Art.1 alin.(3): Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt *garantate*.

Art.10 alin.(2): Statul recunoaște și *garantează* dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Art.21: Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate *garanțiile* necesare apărării sale.

Art.24 alin.(1): Statul *garantează* fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

Art.26 alin.(1): Dreptul la apărare este *garantat*.

Art.27 alin.(1): Dreptul la libera circulație în țară este *garantat*.

În total, legiuitorul utilizează termenul *garanție* sau *garantează* de 24 de ori în textul Constituției. Cu toate acestea, în tot dreptul pozitiv al Republicii Moldova nu găsim o definiție sau o descifrare clară a acestei categorii juridice.

Concentrându-și atenția pe obiectul garantării, știința juridică pe nedrept a lipsit de atenție problema înțelegerii a însuși conceptului de garanții. Nu întâmplător în majoritatea lucrărilor moderne problematica privind conținutul și esența garanțiilor este ignorată de autori, iar (ceea ce e și mai rău), la categoria garanțiilor juridice sunt trecute cele mai diverse fenomene juridice, inclusiv cele ce nu au nicio tangență cu domeniul dreptului.⁶²

Ne alăturăm ideei expuse de H.A. Боброва, potrivit căreia: „Știința juridică nu cunoaște o altă astfel de categorie care să fie utilizată într-atât de des și în același timp să aibă o formă semantică atât de largă, în care să fie inclus cel mai divers conținut. Această categorie constituie - garanțiile. În unele cazuri putem vorbi despre garanțiile legalității, în alte cazuri despre legalitate ca garanție, putem vorbi despre garanțiile ordinii de drept și despre ordinea de drept ca garanție, despre garanțiile drepturilor și libertăților cetățenilor și despre drepturile cetățenești ca garanție a

---

⁶¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, republicat în: Monitorul Oficial, 2016, nr.78/140.

⁶² ЛОШКАРЕВ, А.В. *Правовые гарантии: Теоретические проблемы определения понятия и классификации*: Дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 2008, p.3.

libertății, despre garanțiile activității și despre activitate ca garanție, despre garanțiile răspunderii și despre răspunderea ca garanție.”⁶³

Garanțiile ca și concept s-au format ca rezultat al evoluției gândirii umane, fiind bazate pe principiile fundamentale dezvoltate de umanitate în decurs de milenii, timp în care savanții juriști au încercat să facă dreptul cu adevărat funcțional și să asigure realitatea acelor drepturi și libertăți subiective declarate.

Elaborarea și utilizarea termenului „garanție” este un produs al jurisprudenței moderne, dar înțelegerea și aplicarea acestui fenomen se trage încă din antichitate. Astfel, juriștii romani nu-și puteau imagina un drept ce nu poate fi funcțional și util, aceasta prin sine fiind cea mai mare garanție.⁶⁴

În viziunea lui Marcus Tullius Cicero, dreptul natural, fiind singurul drept veridic „a apărut mai devreme de orice lege scrisă și mai devreme de fondarea oricărui stat”⁶⁵, iar principala garanție a drepturilor naturale ale omului fiind justiția socială, care „oferă fiecărui după merite și menține egalitatea”.⁶⁶

În perioada statelor medievale domnea concepția provenienței divine a statului și a dreptului, monarhul fiind asociat cu puterea dumnezeiască. Astfel, de la Unsul lui Dumnezeu, investit cu puterea absolută nu putea fi cerută nicio garanție. Cel mai reprezentativ această concepție este reflectată în lucrarea lui Jacques-Bénigne Bossuet *La Politique tirée des propres paroles de l'Écriture sainte*, în care autorul, bazându-se pe sursa divină a puterii regale, vede în aceasta singura autoritate stăpânitoare a puterii nelimitate a monarhului. Bossuet nu considera necesară limitarea puterii absolute a monarhului și supunerea acesteia legilor sau instituțiilor omenești; cu toate acestea, în calitate de garanții ale drepturilor și ale legalității, Bossuet considera frica și judecata lui Dumnezeu, pe care nimeni nu o va putea evita, îndeosebi monarhul.⁶⁷

Aceeași idee, însă fără conotație religioasă, se regăsește și în lucrările lui Jean-Jacques Rousseau, care la fel neagă necesitatea garanțiilor, pornind de la ideea că oamenii, unindu-se, transferă drepturile lor nu la alți indivizi, ci la întreaga societate, ca urmare, purtător al puterii supreme, suveranul, este societatea ca un tot unitar. Un astfel de suveran, format din indivizi, nu

---

⁶³ БОБРОВА, Н.А. *Гарантии реализации государственно-правовых норм*: Монография. Воронеж, Изд. Воронежского Университета, 1984, p.8.

⁶⁴ *Римское частное право*: Учебник - Под ред. проф. НОВИЦКОГО И.Б. и проф. ПЕРЕТЕРСКОГО И.С. Москва, Изд. Юриспруденция., 2000, p.21.

⁶⁵ *Антология мировой философии*. Москва, 1969. Т.1. Ч.1, p.519

⁶⁶ *Ibidem*, p.520.

⁶⁷ НОВГОРОДЦЕВ, П.И. *Лекции по истории философии права*. Москва, 1914, p.62.

are și nu poate avea interese contrare intereselor indivizilor; ca urmare, nici indivizii nu au nevoie de garanții de la un astfel de suveran.⁶⁸

Perioada modernă vine cu o revizuire a conceptului de garanții, migrând de la lipsa necesității garanțiilor spre perceperea garanțiilor ca o necesitate în apărarea drepturilor și libertăților omului de la arbitrariul și abuzul statului.

Necesitatea garantării drepturilor subiective de la stat a fost dezvoltată de savantul francez Henri-Benjamin Constant de Rebecque, care considera că nu este suficientă doar proclamarea drepturilor subiective, fiind necesară fortificarea acestor drepturi prin garanții. În construirea ideii statului de drept, Constant în repetate rânduri revine la această idee, încercând să găsească sursa garantării drepturilor în separația puterilor, în instituirea organelor reprezentative și în dezvoltarea opiniei publice.⁶⁹

Ideea existenței și necesității garanțiilor, ca mijloc de apărare de la terania și arbitrariul statului, nu și-a găsit susținere în doctrina sovietică. O astfel de abordare a savanților sovietici întru totul corespunde ideologiei vremurilor, care nu contrapunea interesele indivizilor intereselor statului, pe când interesul comun, materializat în statul sovietic era mai presus de orice drept sau posibil interes individual.

A.Л. Цыпкин scria: „Ar suna absurd să spunem că garanțiile apără individul de la stat”.⁷⁰

Odată cu căderea regimului sovietic și ca urmare a preluării valorilor democratice, a fost revăzut și sistemul valorilor sociale, iar omul, drepturile și libertățile lui individuale fiind proclamate valori supreme în stat (art.1 alin.3 Constituția RM).

Direcția de orientare social-politică nouă, alături de libertățile obținute în gândire și expunere au condiționat o nouă etapă în gândirea juridică, inclusiv în aprecierea garanțiilor și a rolului acestora în sistemul de drept.

În cele ce urmează vom analiza viziunile doctrinare asupra conceptului de garanții, încercând să înțelegem elementele din care se compun garanțiile, rolul și funcțiile pe care le au garanțiile în sistemul valorilor sociale, încercând totodată să purificăm acest concept de influențele și limitele impuse în gândirea și înțelegerea garanțiilor în perioada ideologiei sovietice.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române: **GARANȚIE**, garanții, s. f. Obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (concr.) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată

---

⁶⁸ КОРКУНОВ, Н.М. *История философии права*. С.- Петербург, 1915, p.113

⁶⁹ Henri-Benjamin Constant de Rebecque. *De la force du gouvernement actuel de la France et de la nécessité de s'y rallier*, 1796, apud НОВГОРОДЦЕВ, П.И., *op. cit.* p,71.

⁷⁰ ЦЫПКИН, А.Л. *Право на защиту в советском уголовном процессе*. Саратов, 1959, p.22.

va fi ținută. ◇ Loc. vb. A lua pe garanție = a garanta. ◇ Expr. Pe garanția cuiva = pe răspunderea cuiva. A da garanție = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. A prezenta garanție de... = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranță. – Din fr. garantie, it. garanzia.⁷¹

Astfel, în definiția expusă garanția este privită ca o „asigurare” sau ca un „mijloc de asigurare”.

După cum menționează A.A. Власов, „garanția juridică constituie un mijloc de asigurare a unui obiect juridic”.⁷² Totuși, determinarea conceptului de garanție doar prin echivalarea cu asigurare nu este suficientă, acești doi termeni aflându-se mai degrabă într-o corelație de gen și specie între ele, în care asigurarea constituind genul, iar garanția reprezentând specia, fiind una dintre formele de asigurare a drepturilor și libertăților subiective.

Garanțiile reprezintă o formă a asigurărilor, având menirea de a oferi o asigurare specială, fortificată, incluzând mijloace, procedee și instrumente care sunt orientate spre crearea condițiilor și a unui mediu necesar pentru existența și funcționarea obiectului asigurat.⁷³

Este cert un lucru, garanțiile constituie un fenomen omniprezent, însă complexitatea acestui fenomen a determinat o mare varietate de aprecieri și opinii în rândurile cercetătorilor. Astfel, în doctrină garanțiile sunt privite și cercetate ca: legități⁷⁴; mijloace⁷⁵; mijloace și condiții⁷⁶; mijloace și procedee⁷⁷; mijloace, procedee și condiții⁷⁸; condiții sociale⁷⁹; mijloace de asigurare⁸⁰.

---

⁷¹ *Dicționar Explicativ al Limbii Române (ediția a II-a revăzută și adăugită)*; Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” București: Univers Enciclopedic Gold, 2009.

⁷² ВЛАСОВ, А.А. *Уголовный процесс*: Учеб. пособие. Вологда, 2003, p.35.

⁷³ ГРУДЦЫНА, Л. Ю. *op. cit.* p.74.

⁷⁴ МИЦКЕВИЧ, А.В. *О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве*. В: Советское государство и право, 1963, nr. 8, p.25.

⁷⁵ ПАТЮЛИН, В.А. *Государство и личность в СССР*. Москва, Изд. Моск. Рабочий, 1974, p.231; ЧЕЧОТ, Д.М. *op.cit.* p.45; БОТКИН, И.О. *Государственные гарантии предпринимательской деятельности*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Москва, 1995, p.11.

⁷⁶ ВИКУТ, М.А., ЗАЙЦЕВ, И.М. *Гражданский процесс России*, Москва: Юристъ, 1999, p.194; *Конституционный статус личности в СССР*. Редкол.: Витрук *et.al.* Москва: Изд. Юрид. лит., 1980, p.195; ВОЕВОДИН, Л.Д. *Юридический статус личности в России*. Учебное пособие, Москва: Изд. ИНФРА-М-НОРМА, 1997, p.229; МУХИЕВ, Г. *Правовые гарантии конституционных прав советских граждан*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ашхабад, 1972. p.10.

⁷⁷ ШМАЙЛОВА, Л.П. *По закону Страны Советов*, Новосибирск: Зап-Сиб. кн. изд-во., 1979, p.43; МАМОНОВ, В.В. *Гарантии прав, свобод и обязанностей граждан*. Алма-Ата, 1981, p.10; РОСТОВЩИКОВ, И.В. *Обеспечение прав и свобод личности в СССР*. Саратов: Изд. Сарат. ун-та., 1988, p.50.

⁷⁸ СКОБЕЛКИН, В.Н. *Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих*. Москва: Изд. Юрид. Лит., 1969, p.35; ВОЛКОВА, О.Н. *Юридические гарантии трудовых прав граждан СССР при приеме на работу в качестве рабочих и служащих*. Автореф. дис... канд. юрид. наук. Москва, 1979, p.9.

⁷⁹ КАРПЕНКО, Д.А. *Гарантии трудовых прав*. Киев: Изд. Политиздат Украины, 1987, p.13.

⁸⁰ ОЙГЕНЗИХТ, В.А. *Ответственность как одна из гарантий реализации конституционных прав и выполнения обязанностей на современном этапе*. В: *Обеспечение реализации конституционных прав и обязанностей в условиях перестройки*. Межвед. сб. науч. трудов. Омск: Изд. ОмГУ., 1990, p.40.

La prima vedere, diferențele dintre aprecierile savanților par a fi pur terminologice; totuși, examinarea abordărilor conținutului, esenței și naturii garanțiilor ne permite divizarea acestor opinii în câteva grupuri.

Reprezentanții primului grup apreciază garanțiile exclusiv ca niște instrumente, mecanisme, create cu un anumit scop și aplicate în anumite condiții. Așadar, А.И. Добровольская consideră că prin garanții urmează a fi intuite mijloace și procedee, cu ajutorul cărora subiecții pot beneficia în modul cel mai practic de drepturile lor subiective.⁸¹

А.А. Шилов apreciază garanțiile ca fiind acele mijloace (instrumente), a căror utilizare asigură beneficierea fără impedimente de drepturi și libertăți.⁸²

Conform poziției și viziunii celui de-al doilea grup, garanțiile apar ca niște condiții obiective și reale, existența cărora asigură realizarea unui obiect (drepturilor, obligațiilor, principiilor etc.) Spre exemplu, în viziunea lui В.П. Канищев, garanțiile sunt condițiile ce asigură realitatea drepturilor și libertăților, precum și posibilitatea realizării lor faptice.⁸³

Reprezentanții celui de-al treilea grup (în prezent fiind cel mai numeros) examinează cel mai pe larg și cuprinzător natura garanțiilor, incluzând în acest concept aprecierea dată atât de primul, cât și de cel de-al doilea grup, ca urmare, incluzând în structura garanțiilor atât condițiile – ca o stare de fapt, cât și mijloacele și instrumentele concrete ce asigură realizarea drepturilor. Astfel, spre exemplu, în viziunea lui Н.В. Витрук, garanțiile sunt înțelese ca fiind mijloace, sau condiții și mijloace, ce asigură realizarea faptică, precum și apărarea sub toate aspectele a drepturilor și libertăților.⁸⁴

În viziunea lui С.А.Комаров, garanțiile reprezintă un ansamblu de condiții și mijloace ce permit aplicarea normelor juridice, realizarea drepturilor subiective și îndeplinirea obligațiilor legale fără niciun obstacol.⁸⁵

В.М. Чхиквадзе apreciază garanțiile ca fiind un sistem de premise, condiții, mijloace și procedee economice, politice, morale, juridice și organizaționale ce creează condiții egale pentru realizarea drepturilor, libertăților și intereselor subiective.⁸⁶

---

⁸¹ ДОБРОВОЛЬСКАЯ, А.И. Гарантии прав граждан в советском уголовном судопроизводстве. В: *Советское государство и право*, 1980, nr.2, p.131.

⁸² ШИЛОВ, А.А. *Государственные гарантии обеспечения личных прав и свобод граждан в РФ*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Москва, 2003, p.22.

⁸³ КАНИЩЕВ, В.П. *Конституционно-правовые гарантии деятельности органов местного самоуправления в Российской Федерации*. Дис...канд. юрид. наук. Хабаровск, 2000, p.59.

⁸⁴ ВИТРУК, Н.В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны прав советских граждан. В: *Правоведение*, 1964, nr.4, p.29; *Советское государственное право* Под ред. ЛЕПЕШКИНА, А.И. Москва: Изд. Юрид. лит., 1971, p.216.

⁸⁵ КОМАРОВ, С.А. *Общая теория государства и права: курс лекций*. Москва: Изд. Манускрипт, 1996, p.28.

⁸⁶ ЧХИКВАДЗЕ, В.М. *Гарантировано Конституцией (Беседы о Конституции СССР)*. Баку: Мол. Гвардия, 1961, p.49.

C.H. Болдырев examinează garanțiile ca fiind condiții generale și mijloace speciale ce asigură realizarea faptică, protecție sigură, iar în caz de încălcare – apărarea și restabilirea drepturilor și intereselor subiective.⁸⁷

Cea mai cuprinzătoare și reprezentativă pentru acest grup apreciere și, totodată, definire a garanțiilor este oferită în lucrarea cercetătorului A.C. Мордовец *Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина*. În viziunea autorului: „Garanțiile constituie un sistem de premise, condiții, mijloace, modalități și procedee social-economice, politice, morale, juridice și organizaționale, care asigură crearea condițiilor egale pentru orice subiect spre realizarea drepturilor și intereselor sale legitime”.⁸⁸ Definiții analogice pot fi găsite și la autorii В.Д. Первалов și Д.Х. Валеев.

Aprecierea dată de acest din urmă grup de autori include mai multe elemente și viziuni: pe de o parte, în structura garanțiilor evidențiază acele premise și condiții, de natură social-economică, politică, ideologică și organizațională, care favorizează realizarea drepturilor și libertăților subiective prin crearea condițiilor prielnice; pe de altă parte, scot în evidență acele instrumente și mecanisme juridice, a căror funcție constă în asigurarea realizării practice a rolului și a sarcinilor garanțiilor. Totodată, în definiția garanțiilor formulată de A.C. Мордовец este transpus inclusiv obiectivul special al garanțiilor - de a crea condiții egale pentru orice subiect, spre realizarea drepturilor și intereselor sale legitime, fiind, de fapt, o continuare și o dezvoltare a viziunii sovietice - de a asigura realitatea drepturilor și libertăților pentru vasta majoritate a populației, despre care vorbea încă В.И. Ленин.⁸⁹

În continuare, putem identifica și o a patra abordare a conceptului de garanții, reprezentanții căreia recunosc existența garanțiilor ca un fenomen aparte, însă nu dezvăluie esența acestuia. Spre exemplu, în viziunea lui В.В. Копейчиков, garanțiile reprezintă un concept cumulativ ce adună în sine toate formele și metodele de acțiune și influență a organelor de stat și a organizațiilor obștești, precum și a cetățenilor, îndreptate spre realizarea practică a drepturilor și intereselor legitime subiective.⁹⁰

C.H. Ревина, la rândul său, consideră că garanțiile formează o categorie juridică aparte, având un conținut propriu, fără a se identifica cu un simplu mijloc de apărare.⁹¹

---

⁸⁷ БОЛДЫРЕВ, С.Н. *Юридические гарантии обеспечения прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел (теоретико-правовой аспект)*: Дис...канд. юрид. наук. Ростов н/Д, 2001, р.41.

⁸⁸ МОРДОВЕЦ, А.С. *Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина*. Под ред. Матузова Н.И., Саратов: Саратов. ВШ МВД РФ., 1996, р.461.

⁸⁹ ЛЕНИН, В.И. *op. cit.* р.442-443.

⁹⁰ КОПЕЙЧИКОВ, В.В. Реализация субъективных прав граждан. В: *Советское государство и право*, 1984, nr.3, р.16.

⁹¹ РЕВИНА, С.Н. *Теория права и рынок*: Монография. Самара, 2008, р.338.

Într-un final, trebuie să menționăm și cercetătorii cu viziuni disidente, care nu doar pun la îndoială rolul și funcțiile garanțiilor, dar în general neagă existența acestora.

Reprezentantul cel mai de văz al acestui grup este С.Н.Братусь, care și-a expus viziunile în contextul cercetării garanțiilor juridice.

Astfel, pentru a aprecia viziunile „nihiliste” ale cercetătorului rus, atât de opozante viziunilor majorității cercetătorilor, ne vom opri și vom analiza mai detaliat ideile acestuia.

С.Н. Братусь argumentează poziția sa, indicând: „Ca un fir roșu este promovată ideea că normele juridice prin sine sunt impotente, fiind necesare careva garanții juridice, adică alte norme juridice, pentru ca primele să fie aplicate și realizate în practică. Dar atunci apare întrebarea: care sunt normele juridice de bază, îndreptate spre reglementarea relațiilor sociale, dar practic neputincioase fără de garanții juridice, dar care norme sunt garanții juridice? (...) Noi considerăm că utilizarea termenului «garanție juridică (normativă)» de aplicare a dreptului ascunde esența materiei, în primul rând diminuând normativitatea și, ca urmare, obligativitatea dreptului”.⁹²

Autorul continuă, dezvoltând ideea: „Oare sancțiunea normei juridice nu este cea mai bună garanție a executării drepturilor și obligațiilor, prevăzute de dispoziția normei juridice? Oare constrângerea statală la executarea obligației, dacă aceasta nu este executată benevol, este o oarecare garanție, este ceva străin în raport cu norma juridică care a stabilit această obligație? Aceasta este o parte componentă a însuși dreptului. În aceeași măsură procesul civil și procesul penal, fiind activități de stabilire a adevărului obiectiv, a drepturilor și obligațiilor, constituie o parte indispensabilă sistemului de drept progresist și democratic, dar nu o garanție specială a dreptului. (...)În orice caz, nu trebuie considerată drept garanție sancțiunea normei juridice, dacă este drept că sancțiunea constituie un element sau un atribut al normei juridice”.⁹³

În cele din urmă, С.Н.Братусь concluzionează: „Sarcina nu este să tindem spre delimitarea normelor juridice de garanții juridice, deoarece fiecare normă juridică prin sine este o garanție a libertății unui individ sau a unui colectiv și o măsură a obligațiilor acestora în raport cu societatea, statul și alte persoane. (...)Nicio multiplicare a garanțiilor juridice, dacă prin aceasta se are în vedere crearea unor norme juridice noi, îndreptate spre realizarea altor norme juridice, nu va fi de folos, dacă nu vor funcționa, sau vor funcționa defectuos organele chemate să reacționeze la orice încălcare a legalității”.⁹⁴

---

⁹² БРАТУСЬ, С.Н. *Юридическая ответственность и законность*. Москва: Юридическая литература., 1976. p.79.

⁹³ *Ibidem*, p.79.

⁹⁴ *Ibidem*, p.81.

Scepticismul formulat de С.Н. Братуць privind existența și fundamentarea teoretică a garanțiilor juridice a găsit atât susținători, cât și oponenți în rândul savanților. Astfel, А.В. Лошкарев examinând poziția lui С.Н. Братуць de negare a garanțiilor și de reducere a acestora doar la sancțiune, în calitate de atribut indispensabil al normei juridice, argumentează: „Recunoscând faptul că constrângerea juridică este o proprietate specifică dreptului, totuși credem că constrângerea juridică nu trebuie să fie redusă doar la asigurarea normelor dreptului prin sancțiuni. În primul rând, o astfel de argumentare provoacă scepticism în privința normelor juridice cu așa-numită structură redusă (tradițional la această categorie sunt atribuite multe dintre normele dreptului constituțional). În al doilea rând, într-o astfel de structură a legăturii dintre drept și constrângere nu se include sistemul normelor stimulative ale dreptului”.⁹⁵

În această polemică este relevantă și opinia lui Н.В. Витрук, care argumentează existența și necesitatea garanțiilor ideologice în contextul punerii în aplicare a normelor juridice, indicând: „Nu este suficient să recunoaștem în constituție drepturile și libertățile cetățenilor; este necesar să fie create condiții pentru ca cetățenii să se bucure cu adevărat de beneficiile sociale care au primit consolidare legislativă și sunt protejate de stat. Adevărata valoare a drepturilor și libertăților nu se rezumă doar la întărirea lor normativă, ci constă în implementarea lor directă în activitatea socială a oamenilor”.⁹⁶

Trebuie să recunoaștem că garanțiile constituie un fenomen juridic controversat, mascându-se și deghizându-se sub cele mai diverse forme și reprezentări, făcând încercările cercetătorilor de a demonstra existența acestei materii extrem de dificile. Totuși, despre existența acestei substanțe, în structura universului normativ ne vorbește însuși faptul operării și funcționării acestui sistem, căci, dacă ne conducem de logica lui С.Н. Братуць, potrivit căreia sancțiunea din structura normei juridice și răspunderea juridică pe care o provoacă sancțiunea fac ca norma să fie funcțională, atunci se cere de la sine întrebarea: care este atunci acel element, factor sau imbold care determină punerea în aplicare și funcționarea sancțiunii din norma juridică și astfel duce la survenirea răspunderii juridice? Căci, până la urmă, sancțiunea este doar un element structural al normei juridice, iar dacă spunem că norma juridică este inefficientă fără sancțiune, atunci de ce sancțiunea ar face ca norma juridică să devină funcțională, odată ce sancțiunea este doar o parte din această normă, împreună formând doar un text legal declarat.

Trebuie să existe un factor, un element care aprinde acea scânteie, pornește și menține funcțional motorul mașinăriei statale, acel element care face ca dreptul să se transforme dintr-o

---

⁹⁵ ЛОШКАРЕВ, А.В. *op. cit.*, p.130.

⁹⁶ ВИТРУК, Н.В. *Общая теория правового положения личности*. Москва: Норма, 2008. p.147.

multitudine de norme declarate, în realități sociale faptice. În viziunea noastră, anume acest element de închegare a dreptului și constituie „garanțiile”.

Problema cea mai mare pe care știința juridică trebuie să o rezolve constă în găsirea metodei de identificare, în universul social și juridic a acestui element – „garanțiile”.

Găsirea unui algoritm de identificare a garanțiilor implică o descompunere a acestui concept, prin divizarea sa în elemente structurale și studierea metodică a fiecărui element în parte. Pentru aceasta trebuie să pornim de la divizarea conceptului generic de garanții în elementele sale structurale.

Încă în anii 1945-1947 profesorul rus А.И. Денисов a propus divizarea multiplelor garanții ale drepturilor cetățenilor URSS în două grupuri de bază: *garanții generale pentru toate drepturile și garanții speciale, caracteristice pentru fiecare drept în parte.*⁹⁷

La categoria garanțiilor generale А.И. Денисов atribuia faptul existenței puterii sovietice, fundamentul economic socialist al statului sovietic, independența economică și politică a URSS, precum și puterea sa militară, adică garanțiile politico-economice.⁹⁸ Garanțiile speciale nu au fost descifrate de autor.

Această idee de divizare a garanțiilor în generale - pentru toate drepturile și speciale - pentru fiecare drept în parte, a fost susținută de Ф.М. Рудинский⁹⁹ și dezvoltată ulterior de alți autori sovietici¹⁰⁰, conturându-se astfel o categorie distinctă de garanții speciale, cu timpul desemnată prin termenul „garanții juridice”¹⁰¹.

Pornind de la divizarea garanțiilor în generale și speciale, considerăm că următoarea etapă în înțelegerea garanțiilor constă în cercetarea amănunțită, pe de o parte, a garanțiilor generale, iar, pe de altă parte, a garanțiilor speciale, ceea ce ne va permite să înțelegem atât elementele comune ale acestor două categorii ce le reunesc sub umbrela conceptului generic de garanții, precum și să evidențiem deosebirile dintre ele, care duc la individualizarea fiecărei categorii în parte.

Înainte de a trece la cercetarea fiecărui element în parte al garanțiilor, trebuie să facem o clarificare în termenologia utilizată, pentru a nu crea confuzie.

Termenul „garanție” este un termen generic, desemnând prin sine toate tipurile de garanții în ansamblul lor și incluzând, pe de o parte, „garanții generale”, iar, pe de altă parte, „garanții speciale”.

---

⁹⁷ ДЕНИСОВ, А.И. *op. cit.* p.15, 16; ДЕНИСОВ, А.И. *Советское государственное право.* Москва, 1947, p.322.

⁹⁸ *Ibidem.* p.322.

⁹⁹ РУДИНСКИЙ, Ф.М. *Личность и социалистическая законность.* Волгоград: Изд-во ВСШ., 1976, p.52.

¹⁰⁰ МАТУЗОВ, Н.И. *Субъективные права граждан СССР.* Под общ. ред. Фарбер И.Е., Саратов: Приволж. кн. изд-во, 1966. p.27.

¹⁰¹ *Советское государственное право.* Под ред. ЛЕПЕШКИНА, А.И. Москва: Изд. Юрид. лит., 1971, p.26.

La rândul lor, „garanțiile generale” pot fi desemnate în doctrină și prin termenul de „garanții materiale”, ambii termeni fiind utilizați în paralel, reprezentând **condiții și stări**: economice, politice, sociale, ideologice etc.

„Garanțiile speciale” la fel au o dublare doctrinară, fiind utilizat în paralel și termenul „garanții juridice”, reprezentând **mijloace și modalități** juridice de apărare a drepturilor și libertăților subiective.

Într-un final, din grupul garanțiilor speciale/juridice fac parte toate varietățile și tipurile de garanții ramurale, cum ar fi garanții constituționale, garanții civile, garanții penale etc., inclusiv garanțiile procesual-civile.

În cele ce urmează vom supune examinării minuțioase fiecare dintre categoriile enunțate mai sus.

2.2. Garanții generale

„Pe hârtie – scria Karl Marx – ușor pot fi proclamate constituții, dreptul fiecărui cetățean la educație, la muncă și în primul rând la un nivel minim al mijloacelor de existență. Dar faptul că toate aceste dorințe generoase sunt scrise pe hârtie nu este suficient; rămâne sarcina de a fertiliza aceste idei liberale cu instituții sociale, materiale rezonabile”.¹⁰²

Elementul distinctiv în tratarea garanțiilor, specific doctrinei sovietice, constă în plasarea accentului și argumentarea rolului și importanței garanțiilor generale, sau după cum sunt numite acestea de unii auroi – „garanții materiale”¹⁰³. Această retorică o găsim și în lucrările lui Н.И. Матузов, care opinează: „Cea mai importantă caracteristică a drepturilor cetățenilor, în condițiile socialismului, este că aceste drepturi nu sunt pur și simplu proclamate și declarate, așa cum se întâmplă în condițiile capitalismului, ci sunt cu adevărat asigurate de întreaga structură economică și politică a societății, [drepturile] dispun de garanții materiale solide în sprijinul lor, care oferă o oportunitate reală de utilizare a acestor drepturi în practică. Prin aceasta și se manifestă conținutul lor socialist”.¹⁰⁴

Facând o comparație între garantarea drepturilor în sistemul socialist și în cel capitalist Н.И. Матузов indică: „În condiții de capitalism, din cauza existenței proprietății private și a exploatării, a crizelor și a șomajului, multe dintre drepturile și libertățile sociale și politice ale lucrătorilor,

¹⁰² МАРКС, К., ЭНГЕЛЬС, Ф., Том. III., *op.cit.* p.687-688.

¹⁰³ БАГЛАЙ, М.В., ГАБРИЧИДЗЕ, Б.Н. *Конституционное право Российской Федерации: Учебник для вузов.* Москва: Изд. Норма, 2001, p. 225.

¹⁰⁴ МАТУЗОВ, Н.И. *Субъективные права граждан СССР: Автореф. дис... канд. юрид. наук.* Ленинград, 1964, p.14.

consemnate în constituțiile burgheze, nu pot fi cu adevărat realizate, rămânând în mare parte doar declarații goale și formale, întrucât ideea nu constă doar în a proclama drepturi și libertăți corespunzătoare, ci în primul rând în a le asigura cu condiții socioeconomice adecvate”.¹⁰⁵

Totuși, în doctrina sovietică nu exista o unanimitate de opinii cu privire la elementele componente ce formează categoria garanțiilor generale, însă majoritatea autorilor converg către elementele ce constituie miezul garanțiilor, fiecare autor venind cu viziunea proprie privind elementele adiționale.

În mod tradițional, în literatura juridică garanțiile generale includ garanții economice, politice și ideologice.¹⁰⁶ Această structură a garanțiilor generale o găsim și la autorii B.A. Ржевский, И.Е. Фарбер, Б.С. Эбзеев, care atribuie la garanțiile generale garanțiile social-economice, politice și ideologice.¹⁰⁷

Luând în considerare elementele principale, identificate de doctrina sovietică, ca făcând parte din categoria garanțiilor generale, și anume – garanții economice, politice și ideologice, considerăm oportună utilizarea în continuare a termenului „garanții materiale”, acesta reflectând cel mai potrivit esența teoriei sovietice a garanțiilor, după care vom reveni la utilizarea termenului „garanții generale.”

În continuare vom examina fiecare dintre garanțiile politice, economice și ideologice pentru a înțelege specificul funcționării lor, precum și impactul pe care îl exercită asupra drepturilor și libertăților subiective, după care vom examina și garanțiile materiale adiționale propuse de cercetători. Totodată, nu vom deruta cititorul cu viziuni și analize proprii pentru fiecare dintre garanțiile expuse, limitându-ne, la această etapă, la o introducere în elementele conceptului de garanții materiale, cu reproducerea celor mai comune aprecieri doctrinare oferite categoriei cercetate, urmând ca în final să facem o analiză și să oferim o apreciere în bloc a garanțiilor materiale, astfel încât cititorul să aibă posibilitatea să-și formeze o viziune proprie asupra subiectului cercetat și să poată aprecia, inclusiv critic, viziunea și argumentele autorului.

Garanțiile politice, în literatura sovietică, includ în primul rând sistemul socialist al organizării puterii în stat și apartenența ei poporului sovietic.¹⁰⁸

Profesorul В.Н. БУТЫЛИН consideră că garanțiile drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor rezidă în funcționarea democrației, prin posibilitatea participării cetățenilor la

---

¹⁰⁵ МАТУЗОВ, Н.И., *op. cit.*, p.14.

¹⁰⁶ ВИТРУК, Н.В., *op. cit.*, p.144.

¹⁰⁷ ФАРБЕР, И.Е., РЖЕВСКИЙ, В.А. *Вопросы теории советского конституционного права*. Саратов: Приволж. кн. изд-во., 1967, p.254; ЭБЗЕЕВ, Б.С. *Советское государство и права человека*. Саратов: Изд. Сарат. ун-та., 1986, p.69.

¹⁰⁸ НЕРСЕСЯНЦ, В.С. *Общая теория права и государства*. Монография. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1999, p.335.

conducerea treburilor de stat și sociale. Doar în condițiile democrației și autoguvernării pot să apară premisele respectării drepturilor și libertăților individului, apărării și protejării acestora.¹⁰⁹ În viziunea savantului, drepturile cetățenilor vor putea fi garantate doar atunci când la elaborarea legilor, ce au ca scop asigurarea drepturilor și libertăților, precum și în toată administrarea statală va participa poporul, prin intermediul reprezentanților săi.

Garanțiile politice sunt determinate în primul rând de regimul politic instaurat în stat. Astfel, în lucrările majorității autorilor regăsim ideea legăturii directe dintre nivelul de democratizare a puterii în stat și gradul de garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Totodată, garanțiile politice se află într-o strânsă legătură cu garanțiile economice, aspect despre care vorbea încă В.И. Ленин, spunând: „Specificul politicii este că în ea economia își găsește expresia concentrată”.¹¹⁰

Prin garanții economice, Е.Н. Хазов înțelege formele proprietății întărite prin constituție și sistemul economic fundamentat pe baza acestor forme, menite să asigure un nivel material demn de viață pentru fiecare cetățean și să-i satisfacă necesitățile materiale și morale rezonabile.¹¹¹

Astfel, garanțiile economice se manifestă în primul rând prin asigurarea fundamentului material al întregului sistem de asigurare și garantare a drepturilor și libertăților subiective.

În viziunea lui В.Н. БУТЫЛИН, garanțiile economice au rolul unor resurse materiale, exercitând funcția de asigurare materială și de întreținere a întregului aparat responsabil de garantarea drepturilor și libertăților subiective. Obligația statului de a asigura respectarea și apărarea drepturilor și libertăților subiective poate fi realizată doar în condițiile existenței resurselor materiale adecvate, pe care le oferă societatea, spre realizarea acestei sarcini de către stat.¹¹² Astfel, savantul concluzionează că garanțiile economice reprezintă nivelul de dezvoltare economică a țării. Ca urmare, cu cât mai înalt este nivelul de dezvoltare economică a unei țări, cu atât mai bine sunt garantate drepturile omului.¹¹³

Ideea garanțiilor economice, în opinia lui Н.В. Витрук, presupune o economie de piață în continuă dezvoltare, o creștere constantă a beneficiilor materiale și culturale ale societății, creșterea venitului național, împreună constituind factorii care, la rândul lor, creează condiții

---

¹⁰⁹ БУТЫЛИН, В.Н. *Основы государственно-правового механизма охраны конституционных прав и свобод граждан*. Москва: Изд-во Рос. экон. акад. им. Г.П. Плеханова, 2002, р.55.

¹¹⁰ ЛЕНИН, В.И., *op.cit.*, Том.32, р.62.

¹¹¹ ХАЗОВ, Е.Н. *Конституционные гарантии прав и свобод человека и гражданина в России: теоретические основы и проблемы реализации*: Монография. Москва: Изд. ЮНИТИ, Закон и право, 2012, р.134.

¹¹² БУТЫЛИН, В.Н., *op. cit.*, р.54-55.

¹¹³ *Ibidem*.

obiective pentru ca individul să beneficieze de oportunități materiale din ce în ce mai largi pentru exercitarea liberă a drepturilor și libertăților sale.¹¹⁴

Garanțiile ideologice, alături de cele politice și economice, formează triada garanțiilor materiale, pe care este fundamentată doctrina socialistă a garanțiilor, iar garanțiile ideologice, în această structură, putem spune fără rezerve, ocupă locul central.

Astfel, la categoria garanțiilor ideologice autorii atribuie viziunile și normele moral-etice ce predomină în societate, conștiința socială ce influențează realizarea tuturor drepturilor subiective. Această conștiință generală, după cum menționează E.C. Хозикова, este determinată de valorile ce domină conștiința individuală a majorității membrilor societății.¹¹⁵

В.Н. БУТЫЛИН consideră că garanțiile ideologice sunt constituite dintr-un sistem de idei, viziuni, valori culturale, zidite pe credință în dreptate și echitate, reprezentând conștiința socială și educația individuală. Astfel, la categoria garanțiilor ideologice autorul atribuie pluralismul ideilor, interdicția monopolizării ideologice, libertatea creației literare, artistice, științifice, interdicția instigării la confruntări sociale, rasiale, naționale sau la orice alte forme de ostilități ideologice. Realizarea garanțiilor ideologice, afirmă autorul, duce la ridicarea nivelului culturii și conștiinței, la respectarea și înțelegerea valorii supreme a ființei umane.¹¹⁶

Vorbind despre garanțiile ideologice trebuie să remarcăm și spusele lui E.H. Хазов, care indică: „Orice eforturi externe ale statului în prevenirea atentatelor ilegale asupra drepturilor și libertăților subiective și îndreptate spre crearea condițiilor pentru realizarea acestor drepturi și libertăți vor fi zadarnice dacă moravurile societății sunt otrăvite din interior, dacă ideile vieții umane, în calitatea sa de valoare supremă și absolută, nu vor alimenta conștiința socială și nu vor pătrunde în fiecare «celulă» a organismului numit societatea civilă. Ideile sfințeniei și candoarei drepturilor și libertăților omului și cetățeanului trebuie să fie poziționate superior restului valorilor umane”.¹¹⁷

Făcând aceste precizări cu privire la miezul indisputabil al garanțiilor materiale, urmează să examinăm și alte tipuri de garanții materiale, propuse de cercetători, adițional la garanțiile politice, economice și ideologice.

Discuții și dezbateri între cercetători au provocat garanțiile organizaționale, scindând cercetătorii în două grupuri cu viziuni opuse. Astfel, o parte din cercetători, printre care В.А. Патюлин, Л.Д. Воеводин, Х.А. Тимершина, И.В. Роставщикова, Б.И. Пугинский, С.Н.

---

¹¹⁴ ВИТРУК, Н.В., *op. cit.*, p.146.

¹¹⁵ ХОЗИКОВА, Е.С. Правовое государство и гарантии обеспечения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*. Nr: 3 (21), 2012. p.94.

¹¹⁶ БУТЫЛИН, В.Н., *op. cit.*, p.55.

¹¹⁷ ХАЗОВ, Е.Н., *op. cit.*, p.145.

Болдырев, Т.В. Синюкова, Н.В. Витрук, В.М. Чхиквадзе, recunosc existența garanțiilor organizaționale (denumite și organizațional-tehnice) și consideră necesară delimitarea acestora într-un grup separat de garanții generale, pe când alt grup de cercetători, care include pe Д.М. Чечот, А.И. Иванов, И.Е. Фарбер, О.С. Иоффе, М.Д. Шаргородский, Э.Ф. Куцова, С.Н. Братусь, consideră lipsită de temei această abordare, concluzionând că nu există suficientă justificare pentru disjungerea garanțiilor organizaționale într-o categorie separată.

Astfel, В.А. Патюлин apreciază garanțiile organizaționale o categorie distinctă de garanții, care, în viziunea autorului, include activitatea organelor de stat, a funcționarilor publici și a organizațiilor obștești, activitate realizată în conformitate cu principiile socio-politice ale socialismului, în conformitate cu constituția și legile, îndreptată spre asigurarea unei exercitări cât mai complete și cuprinzătoare a drepturilor deținute de cetățeni, precum și spre îndeplinirea îndatoririlor acestora.¹¹⁸ În mod similar, Л.Д. Воеводин consideră justificată delimitarea garanțiilor organizațional-tehnice de alte categorii de garanții.¹¹⁹

Б.И. Пугинский consideră că normele juridice, dat fiind conținutul ideal al acestora, nu pot să asigure de sine stătător apariția unui rezultat real. În calitate de element de legătură dintre norma juridică și rezultatul aplicării acesteia apar acțiunile, eforturile practice ale indivizilor.¹²⁰

Merită atenție și ideea expusă de cercetători, conform căreia garanțiile organizaționale constituie „garanția garanțiilor” drepturilor subiective. Astfel, în viziunea autorilor, garanția, îmbrăcând forma unei norme juridice, creează doar o bază legală pentru mecanismul realizării drepturilor subiective, însă pentru ca acest mecanism să funcționeze este necesară o activitate efectivă a organelor corespunzătoare și cu cât mai organizată va fi această activitate, cu atât mai efectivă va fi realizarea drepturilor și libertăților declarate.¹²¹

Totuși, nu toți autorii au fost de acord cu individualizarea garanțiilor organizaționale în cadrul sistemului general de garanții. Astfel, Д.М. Чечот consideră că „plasarea garanțiilor organizaționale într-o categorie separată poartă un caracter artificial, deoarece nu este întru totul clar, prin ce garanțiile organizaționale se deosebesc de cele juridice și de ce ele trebuiesc separate de acestea”.¹²² Cu atât mai mult, А.И. Иванов nu vede garanțiile organizaționale exclusiv ca o parte a garanțiilor juridice, considerând că „o activitate organizațională concretă, ca mijloc de

---

¹¹⁸ ПАТЮЛИН, В.А., *op.cit.*, p.117.

¹¹⁹ ВОЕВОДИН, Л.Д., *op.cit.*, p.36.

¹²⁰ ПУГИНСКИЙ, Б.И. *Основные проблемы гражданско-правовых средств*: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. Москва, 1985, p.16.

¹²¹ НУРКАЕВА Т.Н. и др. *Права личности и деятельность органов внутренних дел по их обеспечению. Учебное пособие*. Под ред.: Ростовщикова И.В., Тимершина Х.А. Уфа: Изд-во Уфим. юрид. ин-та МВД РФ, 1997, p.21.

¹²² ЧЕЧОТ, Д.М., *op.cit.*, p.45.

asigurare a drepturilor și libertăților subiective, în dependență de trăsăturile sale particulare, poate fi atribuită la garanțiile economice, politice, ideologice sau juridice”.¹²³

Cea mai categorică replică la ideea individualizării garanțiilor organizaționale o găsim la И.Е. Фарбер, care întreabă: „Ce ar însemna să spunem că dreptul nu include doar norme juridice, create de statul sovietic, dar și înseși raporturile juridice în care aceste norme sunt realizate?” și tot el răspunde: „Aceasta ar însemna să spunem subiecților raporturilor juridice – ceea ce faceți voi și este dreptul în sine”.¹²⁴ Astfel, plasarea raporturilor juridice alături de normele juridice ar însemna să oferi comportamentului subiecților la astfel de raporturi aceeași semnificație juridică obligatorie ca și însuși normei juridice.

O altă categorie de garanții, considerată de unii autori ca fiind distinctă de restul garanțiilor materiale, o constituie garanțiile sociale. Și din nou, aprecierea acestei delimitări a garanțiilor sociale, într-un tip aparte de garanții este privită ambiguu în doctrină.

Н.В. Витрук, analizând ideea garanțiilor sociale, notează: „În viziunea noastră, garanțiile sociale urmează să formeze un grup distinct [de garanții], în timp ce unii autori le includ în componența garanțiilor economice, alții – în componența garanțiilor politice; totodată, garanțiile ideologice, culturale trebuie examinate ca o parte componentă a garanțiilor etice”.¹²⁵

Delimitarea garanțiilor sociale de restul garanțiilor generale o găsim și la С.С. Алексеев, care include în această categorie interdicția de a incita la ură socială, rasială, națională sau religioasă, accesibilitate și educație profesională de bază și secundară gratuită.¹²⁶

Ideea delimitării garanțiilor sociale este susținută și de Е.Н. Хазов, care consideră drept novatorie evidențierea garanțiilor sociale: „Dacă prin «sociale» se subînțelege «non-guvernamentale», atunci această idee, fără îndoială, este extrem de importantă, utilă și actuală și astăzi, în condițiile grele de asigurare a realizării drepturilor și libertăților subiective. ONG-urile de apărare a drepturilor omului s-au manifestat destul de bine în țările vestice și sunt capabile să corecteze și să inverseze situația cu încălcări masive ale drepturilor omului în Rusia”.¹²⁷

Făcând această retrospectivă a garanțiilor materiale și introducând cititorul în discuțiile doctrinare pe marginea acestui subiect, putem expune propria viziune asupra conceptului de

---

¹²³ ИВАНОВ, А.П. Гарантии конституционных прав и обязанностей советских граждан. В: *Ученые записки Саратовского юридического ин-та*. Вып. XVII. Саратов: Изд-во Саратов. юрид. ин-та., 1968, р.115.

¹²⁴ ФАРБЕР, И.Е. К вопросу о понятии права. В: *Советское государство и право*. №1, 1957, р.38.

¹²⁵ ВИТРУК, Н. В., *op.cit.*, р.144.

¹²⁶ АЛЕКСЕЕВ, С.С. [et. al.] *Теория государства и права*: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция". 3-е.изд., перераб. и доп. Москва: Изд.НОРМА, 2004, р.425.

¹²⁷ ХАЗОВ, Е.Н. *Конституционные гарантии прав и свобод человека и гражданина в России: теоретические основы и проблемы реализации*: Автореф. дис. ... доктора юридических наук. Москва, 2011, р.29.

garanții materiale și a elementelor sale structurale, cântărind și evaluând rolul și funcțiile fiecărei dintre garanțiile politice, economice, ideologice, organizaționale și sociale expuse mai sus.

În încercarea de a da o apreciere obiectivă garanțiilor materiale, trebuie să readucem în discuție contextul istoric de apariție și de fundamentare a teoriei garanțiilor materiale, și anume – substratul ideologiei marxist-leniniste, pe care a fost construită toată argumentarea dogmatică a supremației organizării statale socialiste, comparativ cu cea capitalistă. Nu întâmplător teoria garanțiilor materiale a drepturilor și libertăților subiective a apărut anume în Uniunea Sovietică, aceasta devenind un instrument de propagandă, absolut necesar pentru justificarea tiraniei clasei muncitorești ce a propulsionat atrocități catastrofale în plan social, economic și politic, precum: exproprieri, lichidarea proprietății private și întărirea doar a proprietății socialiste, genocidul întregilor clase sociale, lichidarea pluralismului politic și impunerea monopartidismului, urmărirea și pedepsirea oricăror forme de gândire disidentă, decât cea impusă pe linia de partid, invazia în morala socială și în sufletul și gândirea fiecărui cetățean, prin interzicerea religiei și urmărirea oricăror manifestări ale acesteia.

Toate aceste acțiuni aveau necesitatea de a fi argumentate și justificate. Astfel, ideologia sovietică a încercat să justifice toate ororile regimului totalitar prin necesitatea de „a elibera” calea spre „viitorul luminat”, în care, după cum se proclama, drepturile fiecărui cetățean sunt garantate prin organizarea statală socialistă, în care puterea aparține poporului, prin orânduirea economică socialistă, unde nu există proprietate privată, însă fiecare cetățean este asigurat de stat cu toate cele necesare. Ca urmare, tot ceea ce a fost smuls de la cetățeni (libertatea politică, autonomia economică, libertatea în gândire) a fost pus pe altarul idealurilor socialiste și spre garantarea „reală și faptică” a drepturilor și libertăților subiective ale cetățenilor sovietici, totodată fiind mereu făcută paralela cu drepturile și libertățile proclamate în statele capitaliste, ce rămâneau a fi doar niște declarații făcute de clasa stăpânitoare burgheză, scrise pe hârtie, însă fără un sprijin și fără o fundamentare politică, economică și ideologică.

Această linie de gândire a fost propagată în lucrările tuturor doctrinarilor din perioada sovietică, fiind argumentată, dezbătută și susținută prin nenumăratele studii și cercetări, astfel încât aceste idei și argumentări ale existenței garanțiilor materiale ale drepturilor cetățenilor sovietici rămân neatinsse pe piedistalul științific chiar și în prezent.

Din start trebuie să notăm un aspect curios în tratarea și expunerea de către cercetători a subiectului garanțiilor materiale, mai întâi în perioada sovietică, iar ulterior – în perioada modernă, acest aspect, sau mai bine zis instrument, fiind comparația.

În perioada sovietică garanțiile materiale erau expuse ca fiind reale și factice doar în cadrul sistemului de drept socialist, pe când în sistemul de drept capitalist astfel de garanții pur și simplu

nu existau, ceea ce făcea ca drepturile și libertățile din sistemele de drept capitaliste să rămână la nivel de declarații. Astfel, existența garanțiilor materiale (politice, economice, ideologice) se demonstra prin comparație și tot prin comparație se demonstra eficiența sistemului socialist. Cu toate acestea, argumentarea teoretică se contrazicea cu realitatea faptică, însă despre acest contrast cercetătorii au avut curajul să vorbească doar după destrămarea URSS.

Cercetând garanțiile economice, C.C. Алексеев notează: „Multă vreme s-a crezut că proprietatea socialistă (spre deosebire de cea privată) prin sine era o condiție pentru asigurarea ordinii de drept. Această concluzie s-a bazat pe presupunerea că proprietatea socialistă dă naștere unui simț al stăpânului, de proprietar al mijloacelor de producție, contribuind la păstrarea, înmulțirea, protecția acesteia. Totuși, după cum am văzut cu toții, proprietatea socialistă a devenit cauza nașterii altor fenomene străine ordinii de drept – gestionarea ineficientă, delapidarea etc.”¹²⁸

Vorbind despre garanțiile politice din perioada sovietică, constatăm o elogiere a organizării puterii politice din statul socialist, în care puterea aparținea poporului sovietic, însă nu este clar modul în care această putere era exercitată de popor, în condițiile lipsei pluralismului politic și existenței cenzurii stricte, iar cultul personalității liderilor sovietici mărginind cu absurdul.

„După cum se știe – scrie Н.И. Матусов – în perioada cultului personalității lui Stalin simpla existență a garanțiilor materiale nu a fost în stare să prevină gravele încălcări ale drepturilor cetățenilor sovietici. Printre multiplele motive acest lucru s-a datorat, în special, faptului că au fost ignorate multe garanții legale importante, stabilite prin legea sovietică, care sunt acum restaurate complet.”¹²⁹

Chiar și această din urmă constatare denotă că în perioada stalinistă, dar și ulterior, a existat un întreg spectru de garanții materiale, atât de slăvite de propagandiștii sovietici, au existat și au fost proclamate cele mai largi și democratice drepturi și libertăți pentru cetățenii sovietici, constituțiile sovietice, la momentul adoptării lor, fiind unele dintre cele mai liberale și progresiste. Cu toate acestea însă, regimul sovietic a fost unul dintre cele mai feroce și ignorante regimuri totalitare față de drepturile și libertățile omului și cetățeanului.

Continuând cu instrumentul de comparație, utilizat de cercetători, observăm un paradox în abordarea subiectului garanțiilor materiale în rândul cercetătorilor din perioada imediat de după destrămarea URSS. Astfel, atestăm o dezicere de vechile idei și argumente, cu migrarea spre o viziune diametral opusă, de criticare a trăsăturilor și elementelor garanțiilor materiale socialiste, cu demonstrarea eficienței și beneficiilor specifice garanțiilor oferite de regimurile capitaliste, cum

---

¹²⁸ АЛЕКСЕЕВ, С.С., *op.cit.*, p.378.

¹²⁹ МАТУСОВ, Н.И., *op.cit.*, p.15.

ar fi: economia de piață, proprietatea privată, pluralismul politic, libertatea în gândire și exprimare etc.

Ulterior însă, după implementarea reformelor de democratizare a societății și de liberalizare economică, cercetătorii au conștientizat că chiar și în aceste condiții nu poate fi atins idealul garantării drepturilor și libertăților cetățenilor. Crizele economice, instabilitatea politică, vulnerabilitatea moral-etică a societății în fața unui val nemaivăzut de libertate au determinat cercetătorii să-și revadă aprecierile. Astfel, în rândul majorității cercetătorilor din perioada modernă, inclusiv printre cei citați mai sus, la analiza diverselor tipuri de garanții materiale persistă în continuare acel element de comparație, care nu mai este unul de militare pentru sistemul de tip socialist sau de tip capitalist de garantare, ci se evidențiază o notă de idealism, fiind din nou făcută o comparație, însă de această dată comparația fiind făcută între ceea ce este în prezent și ceea ce autorii cred că ar trebui să fie, iar dacă va fi așa cum se propune, atunci se va ajunge la idealul absolut de stat de drept, în care drepturile și libertățile sunt garantate și respectate.

În această ordine de idei, toate analizele garanțiilor materiale reprezintă rezultatul unor comparații între diversele sisteme economice și de drept, iar aprecierile date de cercetătorii moderni garanțiilor materiale nu sunt altceva decât comparații dintre starea de fapt, concretă și reală și idealuri ipotetice și abstracte.

Motivul principal pentru care instrumentul utilizat la cercetarea garanțiilor materiale este comparația rezultă din modul de realizare a analizei și cercetării garanțiilor materiale. Astfel, autorii cercetează garanțiile materiale în dinamică și nu în statică.

Cercetarea în dinamică presupune compararea diverselor tipuri de garanții materiale, fie între zone geopolitice distincte de aplicare a garanțiilor, din cadrul aceleiași etape istorice, fie la etape istorice separate. Ca rezultat, sunt extrase unele elemente ale condițiilor materiale dintr-o zonă geopolitică și istorică concretă și contrapuse altor elemente dintr-o altă zonă și/sau dintr-o altă perioadă istorică.

Spre exemplu, garanțiile materiale din zona geopolitică sovietică erau contrapuse garanțiilor materiale, sau mai bine zis lipsei garanțiilor materiale (după cum se argumenta), din zona geopolitică capitalistă și, ca urmare, era demonstrat caracterul garantat al drepturilor cetățenilor sovietici și, totodată, supremația sistemului sovietic comparativ cu cel capitalist.

La fel, pentru a evidenția supremația unui sistem economic față de altul, cercetătorii compară, spre exemplu, sistemul de producere sclavagist cu cel feudal, ambele fiind contrapuse sistemului capitalist, apoi se face comparație cu sistemul socialist de producere și se ajunge la sistemul capitalist modern.

Prin astfel de comparații fie se încearcă manipularea anumitor idei, precum se practica în perioada sovietică, sau doar sunt evidențiate anumite trăsături, care de-a lungul timpului s-au dovedit a fi rezultative și au dus la o creștere economică sau la o eficiență politică.

Aceste idei pot fi sistematizate, dezvoltate și utilizate pentru planificarea acțiunilor social-politice, economice, ideologice viitoare și posibil vor duce la o creștere economică, stabilitate politică și, ca efect, la o mai bună garantare a drepturilor și libertăților cetățenilor pe viitor, însă în acest caz noi nu vorbim de garantare, ci de perfecționare.

Ca urmare, întrebarea rămâne deschisă: Cum putem să înțelegem care sunt acele garanții materiale/generale ce au efect de asigurare a unei bune realizări a drepturilor și libertăților subiective, la o etapă istorică concretă și într-o zonă geografică concretă? Sau, mai bine zis, care sunt acele garanții materiale/generale ce asigură drepturile și libertățile subiective, aici și acum?

Pentru a găsi răspuns la această întrebare trebuie mai întâi să răspundem la o altă întrebare: Care este deosebirea garanțiilor, fie a celor generale/materiale sau a celor speciale/juridice, de oricare alte fenomene juridice sau sociale?

Răspunzând la această din urmă întrebare, considerăm că cea mai importantă trăsătură ce deosebește garanțiile de oricare alte fenomene juridice sau sociale sunt funcțiile pe care garanțiile le îndeplinesc – funcțiile de asigurare a bunei realizări, de garantare a cuiva sau a ceva.

Garanțiile materiale – politice, economice, ideologice – realizează funcția lor de asigurare aici și acum, în forma și în starea în care se află exact la acest moment, iar faptul că noi, prin comparație, setăm niște idealuri spre care trebuie să tindă aceste garanții, nu contribuim prin aceasta nici într-un fel la o mai bună garantare a drepturilor și libertăților subiective, aici și acum. Într-un cuvânt, ideile și aspirațiile nu pot fi garanții, garanții pot fi doar factorii concreți ce contribuie la realizarea și apărarea drepturilor și libertăților subiective.

C.C. Алексеев notează: „Adesea în literatura de specialitate condițiile generale, ca garanții de legalitate, sunt interpretate extrem de larg. Garanțiile economice sunt înțelese ca sistem economic, formă de proprietate; garanțiile politice – ca sistem politic; garanțiile sociale – ca structură de clasă a societății etc. O astfel de înțelegere a garanțiilor nu poate satisface nevoilor practicii, deoarece influența lor asupra stării de legalitate este ambiguă, uneori având un efect negativ asupra acesteia. Prin urmare, condițiile generale trebuie luate în considerare în mod concret, pentru a evidenția în ele acei factori care afectează pozitiv punerea în aplicare a legii”.¹³⁰

Cercetarea garanțiilor în dinamică prezintă și un anumit grad de risc pentru cercetători. Astfel, pe de o parte, ceea ce pare să fie o garanție în prezent, contribuind la consolidarea și

---

¹³⁰ АЛЕКСЕЕВ, С.С., *op.cit.*, p.377.

asigurarea realizării drepturilor subiective, peste un timp poate să piardă această calitate, societatea evaluând spre un alt nivel de gândire și înțelegere. Un simplu exemplu reprezintă idealurile socialiste și comuniste, care au tulburat cele mai progresiste minți ai sec.XIX și XX și care s-au dovedit a fi niște iluzii.

Pe de altă parte, idealurile garanțiilor nu au mereu aceeași aplicare și eficiență peste tot. În acest sens trezește interes reflecția lui E.H. Xa3OB: „Cercetările juridice moderne examinează sistemul politic al oricărei societăți prin prizma democratismului său, caracterizat prin pluralitatea viziunilor și libertatea exprimării acestora, fiind reflectate preponderent în activitatea partidelor politice.

Însuși faptul pluralității partidelor și a mișcărilor politice, din perspectiva influenței lor asupra procesului de realizare a drepturilor și libertăților de către fiecare om și cetățean, nu poate fi privit univoc. Pe de o parte, activitatea partidelor politice (inclusiv celor de opoziție) reduce riscul instaurării regimurilor totalitare în stat, pe de altă parte, însă, confruntarea forțelor politice pentru putere (mai ales în perioada de formare a sistemului pluripartidist) duce spre confruntări la nivelul cel mai înalt, la destabilizarea situației social-politice, la conflicte politice ce pot degenera în confruntări militare. O astfel de situație este caracterizată prin încălcări masive ale drepturilor omului”.¹³¹

Nu contează câte drepturi sau libertăți există la o etapă istorică sau alta, important este ca toate acele drepturi proclamate să fie cu adevărat funcționale și realizabile; astfel, ideea garanțiilor nu ține de un număr matematic de drepturi și libertăți existente într-o societate, ci de realitatea acestor drepturi.

Nu contează câte drepturi și libertăți există în prezent, mereu va exista un sentiment că am ajuns la apogeu și mereu uitându-ne în urmă vom înțelege cât de puține drepturi au existat în trecut și exact așa, putem fi siguri, pe viitor vor apărea drepturi și libertăți noi și cei care se vor uita în urmă, la apogeul pe care noi credeam că l-am atins, vor spune cu compătimire, cât de limitați am fost și cât de puține drepturi am avut noi, cei de astăzi.

Drepturile și libertățile existente aici și acum sunt proporționale nivelului de dezvoltare actual și simplul fapt al implementării unor drepturi, pe care, la nivelul actual de dezvoltare, nimeni nu le va înțelege și nu le va asimila, nu va fi de folos. Totul trebuie să fie la timpul său, însă important este ca la timpul nostru, drepturile și libertățile pe care le avem și care ne sunt necesare să fie cu adevărat apărute, respectate și garantate. Ca urmare, nu este necesară comparația, pentru a ne convinge cât de evoluți suntem noi acum și cât de primitivi au fost cei de atunci, ci este

---

¹³¹ XA3OB, E.H., *op.cit.*, p.34.

necesară înțelegerea a faptului în ce măsură acel minim de drepturi și libertăți existent atunci și acum a fost și este cu adevărat garantat.

Făcând aceste precizări, ajungem la concluzia că analiza garanțiilor în dinamică ne permite să identificăm anumite trăsături ale garanțiilor, care s-au dovedit a fi eficiente și au contribuit la asigurarea respectării drepturilor și libertăților subiective. Însă, identificarea unor garanții concrete, la o anumită etapă istorică și într-o zonă geopolitică determinată, poate fi făcută doar în statică. În acest caz noi nu mai vorbim despre un ideal, care va face procesul de apărare și realizare a drepturilor și libertăților subiective mai eficient, dar purcedem la identificarea factorilor concreți „care afectează pozitiv punerea în aplicare a legii”, aici și acum, despre care și scria C.C. Алексеев.

Analizând situația concretă din Republica Moldova în perioada actuală, precum și examinând situația similară din majoritatea statelor spațiului post-sovietic, constatăm că în toate fostele republici sovietice a fost adoptat un regim politic democratic, pluripartidist, fiind întărite constituțional toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, conform standardelor europene. Totodată, a fost realizată trecerea la economia de piață, cu recunoașterea și garantarea dreptului la proprietate privată, iar activitatea economică privată a cetățenilor fiind recunoscută, întărită și stimulată pe toate căile posibile. În plan ideologic a fost exclusă cenzura, fiind recunoscută și întărită constituțional libertatea în gândire și exprimare. Formal, cercetând garanțiile materiale în dinamică, constatăm că au fost create toate condițiile necesare pentru realizarea drepturilor și libertăților subiective ale cetățenilor. Pe de altă parte, conform datelor statistice, „Republica Moldova este un stat cu tot mai puțină democrație, țara noastră înscriindu-se în lista statelor cu un regim hibrid de guvernare și ajungând la un nou record negativ în cadrul «Indicelui Democrației 2019» realizat de către The Economist”.¹³² Situație similară persistând și în restul spațiului post-sovietic.

Astfel, pentru a înțelege impactul garanțiilor materiale într-un spațiu geopolitic și istoric concret, acestea trebuie cercetate în statică, pentru a observa efectele pozitive și negative ale garanțiilor politice, economice, ideologice, precum și ale altor tipuri de garanții concrete. Doar în cadrul unei cercetări statice devine posibilă înțelegerea acelor mecanisme cu rol de garantare, care contribuie la consolidarea statutului juridic al cetățeanului, dar și la identificarea elementelor viciate, a căror influență nu satisface așteptărilor, favorizând sau ducând la încălcarea drepturilor și libertăților subiective.

---

¹³² Raportul privind Starea Democrației în Republica Moldova. Disponibil: http://viitorul.org/files/library/Raport%20Starea%20Democrației_final.pdf

În continuare, trebuie să notăm anumite particularități ce caracterizează garanțiile materiale/generale în ansamblul lor, determinând într-un final înțelegerea și interpretarea acestora:

1. Garanțiile materiale (politice, economice, ideologice etc.) nu duc la asigurarea, realizarea, apărarea sau restabilirea nemijlocită a drepturilor și libertăților subiective, ci doar creează condițiile necesare în care are loc realizarea acestor drepturi și libertăți.
2. Drepturile și libertățile subiective nu există într-un vid, ele există într-un anumit mediu, într-un anumit cadru istoric și geografic în care există o organizare politică, socială, economică, ideologică.
3. Drepturile și libertățile sunt direct proporționale mediului lor de apariție și existență, adică acelor condiții economice, politice, sociale care există în acel mediu.
4. Spre deosebire de cadrul normativ, structura factorilor economici de producție, structura socială, dezvoltarea ideologică, chiar și organizarea politică, sunt niște constante ce nu suferă schimbări rapide și uneori sunt necesare câteva generații pentru a surveni schimbări.

Luând în considerare aceste constatări, ajungem la concluzia că garanțiile politice, economice, ideologice etc. formează, de fapt, un mediu ambiant, sunt niște precondiții, o sferă de existență și de dezvoltare a societății, a drepturilor și libertăților, a garanțiilor juridice, precum și a tuturor celorlalte fenomene sociale, iar cea mai importantă idee pe care o deducem este că drepturile și libertățile sunt direct proporționale condițiilor social-politice și economice în care și-au luat ființă. Ca urmare, nu te poți aștepta să apară nici măcar ideea unui drept de vot egal pentru toți oamenii într-o societate bazată pe sistemul sclavagist de producere, pentru aceasta fiind necesare condiții social-economice și moral-etice mult mai avansate.

Garanțiile materiale, sub formă de condiții economice, politice, ideologice, spre deosebire de garanțiile juridice, nu au fost special create, ele au existat și există independent de voința subiecților de drept, ele sunt niște precondiții. Totodată, aceste garanții materiale sunt exact așa cum le găsim, ele nu sunt niște idealuri sau aspirații, ci sunt niște stări concrete social-economice, politice etc. existente la o anumită etapă istorică și într-o anumită zonă geografică.

Cercetând aprecierile doctrinare, atât din perioada sovietică, cât și din perioada modernă, se creează impresia că garanțiile materiale pot fi produsul creației, adică pot fi șlefuite, modelate, ajustate, pentru a realiza cât mai bine sarcina de garantare a drepturilor și libertăților subiective. Considerăm exagerată aprecierea și înțelegerea garanțiilor materiale ca un instrument pus în serviciul garantării drepturilor și libertăților subiective. De fapt, lucrurile stau cu totul invers, dreptul este o reflecție a condițiilor materiale, iar aceste condiții determină configurarea sistemului normativ.

Așa-numitele garanții materiale formează un univers întreg, pentru care dreptul este doar un mic aspect, care, desigur, le influențează la rândul său, însă nicidecum nu le condiționează, motiv pentru care schimbările economice, sociale, moral-etice, chiar și politice, decurg lent și se dezvoltă evolutiv, odata cu societatea și omenirea. Ca urmare, considerăm că aprecierea acestor condiții, acestui mediu de existență a societății și a individului, drept garanții, fie chiar și indirecte, ale drepturilor și libertăților subiective este exagerată.

Atâta timp cât există omul și societatea, va exista și o oarecare formă a organizării social-politice, o bază material-economică, o ideologie și o cultură ce treptat evoluează și se dezvoltă, iar proporțional acestor condiții mereu va exista un drept pozitiv ce va reflecta acel nivel de dezvoltare sociouman.

Drepturile și libertățile sunt mereu proporționale condițiilor în care acestea apar și se dezvoltă. Astfel, considerăm că este artificial să spunem că o formă de organizare politică, socială sau economică constituie o garanție a drepturilor și libertăților, căci drepturile și libertățile existente sunt direct proporționale acelor condiții politice, sociale și economice în care au luat ființă. Aceste condiții există independent de voința noastră, iar prin plasarea acestor condiții obiective sub conceptul de garanții materiale se încearcă domesticirea lor. Cu același succes putem spune că aerul, pământul, soarele sau apa sunt niște garanții materiale ale drepturilor fundamentale ale omului, fără de care însăși existența omului ar fi inimaginabilă. La fel și organizarea politică, o bază economică sau socială sunt inevitabile și există independent de voința individuală, fiind niște factori la fel de obiectivi ca și aerul sau apa, însă aceasta devine evident doar la examinarea acestor factori în statică și nu în dinamică, căci în dinamică mereu se va tinde spre comparație, care distorsionează valoarea lor și blurează imaginea reală.

Ca urmare, considerăm că a venit timpul să fie detronate garanțiile materiale din sistemul de garanții și să fie revăzut rolul și funcțiile acestora.

Desigur, este greu să accepți această viziune și să renunți la dogmele din perioada sovietică, în care garanțiile materiale ocupau un loc de frunte, iar punerea la îndoială a acestui concept era inimaginabilă. Cu toate acestea, cercetătorii din perioada modernă încep să sesizeze aceste fisuri în teoria garanțiilor materiale. Astfel, potrivit profesorului Л.Д. Воеводин, „în prezent, când țara se află într-o perioadă de tranziție, garanțiile materiale, ca condiții pentru punerea în aplicare a drepturilor și libertăților în viață, au rămas o amintire nostalgică a trecutului”.¹³³

---

¹³³ ВОЕВОДИН, Л.Д., *op.cit.*, p.129.

Totuși, dacă negăm rolul garanțiilor materiale în realizarea drepturilor și libertăților subiective, atunci ne ciocnim inevitabil de o altă întrebare: Ce pune atunci în mișcare dreptul și îl face să fie funcțional? Să fie oare doar garanțiile speciale/juridice?

Căutând răspuns la această întrebare, din nou ne ciocnim de cuvintele lui С.Н. Братуць, care pune la îndoială rolul garanțiilor juridice în punerea în funcțiune a drepturilor și libertăților subiective, fiind până la urmă tot niște norme juridice.

Într-adevăr, nu putem conta doar pe o normă juridică, garanție juridică, ce ar insufla viață în altă normă juridică, căci mereu ar rămâne deschisă întrebarea: Cine insuflă viață în norma cea de întâi și ulterior menține arzând flacăra dreptului? Totodată, nici activitatea organizațională a statului, a autorităților publice și a funcționarilor din cadrul acestora nu o putem aprecia ca o garanție a funcționării normelor de drept, fiind mai degrabă o consecință a acestora, un rezultat al aplicării și punerii în funcțiune a normelor de drept. În același timp, nu trebuie să uităm că mașinăria administrativă a statului poate fi cu același succes și o sursă a încălcării drepturilor și a libertăților subiective, ca urmare fiind necesară asigurarea unui control și a unei supravegheri pentru a nu admite subjugarea societății de către sistem.

În viziunea noastră, această sursă a scânteii ce aprinde flacăra dreptului și o menține arzând și acest gardian al dreptului în societate și supraveghetor al sistemului administrativ și al mașinăriei de stat este însăși societatea, sau mai bine zis partea cea mai activă din cadrul societății, pe care o numim în prezent „societatea civilă”, iar instrumentul cel mai important pentru realizarea acestei misiuni este „lupta” – lupta internă pe care o duce dreptul, lupta continuă dintre interesele pe care le au asupritorii și cei asupriți, clasele dominante și cele dominate, cei aflați la putere și cei din opoziție, lupta dusă de indivizi pentru apărarea drepturilor lor subiective, lupta dusă de societate pentru drepturile și interesele sale generale. Toată această luptă și întreaga rezistență opusă de individ și de societate constituie cea mai importantă garanție generală ce asigură, pe lângă evoluția permanentă și continuă a dreptului, inclusiv garantarea acelor drepturi și libertăți declarate și întărite prin acte normative.

Celebrul profesor al Universității din Göttingen, Caspar Rudolph Ritter von Jhering, în lucrarea sa *Lupta pentru drept* („Der Kampf ums Recht”)¹³⁴ considera că forța ce determină evoluția dreptului și garantează punerea sa în aplicare este lupta.

Existența dreptului, în viziunea lui Jhering, este o continuă succesiune dintre război și pace: „Idea dreptului include două concepte opuse: războiul și pacea; pacea ca scop, războiul ca mijloc, suplinind unul pe celălalt, iar ambele reunindu-se în drept. (...) războiul care se duce este un război

---

¹³⁴ ИЕРИНГ, РУДОЛЬФ ФОН. *Борьба за право*. Пер. с нем. [и предисл.] П.П. Волкова. Москва: Изд. К.Т. Солдатенков, 1874.

al dreptului împotriva nedreptății. Fără această luptă, adică fără opunerea nedreptății, dreptul s-ar fi negat pe sine însăși. (...) Ca urmare, lupta nu constituie ceva străin dreptului, dar este indispensabil legată de însuși ființa dreptului, este o parte a acestui concept”.¹³⁵

Observăm că în lucrarea sa Jhering pune principalul accent pe individ, în calitate de subiect, care prin sentimentul său al dreptății și prin rolul său activ, în apărarea drepturilor sale subiective, contribuie la consolidarea dreptății și a statalității. Însă, autorul nu evidențiază în suficientă măsură antagonismul dintre individ și stat și nici nu vede în stat sursa principală de încălcare a drepturilor individuale, căci, specific perioadei istorice în care a trăit și a activat savantul, lupta se exprima prin confruntarea dintre clasele sociale, atunci când statul era identificat cu clasa în mâinile căreia era concentrată puterea, iar lupta nu era privită ca o confruntare dintre individ și stat, ci ca o luptă internă dintre clasele politice și sociale.

Perioada modernă a istoriei, cu toate că a adus eliberarea societății de segregare pe clase, a făcut loc pentru manifestări nemaivăzute ale despotizmului, iar lipsa organizării și a unității sociale, fie chiar și pe clase, a lăsat un vid social ce nu a putut riposta tiraniei ideologice noi, care într-un final a permis instaurarea regimurilor totalitare fasciste și comuniste în Europa.

Doar ca urmare a căderii regimurilor totalitare a devenit posibilă reorganizarea și consolidarea societății și constituirea unei forme autonome de rezistență a societății față de stat, iar societatea a conștientizat că statul, fără supravegherea necesară, se poate transforma dintr-un „bine comun” într-un „dușman comun”. Această formă de autoapărare socială a primit denumirea de „societate-civilă”, la fel denumită și „implicare civică”, sau „al treilea sector”, termen introdus de Amitai Etzioni în 1973.¹³⁶

Termenul „societate civilă” a fost utilizat pe larg în politică și presă de-a lungul anilor, însă doar recent a fost introdus în centrul dezbaterilor despre condițiile necesare democratizării și consolidării democrațiilor, de unul dintre cele mai citate studii politologice – *Cum funcționează democrația* („Making Democracy Work”) de Robert Putnam.¹³⁷ Ideea de bază a lui Putnam este că funcționarea unei democrații viabile este direct legată de o societate civilă viguroasă.

Societatea civilă nu are o definiție consolidată și nici o structură general acceptată de cercetători, fiind examinată ca un ansamblu a formelor de organizare care asigură „o solidaritate

---

¹³⁵ ИЕРИНГ, РУДОЛЬФ ФОН, *op.cit.*, p.11-12.

¹³⁶ ETZIONI, A., The Third Sector and Domestic Missions. In: *Public Administration Review*, 1973, Vol.33, Nr.4, p.314-323.

¹³⁷ PUTNAM, R. *Cum funcționează democrația? Tradiții civice ale Italiei moderne*. Iași, Ed: Polirom, 2001.

și o capacitate de reacție spontană a indivizilor și a grupurilor de indivizi față de deciziile statului și, mai în general, față de tot ce se petrece în viața de zi cu zi a țării."¹³⁸

Individul este pe atât de liber, pe cât se poate elibera de stat. Societatea civilă este în acest scop forma esențială de organizare pentru a împlini libertățile politice, ancorate în drepturile fundamentale.¹³⁹

Astfel, vedem că în perioada contemporană, societatea civilă, ca o uniune a tuturor formelor de organizare non-statală a indivizilor activi, a devenit acel subiect ce exercită controlul asupra activității statale și, în caz de necesitate, se angajează în luptă și ripostează tentativelor de încălcare a drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

Cu toate acestea, societatea civilă nu constituie nemijlocit acea garanție generală, ci este doar o formă, supraindividuală, un subiect ce materializează această garanție. Societatea civilă este doar o expresie modernă de organizare a societății, specifică pentru societatea ce nu este fragmentată în clase sociale, fiind precedată de alte forme de organizare pe interese a societății, ce au existat mereu și au format mereu acel subiect de opoziție puterii de stat, gata să se angajeze în luptă împotriva abuzurilor și tiraniei.

Astfel, ajungem la ideea principală și vedem cum se conturează acel element ce conține în sine garanția generală, ce face ca dreptul pozitiv, care include drepturile și libertățile subiective, inclusiv garanțiile juridice, să devină cu adevărat funcțional și să nu rămână doar la nivel de norme juridice declarative. Totodată, acest element general de garantare constituie și elementul necesar ce pune în funcțiune aparatul administrativ al statului, asigurând nu doar o activitate formală a acestuia, dar realizând un control extern ce asigură calitatea serviciilor, respectarea drepturilor și libertăților subiective ale cetățenilor, prin îndeplinirea competențelor legale de către autoritățile publice și de către funcționarii din structurile acestora.

Această garanție este una complexă, incluzând în sine mai multe elemente, precum:

1. *individul social activ*, în calitatea sa de subiect principal, care, pe lângă realizarea și apărarea propriilor drepturi și libertăți subiective, contribuie la apărarea și realizarea interesului comun;
2. *elemente ale garanțiilor ideologice*, care includ conștiința și cultura juridică, simțul dreptății, educația juridică, activismul civic;

---

¹³⁸MANOLESCU, N. Societatea Civilă. În: *România literară*. 2002, Nr.39, Disponibil: <https://www.societateacivilaromana.ro/>

¹³⁹Tobias Gombert et al. *Statul, societatea civilă și democrația socială*. Disponibil: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/12415.pdf>

3. *elemente ale garanțiilor sociale* – sub formă de structuri sociale, distincte de stat și relații ce stau la baza formării acestor structuri, incluzând: asociații sindicale și patronale, asociații obștești, organizații non-guvernamentale, precum și factorii psihologici ce condiționează formarea acestor legături sociale, toate împreună fiind reunite sub conceptul de societate civilă;
4. *elemente ale garanțiilor organizațional-tehnice* – sub formă de activități ale societății civile ce se materializează într-o luptă continuă de apărare a dreptului, incluzând în sine capacitatea și viteza de reacție, pregătirea de ripostă la orice abuzuri din partea statului;
5. eficiența acestei garanții implică un factor obiectiv sub formă de forță pe care o reprezintă mulțimea și un factor subiectiv sub formă de conștientizare de către guvernanți a inevitabilității unei reacții din partea societății și frica pe care o are orice guvernarea în fața mulțimii.

Această garanție, a cărei structură am evidențiat-o mai sus, nu o putem asocia nici cu garanțiile ideologice, nici cu cele sociale, nici cu garanțiile organizaționale și nici cu conceptul de societate civilă, fiecare dintre aceste categorii contribuind cu elementele sale structurale la constituirea unei garanții distincte, pe care o putem numi „Vox Populi” (Vocea Poporului).

Anume „Vox Populi” și constituie acea garanție principală ce însuflă viață în drept și îl menține funcțional, fiind cea mai importantă garanție generală ce asigură realizarea, fie chiar și indirectă, a fiecărui drept subiectiv, drept al fiecărui individ în parte. Nu întâmplător a devenit maximă expresia „Vox populi vox Déi” (Vocea poporului – Vocea lui Dumnezeu).

Spre deosebire de garanțiile materiale cercetate până acum de doctrină, sub formă de condiții și stări economice, politice, sociale etc., Vox Populi are o materializare fizică sub formă de subiect nerecunoscut, invizibil, insesizabil dar existent, exprimat sub o formă materială impersonală – „Societate Civilă”. Totodată, Vox Populi, în calitate de garanție generală, realizează anumite funcții și nu reprezintă doar o stare amorfă, care doar creează condiții, ci realizează funcții concrete de aapărare” și aprotecție”, despre care vom vorbi mai detaliat la analiza funcțiilor garanțiilor juridice.

Cu toate acestea, spre deosebire de garanțiile speciale, această apărare și protecție se face nu în privința drepturilor sau libertăților subiective ale unui individ concret, ci în privința drepturilor și libertăților comune tuturor membrilor societății (de ex. mișcarea internațională pentru drepturile omului „Black Lives Matter”¹⁴⁰, mișcări împotriva inegalității economice „Occupy Wall

---

¹⁴⁰ Sursa: Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Black_Lives_Matter

Street”¹⁴¹, mișcarea pentru justiție economică „Mișcarea vestelor galbene”¹⁴²), iar în anumite condiții Vox Populi se poate mobiliza într-atât, încât să devină o garanție a respectării drepturilor și libertăților subiective concrete, inclusiv ale unui individ (mișcări de eliberare a deținuților politici – Nelson Mandela, Julian Assange, Alexei Navalny etc).

Ca urmare, considerăm că Vox Populi constituie cea mai importantă garanție generală, care asigură un puternic control intern asupra mașinăriei de stat și care face într-un final ca dreptul să fie cu adevărat funcțional.

Pe lângă un control intern putem identifica și o formă indirectă de control, provenită din exterior, acumulând în sine trăsăturile unei garanții generale. Aici ne referim în primul rând la fenomenele specifice organizării globale de după sfârșitul Războiului Rece¹⁴³.

Lumea postbipolarismului geopolitic a dus în primul rând la instaurarea hegemoniei mondiale a Statelor Unite ale Americii, dar și la constituirea unui șir de organisme și comunități internaționale cu o implicare din ce în ce mai mare în treburile interne ale statelor lumii.

Hegemonia (în greacă ἡγεμονία, hēgemonía, „conducere”, „domnie”) este o formă de guvernare imperială indirectă, în care statul lider „hegemon” conduce din punct de vedere geopolitic statele subordonate mai degrabă prin mijloacele implicite ale puterii, prin amenințări, decât prin forța militară directă.¹⁴⁴

Un alt termen pe care urmează să-l aducem în această discuție este ”globalizarea”.

Nu există o definiție a globalizării într-o formă universal acceptată și, probabil, nici definitivă. Motivul rezidă în faptul că globalizarea subinclude o multitudine de procese complexe cu o dinamică variabilă atingând domenii diverse ale unei societăți. Ea poate fi un fenomen, o ideologie, o strategie, sau toate la un loc.¹⁴⁵

Astfel, în viziunea noastră, fenomenul globalizării, hegemonia mondială a SUA, de rând cu întărirea Uniunii Europene și politica de vecinătate dusă de UE, se conturează într-o garanție generală externă, acumulând în sine caracteristicile specifice unei garanții, pe care propunem să o denumim „Vox Mundi” (Vocea Lumii).

Vox Mundi este vocea externă, ce se alătură vocii din interior a societății civile, contribuind la garantarea și respectarea drepturilor și libertăților generale, sau chiar și individuale. Cel mai recent exemplu în acest sens este reacția Comunității Internaționale la dosarele politice și condamnarea lui Alexei Navalny de către autoritățile ruse.

---

¹⁴¹ Sursa: Wikipedia. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Occupy_Wall_Street

¹⁴² Sursa: Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Mi%C8%99carea_vestelor_galbene

¹⁴³ Sursa: Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_Rece

¹⁴⁴ Sursa: Wikipedia. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Hegemonie>

¹⁴⁵ Sursa: Wikipedia. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Globalizare>

Un alt exemplu este celebra listă a lui Magnitsky, numită și Legea lui Magnitsky din 2012, ce vizează pedepsirea oficialilor ruși responsabili de moartea contabilului rus Serghei Magnitski într-o închisoare din Moscova în anul 2009.

Din 2016 legea se aplică la nivel global, autorizând guvernul american să sancționeze pe acei oficiali pe care îi consideră că au încălcat drepturile omului, înghețându-le bunurile și interzicându-le să intre în SUA.¹⁴⁶

Astfel, considerăm că Vox Mundi are un rol major de garantare, mai ales pentru statele aflate în curs de dezvoltare, precum Republica Moldova, și îndeplinește această garanție fie prin ghidare, îndrumare, sprijin și suport financiar, fie prin tăierea finanțării, lipsirea de fonduri, embargo și izolări internaționale, în caz de abatere de la „drumul democrației”.

Pe de o parte, instrumentele date pot fi percepute ca ingerințe în treburile interne ale unui stat, însă, pe de altă parte, mai ales în cazul statelor cu o democrație instabilă și aflată în continuă formare, o astfel de ghidare pare a fi absolut necesară.

Implicarea din exterior devine critică în condițiile în care societatea civilă este ignorată, iar vocea poporului înnădușită de grupuri de interese din interior. Un exemplu elocvent al rolului garantor al Vox Mundi sunt chiar și evenimentele legate de cedarea pașnică a puterii din Republica Moldova în vara anului 2019: „Vladimir Plahotniuc a părăsit Republica Moldova în după-amiaza zilei de vineri, 14 iunie, după ce PDM a decis să cedeze puterea politică, la o săptămână de confruntări cu majoritatea nou-formată, PSRM-ACUM. Decizia democraților a fost luată după o întrevvedere a lui Plahotniuc cu ambasadorul SUA la Chișinău, Dereck J. Hogan”.¹⁴⁷

Ca urmare, garanțiile generale din perioada modernă se compun din două elemente indispensabile: pe de o parte alcătuind „Vox Populi” și materializându-se în societatea civilă ce acționează din interior, iar, pe de altă parte – „Vox Mundi”, sub forma unui instrument extern ce contribuie la garantarea respectării drepturilor și intereselor generale ale omului, precum și a valorilor democratice.

Astfel, a venit timpul să fie detronat conceptul învechit „garanții materiale” și să-i fie luat locul de conceptul pur „garanții generale”, din care să facă parte două garanții: „Vox Populi” et „Vox Mundi”.

Făcând aceste precizări și destanțându-ne de percepția tradițională a conceptului de garanții generale/materiale, considerăm necesară redefinirea acestui concept. Astfel, în viziunea noastră, *garanțiile generale reprezintă un sistem de activități și acțiuni, ale societății civile și ale*

---

¹⁴⁶ Sursa: Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Legea_Magnitsky

¹⁴⁷ Sursa: PROTV.Chișinău. Disponibil: <https://protv.md/actualitate/fuga-oligarhului-cronica-iesirii-lui-vlad-plahotniuc-din-republica-moldova-anticoruptie-md---2515400.html>

comunității internaționale, îndreptate spre apărarea și protecția drepturilor și libertăților, atât colective, cât și individuale, menite să asigure o supraveghere a activității statului și o ripostă la orice tentative de abuz asupra drepturilor și libertăților, creând astfel condiții egale pentru orice subiect spre realizarea drepturilor și intereselor sale legitime.

Și acum puneți-vă întrebarea: Poate oare situația economică, o anumită formă de proprietate sau un anumit model de producere, un anumit regim politic, o anumită formă de organizare politică a societății, un anumit nivel de educație și cultură sau un anumit nivel de valori moral-etice să țină sub control persoana sau grupul de persoane aflate la guvernare? Pot oare condițiile economice, politice, moral-etice să împiedice instaurarea regimurilor totalitare și să prevină uzurparea puterii? Pot aceste condiții să determine funcționarea sistemului administrativ și respectarea drepturilor și libertăților subiective? Pot aceste condiții să împiedice lichidarea drepturilor fundamentale ale omului?

2.3. Garanții speciale (juridice)

După cum indică Н.В. Витрук: „Garanțiile generale formează condițiile care determină realitatea tuturor drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, sunt o premisă decisivă pentru formarea la individ a interesului în punerea în aplicare a acestora. Totuși, condițiile social-economice generale nu pot asigura utilizarea deplină a drepturilor și libertăților, mai ales pentru a le proteja de atentate și încălcări. Drepturile, libertățile și îndatoririle individului necesită garanții juridice speciale, adică mijloace juridice uniforme, concepute pentru a oferi în mod direct exercitarea legală a drepturilor și libertăților, executarea obligațiilor, asigurând securitatea și protejarea acestora, oferind astfel realitatea beneficiilor oferite prin acestea.”¹⁴⁸

Într-adevăr, condițiile social-economice nu pot asigura realizarea drepturilor și libertăților și nici nu le pot proteja de atentate și încălcări, această sarcină fiind realizată de instrumente juridice speciale, desemnate în doctrină prin termenul „garanții juridice” sau „garanții speciale”.

În acest context Н.И. Матузов opinează: „Dacă ne vom bizui întru totul pe existența unor garanții generale și vom aștepta ca ele «să se manifeste de la sine», fără însă să creăm niciun fel de garanții adiționale și fără să întreprindem alte acțiuni, atunci aceasta poate duce la erori majore și la consecințe nefaste”.¹⁴⁹ Totodată, И.В. Ростовщikov menționează: „Orice împrumuturi necesită o susținere juridică specială, anume cu acest scop și existând garanțiile juridice, incluzând principiile de drept, normele juridice, precum și alte fenomene juridice, constituind în sine

---

¹⁴⁸ ВИТРУК, Н.В., *op. cit.*, p.305.

¹⁴⁹ МАТУЗОВ, Н.И., *op. cit.*, p.125.

procedee (mijloace și măsuri) întărite legal, menite să asigure realizarea și protecția drepturilor și libertăților subiective, iar în final să asigure utilizarea de către individ a beneficiilor ce stau la baza lor."¹⁵⁰

Cu toate că majoritatea autorilor sunt de acord în privința rolului și importanței garanțiilor juridice, totuși viziunile autorilor privind structura și definirea acestui fenomen juridic sunt extrem de polarizate.

Astfel, primul grup de cercetători, înțelege prin garanții juridice exclusiv anumite mijloace sau instrumente juridice.

A.C. Мордовец notează: „Prin garanții juridice urmează a fi examinat un sistem de mijloace și modalități de apărare și protejare a drepturilor subiective”.¹⁵¹ Savantul fundamentalist rus Д.М. Чечот, considera că garanțiile juridice „sunt mijloace care asigură perfecționarea drepturilor subiective, realizarea și apărarea acestora”.¹⁵²

С.С. Алексеев și Н.В. Витрук includ în sistemul garanțiilor juridice „mijloace de supraveghere și control, întărite prin norme legale, îndreptate spre identificarea cazurilor de încălcare a drepturilor subiective, mijloace de apărare a drepturilor subiective, mijloace de răspundere juridică, mijloace de contracarare și de sancționare a încălcărilor, precum și alte mijloace legale, inclusiv formele procesuale de apărare a drepturilor, mijloacele de profilaxie și de prevenire a încălcărilor”.¹⁵³

О.В. Ерёмченко face un sumar, totodată generalizând și aprofundând definițiile anterior propuse: „Garanțiile juridice constituie mijloacele, modalitățile și procedeele de apărare a drepturilor subiective, a libertăților și intereselor legitime ale indivizilor și organizațiilor, precum și mijloacele concrete îndreptate spre realizarea acestora, bazate pe normele și principiile dreptului internațional, ale tratatelor internaționale, consfințite în Constituție și în actele normative în vigoare”.¹⁵⁴

Cel de-al doilea grup de cercetători atribuie la categoria garanțiilor juridice nu doar mijloace și instrumente juridice, dar și „activitatea organelor și instituțiilor de stat și a asociațiilor

---

¹⁵⁰ РОСТОВЩИКОВ, И.В. *Права личности в России: их обеспечение и защита органами внутренних дел*. Волгоград: Изд. ВЮИ., 1997, p.77.

¹⁵¹ МОРДОВЕЦ, А.С., *op.cit.*, p.168.

¹⁵² ЧЕЧОТ, Д.М. *Проблемы защиты субъективных прав и интересов в порядке неисковых производств советского гражданского процесса*. Автореф. дис....д-ра. юрид.наук. Ленинград, 1969, p.12.

¹⁵³ ВИТРУК, Н.В., *et. al. Права личности в социалистическом обществе*. Москва: Изд. Наука, 1981, p.203.

¹⁵⁴ ЕРЁМЕНКО, О.В. *Процессуальные гарантии защиты прав и законных интересов заинтересованных лиц по неисковым производствам*: Монография. Астрахань: Изд. "Астраханский Университет", 2009, p.9.

obștești”.¹⁵⁵ O astfel de viziune este expusă în lucrările lui П.М. Рабинович, care consideră că la categoria garanțiilor juridice urmează a fi atribuite „normele juridice, practica juridică, precum și actele juridice individuale, în care se reflectă această practică”.¹⁵⁶

Д.А. Гавриленко la fel consideră că „garanțiile juridice formează un complex nu doar de norme juridice, dar și de instituții ale statului ce contribuie la realizarea acestora”.¹⁵⁷ Poziția acestui autor este susținută și de Т.В. Синюкова, care scrie: „Simpla întărire a garanțiilor în norme legale, fără activitatea aplicativă a subiecților vizați, nu poate garanta realmente dreptul subiectiv la care se referă. Activitatea și comportamentul constituie o importantă și necesară componentă a esenței garanțiilor juridice”.¹⁵⁸

Examinând natura garanțiilor juridice В.С. Нерсесянц notează: „Garanțiile juridice întruchipează ideea acțiunii coordonate a statului și a dreptului, când anumite forme, direcții și funcții ale reglementării statale concomitent joacă rolul unui mecanism de protecție pentru altele, și invers. Anume în contextul ajutorului reciproc și coordonării diverselor părți și elemente ale complexului juridico-statal, formele și construcțiile separate ale garanțiilor juridice pot să-și realizeze rolul lor de protecție. Altfel spus, garanțiile juridice înseși au nevoie de garanții juridice, sub forma statului și a normelor legale”.¹⁵⁹

Activitatea de punere în aplicare a normelor juridice, realizată de autoritățile publice, în calitate de categorie distinctă de garanții organizaționale, a constituit obiectul cercetării noastre în cadrul paragrafului dedicat garanțiilor generale, fiind combătute argumentele cercetătorilor care justifică temeinicia atribuirii activității de punere în aplicare a dreptului la o categorie distinctă de garanții generale sau ca fiind parte componentă a garanțiilor juridice. Pentru a nu repeta argumentele anterior expuse, vom reproduce doar argumentarea lui И.Е. Фарбер, prin care acesta demonstrează, într-un stil socratic, incoerența acestei concepții. Astfel, savantul întreabă: „Ce ar însemna să spunem că dreptul nu include doar norme juridice, dar și înseși raporturile juridice în care aceste norme sunt realizate?” și tot el răspunde: „Aceasta ar însemna să spunem subiecților raporturilor juridice – ceea ce faceți voi și este dreptul în sine”.¹⁶⁰ Astfel, devine inevitabilă

---

¹⁵⁵ МИЦКЕВИЧ, А.В., *op. cit.*, p.29; ЧЕЧОТ, Д.М., *op. cit.*, p.51.; НЕДБАЙЛО, П.Е. Система юридических гарантий применения советских правовых норм. В: *Правоведение*. 1971, №3, p.44; ДЮРЯГИН, И.Я. *Применение норм советского права*. Свердловск: Изд. Сред.-Урал, 1973, p.128; ЮРКОВ, В.Н. *Процессуальные гарантии прав граждан при рассмотрении и разрешении судом жалоб на действия административных органов*: Дис... канд. юрид. наук. Харьков, 1974.

¹⁵⁶ РАБИНОВИЧ, П.М. *Упрочение законности - закономерность социализма (Вопросы теории и методологии исследования)*. Львов: Изд при Львов. ун-те., 1975, p.237.

¹⁵⁷ ГАВРИЛЕНКО, Д.А. *Основной закон и дальнейшее развитие демократии*. Минск: Изд. при Мин. ун-те., 1981, p.40.

¹⁵⁸ СИНЮКОВА, Т.В., *op. cit.*, p.26.

¹⁵⁹ НЕРСЕСЯНЦ, В.С., *op. cit.*, p.340.

¹⁶⁰ ФАРБЕР, И.Е. К вопросу о понятии права. В: *Советское государство и право*. 1957, № 1, p.38.

concluzia că plasarea raporturilor juridice alături de normele juridice ar însemna să ofere comportamentului subiecților la astfel de raporturi aceeași semnificație juridică obligatorie ca și normei juridice.

Cel de-al treilea grup de cercetători în general a luat o poziție radicală, de negare a însăși existenței și necesității garanțiilor juridice. Reprezentantul acestui grup, С.Н.Братусь, scrie: ”Utilizarea termenului «garanție juridică (normativă)» de aplicare a dreptului ascunde esența materiei, în primul rând diminuând normativitatea și ca urmare obligativitatea dreptului”.¹⁶¹ Viziunea lui С.Н.Братусь, de negare a însăși ideii garanțiilor juridice, la fel a fost cercetată în modul cel mai detaliat în paragraful precedent, fiind expuse argumentele de combatere a acestei abordări, motiv pentru care nu vom reveni la această dezbatere.

Dacă definirea conceptului de garanții juridice pentru doctrinari este o provocare, atunci identificarea elementelor din care sunt compuse garanțiile juridice, precum și determinarea naturii juridice a acestor garanții este o adevărată problemă în lumea juridică.

În lucrările cercetătorilor la categoria garanțiilor juridice sunt atribuite astfel de elemente structurale precum: norme juridice¹⁶², drepturi și libertăți subiective¹⁶³, obligații legale¹⁶⁴, principii¹⁶⁵, prezumții¹⁶⁶, ficțiuni¹⁶⁷, practica judiciară¹⁶⁸, acte juridice individuale¹⁶⁹, mijloace de supraveghere și control¹⁷⁰, mijloace de răspundere juridică¹⁷¹, mijloace de contracarare și de

---

¹⁶¹ БРАТУСЬ, С.Н. *Юридическая ответственность и законность*. Москва: Изд. Юридическая литература, 1976, p.79.

¹⁶² ЦЫПКИН, А.Л., *op. cit.*, p.21-22.; РАБИНОВИЧ, П.М., *op. cit.*, p.237; РОСТОВЩИКОВ, И.В., *op. cit.*, p.77; ЛЕПЕШКИН А. И. Права личности, юридическая норма и социальная действительность. В: *Конституция СССР и правовое положение личности*. Москва, 1970, p. 530.

¹⁶³ КАЛАШНИКОВ, С.В., *op. cit.*, p.19; ЮГОВ, А.А. Механизм реализации конституционных (основных) прав, свобод и обязанностей-ключевой компонент подлинного народовластия. В: *Юрист*. Москва, 2008, № 7, p.2-6; КУЦОВА, Э.Ф. *Гарантии прав личности в уголовном процессе*. Москва, Изд-во Моск. ун-та., 1973, p. 127; ФИЛИППОВА, Э.М. К вопросу о юридических гарантиях охраны прав и свобод человека и гражданина. В: *Вестник ЮУрГУ*, 2010, №.38, p.104-108; ЧЕЧОТ, Д. М., *op. cit.*, p.12; ЗАХАРОВ, В.Н., *op. cit.*, p.14; МАНОВ, Г. Н. *et al.* *Демократия развитого социалистического общества*. Москва, Изд. Наука, 1975, p.530.

¹⁶⁴ ЗАХАРОВ, В.Н. *Гражданские процессуальные гарантии субъективных прав сторон и третьих лиц при рассмотрении и разрешении гражданских дел*: Автореф. дис... канд. юрид. Наук. Саратов, 1980, p.14; МАНОВ, Г. Н. *et al.* *op. cit.*, p.530.

¹⁶⁵ ПОЛЯНСКИЙ, Н.Н. *Вопросы теории уголовного процесса*. Москва, Изд-во Моск. ун-та., 1956, p.203; РОСТОВЩИКОВ, И.В., *op. cit.*, p.77; ЮРКОВ, Б.Н., *op. cit.*, p5; ГУРВИЧ, М.А. Принципы советского гражданского процессуального права: система и содержание. В: *Советское государство и право*. 1974, №.12, p. 26; ЗАХАРОВ, В.Н., *op. cit.*, p.14.

¹⁶⁶ ЛОШКАРЕВ, А. В., *op.cit.*, p.85.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ РАБИНОВИЧ, П.М., *op.cit.*, p.237.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ ВИТРУК, Н.В., *et al.*, *op. cit.*, p.203.

¹⁷¹ *Ibidem*.

sanționare a încălcărilor¹⁷², forme procesuale de apărare a drepturilor¹⁷³, mijloace de profilaxie și de prevenire a încălcărilor¹⁷⁴.

C.C. Алексеев evidențiază structura complexă a garanțiilor juridice, indicând: „Garanțiile juridice pot fi *materiale* (reglementări normative ce determină condițiile realizării drepturilor și libertăților), *ideale* (prezumpția nevinovăției, ficțiunile juridice), *procesuale* (instituțiile de supraveghere și control, procedura de suspendare și încetare a împrumuturilor judecătorilor), *tehnic-juridice* (construcții care reflectă caracterul obligatoriu al normelor legale, construcțiile acțiunilor procesual-civile, contractelor). Răspunderea juridică este, de asemenea, considerată o garanție juridică. Ea constă în obligația unei persoane de a suferi măsuri de influență statale pentru o încălcare comisă, pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor legale”.¹⁷⁵

Astfel, pentru a identifica natura juridică și structura garanțiilor juridice cercetătorii recurs, pe de o parte, la contrapunerea și compararea garanțiilor juridice cu cele mai diverse fenomene juridice, iar, pe de altă parte, încearcă să identifice elementele din care se compun garanțiile juridice, incluzând în definiția acestora cele mai diverse instrumente și fenomene juridice.

Considerăm că încercarea de a identifica toate instrumentele și fenomenele juridice ce fac parte din sistemul de garanții juridice poate dura la nesfârșit, iar orice element nou pe care îl vom include sau îl vom exclude din sistemul de garanții va trezi un val de discuții în rândul savanților, fiind aduse argumente atât în susținerea, cât și în combaterea includerii sau excluderii aceluși element.

În această discuție trebuie să dăm dreptate lui А.В. Лошкарев, care opinează: „În viziunea noastră, garanțiile juridice sunt prevederi normative, nicidecum specializate. Astfel, putem vorbi doar despre evaluarea rolului său funcțional în procesul de reglementare juridică a dreptului.

Determinarea unui instrument juridic ca fiind o garanție juridică poate fi făcută doar în cadrul unui sau mai multor raporturi juridice uniforme, îndreptate spre obținerea unui anumit rezultat, valoros pentru subiectul unor astfel de raporturi juridice. În dependență de sarcinile soluționate sunt determinate mijloace juridice ce au rolul unui instrument principal, precum și mijloace ce au un rol subsidiar, adică sunt garanții în acest raport juridic. Însă, dacă apare necesitatea realizării însăși a garanției juridice, atunci aceasta devine obiectul principal al raportului juridic, iar locul acesteia este luat de o altă garanție juridică. Neschimbată rămâne doar forma de întărire externă a

¹⁷² ЗАХАРОВ, В.Н., *op. cit.*, p.14; ВИТРУК, Н.В., *et al.*, *op. cit.*, p.203.

¹⁷³ ЮРКОВ, Б.Н., *op. cit.*, p.4; ВИТРУК, Н.В., *et al.*, *op. cit.*, p.203; РАХУНОВ, Р.Д. *Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе*. Москва: Изд-во. Госюриздат, 1954, p.3

¹⁷⁴ ВИТРУК, Н.В., *et al.*, *op. cit.*, p.203.

¹⁷⁵ АЛЕКСЕЕВ, С.С. *Общая теория права*. Т. 1. Москва, 1981, p.425.

unui sau altui instrument juridic în acte normative. De aici putem deduce caracterul deschis al oricărui șir de garanții juridice”.¹⁷⁶

Ca urmare, vedem că, în încercarea de a identifica garanțiile juridice, A.B. Лошкарев pornește nu de la o anumită formă de exteriorizare a instrumentului juridic garantor, ci de la funcția pe care acest instrument o îndeplinește, și anume – funcția de garantare a realizării obiectului juridic principal. Astfel, autorul notează: „Pornind de la faptul că garanțiile juridice reprezintă o oarecare apreciere a rolului funcțional al prevederii normative, ele pot fi exprimate sub orice formă a unei astfel de prevederi”.¹⁷⁷ În continuare, autorul dezvoltă ideea: „Credem că aprecierea unei prevederi normative drept o garanție juridică trebuie făcută cu luarea în considerare a tuturor proprietăților sistemice ale dreptului. Dacă realizarea unei prevederi normative îndeplinește funcția de asigurare pentru o altă prevedere normativă, atunci avem temei să spunem că această prevedere este o garanție”.¹⁷⁸

Interesantă este și ideea expusă de A.И. Трусов: „Toate garanțiile procesuale și alte condiții de funcționare corectă a mecanismului justiției reprezintă nu altceva decât niște mijloace ce asigură crearea unui sistem sigur format din elemente nu prea sigure. Esența garanțiilor juridice constă în aceea că ele: 1) contribuie la sporirea siguranței elementelor din care este alcătuit sistemul; 2) asigură rezervarea unor elemente sau subsisteme, adică creează un fel de conexiuni de elemente sau subsisteme de informații paralele (de rezervă) ce sporesc siguranța funcționării componentelor separate ale sistemului și, ca urmare, a întregului sistem”.¹⁷⁹

Punerea accentului pe rolul funcțional în identificarea garanțiilor juridice, contrar încercărilor de a determina spectrul special de fenomene juridice ce formează cumulativ acest concept găsim și la alți autori. Astfel, Т.Н. Добровольская susține: „Garanțiile procesual-penale sunt mijloace, diverse după natura și conținutul lor, stabilite prin normele dreptului procesual-penal, ce asigură participanților la proces posibilitatea realizării drepturilor oferite acestora”.¹⁸⁰ La fel și Н.А. Боброва, reflectând asupra garanțiilor juridice, opinează: „Indiferent de forma pe care ar îmbrăca-o și indiferent de conținutul concret pe care l-ar avea, ele mereu sunt manifestarea unei singure esențe – să fie condiția și mijlocul transformării unei posibilități juridice, incluse în normă, într-o realitate faptică”.¹⁸¹

---

¹⁷⁶ ЛОШКАРЕВ, А.В., *op. cit.*, p.45.

¹⁷⁷ ЛОШКАРЕВ, А.В., *op. cit.*, p.48.

¹⁷⁸ *Ibidem.*

¹⁷⁹ ТРУСОВ, А.И. Судебное доказывание в сфере идей кибернетики. В: *Вопросы кибернетики и права.* [Сборник статей]. Москва: Изд. Наука, 1967, p.34.

¹⁸⁰ ДОБРОВОЛЬСКАЯ, Т.Н., *op. cit.*, p.133.

¹⁸¹ БОБРОВА, Н.А., *op. cit.*, p.31.

Ca urmare, dacă ne conducem doar de rolul funcțional pe care îl au diversele instrumente juridice, atunci inevitabil trebuie să recunoaștem că și drepturile și libertățile subiective pot să aibă calitatea de garanții juridice, în condițiile în care acestea au rolul de asigurare a realizării altor drepturi sau libertăți subiective.

Aceasta, de fapt, constituie un paradox pentru conceptul garanțiilor juridice, în condițiile în care, în mod tradițional, drepturile și libertățile subiective constituie obiectul, spre asigurarea și realizarea căruia sunt create și intervin garanțiile juridice. Cu toate acestea, în ultimul timp tot mai mulți autori converg spre extinderea conceptului de garanții juridice, incluzând în această categorie și drepturi și libertăți subiective, desigur cu condiția realizării de către acestea a unor funcții specifice garanțiilor juridice.

Э.Ф. Куцова, realizând un studiu extensiv al garanțiilor persoanei în cadrul procesului penal a ajuns la concluzia că astfel de garanții pot fi, inclusiv, drepturile și obligațiile subiective ale participanților la proces.¹⁸²

În același context, А.А. Югов menționează: „Recent a apărut o nouă abordare în înțelegerea naturii juridice a garanțiilor, care a fost adoptată în practica legislativă. Esența ei este că garanțiile, în sensul larg al conținutului acestui fenomen juridic, includ nu doar condiții și mijloace de exercitare a drepturilor și libertăților, ci și drepturile subiective individuale ale participanților la viața juridică”.¹⁸³

Э.М. Филиппова la fel consideră că „uneori, unul și același factor are funcția de condiție și de mijloc. Aceasta se referă și la drepturi și libertăți, care pot să apară și în calitate de garanții pentru realizarea și apărarea altor drepturi și libertăți”.¹⁸⁴

În această ordine de idei pare justificată abordarea lui А.В. Лошкарев, de a nu se recurge la enumerarea instrumentelor concrete ce intră în categoria garanțiilor juridice, la definirea acestora, urmând a se pune accentul pe partea funcțională a garanțiilor juridice, indicând: „Garanțiile juridice pot fi definite ca fiind acele mijloace juridice, exprimate în prevederi normative, realizarea cărora poate asigura sau asigură posibilitatea realizării altor prevederi normative”.¹⁸⁵

Totuși, în condițiile în care garanțiile juridice nu pot fi determinate printr-o anumită formă sau structură juridică, iar la această categorie putând fi atribuite cele mai diverse fenomene juridice, apare întrebarea: Cum să individualizăm garanțiile juridice în sistemul de garanții și cum să le deosebim de alte structuri și fenomene juridice?

---

¹⁸² КУЦОВА, Э.Ф. *Гарантии прав личности в уголовном процессе*. Москва: Изд-во Моск. ун-та., 1973, p.127.

¹⁸³ ЮГОВ, А.А., *op. cit.*, p.4.

¹⁸⁴ ФИЛИППОВА, Э.М. К вопросу о юридических гарантиях охраны прав и свобод человека и гражданина. В: *Вестник ЮУрГУ*, 2010, №.38, p.106.

¹⁸⁵ ЛОШКАРЕВ, А.В., *op. cit.*, p.44.

Pentru a putea delimita garanțiile juridice de oricare alte fenomene juridice trebuie să stabilim un sistem de repere sau trăsături definitorii care să le individualizeze.

În viziunea noastră, absolut orice garanție juridică se identifică prin trei criterii ce deosebesc garanțiile juridice de alte fenomene juridice, precum și le diferențiază de alte tipuri de garanții, și anume: **funcția, forma și obiectul**.

Funcția este criteriul universal, recunoscut în doctrină ca fiind caracteristica specifică oricărei garanții. Astfel, pentru a putea înțelege dacă avem în față o garanție sau orice alt fenomen juridic sau social, trebuie să pornim de la identificarea funcției pe care fenomenul cercetat o realizează.

În mod tradițional, doctrina evidențiază două funcții principale ale garanțiilor juridice: funcția de protecție și funcția de apărare. Astfel, în viziunea lui H.A. Боброва, mijloacele ce joacă rolul atingerii scopului normativ sunt „garanțiile pentru...” adică sunt mijloace ce asigură realizarea drepturilor subiective, iar mijloacele ce împiedică apariția factorilor negativi sunt „garanțiile contra...”, sau „garanțiile împotriva abuzurilor”.¹⁸⁶

Totodată, în rândul savanților au apărut dezbateri aprinse pe marginea realizării funcției de *apărare* sau de *protecție*.

Astfel, un grup de cercetători ce include autorii A. Cojuhari, А.Г. Черниговский, Б.Н. Юрков, precum și alți autori, consideră că funcția principală realizată de garanțiile juridice este funcția de apărare.

Profesorul A. Cojuhari, la determinarea garanțiilor procesuale, pledează pentru aspectul de apărare al garanțiilor, desemnând garanțiile procesual-civile ca fiind „mijloace și procedee juridice, condiții și măsuri, prevăzute de lege, prin intermediul cărora este realizată apărarea drepturilor și intereselor legitime încălcate ale cetățenilor”.¹⁸⁷

Funcția de apărare a garanțiilor juridice, în calitate de principala funcție a garanțiilor este evidențiată de de autorii А.Г. Черниговский, Б.Н. Юрков.¹⁸⁸

Pe de altă parte, opinii contrare au exprimat așa autori, cum ar fi Д.Х. Валеев și В.Н. Захаров, care militează pentru funcția de protecție a garanțiilor juridice.

---

¹⁸⁶ БОБРОВА, Н.А., *op. cit.*, p.21.

¹⁸⁷ КОЖУХАРЬ, А.Н., *op. cit.*, p.147.

¹⁸⁸ ЧЕРНИГОВСКИЙ, А.Г. *Процессуальные гарантии прав сторон в суде первой инстанции по делам, возникающим из жилищных правоотношений*: Автореф.дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1973, p.4.; ЮРКОВ, Б.Н., *op. cit.*, p.6.

Astfel, Д.Х. Валеев, cercetând garanțiile juridice în cadrul procedurii de executare, consideră că „garanțiile juridice includ o mulțime de factori, condiții, mijloace și procedee ce asigură o realizare și o protecție efectivă a drepturilor și intereselor legitime”.¹⁸⁹

Deosebirea dintre apărare și protecție este ne semnificativă și practic nici nu există la prima vedere; cu toate acestea, în discuțiile savanților a fost stabilită o demarcare clară a acestor două categorii.

Deosebirea, la prima vedere aparentă rezidă, de fapt, în modul de aplicare a garanțiilor, pe de o parte, sub formă de apărare, care presupune activarea garanțiilor doar în condițiile existenței unei încălcări produse și certe, iar pe de altă parte, sub formă de protecție, fiind o activitate permanentă și continuă de prevenire și de neadmitere a încălcărilor.

Astfel, Н.И. Матузов notează: „În general, apărarea și protecția dreptului sau interesului subiectiv nu este una și aceeași: protejate ele sunt în permanență, iar apărate sunt doar atunci când ajung să fie încălcate. Apărarea este un moment al protecției, una dintre formele sale, însă aceste două concepte nu sunt identice”.¹⁹⁰

Deosebirea dintre apărare și protecție devine și mai clară la cercetarea scopurilor urmărite de fiecare dintre categorii. Astfel, după cum menționează Г.Н. Стоякин „scopul apărării constă în restabilirea drepturilor încălcate sau contestate, precum și în sancționarea subiectului ce se face vinovat de această încălcare. Pe de altă parte, scopul protecției constă în neadmiterea, prevenirea unei încălcări”.¹⁹¹

Considerăm că soluția împăciuitoare a acestei dezbateri este oferită de С.Л. Лысенков, care reunește atât funcția de apărare, cât și cea de protecție, ambele fiind realizate de garanțiile juridice și îndreptate contra încălcării drepturilor și libertăților subiective din partea statului, funcționarilor publici, precum și din partea indivizilor.¹⁹²

Adițional, în literatură găsim și alte funcții ale garanțiilor juridice, identificate de unii cercetători. Astfel, А.В. Лошкарев identifică trei funcții principale realizate de garanțiile juridice: funcția regulatorie, funcția protectorie și funcția asiguratorie. Cu toate acestea, autorul consideră că nu trebuie să fie delimitate garanțiile în dependență de funcțiile speciale pe care acestea le îndeplinesc, fiecare dintre aceste funcții fiind realizată în egală măsură de oricare dintre garanții.¹⁹³

---

¹⁸⁹ ВАЛЕЕВ, Д.Х. *Процессуальные гарантии прав граждан и организаций в исполнительном производстве*: Монография. Казань: Изд. Унипресс, 2001, p.37.

¹⁹⁰ МАТУЗОВ, Н.И., *op. cit.*, p.130-131.

¹⁹¹ СТОЯКИН, Г.Н. *Меры защиты в советском праве*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Свердловск, 1973, p.6.

¹⁹² ЛЫСЕНКОВ, С.Л. *Гарантии прав и свобод личности в советском обществе*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Киев, 1976, p.42.

¹⁹³ ЛОШКАРЕВ, А.В., *op. cit.*, p.213.

P.O. Халфина, pe lângă funcțiile tradiționale, identifică și o funcție specială a garanțiilor juridice – funcția preventivă.¹⁹⁴ Totuși această funcție nu a obținut o apreciere în mediul academic, fiind considerată ca parte componentă a funcției de protecție.¹⁹⁵

La rândul său, Т.В. Синюкова a propus delimitarea funcției motivaționale, în calitate de funcție distinctă, specifică garanțiilor juridice¹⁹⁶, însă nici această funcție nu a găsit rezonanță în mediul academic, fiind considerată specifică unor anumite tipuri de garanții juridice și nicidecum întregii categorii.

Făcând aceste precizări ce vizează aspectul funcțional al garanțiilor, reiterăm ideea expusă mai sus privind rolul definitiv al criteriului funcțional în delimitarea garanțiilor de alte categorii de fenomene juridice și sociale. Astfel, ajungem la concluzia că ori de câte ori un fenomen juridic sau social îndeplinește funcția de protecție sau de apărare a drepturilor și libertăților subiective, va trebui să constatăm că suntem în prezența unei garanții. Cu toate acestea, considerăm că funcțiile garanțiilor permit delimitarea acestora de alte fenomene juridice sau sociale, însă utilizarea doar a acestui reper nu ne oferă răspunsul la întrebarea privind modul delimitării între ele a diverselor tipuri de garanții și nici nu ne oferă o imagine completă a rolului garanțiilor juridice în sistemul normativ.

Următorul criteriu definitiv pentru garanțiile juridice, care în primul rând permite delimitarea garanțiilor juridice de oricare alte tipuri de garanții, îl constituie *forma*.

Pornind de la *forma* de exprimare a garanțiilor, considerăm necesară distingerea garanțiilor exprimate sub o formă *normativă*, adică îmbrăcând forma unei norme juridice și una *nenormativă*.¹⁹⁷

Forma normativă este o condiție obligatorie pentru o garanție juridică. Astfel, în baza acestui criteriu avem posibilitatea să delimităm garanțiile juridice (normative) de oricare alte categorii de garanții (nenormative).

Dacă prin criteriul funcției noi delimităm garanțiile de alte fenomene juridice, atunci criteriul formei ne permite să facem o delimitare internă a garanțiilor, deosebind garanțiile generale de garanțiile speciale. Criteriul formei ne permite să identificăm garanțiile speciale, însă acest criteriu oricum nu soluționează problema identificării acelor fenomene juridice ce intră în categoria de garanții speciale, existând riscul confuziei acestei categorii cu alte categorii juridice. În aceste

---

¹⁹⁴ ХАЛФИНА, Р.О. Право и управление экономикой. В: *Советское государство и право*. 1986, №2, p.13.

¹⁹⁵ ЛОШКАРЕВ, А.В., *op. cit.*, p.22.

¹⁹⁶ СИНЮКОВА, Т.В., *op. cit.*, p.41.

¹⁹⁷ MOSCALCIUC, V. **Garanțiile juridice în sistemul și structura generală a garanțiilor. În: *Rezumatul comunicărilor. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”* Chișinău: CEP USM, 2018, p.130.**

condiții devine imperativă aplicarea celui de-al treilea criteriu, necesar pentru a delimita garanțiile speciale (juridice) de oricare alte tipuri de structuri normative, precum și pentru a trasa o linie de demarcație clară între garanții și drepturi și libertăți subiective. Acest criteriu este *obiectul*.

Examinând obiectul garanțiilor juridice H.A. Боброва indică: „Indiferent de forma în care garanțiile juridice ar apărea și indiferent de conținutul lor specific, acestea sunt întotdeauna o manifestare a unei singure esențe a fi o condiție și un mijloc de transformare a posibilității legale inerente normei juridice, în realitate”.¹⁹⁸

A.B. Зарицкий identifică drept obiect al garanțiilor juridice „relațiile sociale legate de protecția și apărarea drepturilor omului, satisfacția necesităților materiale și a intereselor cetățenilor”.¹⁹⁹

În esență, obiectul drepturilor și libertăților subiective, pe de o parte, și obiectul garanțiilor juridice, pe de altă parte, sunt foarte apropiate și ușor de confundat. Astfel, atât într-un caz, cât și în altul obiect constituie o anumită relație socială pe care o reglementează și o anumită conduită pe care o prescrie subiecților de drept. Cu toate acestea, dacă în cazul drepturilor și libertăților relația socială este independentă și autonomă, atunci în cazul garanțiilor juridice este reglementată o relație socială dependentă de relația socială principală.

Ca urmare, putem identifica două aspecte specifice obiectului garanțiilor juridice: *direcția de orientare* și *momentul apariției*.

Vorbind despre *direcția de orientare*, ne distanțăm de percepția tradițională a obiectului juridic și ne referim la obiectul garanțiilor juridice și, totodată, la obiectul drepturilor și libertăților subiective ca o direcție sau ca un vector de mișcare. Astfel, dacă drepturile și libertățile subiective au o *orientare în exterior*, către subiect, prescriind subiectului de drept o anumită conduită economică, politică sau socială independentă, atunci garanțiile juridice la fel reglementează o anumită relație socială și prescriu subiectului de drept o anumită conduită, însă această conduită este îndreptată spre realizarea, protecția sau apărarea unui anumit drept sau a unei anumite libertăți subiective și, ca urmare, spunem că garanțiile juridice au o *orientare în interior*, către acel drept sau către acea libertate subiectivă.

Garanțiile juridice au mereu o orientare în interior – concentrându-și atenția pe drepturi sau libertăți subiective, pe care le garantează, asigurând astfel un mecanism de punere în aplicare, apărare, realizare și restabilire a drepturilor și libertăților subiective (desigur, prin intermediul subiectului). În această ordine de idei, drepturile și libertățile au mereu o existență independentă,

---

¹⁹⁸ БОБРОВА, Н.А., *op. cit.*, p.31.

¹⁹⁹ ЗАРИЦКИЙ, А.В. *Гарантии прав личности при реализации юридической ответственности (вопросы теории и практики)*: Дис. ... канд. юрид. наук. Коломна, 1999, p.16.

pe când garanțiile juridice au doar o existență dependentă, ele existând pentru realizarea funcției speciale de apărare și protecție a drepturilor și libertăților subiective, adică există pentru drepturi și libertăți.

Al doilea aspect specific garanțiilor juridice rezultă din caracterul dependent al acestora și ține de *momentul apariției* sau creației sale. Astfel, primele apar mereu drepturile și libertățile, acestea fiind urmate de garanții. Chiar dacă formal, atât drepturile, cât și garanțiile sunt încorporate în același act normativ, oricum logica creației lor este simplă: mai întâi apare un drept și doar apoi apare necesitatea garantării, punerii în funcțiune a acestui drept, și nu invers.

După cum indică A.A. Югов, „ar fi greșit dacă am pune semnul egalității între toate drepturile subiective, pe de o parte, și garanțiile, pe de altă parte. Deși drepturile și garanțiile sunt strâns legate între ele, acestea diferă semnificativ unele de altele. Drepturile subiective sunt o măsură a comportamentului posibil, care are ca scop stabilirea unor noi reguli de conduită, principii sau standarde de activitate, în timp ce garanțiile nu creează o nouă formă materială de viață, ci reprezintă o formă legală care asigură implementarea cerințelor și prescripțiilor cuprinse în norme, care stabilesc drepturile subiective ale participanților la relația juridică. Caracterul de asigurare al garanțiilor este ceea ce distinge construcția juridică a garanțiilor de drepturile subiective în primul rând”.²⁰⁰

Astfel, în baza acestor trei criterii – funcția, forma și obiectul, noi obținem posibilitatea în primul rând să delimităm garanțiile de alte fenomene juridice sau sociale, precum și să stabilim un mecanism de distingere a diverselor tipuri de garanții și să identificăm garanțiile juridice în vastul sistem de garanții și structuri juridice.

În cele din urmă, trebuie să constatăm că garanțiile juridice nu reprezintă un fenomen juridic distinct, nu constituie o anumită formațiune juridică (cum ar fi drepturile și libertățile, principiile, prezumțiile, ficțiunile etc.), ci reprezintă o stare a materiei juridice. Aceasta înseamnă că în zadar încercăm să găsim o anumită formă de materializare a normelor juridice, pe care să o numim garanții juridice, ci trebuie să vorbim de o stare a structurilor juridice existente, doar că aceste structuri se află într-o condiție deviată de starea lor normală, fiind orientate în altă direcție decât cea ordinară și realizând alte funcții decât cele pe care le realizează de obicei. Astfel, garanțiile juridice reprezintă o stare specială a materiei juridice, având mereu o formă normativă, având o orientare internă și un caracter dependent de drepturile și libertățile pe care le garantează, îndeplinind mereu funcții speciale de protecție și apărare a drepturilor, libertăților, intereselor și obligațiilor subiective ale indivizilor. Doar în baza acestor trăsături și criterii noi putem identifica

---

²⁰⁰ ЮГОВ, А.А., *op. cit.*, p.4.

o garanție juridică și nicidecum prin identificarea unor formațiuni juridice concrete, pe care să le numim garanții juridice.

În viziunea noastră, *garanțiile juridice reprezintă norme juridice cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept.*

Astfel, în această definiție a garanțiilor juridice am încercat să includem rezultatul cercetării realizate mai sus, precum și concluziile la care am ajuns.

În primul rând, considerăm că nu este oportună încercarea de a evidenția în definiție mijloace sau instrumente juridice concrete care să exprime, cu care să fie asimilate sau la care să fie reduse garanțiile juridice. O astfel de încercare de a determina întreg spectrul de fenomene juridice ce se încadrează în conceptul de garanții juridice nu va fi de izbândă și doar va limita însăși categoria garanțiilor juridice.

În cadrul acestei definiții noi punem accentul pe forma normativă a garanțiilor juridice, excluzând astfel atribuirea la categoria garanțiilor juridice a activității de aplicare a dreptului, a activității organelor și a instituțiilor de stat, precum și a activității de aplicare individuală a dreptului.

Elementul principal pe care punem accentul în cadrul definiției propuse îl constituie funcțiile speciale realizate de garanțiile juridice, și anume – funcția de apărare și cea de protecție, prin care este redată însăși esența garantoare a conceptului definit.

Și, în final, evidențiem obiectul special al garanțiilor juridice, sub formă de drepturi și libertăți ale subiecților de drept, precum și sub forma altor interese juridice. Prin această formulă nu am dorit să limităm obiectul garanțiilor doar la drepturi și libertăți subiective, căci în doctrină au fost expuse mai multe opinii, pe care le susținem, privind spectrul mult mai larg de fenomene juridice asigurate de garanții, cuprinzând, pe lângă drepturi și libertăți subiective, și obligații subiective²⁰¹, interese legitime²⁰² sau chiar și alte garanții²⁰³.

---

²⁰¹ ВИТРУК, Н.В., *op. cit.*, p.119; АЛЕКСЕЕВ, С.С., *op. cit.*, p.286; БОБРОВА, Н. А., *op. cit.*, p.17; ХАЗОВ, Е.Н., *op. cit.*, p.22.

²⁰² МАЛЫЦЕВ, Г.В. *Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы)*. Москва: Юрид. лит., 1968, p.133; ЧЕЧОТ, Д.М., *op. cit.*, p.35; ГУКАСЯН, Р.Е. *Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве*. Саратов: Приволж. кн. изд-во, 1970, p.39; ВИТРУК, Н. В., *op. cit.*, p.29.

²⁰³ НУРКАЕВА, Т.Н., *op. cit.*, p.21.

2.4. Garanții procesual-civile

După definirea și delimitarea conceptelor de *garanție*, *garanție generală* și *garanție juridică* putem să ne oprim în detaliu la cercetarea *garanțiilor procesual-civile*.

Este general recunoscut în știința juridică și nu necesită demonstrare suplimentară atribuirea garanțiilor procesual-civile la categoria garanțiilor juridice.²⁰⁴ Astfel, garanțiile procesuale au o deosebită importanță în realizarea deplină și eficientă a drepturilor și libertăților subiective ale participanților la proces, precum și la apărarea acestora în caz de încălcare sau contestare.

Apartenența garanțiilor procesual-civile la categoria mai generală a garanțiilor juridice implică revenirea la șirul de întrebări și polemici pe care le-am cercetat analizând garanțiile juridice. Astfel, la definirea garanțiilor procesual-civile și la determinarea elementelor componente ale acestui concept viziunile savanților din nou s-au scindat, formându-se mai multe grupuri de cercetători.

Analizând și definind garanțiile procesual-civile, primul grup de cercetători include în acest concept doar norme juridice ce stabilesc anumite mecanisme de garantare a drepturilor procesuale. Astfel, M.C. Строгович apreciază garanțiile procesuale ca fiind „mijloace prevăzute prin normele procesuale, care asigură realizarea sarcinilor justiției socialiste în cadrul fiecărui proces judiciar”.²⁰⁵

La rândul său, A.Л. Цыпкин include în categoria garanțiilor procesuale în primul rând normele juridice ce stabilesc drepturile participanților la proces și apoi mijloacele care asigură realizarea acestor drepturi.²⁰⁶

În viziunea lui B.H. Захаров, garanțiile procesuale ale părților și ale altor participanți la proces „constituie mijloace prevăzute de normele procesual-civile, menite să asigure, la toate etapele procesului condiții prielnice pentru realizarea de către acești subiecți a drepturilor lor procesuale”.²⁰⁷

Cel de-al doilea grup de cercetători, la definirea conceptului de garanții procesuale pune accentul în primul rând pe activitatea de realizare a normelor procesuale. Astfel, Л.А. Кротова

---

²⁰⁴ MOSCALCIUC, V. **Poziționarea și identificarea garanțiilor procesual-civile în sistemul general al garanțiilor.** În: *Rezumatul comunicărilor la Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”*, p.73, Cahul, 2018.

²⁰⁵ СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса.* Т. 1. Москва: Наука, 1968, p. 56.

²⁰⁶ ЦЫПКИН, А.Л., *op. cit.*, p.22.

²⁰⁷ ЗАХАРОВ, В.Н. *Гражданские процессуальные гарантии субъективных прав сторон и третьих лиц при рассмотрении и разрешении гражданских дел:* Автореф. дис... канд. юрид. наук. Саратов, 1980, p.10.

consideră că nu este justificat să spunem că normele juridice pot îndeplini funcția de garantare în afara unui proces de aplicare a acestora.²⁰⁸

În viziunea lui А.Г. Черниговский, garanțiile procesuale „reprezintă mijloace procesuale cu ajutorul cărora sunt realizate și apărate drepturile și interesele părților, constituind baza activității instanței de judecată și ale altor participanți la proces, la apărarea acestor drepturi”.²⁰⁹

Reprezentanții celui de-al treilea grup de cercetători consideră nejustificată delimitarea normelor procesuale de activitatea practică de punere în aplicare a acestora, considerând că definirea conceptului de garanții procesuale trebuie să includă ambele elemente. Astfel, В.П. Божьев susține: „Norma juridică, sau mai bine zis drepturile și obligațiile subiective întărite prin aceasta, reprezintă o formă a raportului juridic, pe când acțiunile subiecților raportului juridic formează conținutul acestui raport”.²¹⁰

Adițional, putem delimita și un al patrulea grup de cercetători, care nu pune accentul pe elementele din care se compun garanțiile procesuale, concentrându-și în schimb atenția pe aspectul funcțional al acestora. Astfel, Д.В. Тарабрин aopinează: „Esența garanțiilor procesual-civile rezidă în satisfacerea intereselor participanților la procesul civil prin crearea posibilităților de realizare a drepturilor și obligațiilor subiective oferite de normele procesuale, la toate fazele procesului civil”.²¹¹

Un element specific garanțiilor procesuale, examinat în doctrină, îl constituie interesul procesual, despre care vorbește și Д.В. Тарабрин. Astfel, cercetătorii deosebesc două interese concurente, considerând că în dependență de aceste interese se grupează și garanțiile procesual-civile.

Primul interes procesual este interesul statului și al societății în realizarea corespunzătoare a justiției, fiind cea mai importantă garanție a legalității și temelia garantării drepturilor și libertăților fundamentale. Acest interes se exprimă în examinarea completă, multiaspectuală și într-un termen rezonabil a litigiului civil și emiterea unei hotărâri juste și echitabile.

Cel de-al doilea interes este interesul participanților la proces în realizarea completă și fără impedimente a drepturilor și obligațiilor subiective oferite de legea procesuală, în cadrul tuturor fazelor procesului civil.

---

²⁰⁸ КРОТОВА, Л.А. *Процессуальные гарантии достижения задач уголовного судопроизводства*. Дис... канд. юрид. наук. Казань, 1982, р.102.

²⁰⁹ ЧЕРНИГОВСКИЙ, А.Г. *Процессуальные гарантии прав сторон в суде первой инстанции по делам, возникающим из жилищных правоотношений*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1973, р.4.

²¹⁰ БОЖЬЕВ, В.П. *Уголовно-процессуальные правоотношения*. Москва: Юрид. лит., 1975, р.140.

²¹¹ ТАРАБРИН, Д. В. *Механизм реализации гарантий гражданского судопроизводства*. Дис... канд. юрид. наук. Саратов, 2007, р.32.

Totuși, interesul statului și al societății în realizarea justiției este mai degrabă indirect sau secundar, dat fiind că acești subiecți nu sunt purtătorii nemijlociți ai drepturilor și obligațiilor procesuale.²¹²

Astfel, interesul procesual, pe de o parte al statului și al societății, iar pe de altă parte al participanților la proces, determină și conturează principiile reglementării procesului civil și, totodată, determină conținutul și specificul garanțiilor procesual-civile, care în egală măsură pot fi delimitate în garanții îndreptate spre realizarea interesului general al justiției și în garanții îndreptate spre realizarea și apărarea intereselor concrete ale participanților la proces.

În acest context trebuie să-i dăm dreptate lui А.А. Богомолов, care consideră că întreg complexul de măsuri juridice, fie ele garanții procesuale ale justiției sau garanții procesuale ale participanților la proces, sunt îndreptate spre realizarea sarcinilor de judecare justă și în termen rezonabil a cauzelor civile și spre atingerea scopului comun de apărare a drepturilor și intereselor procesuale încălcate sau contestate”.²¹³

Un alt subiect pe care urmează să-l punem în discuție ține de delimitarea garanțiilor procesual-civile de alte categorii de garanții.

La soluționarea acestei sarcini în ajutor ne vine А.Б Иванюженко, care evidențiază următoarele semne ale garanțiilor procesual-civile:

- garanțiile procesuale îmbracă forma normelor juridice, având astfel un caracter normativ;
- garanțiile procesuale constituie un sistem, ale cărui elemente structurale sunt premisele, condițiile, mijloacele, modalitățile și procedeele;
- garanțiile procesuale asigură protecția și apărarea drepturilor și intereselor juridice ale părților și ale altor participanți la proces;
- garanțiile procesuale se pot realiza exclusiv în cadrul unei forme juridice procesuale.²¹⁴

Dat fiind că am examinat anterior toate semnele evidențiate mai sus, cu excepția formei procesuale, ne vom opri în continuare și vom examina mai detaliat forma procesual-civilă.

Н.А. Рассакатская definește forma procesuală ca o formă „având în conținutul său o totalitate de reguli, cerințe, condiții, reglementând consecutivitatea săvârșirii acțiunilor procesuale,

---

²¹² ЦЫПКИН, А.Л., *op. cit.*, p.22.

²¹³ БОГОМОЛОВ, А.А. *Процессуальные гарантии правильности и своевременности рассмотрения и разрешения гражданских дел*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2004, p.16.

²¹⁴ ИВАНЮЖЕНКО, А.Б., *op. cit.*, p.87.

constituind astfel o ordine procesuală, un regulament al acțiunilor de examinare și de soluționare a cauzelor civile.”²¹⁵

Л.А. Волихина consideră forma procesuală ca fiind un set de reguli de examinare și soluționare a cauzelor civile stabilite de dreptul procesual civil, caracterizate printr-o reglementare detaliată a comportamentului procesual al subiecților raporturilor juridice procesual-civile, precum și prezența unor posibile consecințe negative pentru participanții la proces, în cazul încălcării acestor reguli.²¹⁶

Mai mulți cercetători au notat importanța respectării formei procesual-civile întru asigurarea calității actului de justiție²¹⁷, fiind evidențiat rolul formei procesuale la realizarea drepturilor participanților la proces²¹⁸, precum și importanța formei procesuale inclusiv la realizarea garanțiilor acestor drepturi.²¹⁹

După cum indică А.Ю. Голубь, „esența formei procesuale constă într-o reglementare detaliată și rigidă a comportamentului procesual al subiecților procesului civil, din punctul de vedere al conținutului comportamentului, al consecutivității acțiunilor procesuale sau al inacțiunilor”.²²⁰ Cu atât mai mult, unii autori sunt de părerea că „forma procesuală, formând un sistem întreg de principii democratice, poate fi apreciată ca o garanție a legalității și a drepturilor subiective ale participanților la proces”.²²¹ Б.Н. Юрков îndeobște consideră că „forma procesual-civilă constituie un ansamblu de garanții procesuale”.²²²

Astfel, considerăm că respectarea formei procesual-civile, în calitatea sa de ordine procesuală consacrată de normele procesuale, este cea mai importantă condiție pentru realizarea principiului legalității la înlăptuirea justiției pe cauzele civile, ceea ce ne permite să vorbim despre forma procesual-civilă ca despre o modalitate de asigurare a drepturilor participanților la raporturile procesuale. Drept consecință, forma procesual-civilă este o garanție în sine a punerii în aplicare a drepturilor, obligațiilor și garanțiilor stabilite în normele dreptului procesual-civil, iar buna funcționare a garanțiilor este posibilă numai cu respectarea formei procesual-civile.

---

²¹⁵ РАССАХАТСКАЯ, Н.А. *Гражданская процессуальная форма: Учебное пособие*. Саратов: СГАП, 1998, р.9.

²¹⁶ ВОЛИХИНА, Л.А. Роль и значение процессуальной формы в современном гражданском судопроизводстве. В: *Вестник ТГУ*, 2013, 5 (121), р.281.

²¹⁷ ЖИЛИН, Г.А. *Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции: Автореф. дис.... д-ра юрид. наук*. Москва, 2000, р.44-45.

²¹⁸ ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Гражданский процесс: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп.* Москва: ОАО Издательский Дом “Городец”, 2007, р.223.

²¹⁹ ТАРАБРИН, Д. В., *op. cit.*, р.69.

²²⁰ ГОЛУБЬ, А.Ю. Понятие и основные черты гражданско-процессуальной формы. В: *Гуманитарные научные исследования*, 2015, № 1. Ч. 1, Disponibil: www.human.snauka.ru/2015/01/9048

²²¹ ЖЕРУОЛИС, И.А. *Сущность советского гражданского процесса*. Вильнюс: Минтис, 1969, р.78.

²²² ЮРКОВ, Б.Н., *op. cit.*, р.8.

Făcând aceste precizări privind structura, conținutul și trăsăturile specifice ale garanțiilor procesual-civile, considerăm că putem propune și o definiție a acestei categorii juridice: *Garanțiile procesual-civile reprezintă norme procesual-civile cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale participanților la proces, strict în cadrul unei forme procesuale.*

2.5. Concluzii la capitolul 2

În rezultatul cercetării realizate în cadrul acestui capitol, putem formula următoarele concluzii:

1. Toate studiile și cercetările existente pe marginea subiectului garanțiilor sunt puternic influențate de dogmatismul ideilor și teoriilor sovietice, fiind stringent necesară o revizuire și o actualizare a acestui concept.
2. La cercetarea garanțiilor este necesar să schimbăm metodologia de studiu, renunțând la instrumentul examinării și comparării garanțiilor în dinamică, migrând spre cercetarea garanțiilor în statică. Doar în cadrul unei cercetări statice devine posibilă înțelegerea acelor mecanisme cu rol de garantare, care contribuie la consolidarea statutului juridic al cetățeanului, aici și acum, dar și la identificarea elementelor viciate, a căror influență nu satisface așteptărilor, favorizând sau ducând la încălcarea drepturilor și libertăților subiective.
3. Garanțiile materiale au anumite trăsături ce le caracterizează, determinând într-un final înțelegerea și interpretarea lor:
  - Garanțiile materiale (politice, economice, ideologice etc.) nu duc la asigurarea, realizarea, apărarea sau restabilirea nemijlocită a drepturilor și libertăților subiective, ci doar creează condițiile necesare în care are loc realizarea acestor drepturi și libertăți.
  - Drepturile și libertățile subiective nu există într-un vid, ele există într-un anumit mediu, într-un anumit cadru istoric și geografic în care există o organizare politică, socială, economică, ideologică.
  - Drepturile și libertățile sunt direct proporționale mediului lor de apariție și existență, adică acelor condiții economice, politice, sociale care există în acel mediu.

- Structura factorilor economici de producție, structura socială, dezvoltarea ideologică, chiar și organizarea politică, sunt niște constante ce nu suferă schimbări rapide și uneori sunt necesare câteva generații pentru a surveni schimbări.
4. Cea mai importantă concluzie la care am ajuns este că organizarea politică, social-economică și ideologică, reunite sub termenul „garanții materiale”, nu garantează realizarea drepturilor și libertăților subiective, ci, de fapt, constituie un mediu în care aceste drepturi și libertăți se realizează. Drepturile și libertățile sunt mereu proporționale condițiilor social-politice și economice în care acestea apar și se dezvoltă. Ca urmare, considerăm că este artificial să spunem că o formă de organizare politică, socială sau economică constituie o garanție a drepturilor și libertăților, căci drepturile și libertățile existente sunt direct proporționale acelor condiții politice, sociale și economice în care au luat ființă. În această ordine de idei, propunem renunțarea la moștenirea ideologiei sovietice în tratarea garanțiilor și, ca urmare, renunțarea la atribuirea condițiilor social-politice, economice și ideologice la categoria de garanții generale.
  5. Considerăm că cercetarea garanțiilor generale nu este depășită și necesită în continuare o deosebită atenție din partea cercetătorilor, fiind necesar ca niciodată de a fi identificate acele fenomene ce formează categoria garanțiilor generale.
  6. Cercetând subiectul garanțiilor generale și renunțând la recunoașterea garanțiilor materiale, introduse de doctrina sovietică, am argumentat existența unei garanții generale complexe ce acționează pe plan intern și care include mai multe elemente, precum: *individul social activ, elemente ale garanțiilor ideologice, elemente ale garanțiilor sociale, elemente ale garanțiilor organizațional-tehnice*. Această garanție nu o putem asocia nici cu garanțiile ideologice, nici cu cele sociale, nici cu garanțiile organizaționale și nici cu conceptul de „societate civilă”, fiecare dintre aceste categorii contribuind cu elementele sale structurale la constituirea unei garanții distincte, pe care o denumim „Vox Populi” (Vocea Poporului). Anume „Vox Populi” și constituie acea garanție principală ce insuflă viață în drept și îl menține funcțional, fiind cea mai importantă garanție generală ce asigură realizarea, fie chiar și indirectă, însă a fiecărui drept subiectiv și pentru fiecare individ în parte.
  7. O altă garanție generală, determinată de fenomenul globalizării, hegemonia mondială a SUA, de rând cu întărirea Uniunii Europene și politica de vecinătate dusă de UE, este „Vox Mundi” (Vocea Lumii). Vox Mundi este vocea comunității internaționale ce contribuie la garantarea respectării drepturilor și intereselor generale ale omului, precum și a valorilor democratice, vocea externă ce se alătură vocii din interior a societății civile.

8. Ca urmare a revizuirii conceptului de garanții generale a devenit necesară și redefinirea acestui concept. Astfel, considerăm că *garanțiile generale reprezintă un sistem de activități și acțiuni ale societății civile și ale comunității internaționale, îndreptate spre apărarea și protecția drepturilor și libertăților, atât colective, cât și individuale, menite să asigure o supraveghere a activității statului și o ripostă la orice tentative de abuz ale drepturilor și libertăților, creând astfel condiții egale pentru orice subiect de realizare a drepturilor și intereselor sale legitime.*
9. Cercetând garanțiile speciale, denumite și garanții juridice, am constatat că în încercarea de a determina natura juridică a acestora, precum și la defnirea lor, cercetătorii adesea merg pe calea identificării și enumerării elementelor structurale din care se compun garanțiile juridice, incluzând în acest concept cele mai diverse fenomene juridice. Nu putem susține această tendință, exercițiu ce poate dura la nesfârșit, iar orice element nou pe care îl vom include sau îl vom exclude din sistemul de garanții va trezi un val de discuții în rândul savanților, urmând a fi aduse argumente atât în susținerea, cât și în combaterea includerii sau excluderii acelu element.
10. Considerăm că garanțiile juridice nu reprezintă un fenomen juridic distinct, nu constituie o anumită structură sau formațiune juridică (cum ar fi drepturile și libertățile, principiile, prezumțiile, ficțiunile etc.), ci reprezintă o stare a materiei juridice. Aceasta înseamnă că în zadar încercăm să găsim o anumită formă de materializare a normelor juridice, pe care să o numim garanții juridice, ci trebuie sa vorbim despre o stare a structurilor și formelor juridice existente, doar că aceste forme aflându-se într-o condiție deviată de starea lor normală, fiind orientate în altă direcție decât cea ordinară și realizând alte sarcini decât cele pe care le realizează de obicei.
11. Pentru a putea delimita garanțiile juridice de oricare alte fenomene juridice am venit cu propunerea de a fi stabilit un sistem de repere sau trăsături defnitorii care să le individualizeze. Astfel, în viziunea noastră, absolut orice garanție juridică se identifică prin trei criterii ce deosebesc garanțiile juridice de alte fenomene juridice, precum și le diferențiază de alte tipuri de garanții, și anume: **funcția, forma și obiectul.**
12. Cercetările efectuate ne-au permis să venim cu o formulare nouă a însuși conceptului de garanții juridice. Astfel, în viziunea noastră, *garanțiile juridice reprezintă norme juridice cu funcții de apărare și protecție, ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept.*
13. Trecând la cercetarea garanțiilor procesual-civile am constatat că acestea fac parte din categoria mai generală a garanțiilor juridice, având o deosebită importanță în realizarea

deplină și eficientă a drepturilor și libertăților subiective ale participanților la proces, precum și la apărarea acestora în caz de încălcare sau contestare, iar o condiție distinctivă a acestei categorii de garanții fiind realizarea lor strict în cadrul unei forme procesuale. Astfel, putem defini garanțiile procesual-civile ca fiind *norme procesual-civile cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale participanților la proces, strict în cadrul unei forme procesuale.*

CAPITOLUL 3. ABSENTEISMUL PROCESUAL ȘI CONSECINȚELE ACESTUIA PENTRU PĂRȚI

Înfăptuirea justiției în cauzele civile se bazează în primul rând pe principiile constituționale și procesual-civile fundamentale ale accesului liber la justiție, dreptului la apărare, egalității în fața legii și a justiției, disponibilității, contradictorialității și egalității în drepturile procesuale a participanților la proces. Dar, aplicabilitatea și valabilitatea reală a acestor principii poate fi asigurată doar cu condiția participării personale, sau prin reprezentant împuternicit, a ambelor părți litigante și cu condiția pregătirii și cunoașterii de către justițiabili a drepturilor și posibilităților pe care le pune la dispoziție legislația materială și procesuală. Doar în acest caz judecătorul este un adevărat arbitru ce observă detașat confruntarea dintre doi egali, iar hotărârea pronunțată reflectă pe deplin activitatea procesuală desfășurată de părți în fața instanței. În acest context devine relevantă definiția imparțialității oferită de J. Pradel, ca fiind „calitate a celui care statuează după cum îi dictează conștiința, păstrând balanța egală între acuzare și apărare”.²²³

Din moment ce la examinarea cauzei participă doar una dintre părți, inevitabil, balanța se clatină. Astfel, realizarea principiului contradictorialității și egalității în drepturi ale participanților la proces, precum și a dreptului la apărare, rămân pur declarative, iar judecătorul, dintr-un arbitru observator al procesului devine, *volens-nolens*, avocatul părții lipsă.

Chiar și preluând rolul de apărător al părții absente, în majoritatea cazurilor judecătorul este nevoit să accepte argumentele și probele prezentate de partea prezentă la proces. În aceste condiții procesul nu mai poate fi privit ca o contradicție și confruntare între două părți, ci se rezumă la o simplă verificare a legalității aparente și a întemeierii acțiunii înaintate de reclamant, judecătorul fiind astfel constrâns de înseși principiile procesuale, care nu-i permit să întreprindă careva acțiuni din oficiu în numele și în interesul părții absente, riscând astfel să-și compromită imparțialitatea.

Confruntarea dintre părți nu se rezumă la confruntarea pur procedurală, fiind o confruntare a intereselor apărute cu mult înaintea procesului, pe când în fața instanței se dă cea din urmă bătălie, motiv pentru care părțile sunt gata să meargă la orice pentru a-și asigura victorie.

Pârâtul adesea poate fi un subiect dezinteresat în soluționarea cauzei, mai ales în condițiile în care soluția ce urmează a fi adoptată de instanță este una previzibil defavorabilă acestuia. Ca urmare, pârâtul poate să-și îndrepte toate eforturile spre compromiterea actului de justiție prin tergiversare, neprezentare sau inducere în eroare a instanței.

---

²²³ PRADEL, J. *La notion européenne de tribunal indépendant et impartial selon le droit français*. RSC, 1990, p.693.

În scopul combaterii acțiunilor de „sabotare”, legiuitorul a stabilit reguli stricte de desfășurare a procesului ce nu permit lipsa nemotivată a pârâtului, instanța având tot dreptul în astfel de cazuri să purceadă la examinarea cauzei în lipsa pârâtului citat legal, însă doar cu condiția existenței probelor ce demonstrează citarea corespunzătoare a acestuia.

Importanța respectării condiției înștiințării corespunzătoare a pârâtului este determinată și de un alt factor subiectiv, dar care ține deja de persoana reclamantului, care la fel ca și pârâtul poate fi dezinteresat, dar de această dată dezinteresul reclamantului ține de participarea pârâtului la examinarea cauzei. Aceasta se explică prin faptul că reclamantul este conștient că instanța este un arbitru care doar dirijează desfășurarea procesului și asistă participanții la proces, în condiții strict procesuale, iar în cazul în care pârâtul nu va participa la examinare, instanța nu-i va putea lua locul, ceea ce face ca reclamantul să fie tentat să contribuie la examinarea cauzei în lipsa pârâtului.

Practica judiciară denotă că dezinteresul reclamantului în participarea pârâtului la examinarea cauzei poate uneori îmbrăca forme abuzive, manifestându-se din primele etape ale desfășurării procesului, prin simpla indicare eronată a adresei de domiciliu a pârâtului, ceea ce duce la citarea defectuoasă a acestuia și la posibila examinare a cauzei în lipsa pârâtului.

Un simplu exemplu constituie Decizia CSJ în dosraul nr.2r-260/20, în care instanța a constatat: „În susținerea recursului declarat a menționat că despre existența hotărârii a aflat abia la faza de executare a acesteia, aceasta nefiind expediată pe adresa de domiciliu a recurenteii. Totodată, a comunicat că în cadrul examinării cauzei nu a fost citată la domiciliu, iar citarea publică a fost efectuată cu încălcări de procedură.

A evidențiat că părțile în prezentul proces sunt fostul soț și fosta cumnată, care la fel sunt părți în alte două procese intentate anterior, respectiv aceștia cu certitudine cunosc datele de contact ale recurenteii, iar ca urmare citarea publică a recurenteii nu era necesară și a fost făcută cu rea-credință”.²²⁴

Contradictorialitatea intereselor părților la proces face ca confruntarea dintre acești rivali să nu decurgă mereu în corespundere cu normele legale și morale, fiecare urmărind, prin cele mai diverse metode și mijloace, să-și creeze o situație procesuală cât mai favorabilă, ca în cele din urmă să obțină câștigul. Această stare a lucrurilor face ca accentul și scopul procesului civil să fie reevaluate, iar sarcina principală pusă în fața instanței și a judecătorului să fie nu doar în a pronunța o hotărâre formal legală și bazată pe probele prezentate, ci și în a asigurarea toate garanțiile procesuale participanților la proces (celor prezenți, dar îndeosebi celor absenți), ca aceștia să poată

---

²²⁴ *Bolun Valeria vs Ciobanu Viorel* Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr. 2r-260/20 din 24.06.2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

să-și apere drepturile și interesele într-un mod eficient și legal, iar hotărârea adoptată să reflecte obiectiv activitatea procesuală desfășurată sub supravegherea instanței.

Formula utilizată de legiuitor, în paralel cu condițiile speciale de citare a participanților la proces, au ca scop apărarea atât a intereselor reclamantului privind examinarea cauzei într-un termen cât mai redus, cât și a intereselor pârâtului, fiind stabilite un șir de garanții menite să asigure înștiințarea pârâtului despre examinarea cauzei. Totuși, vulnerabilitatea părții absente, exprimată prin neputința apărării sale, în pereche cu imparțialitatea judecătorului, ambele determinate de principiile contradictorialității și disponibilității în drepturi ale participanților la proces, joacă festa părții lipsă.

La cercetarea garanțiilor procesuale puse de legiuitor în beneficiul și interesul reclamanatului, dar mai ales în interesul pârâtului absent, ne vom opri mai detaliat în capitolele ce urmează, stabilind exact volumul de garanții oferite părților. Totodată, în mod prioritar vom examina aspectele ce țin de participarea părților la proces și ne vom concentra asupra motivelor ce duc la examinarea cauzei în lipsa reclamantului sau a pârâtului, precum și la efectele absenteismului procesual.

Absența părților la examinarea cauzei, ca fenomen procedural, este destul de răspândită, motivele absenței fiind cele mai diverse, pe când consecințele survenite ca urmare a neprezentării părților pot îmbrăca, inclusiv, forma unor sancțiuni procesuale menite să disciplineze și să stimuleze „prezenteismul” procesual.

Termenul „absenteism” (din franceză *absentéisme*) a fost definit, inițial, ca un mod de exploatare a pământului printr-un intermediar, proprietarul ținându-se departe de proprietatea sa și încasând doar venitul pe care îl cheltuiește în altă țară. Prin extensie, cuvântul a ajuns să desemneze o absență frecventă și nemotivată dintr-un loc de muncă sau de la o activitate.²²⁵ Totodată, acest termen este pe larg utilizat în politologie, semnificând o dezangajare a alegătorilor de a participa la vot.²²⁶

Cercetând doctrina autohtonă, precum și cea română și rusă, trebuie să constatăm că termenul „absenteism procesual” nu se află în uz, cu toate că acest termen ar reflecta perfect fenomenul neprezentării, voluntare sau involuntare, a participanților la proces.

Ca urmare, considerăm oportună introducerea termenului „absenteism procesual”, pentru a reuni sub un concept unic toate cazurile de neprezentare a părților, precum și a altor participanți la proces.

---

²²⁵ Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Absenteism#cite_note-1

²²⁶ Absenteism Politic: Cauze, Tipuri, Probleme, Consecințe, Exemple. Disponibil: <https://ro.unansea.com/absenteism-politic-cauze-tipuri-probleme-consecinte-exemple/>

3.1. Motivele și consecințele absenteismului procesual al părților la proces

Confruntarea dintre părțile la proces este întemeiată în primul rând pe principiile contradictorialității și egalității părților în drepturile procesuale, pe de o parte, și pe principiul disponibilității părților în raport cu drepturile lor materiale și procesuale, pe de altă parte, constituind două elemente antagoniste ce asigură buna desfășurare a procesului, iar actul de justiție devenind astfel unul echitabil, imparțial și just.

În cazul dat vorbim despre un proces ideal, în care ambele părți se prezintă în fața instanței, fiindu-le garantate drepturi și posibilități procesuale egale, însă, din moment ce la examinarea cauzei este prezentă doar una dintre părți, principiul contradictorialității nu mai acționează, iar dezbaterile judiciare se transformă dintr-o confruntare, într-o simulare a procesului judiciar.

Instanța adesea se confruntă cu situația procesuală în care cercul de subiecți participanți la examinarea cauzei nu este complet, neprezentându-se la data fixată în citație fie reclamantul, fie pârâtul, sau chiar și ambele părți.

Astfel de situații sunt inevitabile, însă absența uneia dintre părți nu poate duce automat la suspendarea sau încetarea procesului, dar și nici la amânări nesfârșite, interesele părții prezente urmând a fi luate în considerare în măsură egală și protejate de orice posibil abuz.

Totuși, nu în toate cazurile lipsa părții este condiționată de intenția acesteia de a tergiversa examinarea cauzei, sau în alt mod de a se eschiva de la participarea în proces, uneori existând situații și circumstanțe ce în mod obiectiv justifică absența. Ca urmare, acțiunile procesuale ale instanței – de a examina cauza în lipsa părții absente, de a amâna examinarea cauzei sau de a scoate cererea de pe rol – trebuie să fie determinate în primul rând de motivele invocate și de probele prezentate ce confirmă sau infirmă imposibilitatea părții de a participa la examinarea cauzei. Astfel, atenție sporită urmează a fi acordată motivelor ce stau la baza absenteismului procesual al părților la proces, pentru a stabili consecințe proporționale acestor motive, astfel încât să nu fie prejudiciate nici drepturile și interesele părții absente, dar și nici cele ale părții prezente.

Conform dicționarului explicativ al limbii române:

MOTIV – *Cauza, rațiunea, temeiul subiectiv al unei acțiuni; imboldul care împinge la o acțiune sau care determină o acțiune.*

CONSECINȚĂ – *Rezultat al unei fapte, al unei acțiuni, al unui principiu.*²²⁷

În cele ce urmează vom examina „motivul” în calitatea sa de cauză ce duce la absența părții, precum și consecințele ce survin drept rezultat al acestei absențe.

---

²²⁷ *Dicționar Explicativ al Limbii Române (ediția a II-a revăzută și adăugită)*; Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Reclamantul este subiectul interesat în examinarea cauzei și în obținerea unei soluții pe cauza deferită instanței și, ca urmare, rar când nu se prezintă în fața instanței.²²⁸ Astfel, lipsa reclamantului de la examinarea cauzei este cercetată mai degrabă ca o excepție și de cele mai dese ori este determinată de circumstanțe extraordinare.

Lipsa reclamantului convențional poate fi determinată de următoarele motive:

1. Reclamantul nu se poate prezenta în fața instanței ca urmare a unor motive întemeiate.
2. Reclamantul nu a fost citat corespunzător despre data și ora ședinței de judecată.
3. Reclamantul a solicitat instanței examinarea cauzei în lipsa sa.
4. Reclamantul a pierdut interesul în examinarea cauzei anterior inițiate.

Din start putem face o delimitare a motivelor lipsei reclamantului în două categorii: motive de ordin subiectiv și motive de ordin obiectiv.

Astfel, motivele subiective sunt determinate exclusiv de interesele și voința reclamantului, fiind rezultatul deciziei acestuia. În această categorie intră motivul determinat de pierderea interesului reclamantului de a continua examinarea cauzei, precum și adresarea către instanță a unei cereri de examinare a cauzei în lipsa sa.

La categoria motivelor obiective este atribuită în primul rând imposibilitatea reclamantului de a participa la examinarea cauzei, determinată de survenirea unor impedimente majore, precum și situația când reclamantul nu a fost corespunzător informat despre data și locul desfășurării procesului.

Totodată, pornind de la faptul că, în conformitate cu prevederile art.206 alin.(2) CPC RM, instanța este singura în drept să aprecieze dacă motivele neprezentării reclamantului sunt întemeiate, considerăm că poate fi identificată și o a treia categorie, la care în calitate de motiv al lipsei reclamantului se atribuie imposibilitatea prezentării din motive considerate de instanță neîntemeiate.

Acest motiv nu-l putem atribui, cu certitudine, nici la categoria motivelor obiective, din moment ce instanța a respins acest motiv ca fiind unul insuficient pentru a justifica lipsa reclamantului, dar nici nu-l putem considera drept un motiv subiectiv, dat fiind că reclamantul a invocat acest motiv, considerându-l a fi unul suficient și justificat, având astfel intenția să se prezinte în ședință, însă, ca urmare a survenirii motivului invocat, acesta a fost în imposibilitate de a apărea în fața instanței. În cazul dat, intenția reclamantului și solicitarea amânării examinării, dar și refuzul instanței de a accepta acest motiv ca fiind unul întemeiat, fac imposibilă atribuirea

---

²²⁸ ДИОРДИЕВА, О.Н., *op. cit.*, p.15.

acestui la categoria motivelor pur subiective sau pur obiective de neprezentare a reclamantului, formând o categorie distinctă – mixtă.

Pornind de la motivele lipsei reclamantului de la examinarea cauzei, legiuitorul identifică mai multe soluții procesuale puse la dispoziția instanței.

Astfel, instanța este în drept:

1. Să scoată cererea de pe rol;
2. Să examineze cauza în lipsa reclamantului;
3. Să amâne examinarea cauzei.

Scoaterea cererii de pe rol este soluția potrivită pentru, pe de o parte, a sancționa și a disciplina reclamantul care nu-și onorează obligația de a se prezenta în proces, însă, pe de altă parte este o măsură ce nu exclude și nu limitează dreptul reclamantului de a se adresa instanței ulterior, repetat, cu aceeași acțiune, având același obiect, subiecți și temeuri invocate. Ca urmare, dreptul la apărare și dreptul la accesul liber la justiție ale reclamantului nu sunt încălcate, dar, totodată, măsura aplicată previne tentația reclamantului de a abuza de drepturile sale procesuale.

Scoaterea cererii reclamantului de pe rolul instanței este soluția la care poate recurge instanța doar în condițiile în care pârâtul nu cere soluționarea cauzei în fond, sau dacă scoaterea de pe rol nu duce la încălcarea drepturilor altor participanți la proces; în caz contrar, instanța este nevoită să examineze cauza în lipsa reclamantului.

Solicitarea pârâtului de a soluționa în fond cauza este explicabilă din mai multe considerente. Astfel, pe de o parte, pârâtul, solicitând examinarea în fond a cauzei în lipsa reclamantului, se poate prevala de condiția absenței oponentului său procesual și poate prezenta instanței contraargumente și contraprobe pe care reclamantul absent nu le va putea combate, ceea ce va contribui la succesul pârâtului prezent la proces. Totodată, pârâtul poate fi determinat să ceară instanței examinarea în fond a cauzei pentru a opri „hărțuirea judiciară” din partea reclamantului, prin înaintarea unor acțiuni repetate împotriva pârâtului.

Cea din urmă soluție oferită de legiuitor instanței – de a amâna examinarea cauzei, chiar dacă nu este prevăzută expres, rezultă implicit din textul legii. Astfel, în condițiile în care reclamantul a înștiințat instanța despre imposibilitatea participării sale la proces, invocând motive acceptate de instanță, examinarea cauzei în lipsa reclamantului este imposibilă, instanța urmând să dispună amânarea cauzei pentru o altă dată.

Similar lipsei reclamantului, lipsa pârâtului poate fi determinată de mai multe motive, care la fel ca și în cazul motivelor reclamantului pot fi divizate în categorii de motive pur subiective, pur obiective și mixte.

Dacă reclamantul, ca regulă, este interesat în soluționarea cât mai rapidă a cauzei, atunci în cazul pârâtului nu de fiecare dată putem avea o astfel de certitudine.²²⁹ Adesea pârâtul este tentat să facă abuz de drepturile sale pentru a-și favoriza situația procesuală sau cel puțin pentru a amâna pe cât de posibil survenirea consecințelor pe care le înțelege că sunt inevitabile.

Absența pârâtului nu poate condiționa aceleași consecințe precum absența reclamantului, căci dacă absența pârâtului ar duce la imposibilitatea examinării cauzei, chiar și sub forma scoaterii cererii de pe rol, actul de justiție ar fi compromis, iar reclamantul ar fi lipsit total de accesul liber la justiție.²³⁰

Dacă în cazul absenței reclamantului instanța este în drept să dispună scoaterea cererii de pe rol, finalizând astfel cursul cauzei, atunci, în cazul absenței pârâtului, instanța nu dispune de această opțiune, fiind în toate cazurile pusă în situația de a alege dintre a amâna examinarea cauzei, cu citarea repetată a pârâtului, sau de a examina cauza în lipsa acestuia; în caz contrar am fi în situația în care dreptul la apărare al reclamantului ar fi pur și simplu neglijat, iar pârâtul ar fi mereu de negăsit.

Ca urmare, vom continua cercetarea motivelor absenței pârâtului prin delimitarea acestora în motive ce permit examinarea cauzei în lipsa pârâtului și în motive ce impun necesitatea amânării examinării cauzei.

Motive ce permit examinarea cauzei în lipsa pârâtului:

1. Pârâtul a fost citat în mod legal, la adresa de domiciliu, la dosar existând avizul confirmativ al recepționării, cu semnătura pârâtului (art.105 alin.(5) CPC RM).
2. Pârâtul persoană juridică a fost citat la sediul său, dar nu a recepționat citația până la expirarea termenelor de reclamare (art.102 alin.(7) CPC RM).
3. Pârâtul a refuzat primirea citației, mențiunea corespunzătoare fiind făcută pe avizul de nerecepționare (art.106 alin.(2) CPC RM).
4. Pârâtul a solicitat amânarea examinării cauzei, invocând motive considerate de instanță ca fiind neîntemeiate (art.206 alin.(3) CPC RM).
5. Pârâtul a solicitat examinarea cauzei în lipsa sa (art.206 alin.(3) CPC RM).

Motive ce nu permit examinarea cauzei în lipsa pârâtului:

1. Citația a fost recepționată de pârât cu mai puțin de 3 zile până la data stabilită pentru examinarea cauzei (art.102 alin.(4) CPC RM).

---

²²⁹ ДИОРДИЕВА, О.Н., *op. cit.*, p.15.

²³⁰ МУСИН, В.А. *et al. Гражданский процесс*. Москва: Проспект, 1998, p.193.

2. În cazul absenței temporare a destinatarului, persoana care urmează să înmâneze citația sau înștiințarea, notează pe cotor locul în care acesta s-a deplasat și ziua când urmează să revină (art.105 alin.(7) CPC RM).
3. Pârâțul a solicitat amânarea examinării cauzei, invocând motive considerate de instanță ca fiind întemeiate (art.206 alin.(3) CPC RM).
4. Citația a fost restituită pe motiv că pârâțul nu locuiește la adresa dată (art.105 alin.(7) CPC RM).
5. Citația a fost restituită pe motiv că locul de aflare a pârâțului nu este cunoscut (art.105 alin.(8) CPC RM).

În mod particular, din lista motivelor ce nu permit examinarea cauzei în lipsa pârâțului ne vom reține la ultimele două, căci la prima vedere motivele date sunt identice, pe când în realitate diferența dintre ele este enormă.

Astfel, într-un caz citația se restituie pe motiv că pârâțul nu locuiește la adresa indicată, iar în alt caz locul de aflare a pârâțului nu este cunoscut.

În esență, ambele cazuri duc la constatarea faptului că pârâțul nu se află la domiciliul indicat de reclamant, însă dacă în primul caz nu există certitudine că domiciliul pârâțului se află anume la adresa citată, datele cu privire la domiciliul pârâțului putând să nu corespundă realității, atunci în cel de-al doilea caz cunoaștem cu certitudine că domiciliul indicat de reclamant de fapt constituie domiciliul pârâțului, însă pârâțul nu se află la domiciliul său, iar locul de aflare a pârâțului nu este cunoscut nici chiar de persoanele care locuiesc împreună cu pârâțul, ceea ce face ca citația, fiind livrată la adresa acestuia, nu va putea ajunge către pârâț și acesta nu va putea lua efectiv cunoștință despre existența unei acțiuni îndreptate împotriva sa.

În ambele cazuri efectul juridic este identic – necomunicarea către pârâț a citației, însă, ca și consecință, în primul caz instanța trebuie să dispună măsuri de verificare și identificare a domiciliului actual al pârâțului, prin solicitarea de informații de la instituții publice abilitate, pe când în cel de-al doilea caz instanța, chiar dacă va solicita astfel de informații, cel mai probabil va primi un răspuns care va confirma domiciliul curent al pârâțului, la care citarea deja s-a făcut.

Ca urmare, delimitarea cazului de eșuare a citării pe motiv că pârâțul nu locuiește la adresa indicată de reclamant de cazul în care locul de aflare a pârâțului nu este cunoscut are importante consecințe procesuale, iar instanța nu va putea lua în primul caz aceeași atitudine ca și în cel de-al doilea caz.

Faptul că citația se restituie cu mențiunea că pârâțul nu locuiește la adresa indicată trebuie să trezească în primul rând dubii din partea instanței cu privire la corectitudinea datelor furnizate

de reclamant privind domiciliul pârâtului. Astfel, o condiție obligatorie pentru întocmirea și depunerea cererii de chemare în judecată este indicarea de către reclamant a adresei de domiciliu a pârâtului (art.166 alin.(2) lit.c) CPC RM). Ca urmare, indicarea domiciliului pârâtului de către reclamant constituie o condiție *sine qua non* pentru înaintarea acțiunii. Totodată, nu putem exclude situația în care reclamantul fie nu cunoaște adresa de domiciliu a pârâtului, fie adresa cunoscută de reclamant este una eronată.

La depunerea cererii de chemare în judecată datele privind domiciliul pârâtului nu sunt trecute prin niciun filtru, fie la nivelul cancelariei, fie la nivelul grefierului sau judecătorului. Ca regulă, la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare instanța în mod automat transmite citațiile la adresele participanților la proces indicate în cererea de chemare în judecată. Această abordare duce la economia efortului inițial, însă timpul și efortul ulterior depuse de instanță pentru verificarea corectitudinii datelor despre domiciliul pârâtului, interpelări către Agenția Servicii Publice și citări repetate implică un efort incomparabil mai mare, ducând fie la un număr mare de amânări sau ceea ce e și mai grav, la erori în cadrul procedurii de citare și ca rezultat aceasta ducând la examinarea cauzei în lipsa pârâtului.

Cu titlu *de lege ferenda*, considerăm absolut necesar, în ansamblul inițiativelor de digitalizare a actului de justiție²³¹, precum și de interoperabilitate a serviciilor publice prin platforma MConnect²³² lansată de guvern, ca instanțelor de judecată să li se ofere acces la registrele de evidență a populației. Această măsură este necesară pentru a facilita posibilitatea judecătorilor de a verifica datele privind domiciliul participanților la proces, la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare și, totodată, pentru a obliga judecătorii să verifice datele privind domiciliul participanților la proces la etapa pregătitoare. Totodată, adițional propunem introducerea unei noi sarcini pentru instanță la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare, adăugând litera **c**¹ în textul **art.183 alin.(2) CPC RM – verificarea datelor despre domiciliu sau sediul participanților la proces.**

Această nouă obligație, însoțită de dotarea tehnică necesară a instanțelor, va duce la reducerea termenului examinării cauzelor, evitând nenumăratele amânări determinate de necesitatea citării repetate și a interpelărilor adresate Agenției Servicii Publice. Pe lângă timp, această modificare va duce la economisirea resurselor umane și materiale implicate în schimbul de scrisori, în cadrul tuturor instituțiilor implicate.

---

²³¹ Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Conceptului tehnic al Sistemului informațional judiciar: nr.593 din 24.07.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.316-321/757.

²³² Agenția de Guvernare Electronică. MConnect. Disponibil: <http://egov.md/ro/projects/mconnect>

Revenind la cazul în care instanței i se restituie citația cu mențiunea că pârâtul nu locuiește la adresa indicată, instanța trebuie să ia măsuri în vederea stabilirii domiciliului pârâtului, adică a locului la care pârâtul locuiește și la care trebuie să fie citat. Pe de altă parte, dacă citația a fost expediată la adresa de domiciliu a pârâtului și a fost restituită cu mențiunea că locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, în acest caz instanța nu va trebui să verifice și să identifice domiciliul pârâtului – acesta fiind cunoscut, însă procedura de citare nu se va considera drept una corespunzătoare din moment ce nu a existat informarea efectivă a pârâtului despre data și locul examinării cauzei.

Din punct de vedere procedural, cunoașterea domiciliului pârâtului, dar necunoașterea locului de aflare a acestuia deschide instanței acces la mijloace extraordinare de citare, prin intermediul citării publice (art. 108 CPC RM), pe când în cazul în care pârâtul nu locuiește la adresa indicată de reclamant instanța va fi nevoită mai întâi să întreprindă acțiuni pentru aflarea domiciliului pârâtului, pentru ca acesta să fie citat la adresa stabilită și doar în condițiile în care citarea la adresa identificată de domiciliu a pârâtului eșuează, doar atunci instanța va putea recurge la citarea publică.

Pe lângă lipsa reclamantului sau a pârâtului de la examinarea cauzei nu este exclusă situația lipsei ambelor părți, ceea ce pune instanța în situația dificilă de a alege între amânarea examinării cauzei, șă scoaterea cererii de pe rol.

Nu ne vom opri la examinarea motivelor ce duc la lipsa ambelor părți, acestea sunt identice celor expuse mai sus, fiind doar însoțite de un aspect specific – lipsa simultană a ambelor părți. Totuși, un motiv mai răspândit pentru lipsa concomitentă a reclamantului și a pârâtului poate constitui împăcarea părților, caz în care părțile automat pierd orice interes în procedurile judiciare și uneori uită să informeze instanța.

Pentru situația lipsei ambelor părți legiuitorul a stabilit obligația instanței de a amâna examinarea cauzei, iar dacă părțile nu se vor prezenta în mod repetat, instanța va avea tot dreptul să scoată cererea de pe rol. Totuși, în condițiile în care una dintre părți a solicitat examinarea cauzei în lipsa sa, chiar dacă niciuna dintre părți nu este prezentă, instanța va putea examina cauza în baza materialelor scrise, prezentate de părți.

Din cele examinate mai sus ajungem la concluzia că absenteismul părților la proces poate fi determinat de cele mai diverse motive, atât de ordin subiectiv, cât și obiectiv, însă, indiferent de motivele care au stat la baza absenței părților, instanța este singura responsabilă de verificarea respectării tuturor procedurilor de comunicare a citațiilor, adoptând în final singura soluție procedurală corectă, menită astfel să garanteze drepturile părții prezente, dar, cel mai important drepturile și interesele părții absente.

3.2. Participarea la examinarea cauzei civile – drept sau obligație?

Participarea părților la examinarea cauzei civile a constituit mereu subiectul discuțiilor doctrinare. Astfel, savanții se contrecază pe subiectul necesității prezenței părților la proces. Primul grup de autori, printre care O. Бюлов, Е.В. Васьковский, К.Н. Анненков, А.А. Бугаевский consideră participarea părților la examinarea cauzei ca fiind un drept exclusiv al părților și nicidecum o obligație.

О.В. Иванов menționează că „reclamantul și pârâțul pot să apară în ședință, dar pot și să nu apară – acesta este dreptul lor”.²³³

Cel de-al doilea grup de autori, din care fac parte А.М. Румянцев, М.С. Шакарян, А.А. Мельников, văd în participarea părților la examinarea cauzei o veritabilă obligație legală.

А.М. Румянцев susține: „Înfățișarea părților este o obligație; dar această obligație nu poate fi necondiționată. Interesul public, principiile stabilirii adevărului și celerității examinării cauzei impun pârâțului «să răspundă chemării», prin aceasta exprimându-se obligația înfățișării. Însă, în baza principiului contradictorialității și egalității în drepturi a participanților la proces, pârâțului i se oferă posibilitatea de a se apăra de la acțiunea înaintată, dar se va folosi pârâțul de această posibilitate sau nu – este decizia exclusivă a pârâțului. Astfel, atât reclamantul, cât și pârâțul, în măsură egală sunt obligați să vină în fața instanței, dar în același timp atât unul, cât și altul pot și să nu vină; lipsa acestora nu trebuie să fie sancționată, însă nici examinarea cauzei nu trebuie întreruptă doar pe motiv de neprezentare; prin aceasta exprimându-se obligativitatea înfățișării”.²³⁴

Astfel, urmează să clarificăm o întrebare importantă și necesară pentru prezentul studiu: Înfățișarea părților este o obligație sau totuși un drept?

Analizând evoluția istorică a procedurilor judiciare, constatăm că înfățișarea părților a suferit o modificare treptată. Încă în perioada Romei Antice chemarea în judecată și aducerea părții la proces era obligația reclamantului. El avea dreptul să folosească orice mijloace, chiar și forța, dacă era cazul, putând fi ajutat de rude, prieteni sau de alte persoane. Citarea, în înțelesul vremurilor se făcea prin rostirea formulei *in jus vocatio* sau *in jus te voco* (te-am chemat în fața magistratului). Acestei formule fiind dedicată tabla I din Legea celor XII table, iar după cum afirmă И.А. Покровский, „acest drept și această formulă existând cu mult înaintea apariției Legii celor XII table, în care ea a fost doar întărită și detaliată”.²³⁵

²³³ ИВАНОВ, О.В. *Права граждан при рассмотрении гражданских дел*. Москва: Юрид. лит., 1970, р.58.

²³⁴ РУМЯНЦЕВ, А.М. *О заочном производстве дел гражданских*. Казань: Унив. Тип., 1876, р.19.

²³⁵ ПОКРОВСКИЙ, И.А. *История римского права*. Санкт-Петербург: Нева, Летний сад, 1999, р.61.

Sanționarea în caz de neprezentare a existat și la alte popoare. Astfel, în perioada Indiei Antice, persoana chemată în fața magistratului, care se ascundea, refuza sau se eschiva să se prezinte, pierdea cauza peste o săptămână de la chemare, câștigul necondiționat fiind acordat părții adverse, persoana neprezentată fiind totodată supusă și la plata unei amenzi.²³⁶

În prezent, legislația procesual-civilă a Republicii Moldova soluționează problema neprezentării participanților la proces în temeiul art.206 CPC RM, care stabilește că lipsa reclamantului duce fie la scoaterea cererii de pe rol, fie la examinarea cauzei în lipsa reclamantului, dacă aceasta solicită pârâtul, iar în caz de absență a pârâtului, instanța examinează cauza în lipsa acestuia, pe când lipsa ambelor părți duce la amânarea procesului, iar neprezentarea repetată a ambelor părți ducând la scoaterea cererii de pe rol.

Ca urmare, vedem că legiuitorul tratează lipsa uneia dintre părți ca un drept al acesteia de a participa sau nu la examinarea cauzei.

Totuși, există excepții de la regula generală, când legiuitorul, luând în considerare un interes superior voinței părților, impune necesitatea prezenței acestora.

Participarea obligatorie a părților are loc în cauzele privind încuviințarea adopției (art.291 CPC RM), declararea capacității depline de exercițiu (art.295 CPC RM), încuviințarea spitalizării forțate și a tratamentului forțat (art.310 CPC RM) și în alte cazuri prevăzute de lege.

Instanța de judecată este obligată, din oficiu sau la cerere, să dispună căutarea pârâtului în acțiunile intentate în interesul statului, în cauzele de plată a pensiilor de întreținere, în cauzele de reparație a prejudiciului cauzat prin vătămarea integrității corporale, prin altă vătămare a sănătății ori prin deces, iar în cazurile prevăzute în art.109 alin.(2) CPC RM – la cererea persoanei interesate, după achitarea cheltuielilor de căutare.²³⁷

Totuși, aprecierea prezenței părților ca fiind un drept al acestora nu este o practică universală, existând exemple din legislațiile străine care impun prezența părților la proces. Astfel, art.33 CPC al Republicii Estone stabilește pentru cazurile de neprezentare a părților sancțiuni destul de aspre, sub formă de amendă cu aducerea silită a părții lipsă.²³⁸ Articolul 169 alin.(2) CPC al Republicii Belarus prevede aplicarea amenzilor procesuale părților și participanților la proces care nejustificat s-au eschivat de a se prezenta la citarea instanței.²³⁹

---

²³⁶ *Античность. Восточные цивилизации*. Москва: Мысль, 1999, p.446.

²³⁷ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în primă instanță; nr.24 din 12.12.2005.

²³⁸ Гражданско-процессуальный кодекс Эстонии: Принят 19 мая 1993г. Постановление №.112 Президента Республики Эстонии от 9 июня 1993 г.

²³⁹ Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь; №. 238-3 от 11 января 1999 г. Принят Палатой представителей 10 декабря 1998 года, Одобрен Советом Республики 18 декабря 1998 года.

Corectitudinea practicilor evidențiate mai sus este discutabilă. Astfel, odată ce partea citată corespunzător nu se prezintă la ședința de judecată, la data și ora indicată, partea refuză să facă uz de acest drept, iar prin sancționarea părții lipsă, sau și mai grav – prin aducerea silită a acesteia nu se obține niciun rezultat, căci până la urmă partea pe dosar, în mod special pârâțul, poate fi fizic adusă în fața instanței, însă nimeni nu poate forța această parte să participe activ la proces, fiind astfel doar mimată o aparență a procesului. Ca urmare, se pierde orice sens în prezența fizică a unei părți care nu are interes să-și realizeze dreptul la apărare.²⁴⁰

E.B. Васьковский opinează: „Inacțiunea părții litigante poate aduce acesteia daune sau poate chiar să ducă la pierderea cauzei, însă doar din cauza utilității îndeplinirii unei acțiuni sau inacțiuni procedurale nu rezultă obligația juridică de îndeplinire a acesteia”.²⁴¹

Aprecierea participării părților la examinarea cauzei, ca fiind un drept sau o obligație trebuie făcută și prin prisma principiilor contradictorialității și disponibilității, sau, mai bine zis, prin coliziunea acestor două principii.

Prin contradictorialitate se înțelege posibilitatea conferită de lege părților de a discuta și combate orice element de fapt sau de drept al procesului civil, indiferent dacă acesta a fost invocat de părți sau de instanță din oficiu.²⁴² În alți termeni, nicio măsură nu poate fi dispusă de instanță fără a le acorda părților dreptul de a se apăra și a se expune asupra acestei măsuri.

După cum just menționează Andreea Tabacu, „contradictorialitatea este un principiu care ține de esența procesului civil, nefiind de conceput disponibilitate și drept la apărare, fără contradictorialitate”.²⁴³

Astfel, principiul contradictorialității este acel element component al procesului civil pentru realizarea căruia este necesară prezența și participarea părților la examinarea cauzei.

Totodată, lipsa reclamantului sau a pârâțului constituie niște incidente procesuale inevitabile, care însă nu pot duce la blocarea desfășurării procesului și, ca urmare, la compromiterea actului de justiție.

Continuitatea procesului, chiar și în lipsa uneia dintre părțile la proces, devine posibilă datorită contrabalanței sub forma principiului disponibilității.

---

²⁴⁰ MOSCALCIUC, V. Participarea la examinarea cauzei civile: drept sau obligație? În: *Revista Institutului Național al Justiției*. 2018, Nr.4(47), p.27.

²⁴¹ ВАСЬКОВСКИЙ, Е.В. *Курс гражданского процесса. Т. 1.* Москва: Бр. Башмаковы, 1913, p.126.

²⁴² HILSENRAD, A., STOENESCU, I. *Procesul civil în R.P.R.* București: Ed. Științifică, 1957, p.49.

²⁴³ TABACU, A. *Citarea și comunicarea actelor de procedură civilă.* București: Ed. Universul Juridic, 2013, p.5.

Astfel, disponibilitatea este unul dintre principiile cele mai specifice procesului civil, determinând, după cum indică С.А. АЛЕХИН, „mecanismul și direcția de mișcare a procesului, condiționate de voința și inițiativa participanților la proces”.²⁴⁴

Libertatea voinței participanților la proces, precum și autonomia în dispunere de soarta drepturilor materiale și procesuale, sunt singurele capabile să clatine imperativul contradictorialității.

Ca urmare, contradictorialitatea dictează obligativitatea prezenței părților la examinarea cauzei și doar disponibilitatea i se poate opune, prin libertatea manifestării voinței participantului la proces de a nu se prezenta.

Е.В. Васьковский menționează: „Principiul disponibilității constituie temelia de neclintit a procesului civil, însă nu pentru că nu poate fi modificat de legiuitor, dar pentru că, chiar dacă ar fi admise astfel de devieri legale, ele nu ar avea sorți de izbândă fără voința părții interesate”.²⁴⁵

Nu trebuie să uităm că uneori lipsa unui participant la examinarea cauzei poate să fie în sine poziția procesuală a acestuia, iar suspendarea examinării cauzei sau citarea la nesfârșit a părții lipsă ar duce la prejudicierea părții prezente.

Ceea ce legea impune, ca o garanție fundamentală a respectării principiului contradictorialității, este doar citarea părților, nu și apariția acestora în fața instanței de judecată personal sau prin reprezentant.²⁴⁶ Din acest punct de vedere, constatăm că principiul contradictorialității nu este prejudiciat dacă pârâtul nu a fost prezent la ședințele judiciare, în condițiile în care procedura de citare a fost îndeplinită corespunzător, fiind totodată comunicate toate actele procedurale, instanța asigurând astfel condițiile necesare discutării și argumentării în contradictoriu a tuturor chestiunilor de fapt și de drept ale cauzei. Legea procesuală nu obligă pârâtul să se prezinte în fața instanței personal, esențial și relevant sub acest aspect fiind simplul fapt că instanța a asigurat acestuia condițiile înfățișării.

Pornind de la această idee, urmează a fi examinate în paralel două situații:

1. Partea la proces nu se prezintă la ședința de judecată deoarece nu dorește în mod intenționat și volitiv să participe la examinarea cauzei, cu toate că a fost înștiințată despre locul, data și ora petrecerii ședinței.
2. Partea nu se prezintă la ședința de judecată deoarece nu a fost înștiințată despre examinarea cauzei cu participarea sa și nu cunoaște despre locul, data și ora petrecerii ședinței.

---

²⁴⁴ АЛЕХИН, С.А., БЛАЖЕЕВ, В.В., БОННЕР, А.Т. и др. *Гражданское процессуальное право: Учебник*. Москва: Проспект, 2004, p.54.

²⁴⁵ ВАСЬКОВСКИЙ, Е.В., *op. cit.*, p.368.

²⁴⁶ DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: Ed. Wolters Kluwer, 2010, p.150.

Observăm că în primul caz neparticiparea părții la examinarea cauzei este expresia voinței acesteia, pe când în cel de-al doilea caz nici nu poate fi vorba despre expresia unei voințe, odată ce nu există cunoașterea despre derularea procedurilor și, ca urmare, nu există nici conștientizarea efectelor prezenței sau absenței părții la examinarea cauzei.

Astfel, refuzul implicit sau explicit al părții de a se prezenta în ședința de judecată, personal sau printr-un reprezentant, joacă rolul unui contra-pod al principiului contradictorialității, iar locul principiului contradictorialității este luat de un alt principiu, cel al disponibilității, care face ca neparticiparea la ședințele judiciare să fie echivalată unei forme de dispunere de aceste drepturi procesuale.²⁴⁷

Ca urmare, refuzul conștient al părții de a participa la examinarea cauzei face inaplicabilă acțiunea principiului contradictorialității, iar partea nu va putea invoca ulterior încălcarea dreptului său la un proces contradictoriu din moment ce posibilitatea examinării contradictorii a cauzei i-a fost asigurată.

Totuși, partea absentă la examinarea cauzei rămâne în continuare un important participant la proces, care beneficiază de plenitudinea drepturilor și obligațiilor procesuale. Astfel, D.N. Theohari menționează just: „Faptul neprezentării unei părți la judecată nu înseamnă că instanța este îndrituită să facă abstracție de susținerile și apărările de fond sau procedurale formulate de către aceasta în scris ori de mijloacele de probă solicitate cu respectarea prescripțiilor legale, părți prezente punându-i-se în discuție toate aceste aspecte”.²⁴⁸

Cu totul invers urmează a fi abordată problema absenței părții care nu a fost înștiințată despre examinarea cauzei cu participarea sa și care ca urmare, nu cunoaște despre locul, data și ora petrecerii ședințelor de judecată.

Astfel, revenind la întrebarea înfățișării părților ca fiind un drept subiectiv sau o obligație subiectivă, considerăm că atât reclamantul, cât și pârâtul urmează să decidă în mod liber și individual să se prezinte sau nu la examinarea unei cauze civile, acesta fiind un drept exclusiv subiectiv al părții, iar orice derogare, care chiar dacă urmărește interesul suprem al statului, societății sau al părții adverse, nu va avea niciun rezultat și nu va aduce nicio plusvaloare procesului în desfășurare prin simpla aducere silită a acelei părți sau prin sancționarea ei pentru neprezentare.

---

²⁴⁷ MOSCALCIUC, V., *op. cit.*, p.31.

²⁴⁸ BOROI, G., *et al. Noul Cod de procedura civila – comentariu pe articole*. București: Ed. Hamangiu, 2013, p.321.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Ca urmare a cercetării motivelor și consecințelor lipsei de la examinarea cauzei a reclamantului sau a pârâtului, precum și a ambelor părți, am formulat următoarele concluzii și recomandări:

1. Pentru a reuni sub un concept unic toate cazurile de neprezentare a părților, precum și a altor participanți la proces, considerăm oportună introducerea termenului „absenteism procesual”.
2. Luând în considerație criteriul interesului subiectiv al participantului la proces, am stabilit caracterul excepțional al lipsei reclamantului de la examinarea cauzei, reclamantul fiind un subiect interesat în rezultatul procesului. Pe de altă parte, de cele mai dese ori pârâtul preia un rol de opoziție față de derularea procedurilor judiciare, îndeosebi în condițiile în care rezultatul procesului este previzibil negativ, motiv pentru care lipsa pârâtului de la examinarea cauzei nu poate prevala intereselor reclamantului, dar și celor ale statului, în realizarea sarcinii de îndeplinire a actului de justiție.
3. Trebuie să evidențiem imperativul respectării procedurii citării corespunzătoare atât a reclamantului, cât și a pârâtului, înainte ca instanța să decidă scoaterea de pe rol a cererii reclamantului sau continuarea examinării cauzei în lipsa pârâtului.
4. Procedura citării, făcută la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare, adesea nu aduce niciun rezultat și provoacă un lanț de acțiuni și activități procesuale inutile, ce ar putea fi depășite prin simpla verificare de către cancelarie, judecător sau greșier a datelor privind domiciliul pârâtului și al altor participanți la proces, la primirea cererii, prin simpla accesare a registrului de evidență a populației, gestionat de Agenția Servicii Publice. Ca urmare, pentru a asigura realizarea procedurii citării corespunzătoare, precum și pentru a eficientiza acest exercițiu procedural, propunem asigurarea accesului judecătorilor la baza de date de evidență a populației, gestionată de Agenția Servicii Publice, precum și venim cu propunerea, cu titlu *de lege ferenda*, să fie introdusă o sarcină nouă pentru instanță, la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare, prin includerea literei **c**¹ în textul art.183 alin.(2) CPC RM – *verificarea datelor despre domiciliul sau sediul participanților la proces*.
5. În cap.3.2. a fost pusă în discuție și punctată una dintre întrebările majore ale procesului civil, și anume: Participarea la examinarea cauzei civile este un drept sau o obligație? Astfel, pornind de la ideea inexistenței unei sancțiuni directe în structura normelor procesuale ce reglementează participarea părților la examinarea cauzei, precum și dat

fiind aspectul subiectiv al imposibilității forțării părții la dosar de a se implica activ și de a contribui la examinarea cauzei, chiar și în condițiile aducerii lor silite, se demonstrează libertatea părților, în mod special libertatea pârâtului, de a decide privind participarea sau neparticiparea la examinarea cauzei.

6. În urma coliziunii dintre principiul contradictorialității, pe de o parte, și principiul disponibilității, pe de altă parte, am ajuns la concluzia că realizarea principiului contradictorialității nu ține neapărat de prezența părților la examinarea cauzei. Astfel, relevanță având asigurarea posibilității părții lipsă de a-și realiza drepturile procesuale într-un mod contradictoriu, prin citarea corespunzătoare a acesteia, pe când decizia de a participa sau nu la examinarea cauzei este luată doar de partea vizată, iar uneori refuzul de a participa la examinarea cauzei fiind o poziție procedurală în sine a părții lipsă. Ca urmare, concluzionăm că participarea la examinarea cauzei este, indubitabil, un drept subiectiv al reclamantului și al pârâtului.

CAPITOLUL 4. GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE RECLAMANTULUI LA EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA PÂRĂTULUI

Una dintre funcțiile speciale ale reglementării normative moderne constituie asigurarea realizării drepturilor și libertăților individuale și apărarea acestora. Pentru funcționarea corectă a tuturor elementelor statutului juridic al fiecărui individ în parte sunt necesare în primul rând garanțiile juridice, menite să cuprindă întreaga sferă a factorilor subiectivi și obiectivi și să le îndrepte spre realizarea veridică și reală a drepturilor și libertăților individuale, spre înlăturarea posibilelor cauze și obstacole în realizarea incompletă ori necorespunzătoare a acestora. În acest context M.H. Марченко notează: „În mecanismul realizării drepturilor și libertăților individuale rolul central îl joacă garanțiile juridice, care determină modul și condițiile transunerii în viață a drepturilor și libertăților individuale, precum și asigură apărarea lor”.²⁴⁹

În cadrul acestui capitol, precum și în cadrul capitolului următor, accentul principal va fi pus pe transpunerea rezultatelor cercetărilor teoretice privind identificarea, aplicarea și funcționarea garanțiilor pe făgașul practic al derulării procedurilor civile în condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului. Totodată, din start facem o remarcă cu privire la faptul că în prezenta lucrare nu ne propunem ca scop să identificăm toate garanțiile de care ar beneficia reclamantul și pârâtul, în caz de examinare a cauzei în lipsa ultimului, de altfel, scop care nu poate fi atins, odată ce identificarea întregului lanț de garanții devine imposibilă în condițiile în care garanțiile înseși sunt susținute prin alte garanții, formând un lanț nesfârșit, astfel încât orice fenomen juridic poate îmbrăca forma unei garanții juridice în condiții speciale. Ca urmare, identificarea tuturor garanțiilor puse în apărarea drepturilor și intereselor reclamantului și ale pârâtului nu este posibilă, căci un fenomen juridic sau altul devine garanție și se activează doar în anumite împrejurări și condiții procedurale, cu atât mai mult că „garanțiile au nevoie chiar ele de garanții”.²⁵⁰

Înainte de a trece la cercetarea garanțiilor specifice, pe de o parte pentru reclamant, iar pe de altă parte pentru pârât, este necesar să fie clar delimitat mecanismul de recunoaștere a garanțiilor, motiv pentru care cercetarea trebuie să înceapă prin identificarea drepturilor subiective, adică a acelor drepturi speciale de care beneficiază reclamantul sau pârâtul și pentru realizarea pleneră a căror drepturi au fost constituite garanțiile procesuale.

Necesitatea identificării drepturilor subiective constă în imperativul găsirii răspunsului la întrebarea: Care este dreptul subiectului (al reclamantului sau al pârâtului) ce trebuie să fie garantat și protejat? Astfel, dacă se încearcă a fi identificate garanțiile, fără să fie cunoscut scopul și

---

²⁴⁹ МАРЧЕНКО, М.Н. *Проблемы общей теории государства и права*. Москва: Изд, Проспект, 2011, p.221.

²⁵⁰ ЧИРКИН, Э. А., *op. cit.*, p.50.

utilitatea acestora, adică fără a se ști ce se garantează prin aceste instrumente, procesul căutării devine unul haotic și nu poate oferi o imagine clară, ca rezultat la categoria garanțiilor fiind atribuite unele fenomene ce nu au această calitate și funcție, sau invers, fiind omise adevăratele garanții.

Ca urmare, identificarea clară a drepturilor procesuale subiective și găsirea răspunsului la întrebarea – ce vrem să garantăm? – ne permite să aflăm care este cercul de garanții procesuale puse în serviciul acestor drepturi, oferind astfel răspunsul – cum garantăm?!

Tradițional, examinarea cauzei în lipsa pârâtului este asociată cu condiția de vulnerabilitate a pârâtului absent, astfel cercetătorii concentrându-și atenția pe spectrul de garanții oferite pârâtului, menite să compenseze și totodată să balanseze condiția juridică a pârâtului, determinată de lipsa acestuia din proces, încercând ca urmare să o echilibreze cu condiția juridică privilegiată a reclamantului prezent la proces.²⁵¹

În continuare ne propunem ca scop să deplasăm focarul atenției de pe pârâtul absent și să ne concentrăm pe spectrul de garanții puse la dispoziția reclamantului prezent, pornind de la ideea că reclamantul prezent la examinarea cauzei în egală măsură este expus unui grad de vulnerabilitate condiționată de lipsa pârâtului, motiv pentru care considerăm necesară cercetarea și identificarea garanțiilor puse de legiuitor în beneficiul și apărarea drepturilor și intereselor, inclusiv ale reclamantului.

Pentru a stabili cercul de garanții procesuale puse la dispoziția reclamantului, spre a-i fi apărate drepturile subiective în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, pornind de la metoda de cercetare descrisă mai sus, trebuie să începem prin identificarea acelor drepturi procesuale care sunt sau pot fi încălcate în condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului. Astfel, ca urmare a identificării drepturilor procesuale ce nimeresc în zona de risc al încălcării, devine posibilă stabilirea cercului de garanții procesuale, menite să minimalizeze sau să excludă riscul de încălcare a acestor drepturi.

La examinarea cauzei civile în lipsa pârâtului, indiferent de motivele care au dus la absența lui, reclamantul beneficiază de un drept fundamental – dreptul la un proces echitabil. Totodată, dreptul la un proces echitabil este un concept generic, rezultat din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și desfășurat în practica Curții, cumulând în sine mai multe drepturi și elemente structurale.

F. Quillere-Majzoub susține: „Un proces echitabil implică ideea de stat de drept care are ca și caracteristici eliminarea arbitrariului și domnia legii. Aceste două obiective echivalează cu

---

²⁵¹ MOSCALCIUC, V. *Garanțiile procesual-civile ale reclamantului la examinarea cauzei în lipsa pârâtului. În: Legea și Viața*, 2019, nr.11, p.37.

oferirea unor garanții în materie procesuală, atât din punctul de vedere al extinderii noțiunii de proces asupra unor domenii ce țin de instanțele administrative ori disciplinare, cât și prin delimitarea liniei de echilibru între protecția drepturilor fundamentale și alte interese ale statelor”.²⁵²

Garanțiile de care beneficiază reclamantul poartă o amprentă a condiției speciale de examinare a cauzei (în lipsa pârâtului), având menirea de a asigura și de a pune în funcțiune elementele componente ale dreptului la un proces echitabil, afectate ca urmare a desfășurării procesului fără partea oponentă.

Elementele componente ale dreptului generic la un proces echitabil, afectate ca urmare a lipsei pârâtului, sunt:

- dreptul reclamantului la accesul liber și nestingherit la justiție;
- dreptul reclamantului la examinarea cauzei într-un termen rezonabil.

Totodată, observăm că restul drepturilor procesuale de care beneficiază reclamantul pe parcursul examinării cauzei, în condițiile lipsei pârâtului, sunt suficiente prin sine, fără a exista necesitatea unor garanții adiționale, dat fiind că reclamantul beneficiază de privilegiul prezenței și „solitudinii procesuale”, iar instanța este constrânsă prin lege să păstreze imparțialitatea, echidistanța și să se conducă de rolul său dirigitor. Astfel, toate garanțiile oferite reclamantului, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, sunt îndreptate preponderent spre asigurarea continuității procesului, chiar și în lipsa pârâtului, având ca obiectiv asigurarea examinării de către instanță a cauzei transmise într-un mod echitabil și într-un termen rezonabil.

Astfel, identificând drepturile procesuale ale reclamantului, cel mai mult afectate ca urmare a absenței pârâtului, putem identifica și garanțiile procesuale speciale ce pun în funcțiune, asigură buna derulare, aplicarea, apărarea și restabilirea acestor drepturi în caz de încălcare.

4.1. Garanțiile dreptului reclamantului la accesul liber la justiție, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului

Doar în condițiile în care reclamantul are certitudinea apărării drepturilor sale, indiferent de prezența sau absența pârâtului, reclamantul poate fi încrezut în realizarea drepturilor sale procesuale, precum și în apărarea drepturilor sale materiale.

---

²⁵² QUILLERE – MAJZOUR, Fabienne. *Le défense du droit a un proces equitable*. Bruxelles: Ed. Bruylant, 1999, p.15.

Din perspectiva reclamantului, accesul liber la justiție, în plenitudinea realizării sale, incluzând accesul la judecător, derularea procedurilor într-un termen rezonabil, finalizarea procedurilor printr-o hotărâre și eventuala posibilitate de executare a hotărârii constituie cea mai valoroasă garanție a drepturilor sale, chiar și în condițiile în care pârâtul nu poate sau nu dorește să participe la examinarea cauzei.

Lipsa pârâtului sub nicio condiție nu poate duce la refuzarea reclamantului în îndeplinirea justiției.²⁵³ Indiscutabil, procedurile pot fi amânate sau suspendate, dar în niciun caz nu poate fi admisă stoparea derulării procedurilor sau refuzarea inițierii acestora doar pe motivul imposibilității citării sau participării pârâtului la proces. Orice altă abordare, ce ar lăsa deschisă posibilitatea pentru pârât de a bloca derularea procedurilor prin lipsa sa, ar duce inevitabil la un impas derularea absolut a tuturor procedurilor judiciare.

Dreptul la accesul liber la justiție este unul fundamental și deosebit de complex, fiind mai mult decât un simplu drept, asigurând respectarea și realizarea tuturor celorlalte drepturi și garanții procesuale ale reclamantului. După cum afirmă autorii M. Poalelungi și V. Pîrlog, „echitatea, publicitatea și celeritatea unui proces nu au nicio semnificație în absența procesului propriu-zis”.²⁵⁴

Astfel, în opinia prof. T. Drăganu, „liberul acces la justiție, face parte din categoria drepturilor fundamentale social-economice, prezentându-se ca o facultate de voință garantată persoanei de Constituție, facultate căreia îi corespunde obligația statală de desfășurare a activității jurisdicționale”.²⁵⁵

Accesul liber la justiție sau la un *tribunal*²⁵⁶ (termen utilizat în Convenție, având însă un sens autonom, echivalent celui de „instanță”) a devenit un principiu indispensabil unui stat de drept, guvernând organizarea unui sistem judiciar democratic și constituind un drept fundamental al fiecărui cetățean, garantat printr-un număr important de documente internaționale, fiind în paralel întărit și prin dreptul național.

Totodată, accesul liber la justiție nu poate fi examinat nici din altă extremă – ca fiind un drept absolut²⁵⁷, abordare la fel de vicioasă, doar că de această dată afectând atât interesele pârâtului, cât și ale statului și ale întregii societăți.

---

²⁵³ MOSCALCIUC, V., *op. cit.*, p.21.

²⁵⁴ POALELUNGI, M., *et al.*, *op.cit.*, p.15.

²⁵⁵ DRĂGANU, T. *Drept constitutional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol.I. București: Ed. Lumina Lex, 1998, p.171.

²⁵⁶ *Manual de drept European privind accesul la justiție*. Agenția Europeană Pentru Drepturi Fundamentale și Consiliul Europei, 2016, p.33.

²⁵⁷ BOGDAN, D. *et al. Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Ed. All Beck, 2005, p.229; POALELUNGI, M. *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*: Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2015, p.253; POALELUNGI, M. *Convenția europeană a drepturilor omului: obligații pozitive și negative* (monografie). Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.261.

În viziunea profesorului român I. Leș, „în majoritatea legislațiilor procesuale accesul liber la justiție nu are și nu poate avea un caracter absolut”.²⁵⁸

Aprecierea dreptului la accesul liber la justiție ca fiind unul posibil de a fi limitat din partea statului este împărtășită nu doar de doctrină, dar și de practica judiciară, inclusiv de Curtea Europeană. Astfel, în cauza *Goldner împotriva Marii Britanii*, Curtea a concluzionat: „Pot fi aduse restricții exercițiului acestui drept, întrucât dreptul de acces, prin chiar natura sa, cere o reglementare din partea statului, reglementare care poate varia în timp și spațiu în funcție de resursele comunității și de nevoile indivizilor”.²⁵⁹

M. Poalelungi notează: „Lipsa unor restricții ar avea un efect distructiv, afectând grav sistemul judiciar, transformând activitatea acestuia într-un haos, dacă subiecților cu drept de apărare judiciară li s-ar oferi dreptul de a stabili în mod individual instanța judiciară și momentul adresării, componența nominală a completului de judecată și cuantumul taxei de stat, să fixeze termenul de examinare a cauzei, modul de prezentare și examinare a probelor, precum și dreptul de a decide asupra altor probleme de natură procesuală”.²⁶⁰

În jurisprudența Curții Europene s-a statuat că, „dreptul de acces la justiție nu este absolut, el poate primi restricții în limita marjei de apreciere de care se bucură fiecare stat, cu condiția ca restricțiile aplicate să nu limiteze accesul persoanei într-o măsură care să atingă însăși substanța dreptului”.²⁶¹ Astfel, orice restricții sunt permise doar „în cazul în care au un scop legitim, sunt proporționale și nu afectează esența dreptului”.²⁶²

Dreptul la accesul liber la justiție este pus în funcțiune și asigurat printr-un șir de garanții procesuale, fără de care realizarea deplină a accesului la justiție ar fi inimaginabilă.

O primă garanție la care dorim să ne referim este expusă în art.5 alin. (2) CPC RM, care stabilește: „Nici unei persoane nu i se va refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare.”

Această garanție este suplimentar asigurată printr-o altă garanție, cuprinsă în art.12 alin.(3) CPC RM, care prevede: „În cazul inexistenței normei de drept care să reglementeze raportul litigios, instanța judecătorească aplică norma de drept care reglementează raporturi similare (analogia legii), iar în lipsa unei astfel de norme, se conduce de principiile de drept și de sensul

---

²⁵⁸ LEȘ, I. *Organizarea sistemului judiciar românesc*. București: All Beck, 2004, p.61.

²⁵⁹ *GOLDER C. MARIİ BRITANII*. Hotărârea din 21 ianuarie 1975, Seria A nr. 18. Disponibil: <https://jurisprudentacedo.com/GOLDER-c.-REGATULUI-UNIT-Respingerea-cererii-unui-detinut-din-Anglia-de-a-consulta-un-avocat-pentru-a-angaja-o-procedura-civila-contra-unui-gardian.html>

²⁶⁰ POALELUNGI, M., *et al, op. cit.*, p.15

²⁶¹ *Manual de drept European privind accesul la justiție*. Agenția Europeană Pentru Drepturi Fundamentale și Consiliul Europei, 2016, p.120.

²⁶² *Ibidem*.

legislației în vigoare (analogia dreptului). Nu se admite aplicarea prin analogie a normei de drept care derogă de la dispozițiile generale, restrânge drepturi sau stabilește sancțiuni suplimentare.”

Acesta este un exemplu elocvent al ideii expuse mai sus, potrivit căreia garanțiile înseși au nevoie de garanții, astfel încât garanția prevăzută în art.5 alin.(2) CPC RM este desfășurată, realizarea ei fiind asigurată și în același timp pusă în limite, pentru a exclude un eventual abuz, prin formula legală expusă în garanția din art.12 alin.(3) CPC RM.

Ambele texte normative constituie în mod evident niște garanții, fiind adresate și orientate funcțional spre asigurarea realizării unui drept al reclamantului – a dreptului la accesu liber la justiție.

Într-adevăr, refuzul judecătorului de a reține spre examinare o cauză pe motiv de inexistență, imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației constituie o denegare a dreptății. Astfel, legiuitorul a pus la dispoziția instanței instrumentele necesare pentru a depăși orice vid legislativ.

Ca urmare, pe cât de limitat este rolul instanței în crearea dreptul, pe atât de largi devin competențele judecătorului în găsirea soluțiilor pentru aplicarea corectă a dreptului, chiar și atunci când legea „tace”.

Această garanție este aplicabilă atât la faza primirii cererii de chemare în judecată, cât și la faza examinării fondului. Astfel, practica Curții Europene de aplicare a art.6 § 1 din Convenție consemnează garantarea „nu doar a dreptului de a introduce o acțiune, ci și a dreptului de a obține soluționarea litigiului de către o instanță”.²⁶³

O altă garanție a dreptului la accesul liber la justiție, pe care o propunem spre examinare, este cuprinsă în art.5 alin.(3) CPC RM, care stabilește: „Renunțarea uneia dintre părți la dreptul de a se adresa în judecată prin încheierea în prealabil a unei convenții nu are efect juridic, cu excepția cazurilor de încheiere, în condițiile legii, a unei convenții arbitrale”.

Această garanție include în sine regula conform căreia este exclusă posibilitatea renunțării anticipate, totale și necondiționate la dreptul adresării în instanță în cazul survenirii ulterioare a unor încălcări de drepturi, pentru a căror apărare preventiv s-a făcut renunțarea. Garanția dată include și o derogare admisibilă, pentru cazul transmiterii anticipate, în baza acordului părților exprimat printr-o convenție arbitrală, a litigiilor eventuale spre soluționare instanțelor arbitrale competente desemnate prin voința comună a părților.

Curtea Europeană în repetate rânduri a menționat că „în sistemele juridice interne ale statelor membre renunțarea la dreptul de examinare a cauzei de către o instanță este întâlnită frecvent în cauzele civile, în special sub forma unor clauze contractuale de arbitraj. Prezentând avantaje

---

²⁶³ *KUTIĆ c. CROATIEI*, Cererea nr.48778/99, Hotărârea din 01.06.2002. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60174>

incontestabile atât pentru părțile interesate, cât și pentru administrarea justiției, renunțarea nefiind, în principiu, contrară Convenției”.²⁶⁴

Chiar dacă soluționarea fondului cauzei ține de competența unei instanțe de arbitraj, rolul instanțelor naționale nu este neglijat. Astfel, legiuitorul a prevăzut importante garanții menite să asigure un control din partea instanțelor naționale, inclusiv în ceea ce ține de respectarea și asigurarea drepturilor și garanțiilor procesuale oferite părților prin art.6 al Convenției. Ca urmare, înainte de a fi pusă în executare o hotărâre arbitrală străină pe teritoriul Republicii Moldova sau înainte de a fi eliberat un titlu de executare a unei hotărâri arbitrale naționale, aceasta urmează să treacă procedura controlului și investirii cu putere executorie, din partea instanțelor naționale.

Garanția expusă în art.5 alin.(3) CPC RM este completată și fortificată printr-o formulă legală suplimentară, cu putere de garantare, cuprinsă în art.32 alin.(1) CPC RM, care stabilește: „Nimeni nu poate fi lipsit, fără consimțământul său, de dreptul la judecarea cauzei sale de către o instanță sau de judecătorii în a căror competență cauza respectivă este dată prin lege, cu excepția cazurilor expres stabilite de prezentul cod”.

Astfel, pe lângă garantarea accesului la instanță, legiuitorul instaurează și, ca urmare, garantează dreptul reclamantului la un judecător, nu însă la oricare, ci doar la judecătorul în competența căruia cauza respectivă este dată prin lege.

Întru realizarea acestui obiectiv, legiuitorul stabilește o garanție suplimentară, pur tehnică, dar colosal de importantă, expusă în art.168 alin.(1) CPC RM, care prevede: „Cererea de chemare în judecată introdusă în instanță se repartizează, în termen de 24 de ore, judecătorului sau, după caz, completului de judecată în mod aleatoriu, prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor”.

Modul aleatoriu, ca instrument de repartizare a cererilor de chemare în judecată, provoacă activizarea și realizarea unui întreg alt șir de garanții procesuale, menite să asigure judecarea justă, independentă și imparțială a cauzei.

Alte garanții, menite să asigure caracterul efectiv al dreptului la accesul liber la justiție, sunt expuse în art.85 și art.86 CPC RM, care stabilesc cazurile și temeiurile pentru „Scutirile de taxă de stat” și pentru „Amânarea și eșalonarea plății taxei de stat”.

Taxa de stat constituie un instrument legal al cărui scop este, pe de o parte de a compensa parțial cheltuielile statului suportate pentru întreținerea instanțelor judecătorești, iar, pe de altă parte, pentru a ordona adresările judiciare făcute cu rea-voință, întrucât taxa de stat se impune a fi

---

²⁶⁴ *DEWEER c. BELGIEI*, Cererea nr. 6903/75, Hotărârea din 27.02.1980. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>; *PASTORE c. ITALIEI*, Cererea nr. 44444/98, Hotărârea din 25.10.2001. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64341>

achitată anterior înaintării acțiunii în instanță, urmând astfel să fie suportată de reclamant și, ca urmare, prevenind adresări abuzive, repetitive și neîntemeiate.

Un important instrument procesual, menit să garanteze respectarea și realizarea dreptului la accesul liber la justiție constituie instituția scutirii, amânării și eșalonării plății taxei de stat. Analizând această garanție, Curtea Constituțională a reținut:

„21. Curtea menționează că legislatorul a stabilit, prin dispozițiile articolelor 85-86 din Codul de procedură civilă, posibilitatea instanței de judecată de a acorda scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor de stat judiciare. Această reglementare vizează tocmai acele situații în care partea nu poate face față cheltuielilor unui proces din cauza lipsei mijloacelor materiale, constituind o garanție a liberului acces la justiție.”²⁶⁵

Un alt instrument procesual cu rol de garantare a drepturilor reclamantului, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, constituie prevederile art.108 și art.206 CPC RM, ambele având rolul și sarcina de a asigura depășirea absenței pârâtului și de a garanta continuitatea procedurilor judiciare.

Astfel, art.206 alin.(3) CPC RM stabilește efectele neprezentării pârâtului, citat legal:

„(3) Dacă pîrîtul, înștiințat legal despre locul, data și ora ședinței de judecată, nu s-a prezentat în judecată și nu a comunicat instanței motivul neprezentării sau dacă motivele sînt considerate de instanță ca fiind neîntemeiate, sau dacă pîrîtul nu a solicitat examinarea cauzei în lipsa sa, instanța o examinează în lipsa acestuia.”

Fără exagerare, putem aprecia această normă ca fiind cea mai importantă garanție procesuală pentru realizarea dreptului reclamantului la accesul liber la justiție, asigurând continuitatea și buna desfășurare a procesului, chiar și în condițiile în care pârâtul nu se prezintă la data și ora fixată pentru examinarea cauzei. Însă, trebuie de pus în evidență că această garanție devine funcțională și aplicabilă doar cu condiția înștiințării corespunzătoare a pârâtului despre examinarea cauzei cu participarea sa.

În cazul în care nu este posibilă asigurarea citării legale a pârâtului, intervine instrumentul citării publice, reflectat în art.108 CPC RM, care stabilește în aliniatele (1) și (5) importante garanții procesuale pentru reclamant:

„ (1) Dacă locul de aflare a pîrîtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia, președintele instanței dispune citarea acestuia prin publicitate. Publicarea în presă se consideră citare legală.

---

²⁶⁵ Decizia Curții Constituționale al Republicii Moldova de Inadmisibilitate a Sesizării nr. 93g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 267 lit. k¹) din Codul de procedură civilă, din 21 mai 2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 320-325.

(5) Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, instanța va examina cauza după expirarea termenului de publicitate.”

Eficiența și echitatea acestui instrument legal o vom cerceta și o vom dezbate odată cu analiza garanțiilor drepturilor pârâtului, însă din perspectiva reclamantului, trebuie să acceptăm incontestabil acest mecanism legal ca fiind un instrument eficient în asigurarea continuității procedurilor judiciare și, ca urmare, un important garant al dreptului reclamantului la un proces echitabil.

Astfel, cercetând condițiile speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, am constatat că reclamantul beneficiază de un cerc specific de garanții, îndreptate în primul rând spre asigurarea accesului reclamantului la instanță, precum și spre asigurarea unei continuități a procedurilor judiciare, oferind instrumente menite să excludă orice posibil blocaj din partea pârâtului ca urmare a lipsei intenționate sau neintenționate a acestuia.

În final, punând pe balanța echității dreptul reclamantului de a accede la un tribunal, pe de o parte, și imperativul prezenței pârâtului la examinarea cauzei, pe de altă parte, trebuie să acceptăm jertfirea intereselor pârâtului nu doar pentru a recunoaște dreptul reclamantului, ci și pentru a apăra interesele întregii societăți prin garantarea accesului fiecărei persoane la justiție.

4.2. Garanțiile dreptului reclamantului la înlăptuirea justiției într-un termen rezonabil, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului

Convenția europeană a drepturilor omului în art.6, intitulat „Dreptul la un proces echitabil”, în paragraful 1 stipulează: „Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, public și în termen rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații penale îndreptate împotriva sa...”.

După cum menționează M. Poalelungi și D. Sârcu, „anume sintagma «... dreptul la judecarea cauzei sale ... în termen rezonabil...» a dus la dezvoltarea unei jurisprudențe particulare, axate pe dreptul subiectiv de natură procedurală, valorificarea căruia angajează celeritatea organelor jurisdicționale de a-și organiza activitatea proprie în cadrul soluționării unui litigiu civil sau judecării unei cauze de natură penală”.²⁶⁶

Exigența respectării termenului rezonabil este fundamentată pe ideea unei justiții înlăptuite fără întârziere, în caz contrar fiind compromisă eficacitatea și credibilitatea întregului sistem.

---

²⁶⁶ POALELUNGI, M., *et al.*, *op.cit.*, p.38.

Astfel, în cauza *Comingersoll S.A. împotriva Portugaliei*, Curtea Europeană a notat că „statele membre au responsabilitatea să-și organizeze propriul sistem judiciar astfel încât instanțele acestora să poată garanta oricui dreptul de a obține o hotărâre definitivă privind contestațiile referitoare la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil într-un termen rezonabil”.²⁶⁷

Dreptul la înlăptuirea justiției într-un termen rezonabil poate fi apreciat și ca un important principiu procesual. Motivul unei astfel de abordări rezidă în implicația majoră pe care o are acest drept asupra desfășurării întregului proces, la toate fazele și la toate etapele examinării cauzei. Totuși, considerăm că termenul rezonabil al procedurilor judiciare este în primul rând un drept al părților și doar după aceasta îl putem aprecia ca fiind un principiu procesual.

Necesitatea evidențierii acestei delimitări constă în efectele și consecințele abordării date. Astfel, termenul rezonabil al procedurilor judiciare, în calitate de drept procesual subiectiv fie al reclamantului, fie al pârâtului, implică existența unei obligații procesuale corelative impuse instanței. Ca urmare, atât reclamantul, cât și pârâtul, beneficiind de un drept la un termen rezonabil al procedurilor judiciare, au la dispoziție posibilitatea somării la îndeplinire, obligării la executare și impunerii acestui drept în raport cu instanța și cu ceilalți participanți la proces.

Doar după ce acceptăm cercetarea termenului rezonabil al procedurilor judiciare din perspectiva unui drept putem analiza acest fenomen juridic și în calitate de principiu procesual.

Acest principiu își găsește reflectare în cunoscutul citat englez „Justice delayed is justice denied” (Justiția tergiversată este o justiție tăgăduită).²⁶⁸

Chiar dacă termenul rezonabil de examinare nu este expres numit de legiuitor în Capitolul II al CPC al RM, alături de alte principii fundamentale ale procesului civil, acest principiu rezultă implicit din spiritul legii, răsunând ca un ecou în toate normele procesuale.

Funcțional acest principiu ghidează desfășurarea întregului proces, precum și ordonează acțiunile procesuale și comportamentul participanților la proces și al instanței de judecată în direcția observării și considerării termenelor și duratei procedurilor judiciare.

După cum menționează autorii I. Coban și C. Crețu, „termenul de procedură nu reprezintă doar o sarcină a procesului civil, dar și o garanție procesuală alături de altele, ce au drept scop asigurarea înlăptuirii actului de justiție prin examinarea și soluționarea corectă și în termen rezonabil a cauzelor civile”.²⁶⁹

---

²⁶⁷ *COMINGERSOLL S.A. c. PORTUGALIEI*, Cererea nr.35382/97, Hotărârea din 06.04.2000. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562>

²⁶⁸ PENN, William. *Some Fruits of Solitude*. Headley,1905. Published by Applewood Books 7/1/1996, p.86.

²⁶⁹ COBAN, I., CREȚU, C. *Importanța și conținutul termenelor în procesul civil*. În: Revista Națională de Drept. 2013, nr.10, p.70.

Valoarea deosebită a termenului rezonabil al procedurilor judiciare, în calitate de drept sau principiu procesual, este evidențiată de legiuitor prin includerea acestui deziderat în șirul de sarcini procesuale expuse în art.4 CPC RM. Ca urmare, nu vom greși dacă vom spune că termenul rezonabil al procedurilor judiciare constituie și o importantă sarcină procesuală, pusă în responsabilitatea atât a instanței, cât și a tuturor participanților la proces.

În doctrină, termenul rezonabil al procedurilor judiciare își găsește consacrare și sub denumirea de *celeritatea procedurilor judiciare*²⁷⁰, ca și garanție oferită justițiabililor în vederea fixării unor termene obiectiv suficiente la organizarea procedurii jurisdicționale pentru valorificarea unor drepturi subiective pretins încălcate.²⁷¹

Ca drept garantat individului (de a fi judecat într-un termen rezonabil) acesta își găsește analiză teoretică în doctrină sub forma unui drept conex dreptului la judecător, cercetat în capitolul precedent. Totuși, luând în considerare implicația majoră pe care o are, am considerat necesară cercetarea separată a dreptului la un termen rezonabil, distinct de dreptul accesului liber la justiție, chiar dacă ambele fenomene juridice fac parte dintr-o categorie generică a dreptului la un proces echitabil. Motivul unei astfel de abordări rezidă în existența unui spectru suficient de individualizat și distinct de garanții procesuale ce asigură dreptul la un termen rezonabil, a căror cercetare trebuie făcută separat de garanțiile dreptului la judecător, pentru a nu admite o suprapunere sau o concentrare excesivă asupra unui concept sau altui.

J. Robert notează: „Celeritatea se referă la soluționarea unei cauze într-o perioadă de timp rezonabilă. Soluționarea cu întârziere a unei cauze poate avea multe urmări negative: se compromite credibilitatea și eficacitatea ei; în penal se poate prelungi starea de nesiguranță a unei persoane cu privire la situația sa; în civil, un timp prea lung poate duce la apariția unor inegalități morale și financiare între părți”.²⁷²

Solicitând respectarea unui termen rezonabil, Convenția subliniază importanța ca „justiția să nu fie făcută cu întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea sa”.²⁷³ Articolul 6 §1 al Convenției obligă statele contractante să-și organizeze sistemele juridice astfel încât să le permită să îndeplinească cerințele acestei dispoziții.

Observăm că nici textul Convenției, dar și nici practica CEDO nu ne oferă un răspuns cert și clar privind intervalul de timp considerat a fi un termen rezonabil. Cazurile sunt evaluate pe o

---

²⁷⁰ BOGDAN, D., *et al. Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Ed. All Beck, 2005.

²⁷¹ POALELUNGI, M., *et al, op. cit.*, p.34.

²⁷² ROBERT, Jacques. *Droits de l'homme et libertis fondamentales*. Paris: Ed. Montchrestien, 1996, p.265.

²⁷³ H. c. FRANȚEI, Cererea nr.10073/82, Hotărârea din 24.10.1989. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57502>

bază individuală și în lumina tuturor circumstanțelor specifice cauzei cercetate, însă această evaluare este efectuată în conformitate cu criteriile stabilite de CEDO în jurisprudența sa.

Termenul în care justiția este îndeplinită este esențial pentru garantarea eficacității sale, încălcarea lui fiind de natură să atragă răspunderea statului, însă numai în cazul întârzierilor imputabile autorităților judiciare.

În ceea ce privește conceptul de termen, acesta acoperă, în principiu, întreaga procedură, inclusiv căile de atac, și se întinde până la decizia care soluționează contestația”.²⁷⁴ Astfel, cerința respectării unui termen rezonabil se referă la „toate fazele procedurilor legale care urmăresc soluționarea plângerii, fără a putea fi exceptate fazele posterioare deciziilor pe fond”.²⁷⁵

Deși diverse întârzieri nu pot fi, în sine, condamnabile, acumulate și combinate, ele pot cauza o depășire a termenului rezonabil.

Astfel, Curtea notează că „o întârziere într-o anumită etapă a procedurii poate fi tolerată, cu condiția ca durata totală a procedurii să nu fie excesivă”.²⁷⁶ Totuși, „nu sunt acceptate «lungi perioade de stagnare», fără nici o explicație”.²⁷⁷

Criteriile de apreciere a termenului rezonabil de judecare a cauzei au fost constatate în cauza *Frydender împotriva Franței*. Astfel, Curtea a specificat că „rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie evaluată în lumina circumstanțelor cauzei, ținând cont de următoarele criterii: *complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și al autorităților relevante și importanța cauzei pentru reclamant*”.²⁷⁸

Revenind la ideea că dreptul la un termen rezonabil al procedurilor judiciare este în primul rând un drept subiectiv al reclamantului și al părâtului, în cele ce urmează vom identifica garanțiile speciale ce asigură buna funcționare a acestui drept.

O primă garanție pe care o vom examina este expusă în art.113 CPC RM, denumit *Efectele neîndeplinirii în termen a actului de procedură*, care stabilește: „Dreptul de a efectua actul de procedură încetează odată cu expirarea termenului prevăzut de lege ori stabilit de instanța de judecată. Nerespectarea termenului atrage după sine decăderea din dreptul de a efectua actul de procedură, dacă legea nu prevede altfel”.

---

²⁷⁴ *POISS c. AUSTRIEI*, Cererea nr.9816/82, Hotărârea din 29.09.1987. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57559>

²⁷⁵ *ROBINS c. REGATULUI UNIT*, Cererea nr.118/1996/737/936, Hotărârea din 23.09.1997. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58095>

²⁷⁶ *PRETTO ȘI ALȚII c. ITALIEI*, Cererea nr.7984/77, Hotărârea din 08.12.1983. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57561>

²⁷⁷ *BEAUMARTIN c. FRANȚEI*, Cererea nr.15287/89, Hotărârea din 24.11.1994. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57898>

²⁷⁸ *FRYDLENDER c. FRANȚEI*, Cererea nr.30979/96, Hotărârea din 27.06.2000. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58762>

Astfel, valoarea acestei garanții rezidă în stabilirea unor condiții foarte clare și a unor termene procesuale certe și previzibile pentru efectuarea unor acțiuni procesuale.

Ca urmare, orice acțiune procesuală trebuie să fie efectuată strict în limita termenului prevăzut de lege sau stabilit de instanță.

În aceste condiții, legiuitorul a prevăzut maxim de explicit efectele neîndeplinirii în termen a acțiunilor procesuale, constând în *încetarea* dreptului și în *decăderea* din drept. Aceasta ar însemna că orice act de procedură, cât de corect și îndreptățit ar fi, nu va produce niciun efect juridic odată ce termenul în care acest act urma să fie îndeplinit a expirat.

După cum indică Rita Mae Brown, „un termen limită este inspirație negativă. Totuși, este mai bun decât niciun fel de inspirație.” Perefrazând, putem spune că un termen limită este o motivație negativă. Totuși, este mai bun decât niciun fel de termen.

Existența unor termene limită în cadrul procesului este vital necesară pentru a asigura o bună administrare a actului de justiție, garantând astfel realizarea tuturor celorlalte principii și proceduri judiciare. Totuși, această garanție ar fi excesiv de restrictivă și uneori chiar punitivă; or, stabilirea unor limite temporale absolute, detașate de condiția concretă a participantului la proces, ar fi o exagerare a rigidității procesuale.

Ca urmare, „umanizarea” garanției expuse în art.113 CPC RM este asigurată prin instrumentul procesual *repunerea în termen*, transpus de legiuitor în art.116 CPC RM.

Astfel, legiuitorul a prevăzut: „Persoanele care, din motive întemeiate, au omis termenul de îndeplinire a unui act de procedură pot fi repuse în termen de către instanță.”

E.B. Исаев, vorbind despre repunerea în termen, menționează: „Repunerea în termenul de procedură omis reprezintă recunoașterea de către instanța de judecată a existenței dreptului la îndeplinirea actelor procesuale corespunzătoare, care a fost pierdut în rezultatul omiterii de către persoana interesată a termenului de procedură ce a fost stabilit pentru îndeplinirea lui, din motive recunoscute de instanța de judecată ca fiind întemeiate”.²⁷⁹

Astfel, în una dintre recomandările sale Curtea Supremă de Justiție indică: „Instituția de drept procesual a repunerii în termen constituie beneficiul acordat de lege titularului unui drept procesual, care din motive justificate nu și-a putut exercita dreptul în interiorul termenului imperativ, să-și îndeplinească acest drept și, ulterior, fără ca instanța să-l decadă din exercițiul său sau să aplice o altă sancțiune prevăzută de lege în caz de nerespectare a termenului”.²⁸⁰

---

²⁷⁹ ИСАЕВ, Е.В. *Процессуальные сроки в гражданском процессуальном и арбитражном процессуальном праве*. Дис... канд. юрид. наук. Москва, 2004, p.166.

²⁸⁰ Recomandarea Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la modul de aplicare a art. 116 alin. (4) CPC; nr.76 din 04.05.2015.

Totodată, acest instrument de garantare are integrate unele mecanisme de siguranță expuse în art.116 CPC RM, precum: „Cererea de repunere în termen se depune la instanța judecătorească care efectuează actul de procedură și se examinează în ședință de judecată”; „La cererea de repunere în termen se anexează probele ce dovedesc imposibilitatea îndeplinirii actului”; „Totodată, trebuie efectuat actul de procedură care nu a fost îndeplinit în termen (să fie depusă cererea, să fie prezentate documentele respective etc.)”; „Repunerea în termen nu poate fi dispusă decât în cazul în care partea și-a exercitat dreptul la acțiune înainte de împlinirea termenului de 30 de zile, calculat din ziua în care a cunoscut sau trebuia să cunoască încetarea motivelor care justifică depășirea termenului de procedură”.

Mecanismele date constituie importante mijloace de prevenire a unor solicitări abuzive de repunere în termen, având o funcție crucială de „garantare” a garanțiilor.

Astfel, intenția legiuitorului nu a fost de a oferi un mecanism ce asigură o repunere în termen necondiționată, caz în care utilitatea unui astfel de mecanism ar fi compromisă, ci de a stabili anumite puncte de control, a căror funcție ar fi trierea solicitărilor abuzive de repunere în termen și acceptarea doar a cazurilor probate de imposibilitatea de a îndeplini în termen o acțiune procesuală.

Un alt instrument cu putere de garantare a respectării dreptului la judecarea cauzei într-un termen rezonabil este cuprins în art.192 CPC RM, care în primul rând stabilește sarcina și obiectivul procesual – „Cauzele civile se judecă în primă instanță în termen rezonabil”. Totodată, acest articol reproduce criteriile de determinare a termenului rezonabil expuse de Curtea Europeană în practica sa²⁸¹: „Criteriile de determinare a termenului rezonabil sînt: complexitatea cauzei, comportamentul participanților la proces, conduita instanței judecătorești și a autorităților relevante, importanța procesului pentru cel interesat”. Într-un final, legiuitorul punctează clar, stabilind în sarcina cui cade asigurarea respectării termenului rezonabil: „Respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzei se asigură de către instanță”.

Adițional, în alin.(2) art.192 CPC RM sunt enumerate categoriile de cauze, pentru care celeritatea desfășurării procedurilor constituie cea mai importantă garanție: „Cauzele privind încasarea pensiei de întreținere, apărarea drepturilor și intereselor minorului, repararea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății ori prin deces, litigiile de muncă, contestarea actelor normative, a hotărîrilor, acțiunilor sau inacțiunilor autorităților publice, ale altor organe și organizații, ale persoanelor oficiale și funcționarilor publici se judecă de urgență și în mod prioritar”.

---

²⁸¹ *FRYDLENDER c. FRANȚEI*, Cererea nr.30979/96, Hotărârea din 27.06.2000. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58762>

Astfel, observăm că aceste structuri juridice, fiind preluate din practica statornică a Curții Europene, au menirea de a accentua importanța observării termenelor procesuale de către instanță și de a asigura derularea procedurilor judiciare într-un termen rezonabil, care ar oferi justițiabililor încrederea în realizarea și apărarea drepturilor sale într-un mod eficient și credibil.

Pe lângă responsabilizarea instanțelor și identificarea criteriilor de determinare a termenelor rezonabile, legiuitorul a implementat și niște instrumente sesizabile și suficient de practice, menite să asigure o realizare efectivă a dreptului la un termen rezonabil de derulare a procedurilor judiciare, cum ar fi remediul accelerator și remediul compensator.

Astfel, art.192 CPC RM alin.(1¹) și (2¹), oferă justițiabililor un instrument de accelerare a procedurilor judiciare, stabilind: „(1¹) În situația în care, la judecarea unei cauze concrete, există pericolul de încălcare a termenului rezonabil, participanții la proces pot adresa instanței care examinează cauza în fond o cerere privind accelerarea procedurii de judecare a cauzei. Examinarea cererii se face în absența părților, în termen de 5 zile lucrătoare, de către un alt judecător sau de un alt complet de judecată decît cel care examinează cauza.

(1²) Instanța decide asupra cererii de la alin.(1¹) printr-o încheiere motivată, prin care fie obligă instanța care judecă cauza în fond să întreprindă un act procesual, stabilind, după caz, un anumit termen pentru accelerarea procedurii, fie respinge cererea. Încheierea nu se supune nici unei căi de atac”.

Instrumentul dat constituie un remediu accelerator, menit să asigure urgentarea, grăbirea acțiunilor sau procedurilor judiciare considerate de justițiabil ca fiind tergiversate sau întârziate. Scopul introducerii remediului accelerator, așa cum sugerează și denumirea sa, este de a urgenta procesul în situațiile în care instanța care examinează o cauză nu întreprinde careva acțiuni (nu stabilește următoarea ședință de judecată), fie modul de realizare a acestor măsuri creează pericolul încălcării termenului rezonabil.

O altă garanție procesuală importantă a dreptului la un termen rezonabil constituie remediul compensator, instrumentul procesual expus de legiuitor în *Legea nr.87/2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărîrii judecătorești*.²⁸²

Premisa apariției acestei legi a constituit jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în cauzele împotriva Moldovei din perioada anilor 2005-2010, culminată cu hotărârea pilot *Olaru*

---

²⁸² Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărîrii judecătorești: nr.87, din 21.04.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011.

și alții împotriva Moldovei²⁸³, în care Curtea a constatat existența unei probleme sistemice în domeniul executării hotărârilor instanțelor judecătorești naționale, mai ales în situațiile în care debitorul obligației este o autoritate publică locală și, în special, atunci când aceasta urmează să asigure creditorul cu spațiu locativ.

În această Hotărâre, Curtea a constatat: „§58(...) Statul trebuie să introducă un recurs care să asigure cu adevărat o redresare efectivă pentru violările Convenției, care se datorează neexecutării prelungite de către autoritățile de stat a hotărârilor judecătorești definitive cu privire la acordarea spațiului locativ de stat pronunțate împotriva Statului sau a entităților acestuia. Un astfel de recurs (...) trebuie să corespundă rigorilor care rezultă din Convenție (...)”.

Legea nr.87/2011 a constituit soluția reparatorie a vidului legislativ existent la acel moment, care, până atunci, nu oferea niciun remediu național efectiv cetățenilor în caz de încălcare a termenului rezonabil în procesul de judecare a cauzelor și de executare ulterioară a acestora. În astfel de situații, în lipsă de reglementări legale clare cu privire la un remediu național efectiv, cetățenii Republicii Moldova se adresau direct la CEDO, iar țara noastră era incontestabil condamnată.

Noile reglementări au constituit o implementare reală a concluziilor și practicii CEDO, venind să acopere golul legislativ din materia accesului la justiție.

Analizând reglementările Legii nr.87/2011 ajungem la concluzia că această lege constituie un important garant ce consolidează, fie chiar și indirect, respectarea termenului rezonabil la îndeplinirea actului de justiție, asigurând o eventuală reparare a oricărui prejudiciu cauzat justițiabilului ca urmare a tergiversării procedurilor judiciare și de executare.

Totodată, nu trebuie neglijată nici norma din lege care stabilește că după repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecare în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executare în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, statul are drept de regres față de persoana vinovată. Chiar dacă nu există o practică statornicită cu privire la înaintarea unor acțiuni de regres împotriva persoanelor responsabile pentru încălcarea termenului rezonabil, existența acestei norme în lege deja constituie un important instrument cu rol preventiv, garantând în modul cel mai direct cel puțin observarea și monitorizarea termenelor procesuali la îndeplinirea actului de justiție.

Cu toate acestea, în goana după termenele procesuale nu trebuie să fie ignorată calitatea actului de justiție, urmând să fie menținut un echilibru între celeritate și realizarea unei judecăți complete și corecte din toate punctele de vedere. Astfel, după cum susține F. Quillere – Majzoub,

---

²⁸³ *OLARU ȘI ALȚII C. MOLDOVEI*, Cererile nr.476/07, 22539/05, 179/08 și 1316/07, Hotărârea din 28.07.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93687>

„numai o evaluare a tuturor elementelor fiecărei cauze poate conduce în mod real la posibilitatea calculării unei durate cât mai rezonabile a unei proceduri”.²⁸⁴

4.3. Concluzii la capitolul 4

În cadrul capitolului IV am trecut de la cercetarea teoretică la aspecte pur practice, evidențiind în primul rând drepturile procesuale ale reclamantului expuse riscului de încălcare, precum și garanțiile concrete de care beneficiază reclamantul, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului.

Ca urmare a cercetării garanțiilor procesual-civile ale reclamantului, la examinarea cauzei în lipsa pârâtului, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Garanțiile de care beneficiază reclamantul sunt îndreptate în primul rând spre prevenirea blocajului derulării procedurilor, fiind astfel asigurată reclamantului examinarea cauzei chiar și în lipsa pârâtului. Celelalte drepturi procesuale de care beneficiază reclamantul pe parcursul examinării cauzei, în condițiile lipsei pârâtului, sunt suficiente prin sine, fără a exista necesitatea unor garanții adiționale, dat fiind că reclamantul beneficiază de privilegiul prezenței și „solitudinii procesuale”, iar instanța este constrânsă prin lege să păstreze imparțialitatea și să se conducă de rolul său diriguitor.
2. Drepturile reclamantului aflate sub risc de încălcare, ca urmare a lipsei pârâtului sunt: dreptul la accesul liber și nestingherit la justiție și dreptul la un termen rezonabil de derulare a procedurilor judiciare.
3. Dreptul reclamantului la accesul liber la justiție este asigurat printr-un important număr de garanții ce asigură examinarea cauzei chiar și în lipsa pârâtului, precum:
  - garanții orientate spre asigurarea examinării cauzei chiar și în condiții de *inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare*, intervenind mecanismul compensator al analogiei legii și analogiei dreptului, acoperind astfel orice posibil vid normativ;
  - garanția expusă de legiuitor în art.5 alin.(3) CPC RM, care exclude posibilitatea renunțării de către oricare dintre părți la dreptul său de adresare în judecată, prin încheierea în prealabil a unei convenții, cu excepția unei convenții arbitrale;
  - caracterul imperativ al competenței instanțelor de judecată la examinarea cauzelor, cu atât mai mult, repartizarea în mod aleatoriu a cererilor de chemare în judecată,

---

²⁸⁴ QUILLERE – MAJZOUB, Fabienne, *op. cit.*, p.85.

- constituind instrumentul crucial în asigurarea drepturilor atât ale reclamantului, cât și ale pârâtului, dar și a interesului general al justiției;
- garanții cuprinse în art.85 și art.86 CPC RM, care stabilesc cazurile și temeiurile pentru *Scutirile de taxă de stat* și pentru *Amânarea și eşalonarea plății taxei de stat*, asigurând accesul la justiție fiecărui justițiabil, indiferent de starea sa materială;
  - garanții incluse în art.206 alin.(3) CPC al RM, care stabilesc posibilitatea examinării cauzei în lipsa pârâtului care a fost citat legal, însă care nu s-a prezentat la data stabilită pentru examinarea cauzei.
  - garanții prevăzute în art.108 CPC RM, materializate în procedura citării publice ce permite deblocarea impasului procedural determinat de imposibilitatea citării pârâtului pe căi ordinare.
4. Buna realizare a dreptului la derularea procedurilor judiciare într-un termen rezonabil, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, este asigurată prin:
- garanția stipulată în art.113 CPC RM, stabilind efectul decăderii din dreptul de a efectua actul de procedură, în caz de nerespectare a termenului procedural. Totodată, aplicabilitatea corectă și echitabilă a acestui mecanism procedural este asigurată prin *repunerea în termen*, instrument transpus de legiuitor în art.116 alin.(1) CPC RM.
  - garanția cuprinsă în art.192 CPC RM, care stabilește sarcina și obiectivul examinării cauzelor civile într-un termen rezonabil, stabilind, totodată, criteriile determinării termenului rezonabil de judecare a cauzelor;
  - garanția expusă în art.192 alin.(1¹) și (2¹) CPC RM, oferind justițiabililor un instrument de accelerare a procedurilor judiciare, sub forma unui remediu accelerator;
  - remediul compensator, instrument expus de legiuitor în Legea nr.87/2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești.

CAPITOLUL 5. GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE PÂRÂTULUI LA EXAMINAREA CAUZEI ÎN LIPSA ACESTUIA

Evoluția organizării statale a marcat schimbări radicale în percepția relației dintre stat și cetățean, migrând de la concepția arhaică a statului zidit pe constrângere și violență spre o interacțiune bazată pe dialog social și pe participarea cetățenilor la procesul decizional. După cum indică O. Marian, „în democrațiile liberale contemporane acțiunile statului, ca instrument de organizare și conducere socială și de apărare a intereselor generale ale societății, sunt limitate de obligația recunoașterii și garantării drepturilor și libertăților persoanei”.²⁸⁵

Observăm o transformare a metodelor utilizate de stat și legiuitor, acesta distanțându-se de mecanismele influențării directe, sub forma unor restricții, sancționări și obligații subiective, evoluând spre mecanisme compensatorii, menite să asigure un mai bun echilibru între interesul urmărit de stat și libertatea individuală, iar instrumentul principal constituindu-l garanțiile.

Revenind la antagonismul procesual dintre reclamant și pârât, în condițiile speciale de desfășurare a procesului în lipsa pârâtului, înțelegem că vulnerabilitatea procesuală a pârâtului absent nu poate constitui un temei de „supraîmpovărare” procesuală a reclamantului prezent. Astfel, legiuitorul nu poate face sarcina de probațiune și în general prestația în fața instanței a reclamantului prezent mai împovărătoare decât în cazul participării pârâtului la examinarea cauzei. Ca urmare, pârâtul absent devine obiectul de acțiune și de orientare a eforturilor statale, menite să asigure restabilirea balanței procesuale.

Instrumentul principal pus la dispoziția statului și a legiuitorului îl constituie garanțiile, ca fiind instrumentul cel mai non-invaziv în libertatea reclamantului prezent și participant la examinarea cauzei, oferind, totodată, soluția necesară pentru restabilirea echilibrului procesual.

Vorbind despre echilibrul procesual, nu ne referim exclusiv la echilibrul între reclamantul prezent la examinarea cauzei și pârâtul absent, căci în încercarea de a balansa aceste două condiții există riscul suprafacilitării pârâtului absent în raport cu reclamantul prezent, ducând indirect la diminuarea statutului juridic al reclamantului prezent. Restabilirea echilibrului vizează în primul rând balanța între statutul juridic al pârâtului participant la examinarea cauzei versus condiția juridică a pârâtului absent.

Absența pârâtului de la examinarea cauzei are efectul limitării indirecte a pârâtului în drepturile și libertățile procesuale puse la dispoziția acestuia. Astfel, instrumentul garanțiilor procesuale oferă soluții compensatorii, al căror rol constă în diminuarea riscurilor și consecințelor

---

²⁸⁵ MARIAN, O. Reflecții asupra mecanismului statal de garantare și protecție a drepturilor omului. În: *Legea și Viața*, 2018, nr.10, p.17.

negative legate de imposibilitatea exercitării de către pârât a plenitudinii de posibilități procesuale de care acesta ar putea face uz în condiții ordinare.

La cercetarea garanțiilor procesuale puse în serviciul reclamantului, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, am constatat că, pornind de la poziția avantajată a reclamantului în proces, datorată lipsei pârâtului, garanțiile consacrate reclamantului se axează primordial pe asigurarea dreptului reclamantului la accesul liber la justiție, asigurând, totodată, derularea procedurilor judiciare într-un termen rezonabil, astfel încât lipsa pârâtului să nu provoace blocarea cursului procesului. Spre deosebire de reclamant, garanțiile puse la îndemâna pârâtului absent au un rol omniprezent, regăsindu-se la toate fazele și etapele procesuale și într-o largă reprezentare. Astfel, garanțiile dedicate pârâtului absent sunt mai mult tehnice, localizate și punctate pe momente procesuale concrete. Ca urmare, garanțiile plasate în beneficiul pârâtului intervin din momentul înaintării acțiunii, progresând pe măsura derulării procedurilor, culminând la etapa citării pârâtului și examinării în fond a cauzei.

În cadrul paragrafelor precedente, la identificarea garanțiilor procesuale puse în apărarea drepturilor și libertăților reclamantului am pornit de la identificarea drepturilor subiective ale reclamantului, afectate ca urmare a lipsei pârâtului. Astfel, ca urmare a identificării drepturilor subiective ce nimeresc în zona de risc al încălcării, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, a devenit posibilă identificarea cercului de garanții procesuale puse la dispoziția reclamantului, menite să minimizeze sau să excludă riscul încălcării drepturilor acestuia. În mod similar, pentru a putea evidenția garanțiile procesuale de care beneficiază pârâtul și, anume – categoria de garanții care intervine și se activează în condiții speciale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, trebuie să începem de la identificarea, înțelegerea și cercetarea drepturilor subiective ale pârâtului, care sunt afectate prin derularea procedurilor judiciare fără prezența, cunoașterea și participarea acestuia și doar atunci va deveni posibilă identificarea garanțiilor procesuale puse în apărarea drepturilor și intereselor subiective ale pârâtului absent.

La fel ca și în cazul reclamantului, care la examinarea cauzei civile în lipsa pârâtului beneficiază de un drept fundamental – dreptul la un proces echitabil, în egală măsură pârâtul absent beneficiază de acest drept generic. Cu toate acestea însă, dacă în cazul reclamantului cele mai vulnerabile componente ale dreptului la un proces echitabil au constituit dreptul la accesul liber la justiție, sau, mai bine zis, dreptul la judecător, precum și dreptul la un termen rezonabil de derulare a procedurilor judiciare, atunci în cazul pârâtului absent aceste componente ale dreptului la un proces echitabil sunt mai puțin afectate. Astfel, în cazul pârâtului absent cele mai afectate sunt drepturile pârâtului la contradictorialitatea procedurilor judiciare, precum și la egalitatea în drepturi procesuale ale participanților la proces. Anume aceste drepturi subiective ale pârâtului vor

constitui obiectul cercetării, după care va deveni posibilă identificarea garanțiilor procesuale ce asigură buna funcționare a acestora.

În continuare vom încerca să înțelegem și să pătrundem în esența dreptului la contradictorialitatea procedurilor și egalitatea în drepturi a participanților la proces, pentru a identifica rolul și influența acestora asupra întregii ordini procesuale, dat fiind că contradictorialitatea și egalitatea, ca principiu procesual și drept subiectiv al pârâtului, se regăsesc în toate normele procesuale, dominând toate fazele și toate etapele de derulare ale procesului civil, totodată drepturile pârâtului fiind cel mai grav afectate prin derularea procedurilor judiciare în lipsa acestuia. Totodată, dacă în capitolul precedent am identificat grupuri de garanții specifice fiecărei categorii de drepturi, atunci în cele ce urmează nu vom identifica în mod separat garanțiile specifice fiecărui drept afectat în parte, ci vom explica mai întâi esența drepturilor afectate, după care vom identifica toate garanțiile procesuale puse în serviciul și apărarea drepturilor și intereselor subiective ale pârâtului absent. Totuși, pentru a asigura o ordine logică și o continuitate în cercetare, vom identifica și vom grupa garanțiile procesuale puse în serviciul pârâtului absent în dependență de faza concretă de derulare a procesului civil.

După cum susține T.B.Сахнова, „faza procesului civil este o parte a procesului menită să rezolve o sarcină procesuală independentă la un anumit stadiu al evoluției cauzei examinate, reprezentând un sistem de acțiuni procesuale, care se caracterizează printr-o relativă omogenitate și finalitate a reglementării legale, având și un obiect comun de reglementare”.²⁸⁶

Pornind de la clasificarea și divizarea fazelor procesului civil, acceptată de majoritatea savanților (М.А. Гурвич, Г.Л. Осокина, В.М. Семенов, М.С. Шакарян etc.), acestea se împart în faze obligatorii și neobligatorii, sau facultative, ale procesului civil.

Fazele obligatorii constituie etapele indispensabile fiecărui proces civil, care nu pot fi omise sau ignorate, incluzând intentarea procesului civil, pregătirea cauzei pentru dezbateri judiciare și nemijlocit dezbaterile judiciare, la care, în viziunea unor savanți, alăturându-se și faza executării silite obligatorii.²⁸⁷ Această opinie a găsit atât oponenți, cât și susținători, constituind obiectul discuțiilor teoretice până în prezent.

La rândul său, în ceea ce ține de categoria fazelor facultative, majoritatea savanților converg spre ideea că din aceasta fac parte căile de atac, puse la dispoziția participanților la proces, și

---

²⁸⁶ САХНОВА, Т.В. *Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты*. Москва: Волтерс Клувер, 2008, p.44.

²⁸⁷ Cu toate acestea încă în anii '80 М.К. Юков concluziona: „Executarea actelor judecătorești de dispoziție constituie obiectul reglementării unei ramuri de drept distincte – dreptul execuțional, motiv pentru care nu poate fi considerată ca fiind o fază a procesului civil, constituind o procedură aparte”. *A se vedea: ЮКОВ, М. К. Теоретические проблемы гражданского процессуального права*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Свердловск, 1982, p.51.

anume – apelul, recursul și revizuirea, la care unii dintre cercetători adaugă și procedura executării silite, ca fază facultativă distinctă ce face parte din structura procesului civil.

Luând în considerare cele expuse mai sus vom identifica și raporta garanțiile procesuale puse în apărarea drepturilor și intereselor pârâtului absent la fazele procesuale obligatorii, dar și la cele facultative, evidențiate mai sus, dar nu înainte de a cerceta contradictorialitatea și egalitatea în drepturi ale participanților la proces, fiind acele drepturi subiective ale pârâtului ce suferă cea mai mare atingere și limitare.

Contradictorialitatea reprezintă un principiu fundamental atât al dreptului procesual-civil, cât și al dreptului procesual-penal, în sensul că în temeiul acestuia părțile pot să formuleze cereri, să propună, să administreze probe și să pună concluzii cu privire la toate problemele de fapt și de drept de care depinde corecta soluționare a procesului.²⁸⁸

Principiul dat este exprimat prin maxima lui Seneca „audiatur et altera pars” (să fie ascultată și cealaltă parte)²⁸⁹, rezumând esența întregului proces.

Prin contradictorialitate se înțelege posibilitatea conferită de lege părților de a discuta și combate orice element de fapt sau de drept al procesului civil, indiferent dacă acesta a fost invocat de părți sau de instanță din oficiu.²⁹⁰

Examinând contradictorialitatea prin prisma unui drept procesual al părților la proces, constatăm existența unei obligații corelative impuse instanței de judecată de a pune în discuția părților toate chestiunile de fapt și de drept apărute în cursul procesului, în baza cărora urmează a fi soluționat litigiul. Astfel, vor fi puse în discuția părților cererile, împrejurările de drept și de fapt invocate, instanța urmând să-și întemeieze hotărârea numai pe aspectele supuse dezbaterii contradictorii a părților. Așadar, după cum subliniază V. Ciobanu, „contradictorialitatea reprezintă motorul instanței, contradictorialitatea opunând dar și reunind părțile în proces, deoarece niciuna dintre părți nu poate face nimic în instanță decât sub privirile celeilalte”.²⁹¹

În literatura juridică în mod deosebit se pune accentul și pe faptul că judecătorul, ca actor în cadrul procesului și nu doar ca un simplu mediator al sintezei, cel care înlătură contradicția dintre părți prin pronunțarea hotărârii, se supune și el principiului contradictorialității, în sensul că aspectele de fapt și de drept pe care le ridică din oficiu trebuie să le pună în discuția contradictorie a părților, deoarece altfel nu se poate baza pe ele la pronunțarea hotărârii.²⁹² Deci,

---

²⁸⁸ PĂTULEA, V. *Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Ed. I.R.D.O., 2007, p.177.

²⁸⁹ SENECA, L.A. „Medeea”, act. II, scena 2. (Seneca L.A. Трагедии / Издание подготовили С.А. Ошаров, Е.Г. Рабинович, Москва: Наука, 1983).

²⁹⁰ HILSENRAD, A., STOENESCU, I., *op. cit.*, p.50.

²⁹¹ CIOBANU, V. M. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol. I. București: Ed. Națională, 1997, p.126.

²⁹² LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil*. București: Ed.All Beck, 2001, p.49.

contradictorialitatea, în această relație triunghiulară pe care o constituie procesul, guvernează atât comportamentul părților, cât și pe cel al judecătorului.

În mod sugestiv s-a arătat că „în realitate, principiul contradictorialității este un set de drepturi și obligații, pentru instanță și pentru părți, gândite astfel încât, în desfășurare, să confere dialogului judiciar echilibrul de dorit pentru reușita judecătii”.²⁹³

Procesul evoluează prin intermediul contradictorialității, prin intermediul unor contradicții succesive, până la hotărârea care înlătură contradicția.

În Convenția Europeană acest principiu nu este exprimat în mod direct, el figurând, alături de egalitatea armelor, motivarea hotărârilor și dreptul acuzatului de a păstra tăcerea și de a nu se autoincrimina, printre garanțiile implicite ale desfășurării echitabile a procesului.

Într-o formulare de sinteză Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că „dreptul la o procedură contradictorie implică, în esență, posibilitatea pentru părțile unui proces penal, civil sau disciplinar de a lua cunoștință de toate piesele și observațiile prezentate judecătorului, chiar și de cele care ar proveni de la un magistrat independent, de natură să-i influențeze decizia, și de a le discuta”.²⁹⁴ Iar într-o altă hotărâre s-a făcut chiar și o afirmație general valabilă, statuându-se că ”principiul contradictorialității reprezintă una dintre principalele garanții ale unei proceduri judiciare”.²⁹⁵

Paralel cu principiul contradictorialității urmează a fi cercetat și principiul egalității armelor, necesitate evidențiată chiar de Curte, care menționează: „Principiul «egalității armelor» reprezintă un element al conceptului mai larg de proces echitabil și este strâns legat de principiul contradictorialității”.²⁹⁶

Astfel, egalitatea armelor reprezintă un principiu și un element component al procesului echitabil care a fost nuanțat și dezvoltat în jurisprudența Curții, fiind expus, pentru prima dată, în cuprinsul hotărârii *Neumeister împotriva Austriei*²⁹⁷ încă în anul 1968.

Prof. I. Deleanu menționează: „Dreptul la un proces echitabil – consacrat în terminis de art. 6§1 din Convenția Europeană – este un drept complex, cu o geometrie variabilă, cuprinzând

---

²⁹³ IONESCU, S. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în noile coduri de procedură*. București: Ed. Universul Juridic, 2011. p.144.

²⁹⁴ *J.J. c. OLANDEI*, Cererea nr.21351/93, Decizia din 27.03.1998, Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163866>

²⁹⁵ *MANTOVANELLI c. FRANȚEI*, Cererea nr.21497/93, Decizia din 18/03/1997, Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58023>

²⁹⁶ *REGNER c. REPUBLICII CEHE*, Cererea nr.35289/11, Hotărârea din 19.09.2017. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177299>

²⁹⁷ *NEUMEISTER c. AUSTRIEI*, Cererea nr.1936/63, Hotărârea din 27.06.1968. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544>

multiple determinări, printre care și dreptul la egalitatea de arme sau principiul egalității de arme”.²⁹⁸

Importanța egalității armelor rezidă în faptul că aceasta creează un echilibru între principiul preeminenței drepturilor și interesul public într-un stat democratic.

O explicație generală a egalității armelor a fost oferită de Curte în hotărârea *Dombo Beheer B.V. împotriva Olandei*²⁹⁹. Astfel, Curtea a afirmat că egalitatea armelor presupune „obligația de a oferi fiecărei părți oportunitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza – inclusiv în ceea ce privește probele – în condiții care să nu o plaseze într-o poziție net dezavantajoasă în raport cu partea adversă”.

Expresia cea mai succintă a principiului egalității sunt următoarele reguli: în situații similare – reguli similare, în situații diferite – reguli diferite, iar excepțiile ce conțin distincții sociale nu pot fi fondate decât pe utilitate comună.

Instanța europeană s-a confruntat cu o importantă problemă referitoare la necesitatea distincției care trebuie făcută între „principiul contradictorialității” și „principiul egalității armelor”. Astfel, ea a decis că trebuie făcută această distincție atunci când este vorba despre „obligația de comunicare a pieselor dosarului”: dacă absența comunicării unei piese se raportează numai la una dintre ele, în timp ce cealaltă parte a cunoscut-o, Curtea examinează situația astfel creată „prin prisma principiului egalității armelor” (care impune tratarea egală a părților în ceea ce privește luarea la cunoștință despre toate piesele de la dosar, de natură a conduce la soluția pe care o va pronunța tribunalul). Dacă, dimpotrivă, amândouă părțile au fost private, în aceeași măsură, de posibilitatea de a lua cunoștință de conținutul unei informații utile produse judecătorului fără ca ele să fie în măsură să le discute, această situație are a fi discutată pe terenul principiului contradictorialității, cu exigențele sale proprii. Dezechilibrul în comunicarea informațiilor utile și pertinente cauzei este sancționat pe baza principiului egalității armelor, pe când necomunicarea unor asemenea informații ambelor părți este privită ca o încălcare a principiului contradictorialității, chiar dacă, în unele cauze, această distincție nu ar apărea întotdeauna cu aceeași claritate.³⁰⁰

Se poate afirma că contradictorialitatea, ca element al egalității armelor, trebuie să existe și atunci când nu există o parte adversă, în sensul propriu al termenului. Spre exemplu, s-a constatat o încălcare a art.6 într-o ipoteză în care o persoană a solicitat statului acordarea unor drepturi

---

²⁹⁸ DELEANU, I. *op. cit.*, p.648.

²⁹⁹ *DOMBO BEHEER B.V. c. OLANDEI*, Cererea nr.14448/88, Hotărârea din 27.10.1993. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850>

³⁰⁰ *BULUT c. AUSTRIEI*, Cererea nr.17358/90, Decizia din 22.02.1996. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57971>

financiare rezultând din asigurarea de sănătate. Cum răspunsul administrației Casei de asigurări de stat a fost negativ, reclamanta s-a adresat unei instanțe care a decis doar în baza a doua expertize medicale, pe care reclamanta nu a putut să le conteste, nefiind citată și nefiind invitată să depună concluzii scrise.³⁰¹ Curtea a decis că, în ciuda lipsei unei părți în cauză, s-a violat dreptul recurenței la o dezbatere contradictorie.³⁰²

Deci, contradictorialitatea în procesul civil constă în „posibilitatea acordată părților de a participa în mod activ la prezentarea și argumentarea drepturilor lor și dovedirea acestora în cursul desfășurării judecării”.³⁰³ Posibilitatea dată, însă, poate fi realizată cu o singură condiție, fără de care nu este posibilă realizarea pe deplină nici a egalității și nici a contradictorialității și care ține de posibilitatea prezenței părților, personal sau prin reprezentant, la examinarea cauzei și cu condiția pregătirii pentru proces și cunoașterii de către justițiabili a drepturilor și posibilităților pe care le pune la dispoziție legislația procesuală. Doar în acest caz judecătorul este un adevărat arbitru ce observă detașat confruntarea dintre doi egali, iar hotărârea pronunțată reflectă pe deplin activitatea procesuală desfășurată de părți în fața instanței.

În condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului, instanța, având rolul unui simplu arbitru ce ascultă părțile și înlătură orice contradicție apărută, devine „prizonierul” părții prezente, legată pe mâini de formalismul procesual și de imperativul imparțialității, impuse de lege. Ca urmare, instanța este pusă în situația de a asculta probele și argumentele reclamantului prezent, fără să fie în drept să-i ia locul sau să-i ia apărarea pârâtului absent, care nu poate nici obiecta la cele invocate de reclamant, nemaivorbind de prezentarea unor contraprobe sau contraargumente. În astfel de condiții „colacul salvator” pentru pârât îl constituie garanțiile procesuale, create de legiuitor în mod special pentru a apăra drepturile și interesele pârâtului absent, menite astfel să compenseze imposibilitatea exercitării personale de către pârâtul absent a drepturilor procesuale.

5.1. Garanțiile drepturilor pârâtului la faza intentării procesului civil

După cum indică I. Druță și E. Belei, „dreptul la apărare corelat cu accesul liber la justiție se exercită efectiv de către orice justițiabil prin depunerea unei cereri de chemare în judecată. Acest act de procedură marchează începutul fazei de intentare a procesului”.³⁰⁴

³⁰¹ POALELUNGI, M., *et al, op. cit.*, p.26.

³⁰² *FELDBRUGGE c. OLANDEI*, Cererea nr.8562/79, Hotărârea din 29.05.1986. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57486>

³⁰³ CHIRIȚĂ, R. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*. București: Ed. C.H.Beck, 2007, p.382.

³⁰⁴ POALELUNGI, M., *et al, op. cit.*, p.113.

Astfel, pentru atingerea scopului de restabilire a dreptului lezat sau a interesului contestat, litigiul urmează a fi examinat într-un proces civil și soluționat printr-o hotărâre motivată și întemeiată a instanțelor judecătorești.

În una dintre hotărârile sale explicative, Curtea Supremă de Justiție menționează: „Intentarea acțiunii civile este o etapă de sine stătătoare a procesului civil, ce reprezintă prima și o foarte importantă verigă din sistemul de acțiuni procesuale, care se înlocuiesc succesiv una pe alta și asigură desfășurarea procesului”.³⁰⁵

Faza intentării procesului civil constituie un exercițiu complex, format din acțiuni succesive ce implică, pe de o parte, reclamantul, care provoacă inițierea procesului civil prin formularea și depunerea cererii de chemare în judecată, iar, pe de altă parte, un rol la fel de activ revenind și instanței de judecată, care verifică respectarea de către reclamant a premiselor și condițiilor necesare pentru pornirea unui proces civil, activitate care culminează cu emiterea de către instanță a uneia dintre încheierile procesuale, care duc fie la refuzul în primire, la restituire, la refuzul în a da curs cererii, sau, în cazul în care toate exigențele procesuale sunt întrunite, instanța emite încheierea prin care se dă curs cererii reclamantului.

Astfel, finalizarea fazei intentării procesului civil și trecerea la următoarea fază procesuală este marcată prin încheierea instanței prin care se dă curs cererii reclamantului, delimitând această fază de faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare.

În cele ce urmează vom identifica garanțiile procesuale ce devin operante anume la faza intentării procesului civil și servesc drept instrument de prevenire a încălcării drepturilor și intereselor pârâtului. Totodată, la această fază nu facem o distincție dintre pârâtul prezent și cel absent, dat fiind că în cadrul acestui segment procesual imaginea și identitatea pârâtului doar se conturează, fără să existe certitudinea cu privire la eventuala participare sau neparticipare a pârâtului la examinarea cauzei. Absența pârâtului se constată la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, mai precis – la prima înfățișare, când instanța constată că fie pârâtul a recepționat citația, dar nu s-a prezentat la data stabilită, fie constată eșuarea procedurii de citare, ceea ce eventual poate duce inclusiv la examinarea cauzei în lipsa pârâtului.

Pentru a înțelege mai bine momentul în care instanța constată absența pârâtului și ajunge la concluzia privind necesitatea continuării examinării cauzei în lipsa acestuia (precum și procedura de examinare și efectele procesuale produse ca urmare a acestui fapt), trebuie urmărită evoluția procesului începând cu întocmirea cererii de chemare în judecată de către reclamant, precum și

---

³⁰⁵ Plenul Curții Supreme de Justiție. Hotărâre Explicativă cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr.5 din 17.11.2014.

particularitățile intentării procesului civil. Astfel, anume la faza intentării procesului civil intervin primele garanții ce contribuie la identificarea și informarea pârâtului despre procesul abia pornit.

Reclamantul, în calitate sa de subiect ce inițiază procesul civil și investește instanța cu examinarea cauzei pentru apărarea drepturilor și intereselor sale, este primul care se confruntă cu anumite dificultăți ce țin de identificarea pârâtului, inclusiv de stabilirea domiciliului sau a locului de aflare a acestuia. Modul în care aceste dificultăți sunt soluționate se reflectă în cererea de chemare în judecată, pe care reclamantul o prezintă spre examinare instanței.

În calitate de instrument procesual de sesizare a instanței, cererea de chemare în judecată este un act extrem de riguros și formalist ca structură și conținut.³⁰⁶ Legiuitorul cu strictețe a elaborat și a enunțat acele elemente, informații, ce urmează a fi indicate într-o cerere de chemare în judecată. Astfel, conținutul riguros și o listă de date obligatorii ce urmează a fi incluse într-o cerere de chemare în judecată constituie acele trăsături definitorii ce delimitează o cerere de chemare în judecată de orice alte cereri sau acte procesuale, constituind totodată importante condiții cu efect de garantare puse în apărarea drepturilor și intereselor pârâtului.

O primă garanție la care ne vom referi în continuare constituie garanția prevăzută de art.166 CPC RM, care în alin.(2) specifică: „În cererea de chemare în judecată se indică: lit.c) numele sau denumirea pârâtului, domiciliul ori sediul lui”.

Aparent, aceasta este o simplă normă tehnică, care nu stabilește niciun drept sau libertate pentru niciunul dintre participanții la proces. Această normă stabilește doar o obligație pentru reclamant – să indice datele de identificare și domiciliul sau sediul pârâtului. Însă care este rolul și funcția acestei obligații? Încercând să găsim răspuns la această întrebare înțelegem că rolul acestei norme este de a garanta respectarea unui șir de drepturi și interese ale pârâtului, emergente din această normă.

Logica juridică este foarte simplă: pentru ca o cerere să fie reținută spre examinare aceasta trebuie să includă un șir de informații obligatorii, inclusiv cu privire la identitatea și domiciliul sau sediul pârâtului, iar o cerere în care aceste informații sunt lipsă nu poate fi supusă examinării. Ca urmare, legiuitorul pune în sarcina reclamantului realizarea unui șir de acte prejudiciare, înainte ca acesta să se adreseze cu o acțiune în instanță.

Astfel, din conținutul art.166 alin.(2) lit.c) CPC RM vedem că reclamantul are obligația de a indica niște informații elementare despre pârât, cum ar fi numele sau denumirea și domiciliul sau sediul pârâtului. Informațiile date au menirea de a stabili cu exactitate în primul rând identitatea pârâtului, căci, după cum afirmă prof. М.Л. Выхут, „dacă reclamantul nu este cert în privința

---

³⁰⁶ ZIDARU, G.-L. Unele aspecte privind regularizarea cererii de chemare în judecată și noua reglementare a taxelor judiciare de timbre. În: *Revista Română de Drept Privat*. 2013, nr.3, p.8.

persoanei pârâtului, instanța cu atât mai mult nu-și va putea asuma sarcina unui organ de cercetare care ar avea menirea să identifice pârâtul”.³⁰⁷ În al doilea rând, este necesară stabilirea domiciliului sau sediului pârâtului, pentru a fi posibilă comunicarea către acesta a actelor de procedură și înștiințarea efectivă a pârâtului despre pornirea și examinarea cauzei civile cu participarea sa și, în al treilea rând, stabilirea domiciliului sau sediului pârâtului este crucială pentru determinarea instanței competente să examineze cauza.

Ca urmare, legiuitorul a pus în sarcina reclamantului obligația identificării pârâtului și înștiințării instanței cu privire la identitatea pârâtului, precum și cu privire la sediul sau domiciliul pârâtului. Astfel, prin această măsură procesuală legiuitorul în primul rând responsabilizează reclamantul – să se asigure din timp cu probe și informații necesare privind sediul sau domiciliul pârâtului, totodată utilizează reclamantul în calitate de prim filtru de control, de identificare a pârâtului.

Activitatea prejudiciară de identificare a pârâtului nu este singura sarcină pusă pe seama reclamantului. Astfel, legiuitorul a stabilit o obligație adițională pentru reclamant, expusă în art. 166 alin.(2) lit.h) CPC RM, prin care reclamantul este obligat să indice în cererea de chemare în judecată: „date despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților”.

Această sarcină procesuală este susținută și prin prevederile art.167 alin.(1) lit.d) CPC RM, care obligă reclamantul să anexeze la cerere și „documentele care confirmă respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului, dacă respectarea acestei proceduri este prevăzută de lege sau de contractul părților”.

Totodată, în cazul în care „reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a cauzei pe calea extrajudiciară, inclusiv prin mediere, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de cauze sau de contractul părților”, instanța, în temeiul art.170 alin.(1) CPC RM, va restitui cererea de chemare în judecată către reclamant.

Aceste trei norme la fel constituie importante garanții procesuale introduse de legiuitor în scopul și pentru garantarea respectării drepturilor și intereselor pârâtului, prevenind astfel cazuri de adresare abuzivă sau prematură în instanță, atunci când prin simpla informare prealabilă a potențialului pârât despre intenția reclamantului de a-l acționa în judecată, pârâtului i se oferă posibilitatea de a recunoaște și de a accepta benevol pretențiile expuse de reclamant în cererea sa prealabilă și astfel să evite implicarea instanței de judecată.

---

³⁰⁷ ВИКУТ, М.Л. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристъ, 2005, p.147.

Observăm o trăsătură specifică tuturor garanțiilor procesuale aplicabile la faza intentării cauzei civile – „acțiunea anticipată” a garanțiilor. Astfel, categoria dată de garanții acționează chiar și înainte ca procesul să fie pornit, obligând și forțând reclamantul să întreprindă măsuri de identificare, căutare dar și de informare preventivă a pârâtului.

5.2. Garanțiile drepturilor pârâtului la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare

După cum apreciază M.C. Шакарян, „pregătirea cauzei pentru dezbaterile judiciare constituie o parte autonomă a procedurilor în primă instanță, care include o totalitate de acțiuni procedurale pregătitoare ale instanței și ale participanților la proces, îndreptate spre soluționarea justă și într-un timp util a cauzei civile”.³⁰⁸

Faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare este marcată și strict delimitată prin două acte procesuale: încheierea instanței privind pregătirea cauzei pentru dezbaterile judiciare, care desemnează începutul acestei faze și încheierea instanței privind finalizarea pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare și trecerea la dezbaterile judiciare, având rolul de a constata finalizarea tuturor actelor pregătitoare, marcând finalizarea acestei faze.

Încheierea privind pregătirea cauzei pentru dezbateri judiciare marchează rezultatul unui proces analitic complex realizat de instanță, în rezultatul căruia sunt identificate acele acțiuni pe care urmează să le întreprindă instanța, precum și alți participanți la proces, fiind stabilite și termene stricte în interiorul cărora acțiunile date urmează a fi realizate.

Actele de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare pot fi dintre cele mai diverse, fiind condiționate de specificul litigiului. Astfel, în art.185 CPC RM legiuitorul enumeră acele acte judiciare dintre care instanța urmează să selecteze pe cele necesare pentru cauza concretă cu a cărei examinare a fost investită.

După cum susține prof. A.A. Власов, „toate acțiunile realizate la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare au o importanță crucială, determinând buna desfășurare de mai departe a procesului”.³⁰⁹

Dintre actele realizate de instanță la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare vom lua în atenție sarcina pusă instanței de a expedia pârâtului copiile de pe cererea de chemare în

---

³⁰⁸ ШАКАРЯН, М.С. и др. *Гражданское процессуальное право: Учебник*. Москва: Проспект, 2004, p.234.

³⁰⁹ ВЛАСОВ, А.А. *Гражданский процесс Российской Федерации*. Москва: Юрайт-Издат, 2003, p.124.

judecată și de pe înscrisurile anexate la ea, precum și de a stabili termenul de judecare a cauzei și de a cita părțile și ceilalți participanți la proces.

Anume la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, după îndeplinirea procedurii de citare a participanților la proces, instanța constată absența pârâtului, realizând acțiunile necesare pentru a remedia acest incident procesual, iar instrumentul principal de apărare a drepturilor și intereselor pârâtului îl constituie garanțiile procesuale.

Constatăm că la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, în dependență de evoluția cauzei și constatările făcute de instanță, pârâtul poate beneficia de *trei niveluri de garanții*.

Primul nivel de garanții poartă un caracter general și este oferit oricărui pârât, materializându-se la etapa procedurii de citare ordinară. La această etapă nu putem încă constata dacă pârâtul poate sau nu poate fi citat, iar garanțiile oferite se referă exclusiv la procedura și modul de realizare a citării ordinare a pârâtului.

În cazul în care mecanismul citării ordinare a pârâtului eșuează, ducând la imposibilitatea informării pârâtului despre examinarea cauzei cu participarea sa, intervine și se activează cel de-al *doilea nivel de garanții*, menit să asigure identificarea și informarea pârâtului pe calea mecanismului de citare extraordinară, cum ar fi: citarea publică și căutarea pârâtului.

În condițiile în care, din cauza necunoașterii domiciliului sau a locului de aflare a pârâtului, acesta nu poate fi informat despre examinarea cauzei, instanța trebuie să constate imposibilitatea citării pârâtului, fiind nevoită să treacă la examinarea cauzei în lipsa acestuia, moment în care este activat cel de-al *treilea nivel de garanții*, al cărui scop, spre deosebire de primele două niveluri de garanții, constă în compensarea lipsei pârâtului, simulând prezența pârâtului prin intermediul unui avocat desemnat din oficiu, la solicitarea instanței.

Cel de-al treilea nivel de garanții are un caracter interfazal, activându-se la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, atunci când instanța constatând imposibilitatea citării pârâtului solicită desemnarea unui avocat din oficiu, însă această garanție se proliferază la faza dezbaterilor judiciare, atunci când avocatul desemnat din oficiu are rolul cel mai activ.

În continuare, vom cerceta primele două niveluri de garanții, luând în considerare rolul lor proeminent în cadrul procedurilor de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, pe când cel de-al treilea nivel de garanții va fi examinat în paragraful următor, dedicat garanțiilor specifice fazei dezbaterilor judiciare.

După cum susține M.Г. Цуцкова, „atingerea obiectivelor și îndeplinirea sarcinilor procedurii civile cu respectarea concomitentă și strictă a dreptului convențional al fiecăruia la un proces echitabil este posibilă numai cu condiția asigurării informaționale adecvate a tuturor părților

interesate, prin notificarea persoanelor implicate în proces atât despre inițierea disputei judiciare, cât și despre evoluția ulterioară a cauzei”.³¹⁰

Citarea participanților la proces constituie o activitate procesuală minusculă, comparativ cu întreaga activitate jurisdicțională, însă are o importanță colosală, de a cărei respectare depinde chiar și soarta actului jurisdicțional, care, chiar dacă este legitim în fond, va putea fi anulat din simplul motiv al încălcării regulilor privind citarea participanților la proces.

Înainte de a trece la examinarea garanțiilor în cadrul procedurii de citare, trebuie mai întâi să înțelegem ce este citarea.

În opinia prof. I. Leș, „citarea este un act procedural prin care se realizează încunoștințarea părților despre: existența procesului civil, locul și data judecării”.³¹¹

Andreea Tabacu, plasând citarea în raport cu contradictorialitatea și dreptul la apărare, menționează: „Citarea și comunicarea actelor de procedură reprezintă aspecte esențiale ale contradictorialității și implicit ale dreptului la apărare în procesul civil, pentru parte fiind esențial să cunoască existența procesului și actele de procedură întocmite, pentru a fi în măsură să-și construiască apărarea și să-și consolideze poziția procesuală”.³¹²

În viziunea noastră, **citarea este o activitate procesuală, alcătuită din mai multe acțiuni succesive, realizată de instanță, cu concursul subiecților investiți cu sarcina de a asigura transmiterea și comunicarea citației, având ca scop informarea participantului la proces despre locul, data și ora examinării cauzei cu implicarea sa.**

Urmează să distingem, pe de o parte, mecanismul de „citare ordinară” și, pe de altă parte, mecanismul de „citare extraordinară”.

Astfel, mecanismul de citare ordinară constituie instrumentul primar, care stabilește modul și condițiile generale de chemare a participanților la proces să se prezinte în fața instanței. La rândul său, citarea extraordinară constituie un mecanism ce în toate cazurile succedă citarea ordinară și intervine în caz de eșuare a acesteia, oferind mijloace și instrumente alternative de chemare a participanților la proces, realizându-se sub formă de: 1) citare publică 2) căutarea pârâtului.

Ideea delimitării mecanismului ordinar de cel extraordinar de citare poate fi urmărită și în lucrările unor autori ruși³¹³, însă, pornind de la specificul legislației procesuale ruse, distingerea

---

³¹⁰ ЦУЦКОВА, М.Г. *Информационное обеспечение в гражданском судопроизводстве*: Дис... канд. юрид. наук. Саратов, 2015, p.3

³¹¹ LEȘ, I, *op. cit.*, p.253.

³¹² TABACU, A, *op. cit.*, p.7.

³¹³ ЦУЦКОВА, М. Г., *op. cit.*, p.113.

citării ordinare de cea extraordinară nu este atât de evidentă precum în legislația Republicii Moldova.

Data fiind ordinea strictă de realizare a acțiunilor de citare a participanților la proces, în cele ce urmează vom delimita mecanismele de citare ordinară de cele de citare extraordinară, pentru a înțelege mai bine consecutivitatea lor și modul de realizare și de garantare a drepturilor pârâtului prin intermediul acestor instrumente.

5.2.1. Garanțiile drepturilor pârâtului în cadrul citării ordinare

Mecanismul citării ordinare constituie instrumentul primar pus la dispoziția instanței pentru a asigura chemarea participanților la proces să se prezinte în fața instanței, în cadrul cauzei examinate, la locul, data și ora indicate în citație.³¹⁴

Citarea ordinară poate fi examinată din două perspective: pe de o parte, ca fiind o garanție în ansamblul său, iar, pe de altă parte, ca un drept al participantului la proces, care, la rândul său, este asigurat și pus în aplicare printr-un întreg șir de garanții procesuale.

Necesitatea acestei delimitări este pur teoretică, însă înțelegerea acestui exercițiu dialectic va permite utilizarea eficientă în practică a instrumentului și conceptului de garanție.

Citarea participanților este o activitate procesuală complexă, fiind alcătuită din mai multe norme procesuale, toate orientate spre atingerea unui scop comun, formând împreună o instituție suficient de distinctă în cadrul procesului civil. La baza acestei instituții stă un drept generic, comun atât pentru reclamant, cât și pentru pârât – de a fi informat despre locul, data și ora examinării cauzei, ceea ce ar însemna adresarea directă către un subiect procesual cu un mesaj bine conturat, precum că acest subiect are dreptul să fie informat despre o procedură la care participă. Astfel, vedem o pluralitate de subiecți la care se referă acest mesaj, având o identică aplicare atât în cazul reclamantului, cât și în cazul pârâtului, ambii având dreptul să fie informați.

Totodată, dreptul de a fi informat este înconjurat de un șir de norme, toate fiind orientate și îndreptate către acest drept, explicând modul în care acest drept trebuie să fie pus în aplicare, asigurând în același timp realizarea și apărarea acestui drept, prin elementele sale garantoare.

Dreptul central îl identificăm în norma cuprinsă în art.102 alin.(1) CPC RM, care stabilește: „Instanța înștiințează prin citație participanții la proces, martorii, experții, specialiștii și interpreții privitor la locul, data și ora ședinței de judecată sau la locul, data și ora efectuării unor acte de procedură”.

---

³¹⁴ MOSCALCIUC, V. Mijloacele moderne de citare în cadrul procesului civil, starea actuală și perspective de dezvoltare. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2017, nr.4(43), p.53.

Dreptul subiectiv de a fi informat derivă din obligația impusă instanței *de a înștiința prin citație participanții la proces (...)*.

Toate celelalte norme din cadrul instituției citării au direct sau indirect atribuție la acest drept și se adresează către acest drept, ele având sarcina de a pune în funcțiune, de a asigura și de a garanta dreptul vizat.

Să luăm orice normă din cadrul Capitolului VIII al Codului de Procedură Civilă al Republicii Moldova, ce vizează mecanismul citării ordinare și vedem că toate aceste norme au doar un singur scop și o singură sarcină – de a pune în aplicare și de a asigura realizarea dreptului subiectului de a fi informat.

Ca urmare, citarea participanților la proces implică, pe de o parte, dreptul la informare al participanților la proces, iar, pe de altă parte, un șir de garanții lăturașe.

Astfel, citarea în cadrul procedurii civile constituie un fenomen polimorf, alcătuit dintr-un drept central, în jurul căruia satilează un șir de garanții, asigurând punerea în funcțiune a acestui drept, împreună formând o instituție distinctă a procesului civil.

Încercând să răspundem la întrebarea dacă citarea este un drept sau o garanție, ajungem la concluzia că citarea apare ca un drept al participantului la proces de a fi informat despre examinarea cauzei, pus în funcțiune printr-un întreg șir de garanții. Totodată, dreptul de a fi informat are, la rândul său, un rol de garantare și de realizare a unui drept superior, de care beneficiază participanții la proces, cum ar fi dreptul la un proces echitabil. Ca urmare, dreptul de a fi informat și, respectiv, instituția citării în ansamblu devin o garanție, raportată la dreptul la un proces echitabil, pe care îl asigură.

În continuare, vom trece la examinarea dreptului central atât al pârâtului, cât și al reclamantului – dreptul *de a fi informat*, după care vom examina garanțiile speciale menite să asigure funcționarea și eficiența acestui drept.

„În toate timpurile ideea principală a cunoașterii cauzei ce se judecă și a actelor întocmite în cursul acesteia a fost însoțită de o serie de formalități, a căror măsură a fost dictată de specificul fiecărei perioade.”³¹⁵ În reglementarea modernă, citarea și comunicarea actelor de procedură a constituit sursa unei bogate jurisprudențe, atât naționale cât și internaționale, determinate de respectarea formelor prescrise de lege pentru corecta efectuare a actului de procedură.

Subiectul înștiințării corespunzătoare a pârâtului despre locul, data și ora examinării cauzei a constituit obiectul unei cercetări ample din partea Curții Europene a Drepturilor Omului,

---

³¹⁵ TABACU, A., *op. cit.*, p.10.

concluziile Curții fiind reflectate într-un număr mare de hotărâri, în care Curtea a expus principiile generale privind citarea participanților la proces.

Astfel, Curtea reiterează că articolul 6 al Convenției „nu garantează dreptul la prezența personală în fața unei instanțe civile, ci mai degrabă un drept mai general de a-și prezenta în mod efectiv cauza în fața instanței și de a se bucura de o veritabilă egalitate de arme cu partea adversă”.³¹⁶ Articolul 6 din Convenție oferă statelor contractante o largă libertate în alegerea mijloacelor utilizate pentru garantarea acestor drepturi. Astfel, Curtea verifică dacă „părții în procedură civilă i s-a oferit o posibilitate reală de a cunoaște despre desfășurarea procedurilor și de a comenta observațiile sau dovezile prezentate de partea adversă și de a-și apăra cauza, în condițiile în care partea nu suferă un dezavantaj substanțial față de adversarul său”.³¹⁷

Curtea indică că „instanțele naționale trebuie să depună un efort rezonabil pentru a înștiința părțile despre examinarea cauzei”.³¹⁸

În multe cazuri examinate Curtea a constatat o încălcare a articolului 6 al Convenției, în care instanțele naționale nu au verificat dacă există dovezi de recepționare a citațiilor, instanțele limitându-se doar la constatarea generală „partea a fost notificată în mod corespunzător”, fără să fie sprijinită această constatare prin dovezi confirmative.³¹⁹ Astfel, Curtea notează că instanțele naționale au responsabilitatea de a examina și de a constata existența sau inexistența dovezilor de recepționare a citațiilor, reținând cele constatate în hotărârile sale.

Pe lângă responsabilitatea instanțelor în alegerea mijloacelor de comunicare cu participanții la proces și controlul ulterior al caracterului efectiv al acestei comunicări, trebuie să fie pusă în evidență și responsabilitatea justițiabililor în monitorizarea desfășurării procedurilor judiciare, precum și în comunicarea cu instanța. Astfel, Curtea notează că „justițiabilii trebuie, de asemenea, să ia măsurile necesare pentru a asigura primirea efectivă a corespondenței pe care instanțele naționale le transmit”.³²⁰ Ca urmare, examinând practica Curții constatăm o dublă responsabilitate, atât a instanțelor naționale – de a asigura un proces efectiv de citare și comunicare a actelor procesuale către participanții la proces, cât și a participanților la proces – de a manifesta un interes

---

³¹⁶ *GANKIN ȘI ALȚII c. RUSIEI*, Cererile nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12, Hotărârea din 31/08/2016. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163340>

³¹⁷ *LARIN c. RUSIEI*, Cererea nr.15034/02, Hotărârea din 22.08.2010. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98550>

³¹⁸ *KOLEGOVY c. RUSIEI*, Cererea nr.15226/05, Hotărârea din 01.06.2012. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109298>

³¹⁹ *SAZANOV c. RUSIEI*, Cererea nr.1385/04, Hotărârea din 16.01.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158944>

³²⁰ *BOYKO c. UCRAINEI*, Cererea nr.17382/04, Decizia din 23.10.2007. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83182>

și o implicare activă în procedurile aflate în derulare, nefiind imputat instanțelor naționale un comportament dolosiv și intenționat eschivator al participanților la proces de rea-voință.

Pornind de la principiile generale expuse de Curte în hotărârile sale, putem testa și aprecia normele legale ce stabilesc procedura de citare a participanților la proces, la nivel național.

În cele ce urmează ne vom axa doar pe procedura de citare a persoanelor fizice și nu ne vom reține la procedura citării făcute în adresa persoanelor juridice, subiect soluționat de legiuitor prin art.102 alin.(7) CPC RM, în care a indicat: „Citațiile și înștiințările judiciare trimise la sediul persoanelor juridice și nerecepționate la expirarea termenelor de reclamare se consideră înmânate la data expirării termenului de reclamare chiar dacă destinatarul nu a reclamat corespondența de la oficiul poștal. Citațiile și înștiințările expediate la adresa electronică înregistrată în Programul integrat de gestionare a dosarelor se consideră recepționate”.

Pârâtul, de rând cu ceilalți participanți la proces, este înștiințat prin citație privitor la locul, data și ora ședinței de judecată conform art.102 alin.(1) CPC RM, legiuitorul lăsând o largă libertate instanței în alegerea instrumentului potrivit pentru comunicarea citației către pârât.

Instrumentul primar de citare este indicat în art.105 alin.(1) CPC RM, care stabilește: „Citația și înștiințarea se trimit prin scrisoare recomandată cu aviz de primire sau prin persoana împuternicită de judecată. Data înmânării citației sau înștiințării se înscrie pe citație sau înștiințare în partea care se înmânează destinatarului, precum și pe cotor, care se restituie instanței”.

Drept mijloace alternative de citare pot fi și alte procedee de comunicare. Astfel, la solicitarea persoanelor fizice, citația sau înștiințarea poate fi transmisă prin mijloace de comunicare ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestor acte sau prin poșta electronică în cadrul Programului integrat de gestionare a dosarelor. (art.105 alin.(1¹) CPC RM)

Reprezentanții părților și alți participanți la proces pot remite unul altuia actele de procedură judiciară. În acest caz, comunicarea actelor va fi confirmată prin semnătură pe exemplarul ce urmează a fi depus în instanță sau, după caz, prin orice mijloace care asigură confirmarea comunicării. (art.105 alin.(4) CPC RM)

În paralel, legiuitorul oferă posibilitatea chemării în judecată a participanților la proces, în cauzele de urgență, prin telegramă, prin telefon și la adresa electronică înregistrată în Programul integrat de gestionare a dosarelor. (art.102 alin.(2) CPC RM)

Totodată, lista mijloacelor utilizate la citarea participanților la proces nu este limitativ stabilită de legiuitor, instanța având libertatea de a utiliza *alte mijloace care să asigure transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui*. (art.100 alin.(1) CPC RM)

Constatăm că instanțele naționale dispun de cadrul legal, care acoperă posibilitatea utilizării mijloacelor moderne de comunicare a citațiilor și notificărilor, totuși, instanțele preferă să aplice procedura clasică de citare.³²¹

Reieșind din instrumentele legale de comunicare a citațiilor, constatăm că legiuitorul a urmat practica și logica expusă de Curte în hotărârile sale, indicând, în repetate rânduri, în normele legale necesitatea documentării transmiterii citației către participanții la proces, fapt ce necesită a fi confirmat prin semnătura destinatarului, constituind o probă indispensabilă ce urmează a fi anexată la dosar întru confirmarea respectării procedurii de citare legală.

Totodată, legiuitorul a specificat în art.105 alin.(5) CPC RM modul de înmânare a citației: „Citația sau înștiințarea adresată persoanei fizice se înmânează personal contra semnătură pe cotor”.

Totuși, nu în toate cazurile devine posibilă înmânarea citației nemijlocit destinatarului, pentru care caz legiuitorul a prevăzut în art.105 alin.(6) CPC RM: „Dacă nu îl va găsi pe destinatar la domiciliu sau la locul de muncă, persoana împuternicită să înmâneze citația sau înștiințarea o va înmâna unuia dintre membrii adulți ai familiei care locuiește împreună cu destinatarul și care și-a dat acordul să o primească, iar în lipsa acestora, o va remite organizației de exploatare a locuințelor, primăriei satului (comunei) ori administrației de la locul lui de muncă. Persoana care a primit citația sau înștiințarea este obligată să indice pe cotor numele și raporturile sale de rudenie cu destinatarul sau funcția sa. Totodată, ea este obligată să o înmâneze destinatarului cât mai curând posibil”.

Astfel, apare întrebarea privind certitudinea citării pârâtului făcute prin intermediul rudelor acestuia sau terțelor persoane, în condițiile în care citația nu i-a fost transmisă personal pârâtului, iar la dosar lipsește dovada recepționării citației nemijlocit de către pârât. „Pe lângă verificarea de către instanță a întrunirii cerințelor cu privire la formă, termen, conținut și mijlocul ales de citare, o responsabilitate aparte a instanței ține de monitorizarea derulării procedurii de citare, cu aprecierea rezultatelor acestui exercițiu procedural.”³²²

În Recomandarea nr.54, Plenul Curții Supreme de Justiție a specificat: „Persoana se va considera legal citată numai în cazul în care există confirmarea transmiterii și primirii citației sau înștiințării”.³²³ Reieșind din această concluzie a Plenului CSJ, precum și luând în considerare

---

³²¹ MOSCALCIUC, V. „E-citare” în cadrul procesului civil. În: *Rezumatul comunicărilor la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”*. Chișinău: Editura CEP USM, 2017, p.262.

³²² MOSCALCIUC, G. MOSCALCIUC, V. Citarea și aducerea silită a contravenientului în instanța de judecată. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2017, nr.1(40), p.39.

³²³ Recomandarea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea corectă a normelor procedurale despre citarea participanților la proces, nr.54 din 30.10.2013.

cerința expusă în repetate rânduri de legiuitor – să-i fie *înmănată* citația participantului la proces, considerăm că în toate celelalte cazuri caracterul legal al citării va fi unul pur prezumtiv și va putea fi răsturnat de pârât, chiar și printr-o simplă negare a recepționării citației.

Pornind de la această constatare, propunem divizarea mecanismului ordinar de citare a participanților la proces în „citare perfectă” și „citare imperfectă”, astfel încât citarea perfectă presupune existența unei certitudini indubitabile și incombatabile despre comunicarea citației către participantul la proces vizat în ea, pe când citarea imperfectă se bazează întru totul pe prezumția comunicării către participantul la proces a citației, fără însă să existe probe directe care să demonstreze acest fapt.

Respectiv, cazurile de înmânare a citației „unuia dintre membrii adulți ai familiei care locuiește împreună cu destinatarul și care și-a dat acordul să o primească, organizației de exploatare a locuințelor, primăriei satului (comunei) ori administrației de la locul lui de muncă” nu constituie o citare indubitabilă, caracterul legal al acesteia putând fi combătut și răsturnat de către pârât.

Fiind făcute aceste precizări privind natura și cerințele înaintate procedurii de citare, urmează să cercetăm în continuare cercul de garanții menite să pună în funcțiune și să asigure buna realizare a acestui mecanism procesual. Totodată, trebuie luat în considerare faptul că imposibilitatea citării pârâtului poate fi determinată, pe de o parte, de niște factori obiectivi, care împiedică înștiințarea pârâtului despre examinarea cauzei, dar în același timp imposibilitatea citării pârâtului poate avea motive pur subiective, determinate de nedorința pârâtului de a participa la examinarea cauzei, materializată prin acțiuni intenționate de eschivare de la citare și de sabotare a actului de justiție. Despre aceasta indică și M.Г. Цуцкова, care menționează că circumstanțele obiective pentru administrarea justiției nu întotdeauna oferă posibilitatea de a notifica participantul la proces într-un mod corespunzător, acest fapt fiind condiționat de mai mulți factori, începând cu necunoașterea domiciliului sau locului real de aflare a participantului la proces, terminând cu opunerea intenționată a participantului la proces de a recepționa corespondența transmisă de instanță.³²⁴ Din acest motiv, legiuitorul a introdus, pe de o parte, garanții procesuale menite să apere drepturile și interesele pârâtului, iar, pe de altă parte, instrumente cu rol și funcții inverse, având ca scop să disciplineze pârâtul și să asigure îndeplinirea actului de justiție, garantând în egală măsură și drepturile reclamantului. Astfel, în continuare vom pune accentul pe garanțiile dedicate prevenirii examinării cauzei în lipsa pârâtului, însă vom evidenția și garanțiile puse în serviciul bunei realizări a actului de justiție.

---

³²⁴ ЦУЦКОВА, М. Г., *op. cit.*, p.61.

Prima garanție pe care o vom examina ține nemijlocit de textul citației. Astfel, art.103 alin.(1) CPC RM stabilește:

(1) În citație și înștiințare se indică:

- a) instanța judecătorească, adresa ei;
- b) locul, data și ora prezentării;
- c) numele și adresa celui citat sau înștiințat;
- d) cauza pentru care se face citarea sau înștiințarea;
- e) calitatea în care este citată sau înștiințată persoana.

Citația constituie documentul procesual al cărui rol constă în comunicarea explicită către participantul la proces despre cauza pentru care acesta este chemat, calitatea sa procesuală, instituția de la care provine chemarea, precum și plasarea în timp și în spațiu a exercițiului procedural pentru care este chemat participantul la proces.

De întrunirea în citație a tuturor elementelor informative depinde caracterul efectiv al acesteia, realizând astfel sarcina sa primară de informare a pârâtului, oferind acestuia plenitudinea de informații pentru a percepe caracterul oficial al actului prezentat, precum și suficiența de detalii pentru a putea identifica efectiv locul, data și ora petrecerii ședinței de judecată la care acesta este invitat.

Lipsa chiar și a unuia dintre elementele inerente citației o privează de caracterul oficial și obligatoriu, suprimând efectele prevăzute de lege.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat în cauza *Sibgatullin împotriva Rusiei*³²⁵ încălcarea dreptului convențional al reclamantului la un proces echitabil, deoarece, pe baza conținutului telegramei primite, aplicantul nu a putut ști ce ședință, pe ce chestiune și în cadrul cărei proceduri va avea loc la ora și data indicate.

Astfel, includerea tuturor elementelor stabilite de lege garantează respectarea dreptului pârâtului de a fi informat în mod efectiv și explicit despre orice cauză pentru care pârâtul este chemat, oferind suficiente informații pentru ca pârâtul să-și poată realiza drepturile procesuale, ducând totodată la apariția obligațiilor procesuale pentru acesta. Totodată, pe lângă includerea tuturor elementelor obligatorii într-o citație, instanța are și o obligație pozitivă de a respecta condițiile anunțate și comunicate participanților la proces, cu privire la data, ora și locul petrecerii ședinței de judecată.

Un exemplu elocvent în acest sens constituie Decizia CSJ nr.2ra-906/18, în care instanța a constatat: „Din probatoriul anexat la dosar se mai atestă că la 04 decembrie 2017 Curtea de Apel

---

³²⁵ *SIBGATULLIN c. RUSIEI*, Cererea nr.32165/02, Hotărârea din 14.09.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92316>

Chișinău a înștiințat participanții la proces despre examinarea cauzei la 16 ianuarie 2018, ora 16.00 (f.d. 94), citația fiind recepționată potrivit avizului de recepție de XXXXXXXX la 12 decembrie 2017 (f.d. 95). În conformitate cu art. 197 Codul de procedură civilă, în vigoare la data examinării cauzei, la ora judecării pricinii, președintele deschide ședința și anunță procesul care se va judeca. Din procesul-verbal al ședinței de judecată din 16 ianuarie 2018 rezultă că ședința de judecată a fost deschisă la ora 10.10 (f.d. 99), iar de pe pagina web a Curții de Apel Chișinău rezultă că ședința de judecată din 16 ianuarie 2018 a fost fixată pentru ora 10.00. În ședința de judecată din 16 ianuarie 2018 nu s-a prezentat nici un participant la proces, fiind indicat în procesul-verbal al ședinței de judecată că părțile nu s-au prezentat din motive necunoscute instanței, fiind citate legal, iar dovada citării este anexată la materialele pricinii, motiv din care instanța de apel a considerat posibilă examinarea cauzei în lipsa părților.

(...) Colegiul reține că examinarea pricinii în ordine de apel s-a desfășurat într-o singură ședință, apelantul fiind lipsit de posibilitatea reală de a-și susține apelul la examinarea pricinii în ordine de apel. Judecând pricina în lipsa lui XXXXXXXX, care a fost citat pentru o oră mai târzie decât ora deschiderii ședinței de judecată, instanța de apel nu a asigurat disponibilitatea în drepturi a participanților la proces, ce constă în posibilitatea, în primul rând, de a dispune liber de dreptul subiectiv material sau de interesul legitim supus judecării, precum și de drepturile procesuale de a alege modalitatea și mijloacele procedurale de apărare, astfel, prin urmare fiind admisă încălcarea prevederilor art. 27 alin. (1) Codul de procedură civilă”.³²⁶

O altă garanție inclusă în procedura de citare ține de asigurarea unui termen rezonabil dintre momentul comunicării citației și data pentru care pârâțul este citat.

Astfel, în art.102 alin.(3) CPC RM legiuitorul a stabilit: „Citațiile și înștiințările se înmânează participanților la proces, martorilor, experților, specialiștilor, interpreților astfel încât aceștia să se poată pregăti de proces și să se prezinte la timp în fața instanței”

Chiar dacă această normă are un caracter general, stabilind un termen rezonabil abstract, astfel încât să fie suficient pentru ca pârâțul să se pregătească și să se prezinte în fața instanței, această normă este completată prin cea de la alin.(4), care specifică: „Citația se înmânează părții cu cel puțin 3 zile înainte de data judecării. În cauzele urgente, acest termen poate fi mai scurt, la discreția instanței”.

Urmărind logica legiuitorului, constatăm că norma generală din alin.(3) este explicată și, de fapt, suprimată prin norma specială din alin.(4), determinând în mod expres termenul de 3 zile ca

---

³²⁶ *CA Mocanu Serghei vs Izman Emilia*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2ra-906/18 din 06.06.2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

fiind un termen minim de preaviz al pârâtului despre examinarea cauzei; cu atât mai mult, pentru cauzele urgente, determinate la discreția instanței, acest termen putând fi mai scurt.

Astfel, putem aprecia această normă ca fiind o garanție stabilită în favoarea pârâtului, garantând acestuia un termen rezonabil pentru a se pregăti și a se „face disponibil” pentru data ședinței indicată în citație. Totuși, determinarea expresă de către legiuitor a termenului de 3 zile – ca fiind un termen minim suficient pentru citarea pârâtului, dar și cu posibilitatea reducerii acestui termen, la decizia instanței, face discutabilă această garanție, putând fi cu ușurință apreciată ca fiind o garanție plasată în beneficiul reclamantului, contribuind la realizarea dreptului acestuia la derularea procedurilor judiciare într-un termen rezonabil.

Nu poate fi negată posibilitatea pârâtului de a solicita acordarea de către instanță a unui termen suplimentar pentru pregătirea apărării, însă nu putem ignora că dreptul subiectiv al pârâtului de a fi informat în termen rezonabil despre examinarea cauzei migrează în zona unei posibilități procesuale, determinate de decizia discreționară a instanței, existând riscul limitării pârâtului în posibilitatea pregătirii unei apărări efective în termenul acordat.

În ajutor ne vine practica Curții Europene și interpretarea dată de Curte procedurilor de citare a participanților la proces. Astfel, în cauza *Gankin și Alții împotriva Rusiei*³²⁷, Curtea a subliniat că instanțele naționale în mod liber pot opta pentru orice mijloc de comunicare a citațiilor disponibil, cu condiția obținerii unei dovezi de recepționare. Aceste dovezi ar trebui să permită instanțelor naționale să verifice dacă citațiile au ajuns în timp util, suficient pentru pregătirea părții pentru participare la proces, în caz contrar instanțele urmând să dispună amânarea ședinței.

Bazându-ne pe practica Curții, putem constata că termenul de 3 zile, precum și oricare alt termen, fie mai lung sau mai scurt, va trece de fiecare dată prin filtrul Curții Europene, astfel încât, pornind de la specificul cauzei, Curtea va aprecia dacă dreptul la apărare al pârâtului a fost unul efectiv și dacă nu a fost prejudiciat printr-un termen excesiv de scurt dintre data recepționării citației și data ședinței. Ca urmare, obligația instanței de a cita pârâtul și de a-i acorda timp suficient până la data la care a fost citat, pentru a-și pregăti apărarea în mod efectiv, constituie, indubitabil, o garanție plasată în beneficiul și interesul pârâtului.

Pornind de la problema găsirii pârâtului la domiciliu și dificultatea legată de înmânarea citației acestuia, legiuitorul a prevăzut mecanisme alternative de transmitere a citației către pârât, garantând astfel informarea acestuia pe orice căi posibile despre examinarea cauzei.

---

³²⁷ *GANKIN ȘI ALȚII c. RUSIEI*, Cererile nr.2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12, Hotărârea din 31/08/2016. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163340>

Astfel, în art.102 alin.(6) CPC RM legiuitorul dispune: „Dacă persoana nu locuiește la adresa comunicată instanței, citația sau înștiințarea poate fi trimisă la locul ei de muncă sau la locul unde se află”.

Această prevedere nu leagă instanța de obligația transmiterii citației doar la adresa de domiciliu a pârâtului, fiind în drept să citeze pârâtul la toate adresele cunoscute, inclusiv la locul de muncă, urmărind astfel scopul de a garanta informarea pârâtului despre examinarea cauzei, pe toate căile disponibile.

Adițional, legiuitorul a inclus în art.105 alin.(6) CPC RM prevederea conform căreia: „Dacă nu îl va găsi pe destinatar la domiciliu sau la locul de muncă, persoana împuternicită să înmîneze citația sau înștiințarea o va înmîna unuia dintre membrii adulți ai familiei care locuiește împreună cu destinatarul și care și-a dat acordul să o primească, iar în lipsa acestora, o va remite organizației de exploatare a locuințelor, primăriei satului (comunei) ori administrației de la locul lui de muncă. Persoana care a primit citația sau înștiințarea este obligată să indice pe cotor numele și raporturile sale de rudenie cu destinatarul sau funcția sa. Totodată, ea este obligată să o înmîneze destinatarului cît mai curînd posibil.”

Această din urmă modalitate de citare nu oferă instanței certitudinea citării pârâtului, iar, după cum am menționat mai sus, citarea pârâtului pe această cale poartă un caracter pur prezumtiv, ce poate fi răsturnată în orice moment. Totuși, valoarea acestui instrument rezidă în oportunitatea adițională de a informa pârâtul, oferind astfel o garanție în plus pentru pârât de a fi informat despre cauza aflată pe rolul instanței, prin intermediul rudelor acestuia, administrației de la locul de muncă, administrației blocului locativ sau administrației publice locale, care au recepționat citația în locul pârâtului.

Pentru ca procedura citării să nu se transforme într-un instrument de tergiversare și de manipulare din partea unui pârât de rea-voință, legiuitorul a introdus un șir de garanții menite să prevină orice abuz.

O primă garanție, al cărei rol constă în asigurarea derulării procedurilor într-un termen rezonabil, este expusă în art.102 alin.(4¹) CPC RM, care stabilește: „Participanții la proces înștiințați în mod legal o dată nu pot invoca necitarea lor pentru efectuarea actelor de procedură la o dată ulterioară”.

Această garanție este aplicată în egală măsură atât pârâtului, cât și reclamantului și altor participanți la proces.

Norma dată asigură în primul rând eficiența procesului și exclude necesitatea informării repetate a participanților la proces despre examinarea cauzei, astfel încât participantul la proces, odată ce a fost informat legal despre examinarea cauzei, trebuie să dea dovadă de responsabilitate

și diligență pentru a se documenta cu privire la derularea procedurilor judiciare, iar absența participantului la proces nu va putea împiedica cursul justiției.

Garanții cu scop și spirit similar pot fi găsite și în art.107 alin. (1) și (2) CPC RM, care indică:

„(1) Dacă își schimbă domiciliul sau sediul după pornirea procesului, partea sau reprezentantul ei este obligat să comunice instanței noua adresă. În lipsa unei astfel de comunicări, citația sau înștiințarea se trimite la ultima adresă cunoscută instanței și se consideră recepționată chiar dacă destinatarul nu mai locuiește sau nu își are sediul acolo.

(2) Partea este obligată să informeze instanța, nu mai târziu de 3 zile pînă la data ședinței de judecată, despre angajarea unui avocat, schimbarea sau renunțarea la serviciile avocatului, prezentînd instanței datele de contact ale noului avocat, inclusiv adresa electronică a acestuia”.

Observăm că aceste norme garantează bunul curs al procedurilor judiciare, adresându-se atât reclamantului, cât și pârâtului, punând în sarcina participanților la proces să informeze instanța despre orice modificări privind adresa de aflare sau persoana reprezentantului pe cauză. Astfel, similar cu norma expusă în art.102 alin.(4¹) CPC RM, în condițiile în care instanța a îndeplinit sarcina legală inițială de a cita participantul la proces, instanța este eliberată de orice responsabilitate ulterioară legată de modificarea domiciliului, sediului sau chiar și a reprezentantului participantului la proces, acesta din urmă suportând responsabilitatea deplină de a menține un dialog continuu cu instanța.

О.Г. Дьяконова apreciază solicitarea participantului la proces adresată instanței de a transmite corespondența la o anumită adresă, pe o anumită cale sau prin anumit mijloc ca „fiind o formă de acord între instanță și participantul la proces”.³²⁸ Ca urmare, participantul la proces va trebui să suporte toate consecințele negative legate de orice eventual eșec în procedeu solicitat de comunicare.

Posibil, una dintre cele mai drastice și categorice garanții este garanția expusă în art.106 CPC RM, care stabilește efectele refuzului de a primi citația:

„(1) Dacă destinatarul refuză să primească citația sau înștiințarea, persoana împuternicită să o înmîneze consemnează refuzul pe citație sau înștiințare și o restituie instanței judecătorești.

(2) Persoana care refuză să primească citația sau înștiințarea se consideră înștiințată despre locul, data și ora ședinței de judecată sau despre locul, data și ora efectuării unui act procedural. Neprezentarea ei în instanță nu împiedică judecarea cauzei sau efectuarea actului procedural”.

Pe cât de explicită este această normă, pe atât de divergentă poate fi aplicarea ei în cadrul instanțelor de judecată.

---

³²⁸ ДЬЯКОНОВА, О.Г. Институт надлежащего извещения и перспективы его реформирования. В: *Арбитражный и гражданский процесс*, 2012, №.8, p.10.

Aplicarea fluctuantă a acestei norme este determinată de lipsa unei înțelegeri clare cu privire la acțiunile participantului la proces ce pot fi apreciate ca fiind un refuz de a primi citația. Ca urmare, efectele juridice produse prin refuzul recepționării citației pot surveni doar în condițiile existenței unei expresii certe a voinței participantului la proces de a nu recepționa citația adresată acestuia. Totuși, chiar și în aceste condiții există riscul producerii unor erori judiciare determinate de mențiunea greșită și neînțelegerea efectelor unor astfel de mențiuni aplicate de lucrătorii poștali, iar în situația în care lucrătorii poștali nu pot verifica identitatea persoanei ce refuză primirea corespondenței, devine greu de stabilit cu adevărat identitatea persoanei care a refuzat primirea citației.

O garanție apropiată ca sens celei examinate mai sus o putem identifica în art.105 alin.(3) CPC RM, care stabilește: „Citația și înștiințarea, actele de procedură pot fi înmânate destinatarului și în incinta instanței. În astfel de cazuri, destinatarii prezenți în instanță sau reprezentanții lor nu pot să refuze citațiile și actele de procedură”.

Această garanție, la fel ca și cele examinate mai sus, are menirea de a disciplina participanții la proces și de a ordona derularea procedurilor, astfel încât participanții la proces să nu fie tentați să obstrucționeze actul de justiție, iar procesul să nu poată fi blocat prin acțiunile premeditate ale unor participanți la proces de rea-voință.

Expunerea atât de detaliată din partea legiuitorului a procedurii de expediere și recepționare a citațiilor are menirea de a asigura înștiințarea cât mai eficientă a participanților la proces și cu o maximă certitudine de recepționare.

După cum indică autorii В. Завражнов și Л. Терехова, „normele ce stabilesc condițiile de citare și de comunicare a actelor procedurale trebuie să fie maximal de precise și clare, în caz contrar încălcarea sau interpretarea greșită a acestor norme ar putea duce la consecințe procedurale grave”.³²⁹

5.2.2. Garanțiile drepturilor pârâtului în cadrul citării extraordinare

În paragrafele precedente am introdus conceptul de *citare extraordinară*, care alături de *citarea ordinară* formează mecanismul citării judiciare.

Conceptul de citare extraordinară poate fi deslușit în doctrina preponderent rusă, însă nu a constituit obiectul unei cercetări detaliate. Mai puțin acest concept a fost supus cercetării în

---

³²⁹ ЗАВРАЖНОВ, В., ТЕРЕХОВА, Л. Последствия неявки в судебное заседание лиц, участвующих в деле. В: *Российская юстиция*, 2004, № 1, p.32.

doctrina autohtonă, motiv pentru care considerăm necesară argumentarea acestei categorii, precum și elucidarea trăsăturilor sale specifice.

În cadrul unui dintre cele mai recente studii, dedicat mijloacelor de citare în cadrul procesului civil³³⁰, autorul M.Г. Цуцкова abotdează tangențial ideea citării extraordinare, însă, cu regret, acestui subiect nu i-a fost acordată suficientă atenție.

Astfel, cercetând instrumentul căutării pârâtului în cadrul procesului civil, reglementat în legislația procesuală a Federației Ruse, M.Г. Цуцкова se limitează la aprecierea dată acestui instrument procesual ca fiind un mijloc extraordinar de citare a pârâtului, alternativ procedurii ordinare de citare.³³¹

În viziunea noastră, citarea extraordinară, ca un sistem de instrumente utilizat la citarea participanților la proces, dispune de caracteristici distincte, comparativ cu mecanismul citării ordinare, motiv pentru care este absolut necesară evidențierea trăsăturilor sale definitorii, precum și evidențierea modului și mijloacelor de punere în funcțiune și de realizare a acestui instrument procesual.

Citarea extraordinară face parte din sistemul unic de citare, furnizând instrumente de citare a participanților la proces sub forma citării publice sau a căutării pârâtului, ce intervin și se aplică doar în caz de eșuare a mecanismului de citare ordinară.

Cercetând citarea extraordinară, în paralel cu citarea ordinară, considerăm că este absolut necesar de a sublinia că există doar o singură procedură de citare, iar prin utilizarea termenelor *citare ordinară* și *citare extraordinară* sunt evidențiate seturi distincte de instrumente procesuale ce pot fi utilizate la citarea participanților la proces. Ca urmare, citarea ordinară și citarea extraordinară desemnează categorii de instrumente și nu tipuri distincte de proceduri de citare.

Caracterul unic al sistemului de citare îl evidențiem în primul rând prin obligativitatea parcurgerii etapei de citare ordinară și doar în cazul și cu condiția eșuării acestui exercițiu procesual pot fi puse în aplicare instrumentele citării extraordinare. Astfel, calificarea citării extraordinare ca fiind o procedură alternativă citării ordinare este greșită, căci însuși termenul „alternativ” presupune existența unei libertăți în alegere, pe când specific pentru citarea extraordinară este caracterul succesiv, ce presupune în mod obligatoriu și în toate cazurile epuizarea citării ordinare înainte să se recurgă la instrumentele citării extraordinare.

În paragraful precedent au fost examinate garanțiile specifice citării ordinare, al căror obiectiv principal constituind informarea pârâtului despre examinarea cauzei, precum și prevenirea cazurilor de abuz în cadrul procedurii de citare. În cele ce urmează vom cerceta instrumentele

---

³³⁰ ЦУЦКОВА, М. Г. *op. cit.*, p. 61.

³³¹ *Ibidem.*

specifice citării extraordinare (citarea publică și căutarea pârâtului), modul de punere în aplicare, precum și mecanismele de garantare incluse în aceste instrumente procesuale.

a. Citarea publică a pârâtului

Un prim instrument din cadrul mecanismului de citare extraordinară constituie citarea publică a pârâtului, reglementată de legiuitor în art.108 CPC RM.

Astfel, în alin.(1) art.108 CPC RM legiuitorul stabilește: „Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia, președintele instanței dispune citarea acestuia prin publicitate. Publicarea în presă se consideră citare legală”.

Totodată, trebuie de notat că măsurile speciale de citare a pârâtului se aplică în exclusivitate în raport cu pârâtul – persoană fizică, pe când pârâtul – persoană juridică nu poate fi citat public, cu atât mai mult nu pot fi aplicate măsuri de căutare în raport cu acesta. Astfel, Curtea Supremă de Justiție, în Recomandarea nr.54³³² a indicat: „Prevederile art. 108 CPC referitor la citarea publică a pârâtului nu sunt aplicabile persoanelor juridice, deoarece ele se referă la «domiciliu» care în mod evident este un element de identificare în spațiu a unei persoane fizice și nu juridice”.

Din textul normei legale cuprinse în art.108 alin.(1) CPC RM constatăm ca o primă condiție pentru recurgerea la citarea publică constatarea făcută de instanță privind necunoașterea locului de aflare a pârâtului, confirmată de reclamant, care dă asigurări „că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul pârâtului”.

Observăm că legiuitorul operează, pe de o parte, cu conceptul de necunoaștere de către instanță a „locului de aflare” a pârâtului, iar, pe de altă parte, cu declarația reclamantului privind necunoașterea „domiciliul” pârâtului.

Utilizarea termenelor „loc de aflare” și „domiciliu” devine confuză, creându-se impresia că dacă se cunoaște domiciliul pârâtului, se cunoaște și locul de aflare a acestuia, excluzându-se astfel posibilitatea recurgerii la instrumentul citării publice, chiar dacă locul efectiv de aflare a pârâtului nu este cunoscut.

Trebuie să constatăm că finalitatea citării ordinare constă în comunicarea efectivă și nemijlocită către destinatar despre examinarea cauzei, iar faptul transmiterii citației la domiciliul pârâtului nu duce automat la concluzia realizării procedurii de citare legală. Astfel, chiar dacă domiciliul pârâtului este cunoscut și a fost stabilit cu certitudine de instanță, însă pe motiv de lipsă

---

³³² Recomandarea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea corectă a normelor procedurale despre citarea participanților la proces, nr.54 din 30.10.2013.

a pârâtului de la domiciliul său citarea acestuia pe calea ordinară nu a putut fi realizată, nu putem constata că pârâtul a fost citat legal, iar în condițiile în care citarea pârâtului la alte adrese nu se face posibilă, instanța poate recurge la instrumentele de citare extraordinară.

Necunoașterea locului de aflare a pârâtului poate fi constatată de instanță doar în urma eșuării citării ordinare. Cu toate acestea, instanța trebuie să depună un maxim de diligență în ce privește identificarea locului de aflare a pârâtului, astfel încât dacă citarea nu a putut fi realizată la adresa indicată de reclamant, instanța trebuie să examineze atent probele anexate la cererea de chemare în judecată, în încercarea de a identifica date, indicii sau referințe despre domiciliul, locul de aflare, locul de muncă sau locul amplasării bunurilor pârâtului, expediind citații la aceste adrese.

Concomitent, instanța poate dispune înaintarea unei interpelări către Agenția Servicii Publice, cu solicitarea comunicării datelor oficiale privind viza de reședință a pârâtului sau privind bunurile deținute de pârât.

La recepționarea răspunsului din partea autorităților publice instanța urmează să decidă citarea pârâtului la adresa comunicată de autorități sau la adresa amplasării bunurilor aflate în proprietatea pârâtului, la care anterior nu a fost făcută citarea.

Curtea Supremă de Justiție, examinând recursul declarat împotriva încheierii Curții de Apel Chișinău, prin care a fost respinsă cererea de repunere în termenul de declarare a apelului și restituită cererea de apel, verificând legalitatea procedurii citării ordinare și a citării publice ulterioare a recurenteii, a constatat: „În acest sens instanța de recurs reține că domiciliul Ludmillei Ciobanu este situat în mun. Chișinău, str. XXXX, XX, ap. X, fapt indicat atât în cererea de chemare în judecată, în informația comunicată de avocatul Paladii Andrian, după verificarea bazei de date Acces WEB, cât și în buletinul de identitate al ultimei. În pofida acestui fapt, instanța de judecată la notificarea Ludmillei Ciobanu, a expedit atât citațiile și cererea de chemare în judecată cu toate documentele anexate, cât și dispozitivul hotărârii, precum și hotărârea integrală pe o altă adresă și anume mun. Chișinău, str. XXXX, XX, ap. XX.

Concluzionând asupra celor expuse, instanța de recurs atestă cu certitudine că procedeul de citare a intervenientului accesoriu Ciobanu Ludmila a fost unul defectuos și a eșuat, or, a fost efectuat pe o adresă greșită, iar ca urmare citarea ultimei prin intermediul publicității nu a fost necesară și justificată”.³³³

Doar în condițiile în care după toate cercetările făcute de instanță și doar în baza declarației reclamantului că „deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul pârâtului”, instanța poate

---

³³³ *Bolun Valeria vs Ciobanu Viorel*. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-260/20 din 24.06.2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

constata epuizarea tuturor instrumentelor de citare ordinară a pârâtului și doar atunci poate recurge la citarea publică.

Strictețea acestor proceduri are un rol de garantare, protejând pârâtul de la orice posibile tentative de manipulare din partea reclamantului, care, în încercarea de a-și ușura sarcina procesuală, poate induce intenționat instanța în eroare, furnizând date eronate despre domiciliul pârâtului, încercând astfel să provoace examinarea cauzei în lipsa acestuia.

Pentru a preveni astfel de situații legiuitorul a introdus următoarea garanție, stabilită de art.108 alin.(4) CPC RM: „În cazul în care pârâtul se prezintă în judecată și dovedește că citarea prin publicitate s-a făcut cu rea-voință, reclamantul suportă cheltuielile de citare prin publicitate chiar dacă este în câștig de cauză, iar toate actele de procedură ulterioare încuviințării acestei citări se anulează”.

Această garanție procesuală are o importanță majoră, stabilind, pe lângă obligația reclamantului de a suporta cheltuielile de publicitate, și sancțiunea de anulare a tuturor actelor procesuale ulterioare încuviințării citării publice viciate. Totuși, pe seama pârâtului este pusă o sarcină dificilă de a convinge instanța și de a demonstra că, de fapt, locul său de aflare era cunoscut sau cel puțin putea fi aflat de reclamant.

Citarea publică se dispune în exclusivitate de președintele completului, într-un ziar republican sau local mai răspândit, cu cel puțin 15 zile înainte de data ședinței de judecată, iar în cazuri de urgență președintele instanței poate reduce acest termen la 5 zile.

Respectarea termenului de publicare a avizului înainte de data pentru care a fost fixată ședința de judecată constituie o condiție *sine qua non* pentru asigurarea legalității acestui exercițiu procedural.

Astfel, prin Decizia nr.2ri-202/17 din 19.07.2017 CSJ a constatat: „La caz, se constată că instanța de insolabilitate a citat public terțul poprit SC „Lavinales” SRL prin intermediul Monitorului Oficial cu încălcarea art. 108 alin. (3) CPC. Or, citarea publică a avut loc la data de 2 decembrie 2016, adică doar cu 10 zile înainte de data ședinței de judecată stabilită pentru 12 decembrie 2016, astfel nefiind respectat termenul de 15 zile expres indicat în norma mai sus citată.

În această ordine de idei este cert că instanța de insolabilitate a examinat cererea cu privire la validarea popririi și a supus soluționării drepturile și interesele terțului poprit SC „Lavinales” SRL în lipsa acesteia, căreia nu i s-a comunicat în modul corespunzător locul, data și ora ședinței de judecată din 12 decembrie 2016 când a fost pronunțată hotărârea, iar acest fapt servește drept

temei de casare a hotărârii recurate și remitere a cauzei spre rejudecare la Curtea de Apel Chișinău”.³³⁴

Instanța va putea trece la examinarea în fond a cauzei în lipsa pârâtului în cazul în care locul de aflare a pârâtului nu a putut fi stabilit, iar ca urmare a efectuării citării publice, după expirarea termenului de publicitate, pârâtul nu s-a prezentat la data și ora stabilită.

Ca urmare, citarea publică apare într-o dublă postură: pe de o parte, citarea publică constituie o garanție a respectării drepturilor procesuale ale pârâtului, fiind un instrument în plus de comunicare către pârât despre examinarea cauzei cu participarea sa, iar, pe de altă parte, având rolul unui remediu procesual ce scoate procesul judiciar din impas și asigură continuitatea procedurilor, garantând dreptul reclamantului la accesul liber la justiție.

Spre deosebire de citarea ordinară, efectuată la domiciliul sau sediul pârâtului, care are un caracter *nemijlocit, direct și personal*, citarea publică, luându-se în considerare procedura de realizare a acesteia, are un caracter *mijlocit, indirect și public*, fiind comunicată prin intermediul ziarelor sau altor publicații periodice de o răspândire regională sau națională.

Dacă în cazul citării ordinare există confirmarea recepționării personale de către pârât sau cel puțin o prezumție rezonabilă că citația i-a fost transmisă pârâtului, chiar dacă a fost recepționată de membrii familiei acestuia, atunci în cazul citării publice nu există nicio dovadă confirmativă a acestui fapt, fiind astfel operat de legiuitor un artificiu juridic.

Pentru a înțelege instrumentul juridic utilizat de legiuitor în cadrul acestei instituții este necesar să delimităm prezumția de ficțiune.

Juriștii romani, prin *prezumție* (lat. *praesumptio* - presupunere)³³⁵ înțelegeau ceea ce se întâmplă cel mai des: „*presumptio sumitur ex quod plerumque fit*”.³³⁶

Prezumția nu echivalează cu adevărul; dar fiind bazată pe experiența anterioară multiplă, există un mare grad de probabilitate ca faptul cercetat să fie identic faptelor similare din trecut și ca urmare nu necesită a fi probat, însă poate fi răsturnat prin demonstrarea contradicției dintre faptul nemijlocit cercetat și prezumție.

Prezumțiile au la bază un raționament care se axează pe probabilități, dar, deopotrivă, se bazează pe verosimilități, generalizând ceea ce este dominant și comun pentru anumite fapte sau împrejurări, care urmează a dobândi semnificație juridică.³³⁷

---

³³⁴ *SRL Agroanver vs SRL Lavinales*. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2ri-202/17 din 19.07.2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

³³⁵ ДВОРЕЦКИЙ, И.Х. *Латинско-русский словарь*. Москва, 1948.

³³⁶ АФАНАСЬЕВ, С.Ф., ЗАЙЦЕВ, А.И. *Гражданский процесс*. Москва: Норма, 2004, p.183.

³³⁷ BARAC, L. *Prezumțiile și ficțiunile în Drept, arc peste timpuri și vremuri*. În: *Juridice.ro*, 29.07.2014. Disponibil: <https://www.juridice.ro/332216/prezumtiile-si-fictiunile-in-drept-arc-pest-timpuri-si-vremuri.html>

Ficțiunea (fictio), la fel ca și prezumția, are o istorie lungă, fiind cunoscută dreptului roman și tuturor sistemelor de drept ulterioare fără excepție.³³⁸

Esența ficțiunii constă în stabilirea prin lege a unei legături între anumite consecințe legale și circumstanțe evident absente. Ficțiunile procesuale constituie întotdeauna o excepție de la regulile procedurii civile, însă fără ele este imposibilă examinarea cauzei și adoptarea unei decizii finale.³³⁹

În acest context, Г.Ф. Дормидонтов opinează: „Ficțiunea este o tehnică prevăzută de lege, constând în recunoașterea (declararea) unui fapt existent, al cărui inexistență este cunoscută sau, invers, în acceptarea unui fapt existent ca fiind inexistent”.³⁴⁰

Făcând o paralelă între prezumții și ficțiuni I. Deleanu pune în evidență asemănările dintre ele. Astfel, se susține că elementul comun ambelor construcții rezidă în construirea „realității” ca reper al amândurora, pe de o parte, iar, pe de altă parte, ambele au caracter „artificial”. De aici derivă pericolul identificării celor două artificii de interpretare a dreptului.

În cazul ficțiunilor, legiuitorul se plasează *a priori* și deliberat în afara realității, în timp ce, în cazul prezumțiilor, legiuitorul nu ignoră realitatea, ci chiar se sprijină pe ea, dar pe una probabilă, statistică, plauzibilă. Ficțiunile impun propoziția „așa trebuie”, în timp ce, în cazul prezumțiilor, legiuitorul zice că „așa ar trebui să fie”, căci îndeobște chiar așa se întâmplă.³⁴¹

Dacă e să ne uităm la modul expunerii de către legiuitor a procedurii citării publice, vedem că legiuitorul indică în art.108 alin.(1) CPC RM: „Publicarea în presă se consideră citare legală”. Astfel, prin această formula legiuitorul nu leagă citarea publică de o presupunere, ci o întărește printr-un act de voință.

În cazul în care citarea publică ar fi asimilată unei prezumții, aceasta ar include și un mecanism de răsturnare și combatere a prezumției, astfel încât pârâtul citat public ar avea posibilitatea de a demonstra imposibilitatea cunoașterii despre citarea sa într-un ziar local, pe motiv de domiciliere într-o altă regiune în care ziarul dat nu circulă, sau pârâtul ar putea invoca aflarea sa în afara teritoriului țării la momentul publicării citației într-o publicație națională. Cu toate acestea, legiuitorul în mod voletiv și intransigent stabilește că faptul publicării citației se consideră citare legală.

³³⁸ ТАНИМОВ, О.В., БАРИШОВА, О.А. Юридические фикции в древних источниках права (историко-теоретический аспект). В: *История государства и права*, 2011, №.13, p. 25.

³³⁹ ЗАЙЦЕВ, И.М. Правовые фикции в гражданском процессе. В: *Российская юстиция*, 1997, №.1, p.35.

³⁴⁰ ДОРМИДОНТОВ, Г.Ф. *Классификация явлений юридического быта, относимых к случаям применения фикций. Часть первая. Юридические фикции и презумпции*. Казань: Изд.Типо-лит. Имп. ун-та., 1895, p.217.

³⁴¹ DELEANU, I. *Ficțiunile juridice*. București: All Beck, 2005, p.55.

Reieșind din cele expuse mai sus, considerăm demonstrat faptul că *citarea publică este o ficțiune juridică*, fiind o expresie a voinței legiuitorului, care leagă faptul publicării citației de comunicarea textului citației pârâtului, chiar dacă acest fapt nu este cunoscut și nu poate fi probat, având astfel efectul unei citări legale.

Prin natura sa, instrumentul citării publice este, indubitabil, o garanție procesuală, însă această garanție are o aplicabilitate dublă, pe de o parte având rolul unui instrument adițional de informare a pârâtului despre examinarea cauzei, căci până la urmă nu poate fi exclus faptul că în urma citării publice pârâtul să afle despre examinarea cauzei, iar, pe de altă parte, acest instrument are rolul de deblocare a impasului procedural determinat de eșuarea citării ordinare, garantând astfel dreptul reclamantului la continuitatea procedurilor și la accesul liber la justiție.

Pentru a da o apreciere justă acestei garanții procesuale trebuie să stabilim care este scopul și interesul primar urmărit prin această garanție.

Dacă e să examinăm citarea publică ca un instrument de comunicare a instanței cu pârâtul, constatăm un șir de neajunsuri ascunse în cadrul acestui mecanism.

Primul neajuns ține de pluralitatea publicațiilor în care poate fi plasată citația. Astfel, art.108 alin.(2) CPC RM stabilește că citația se publică „într-un ziar republican sau local mai răspândit”.

Posibilitatea publicării citațiilor în diverse ziare locale sau republicane impune cetățeanului o sarcină imposibilă – de a urmări toate ziarele în care pot fi plasate citațiile.

Un exemplu în acest sens este Decizia CSJ nr.2r-776/16 din 05.10.2016: „Sîrbu Vitalie a invocat în cererea de apel că nu a cunoscut despre examinarea litigiului dat și despre citarea efectuată în ziarul «Dreptul»”.³⁴²

Totodată, formula utilizată de legiuitor este mult prea generală, lăsând loc posibilităților de abuz, spre exemplu în caz de plasare a unei citații într-un ziar local, când reclamantul cu certitudine cunoaște că pârâtul se află într-o altă regiune și nu va avea acces la publicația periodică locală.

Aceeași situație survine și în cazul citării publice a pârâtului despre care se cunoaște cu certitudine că nu se află pe teritoriul Republicii Moldova.

Paradoxal, însă legiuitorul susține aplicarea mecanismului citării publice în raport cu persoanele despre care se cunoaște cu certitudine că se află în străinătate. Astfel, art.104 alin.(2) CPC RM indică: „Dacă domiciliul sau reședința celor aflați în străinătate nu este cunoscută, citarea se face conform art.108”. Această practică denotă o dată în plus că mecanismul citării publice urmărește mai puțin scopul înștiințării pârâtului despre examinarea cauzei, având rolul primar de

---

³⁴² *SÎRBU VITALIE c. "TRANSELIT" SA*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-776/16 din 05.10.2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=31456

a înlătura orice carență în cadrul procedurii ordinare de citare, deblocând desfășurarea procedurilor judiciare.

Ca urmare, citarea publică trebuie apreciată ca o garanție plasată de legiuitor în primul rând în interesul și în beneficiul reclamantului, pe când pentru pârât acest instrument procesual are mai degrabă un rol de *antigarantie*, făcând posibilă examinarea cauzei în lipsa pârâtului.

Astfel, constatăm că *de facto* instrumentul citării publice face posibilă ignorarea obligației fundamentale de înștiințare a pârâtului despre examinarea cauzei, oferind posibilitatea examinării cauzei doar în prezența reclamantului și exclusiv în baza probelor și argumentelor prezentate de acesta, iar în condițiile imparțialității și rolului pur diriguitor al judecătorului, această combinație devine extrem de „explozivă” pentru pârâtul absent, care nu dispune de niciun instrument procesual de apărare, iar hotărârea pronunțată în lipsa pârâtului devenind opozabilă acestuia. Totodată, absența pârâtului de la examinarea cauzei nu constituie un temei pentru casarea hotărârii pronunțate în lipsa pârâtului, odată ce a fost pusă în funcțiune procedura citării publice, considerată de legiuitor drept citare legală: „În astfel de circumstanțe, prima instanță justificat a dispus citarea publică a ultimului. Or, potrivit art. 108 alin.(1) CPC, dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia, președintele instanței dispune citarea acestuia prin publicitate. Publicarea în presă se consideră citare legală”.³⁴³

Indiscutabil, pentru reclamant instrumentul citării publice este o garanție mai mult decât generoasă, însă legiuitorul trebuie să țină cont de balanța pe care trebuie să o mențină între reclamant și pârât, astfel încât dreptul la un proces echitabil să fie cu adevărat efectiv, inclusiv pentru pârâtul absent.

Un minim necesar de acțiuni îndreptate spre fortificarea poziției pârâtului absent trebuie să includă publicarea citațiilor exclusiv în Monitorul Oficial, excluzând astfel oricare alte publicații locale sau republicane. Cu atât mai mult, citațiile publice trebuie să fie dublate printr-o publicație electronică unică și gratuită, în care să fie posibilă căutarea rapidă a citațiilor după numele persoanei citate, astfel încât cetățeanul să aibă posibilitatea să verifice periodic și în regim on-line dacă a fost citat în vreo cauză și să poată interveni în proces până la finalizarea acestuia.

Totodată, constatăm că normele procesual-civile moldave sunt vulnerabile în fața unui eventual control din partea Curții Europene, în condițiile în care pârâtul nu beneficiază de nici un remediu național, în caz de examinare a cauzei în lipsa sa și în contextul aplicării citării publice.

---

³⁴³ *SÎRBU VITALIE c. "TRANSELIT" SA*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-776/16 din 05.10.2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=31456

În cauza *Nunes Dias împotriva Portugaliei*³⁴⁴, Curtea a respins cererea aplicantului care a contestat hotărârea instanței pronunțată în lipsa sa, ca urmare a citării publice. În decizia sa Curtea a făcut referire la prevederile art.771 alin.(6) CPC al Portugaliei³⁴⁵, care stabilește în calitate de temei de revizuire *examinarea cauzei în lipsa pârâtului, dacă partea nu a fost citată sau citarea este lovită de nulitate*. Astfel, Curtea a concluzionat că aplicantul a beneficiat de remedii naționale, având posibilitatea de a contesta legalitatea citării publice.

În conformitate cu legislația procesual-civilă a Republicii Moldova, termenul de declarare a apelului, conform art.362 alin.(1) CPC RM, este de *30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii*, iar art.449 CPC al RM, pe lângă alte temeuri, prevede în calitate de cel mai apropiat ca conținut temei de revizuire doar cazul în care *instanța a emis o hotărâre cu privire la drepturile persoanelor care nu au fost implicate în proces*. În aceste condiții, pârâtul care nu a luat cunoștină despre examinarea cauzei în lipsa sa și nu a atacat hotărârea instanței în termen de 30 de zile nu are absolut niciun remediu procesual.

Comparând normele procesuale cuprinse în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova și cele din același cod al Portugaliei, constatăm un risc real ca Republica Moldova să fie supusă unei condamnări pe motiv de inexistență a unui remediu național efectiv oferit pârâtului, care încearcă să conteste legalitatea citării publice și a examinării ulterioare a cauzei în lipsa sa.

b. Căutarea pârâtului

Pentru ca procesul să se desfășoare în condiții de egalitate și contradictorialitate, prezența pârâtului constituie una dintre cerințe *sine qua non*. Totodată, nu trebuie să uităm că participarea la proces nu este o obligație pentru pârât, ci un drept al acestuia și, ca urmare, doar pârâtul hotărăște să apară sau să nu apară în fața instanței. În același timp, nu trebuie să uităm nici de obligația instanței de a informa corespunzător pârâtul despre examinarea cauzei, oferindu-i astfel posibilitatea de a decide modul în care să-și realizeze dreptul la apărare, iar unul dintre instrumentele de comunicare cu pârâtul, puse la dispoziția instanței, constituindu-l căutarea pârâtului.

Astfel, art.109 alin.(1) CPC RM stabilește: „Dacă, în acțiunile intentate în interesul statului, în cauzele de plată a pensiilor de întreținere, în cauzele de reparație a prejudiciului cauzat prin

---

³⁴⁴ *NUNES DIAS c. PORTUGALIEI*, Cererile nr. 69829/01 și 2672/03, Decizia din 10.04.2003. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23730>

³⁴⁵ Cod de procedură civilă al Portugaliei: DECRETO-LEI N° 1.608, DE 18 DE SETEMBRO DE 1939.

vătămare a integrității corporale, prin altă vătămare a sănătății ori prin deces, nu se cunoaște locul de aflare a pîrîtului, instanța judecătorească este obligată să dispună căutarea lui”.

Într-o lucrare elaborată în coautorat ne-am expus asupra acestui subiect: ”Dacă căutarea martorilor și aducerea lor silită în procesul civil sau penal, la fel ca și căutarea inculpatului în procesul penal este ceva logic și uzual, căutarea pârâtului în procesul civil pare a fi o sintagmă lipsită de sens, cu toate acestea însă, legiuitorul reglementează procedura căutării pârâtului în cadrul procesului civil.”³⁴⁶

Dacă analizăm structura Capitolului VIII al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, denumit „Comunicarea actelor de procedură. Citația și înștiințarea judiciară”, observăm că instrumentul procesual căutarea pârâtului este inclus în acest capitol de rînd cu mecanismul citării publice, împreună aceste două mecanisme constituind soluția pentru cazurile în care citarea pârâtului, pe căi ordinare, nu poate fi realizată. Astfel, atât citarea publică, cât și căutarea pârâtului constituie forme extraordinare de citare.

La examinarea mecanismului citării publice am constatat că instrumentul dat, chiar dacă realizează comunicarea cu pârâtul într-un mod mijlocit, indirect și public, totuși constituie o formă de citare a participanților la proces, pe când căutarea pârâtului include niște trăsături într-atât de distincte și chiar atipice procesului civil, încât plasarea acestui mecanism în categoria formelor de citare pare a fi nejustificată. Această concluzie devine evidentă atunci când începem să examinăm art.109 CPC RM și constatăm că mecanismul căutării pârâtului, de fapt, include doar o detaliere a acțiunilor de căutare a pârâtului, fără să soluționeze problema propriu-zisă de citare a pârâtului.

Explicația structurii actuale a mecanismului căutării pârâtului o găsim în evoluția istorică a acestui mecanism procesual. Astfel, începând cu primele reglementări incluse în Statutele Judiciare ale lui Alexandru al II-a din 1864³⁴⁷, ulterior prin adoptarea Codului de procedură civilă al RSSFR din 1923³⁴⁸, precum și a Codului de procedură civilă al RSSM din 1964³⁴⁹, a fost impusă participarea obligatorie a pârâtului la examinarea cauzelor civile, iar neprezentarea pârâtului era sancționată prin amenzi judiciare și asigurată prin aducerea silită a pârâtului.

Trebuie să recunoaștem că „legiuitorul, renunțând la forma sovietică de organizare a procesului civil și odată cu adoptarea noului Cod de procedură civilă, a luat direcția aprofundării procesului contradictoriu, dominat totalmente de principiile disponibilității, contradictorialității și

---

³⁴⁶ CREȚU,V. MOSCALCIUC,V. **Probleme teoretico-practice la căutarea pârâtului în cadrul procesului civil. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2016, nr.2(37), p.28.**

³⁴⁷ Судебные Уставы 20 ноября 1864 года. Санкт-Петербург: Гос. канцелярия, 1866.

³⁴⁸ Гражданский процессуальный кодекс Р.С.Ф.С.Р. от 10.07.1923. Постановление ВЦИК О введении в действие гражданского процессуального кодекса Р.С.Ф.С.Р” от 10.07.1923.

³⁴⁹ Гражданский процессуальный кодекс Молдавской ССР от 26.12.1964. Партиздат ЦК КП Молдавии, 1965.

egalității în drepturi a participanților la proces. În spiritul noii organizări a procesului civil a fost exclusă posibilitatea aducerii silită a pârâtului, fiind păstrat, însă, mecanismul căutării pârâtului”.³⁵⁰ În această consecutivitate logică nu putem nega nici faptul că „dacă în forma de legiferare sovietică exista un mecanism clar definit de căutare a pârâtului, cu aducerea silită a acestuia, ce constituia prin sine o formă de citare a pârâtului, în care pârâtul, odată cu citarea sa, era concomitent adus în fața instanței, întreaga procedură având o finalitate și un scop clar definit – de a găsi și de a aduce pârâtul în fața instanței, atunci, odată cu renunțarea la aducerea silită a pârâtului, dar cu păstrarea obligativității căutării acestuia, a fost pierdută însăși finalitatea căutării pârâtului”.³⁵¹

Chiar dacă mecanismul căutării pârâtului în procesul său de evoluție istorică a suferit preschimbări majore, fiind substanțial ciuntit, rămășițele acestui mecanism constituie o structură procesuală distinctă, ba mai mult – obligatorie, atât pentru instanță, cât și pentru participanții la proces, motiv pentru care „căutarea pârâtului” urmează a fi examinată cu atenție, pentru a putea fi înțeles modul în care acest instrument procesual operează în prezent.

Mecanismul căutării pârâtului este pus în aplicare, pe de o parte, de instanța de judecată, care dispune căutarea pârâtului, în cazurile și condițiile prevăzute de art. 109 CPC RM, iar, pe de altă parte, de organele de poliție, care realizează acțiunile nemijlocite de căutare a pârâtului.

Atunci când instanța constată existența unuia dintre cazurile în care căutarea pârâtului este obligatorie, dispunerea căutării pârâtului, al cărui loc de aflare nu este cunoscut, constituie o obligație pentru instanță, indiferent de argumentele reclamantului. Nerespectarea obligației procesuale de a dispune căutarea pârâtului, fie chiar și prin substituirea acesteia cu aplicarea mecanismului citării publice sau prin desemnarea unui avocat din oficiu, pentru apărarea intereselor pârâtului absent, constituie o încălcare gravă a dreptului la apărare al pârâtului, iar hotărârea pronunțată cu încălcarea acestei obligații procesuale va fi pasibilă de casare, fiind emisă cu încălcarea dreptului la apărare al pârâtului, care, în astfel de condiții, nu a putut beneficia de o importantă garanție procesuală.

Activitatea de căutare a pârâtului, desfășurată de organele de poliție, este detaliată în Ordinul MAI nr.265 din 12.08.2010.

---

³⁵⁰ CREȚU, V. MOSCALCIUC, V., *op. cit.*, p.30.

³⁵¹ *Ibidem.*

Conform acestui ordin, „căutarea desfășurată de organele de poliție poate avea o acoperire: locală (exclusiv pe teritoriul Republicii Moldova), interstatală (în cadrul statelor-membre ale CSI) și internațională (prin intermediul BNC Interpol)”.³⁵²

La identificarea locului de aflare a pârâtului, organele de poliție întocmesc și prezintă instanței un raport despre domiciliul identificat al pârâtului.

Trebuie să constatăm că nici Codul de procedură civilă a RM, nici Ordinul MAI nr.265 nu indică:

- perioada în limita căreia este efectuată căutarea pârâtului;
- periodicitatea și forma în care organele de poliție trebuie să informeze instanța despre desfășurarea căutării și măsurile realizate;
- ce se întâmplă dacă locul de aflare a pârâtului nu poate fi identificat.

Totuși, una dintre cele mai mari enigme ale mecanismului căutării pârâtului este întrebarea: Ce trebuie să facă organele de poliție după ce stabilesc locul de aflare a pârâtului?

Probabil, legiuitorul din start a luat o poziție sceptică privind capacitatea și interesul organelor de poliție de a căuta pârâtul, în loc să se concentreze pe căutarea infractorilor, motiv pentru care întrebarea dată a rămas fără răspuns.

Având o mare încredere în organele de poliție, noi vom porni de la premisa că locul de aflare a pârâtului, în urma acțiunilor ample de căutare, a fost identificat și atunci apare o altă întrebare: Ce trebuie să facă organele de poliție după ce au identificat locul de aflare a pârâtului?

La această întrebare pot fi mai multe răspunsuri:

- să aducă forțat pârâtul în fața instanței;
- să transmită pârâtului citația;
- să nu facă nimic, doar să identifice locul de aflare a pârâtului și ulterior să comunice aceste date instanței.

Analizând prima situație, trebuie să constatăm că organele de poliție nu au nici sarcina, dar nici împuternicirile necesare pentru a aduce cu forța pârâtul în fața instanței. Cu certitudine, pârâtul va fi surprins de faptul că este reținut și ridicat cu forța pentru a participa într-un proces civil despre existența căruia nu are absolut nicio idee, din moment ce nu a putut fi citat pe căi ordinare de instanță.

---

³⁵² Ordinul MAI Cu privire la aprobarea Regulamentului privind metodica și tactica activității de depistare și reținere a debitorilor de stat, persoanelor care se eschivează de la plata pensiei alimentare, stabilirea persoanelor ce au întrerupt relațiile de rudenie și a condamnaților care se eschivează de la executarea pedepsei penale non-privative de libertate; nr.265 din 12.08.2010.

După cum am menționat anterior, mecanismul căutării pârâtului, în structura sa inițială, permitea organelor de poliție să aducă pârâtul forțat în fața instanței; cu toate acestea, în forma actuală de reglementare a acestui mecanism o astfel de măsură procesuală ar depăși interesele și limitele unui proces civil echitabil și contradictoriu, ca urmare, în prezent aducerea forțată este exclusă.

Cea de-a doua situație, în care organele de poliție, odată cu identificarea locului de aflare a pârâtului căutat, ar urma să înmâneze pârâtului citația, pare să fie mai realistă. Totuși, dacă examinăm prevederile art.109 CPC RM, constatăm că, în primul rând, o astfel de soluție nu este prevăzută de normele procesuale, iar, în al doilea rând, ar fi dificil de a fixa data și ora ședinței de judecată în condițiile în care nu se cunoaște cât timp vor dura căutările. Într-un final, nu trebuie să uităm și de art.261 lit.c) CPC RM, care stabilește dreptul instanței de a suspenda procesul pe durata căutării pârâtului, ceea ce face ca data și ora ședinței la care va trebui citat pârâtul să nu poată fi indicate în citație, până la reluarea procesului.

Ca urmare, chiar dacă organele de poliție vor informa pârâtul despre derularea procedurilor civile cu participarea sa, o astfel de informare nu va avea consecințe procesuale și nu va putea înlocui citarea propriu-zisă.

Astfel, devine inevitabilă concluzia: căutarea pârâtului se face doar cu scopul stabilirii locului de aflare a pârâtului, după care organele de poliție doar informează instanța, iar instanța are sarcina de a cita pârâtul conform locului de aflare identificat.

Această din urmă soluție implică anumite deficiențe. Astfel, trebuie să notăm că există riscul ca după identificarea locului de aflare a pârâtului acesta să îl schimbe, neavând în prezent nicio obligație de a păstra domiciliul curent sau de a recepționa corespondența la acest domiciliu, iar citația expediată de instanță să rămână nerecepționată. În acest caz apare întrebarea logică: Trebuie instanța să dispună căutarea repetată a pârâtului?

Adițional trebuie să notăm că căutarea pârâtului soldată cu imposibilitatea stabilirii locului de aflare a acestuia nu va duce automat la examinarea cauzei în lipsa pârâtului, instanța având în continuare obligația de a dispune citarea publică a pârâtului: „Obligația citării publice a pârâtului rezultă din cuprinsul art.108 alin.(1) CPC RM, căci viciul citării necorespunzătoare persistă și va putea fi înlăturat, în conformitate cu legislația procesuală existentă, doar în urma publicării citației în presă. În caz contrar, pârâtul este privat de o importantă garanție procesuală, deoarece căutarea pârâtului, prin sine, nu poate înlocui citarea ordinară sau citarea publică”.³⁵³

---

³⁵³ CREȚU, V. MOSCALCIUC, V., *op. cit.*, p.31.

Mecanismul căutării pârâtului constituie o garanție procesuală, însă dacă în forma sa istorică această garanție avea o orientare clar definită, apărând interesele statului și ale reclamantului, în prezent, ca urmare a excluderii posibilității organelor de poliție de a aduce forțat pârâtul în fața instanței, această garanție a migrat din zona intereselor reclamantului spre garantarea și protejarea drepturilor și intereselor pârâtului absent.

Explicația acestei metamorfoze este foarte simplă: în prezent, chiar dacă organele de poliție vor identifica locul de aflare a pârâtului și îl vor aduce silit în fața instanței, instanța sau ceilalți participanți la proces nu vor putea influența pârâtul să comunice date importante și necesare, mai ales în cauzele privind stabilirea pensiei alimentare sau privind repararea prejudiciului cauzat prin vătămarea integrității corporale, prin altă vătămare a sănătății ori prin deces, cum ar fi date privind locul de aflare a bunurilor pârâtului, veniturile acestuia etc., de altfel datele care pot fi obținute și pe alte căi decât nemijlocit de la pârât. Pe de altă parte, dispunerea căutării pârâtului, desfășurarea acțiunilor de căutare, citarea ulterioară a pârâtului, mai ales în contextul în care examinarea cauzei pe durata căutării pârâtului poate fi suspendată conform art.261 lit.c) CPC RM, oferă pârâtului modalități și posibilități pentru tergiversarea examinării cauzei.

Într-un final ajungem în situația în care pentru categoriile de cauze enumerate la art.109 CPC RM, în loc să fie oferit un grad mai mare de protecție a intereselor statului sau ale reclamantilor vulnerabili, de fapt sunt impuse bariere procesuale ce duc la tergiversarea examinării acestor categorii de cauze.

Pe de altă parte, existența mecanismului căutării pârâtului constituie o garanție excepțională pentru pârât: „Nici citarea publică, nici desemnarea unui avocat din oficiu și nici o altă garanție procesuală nu se poate echivala cu realizarea acțiunilor operative de căutare a pârâtului, culminate cu găsirea și informarea efectivă a acestuia despre examinarea cauzei, or prezența personală a pârâtului la examinarea cauzei constituind cea mai importantă și valoroasă garanție a realizării și apărării drepturilor procesuale și materiale ale pârâtului, iar orice instrument procesual, al cărui scop este asigurarea cât mai eficientă a comunicării către pârât despre examinarea cauzei cu participarea sa, reprezentând o valoroasă garanție procesuală”³⁵⁴.

Cautarea pârâtului, în calitatea sa de garanție procesuală, a devenit o structură inefficientă, în condițiile în care orientarea inițială a acestei norme a fost către apărarea intereselor reclamantului, prin aducerea pârâtului în fața instanței, însă a ajuns într-un final să reprezinte o formă extraordinară de citare a pârâtului, devenind astfel un instrument adițional de informare a pârâtului despre examinarea cauzei și o frână în derularea proceselor cu participarea reclamantilor, în

---

³⁵⁴ CREȚU, V. MOSCALCIUC, V., *op. cit.*, p.32.

categoriile de cauze pentru care, în forma originală, norma dată constituia o importantă garanție procesuală pentru acești reclamanți.

Astfel, cercetarea mecanismului căutării pârâtului trebuie făcută cu o înțelegere foarte clară a faptului că, în prezent, acest instrument procesual reprezintă o garanție procesuală stabilită pentru pârât și nicidecum pentru reclamant.

Recunoscând acest fapt trebuie să ne întoarcem la conținutul art.109 alin.(1) CPC RM și anume – la categoriile de cauze pentru care căutarea pârâtului este obligatorie, acestea fiind cauzele:

- 1) intentate în interesul statului;
- 2) de plată a pensiilor de întreținere;
- 3) de reparație a prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale, prin altă vătămare a sănătății ori prin deces.

Examinând specificul acestor cauze trebuie să ne punem întrebările: Care sunt șansele ca pârâtul să nu cunoască despre obligația de a plăti pensie de întreținere, de a repara un prejudiciu cauzat prin vătămare a integrității corporale, prin altă vătămare a sănătății ori prin deces? Poate imposibilitatea stabilirii locului de aflare a pârâtului și este, de fapt, intenția pârâtului?

Revenind la evoluția istorică a acestui instrument procesual, constatăm că în forma originală, căutarea pârâtului, cu aducerea silită a acestuia în fața instanței, constituia o garanție procesuală stabilită în interesul reclamantului și anume pentru o anumită categorie de cauze în care sunt afectate interesele statului sau reclamantul este în poziție de vulnerabilitate (mamă cu copii care încearcă să obțină pensia de întreținere, victima unei vătămări corporale etc.) Excluderea elementului structural dedicat aducerii silite a pârâtului a transformat acest mecanism într-o formă extraordinară de citare a pârâtului, devenind astfel o garanție pentru pârât, asigurând, prin intermediul căutării, informarea pârâtului despre derularea procedurilor judiciare.

Totuși, paradoxul cel mai mare al acestei instituții procesuale este faptul că chiar dacă căutarea pârâtului, dintr-o garanție dedicată reclamantului, a devenit o garanție procesuală dedicată pârâtului, categoriile de cauze pentru care se dispune căutarea pârâtului au rămas neschimbate și în continuare servesc intereselor reclamantului și nu celor ale pârâtului. „Astfel, căutarea pârâtului, pentru a fi o garanție procesuală reală și efectivă, urmărind ca scop fortificarea statutului juridic al titularului și nicidecum favorizarea abuzurilor, trebuie să fie stabilită pentru acele categorii de cauze în care pârâtul ar avea un interes „de a se face găsit” și de a se implica cu adevărat în examinarea cauzei, pentru care instanța l-a căutat.”³⁵⁵

---

³⁵⁵ CREȚU, V. MOSCALCIUC, V., *op. cit.*, p.35.

În prezent, instituția căutării pârâtului este una anacronică, devenind un atavism procesual, necesitând o regândire și o revizuire din temelie. Cu toate acestea, renunțarea la instrumentul căutării pârâtului nu este o soluție corectă, fiind un mecanism procesual ce poate aduce foloase procesuale neașteptate, cu condiția unei „reconstrucții generale”.

Instrumentele de citare a participanților la proces nu pot fi catalogate drept cele mai eficiente și sigure, rămânând o mare marjă de eroare la aplicarea lor. Cu atât mai mult, ineficiența acestor instrumente, la citarea pârâtului, lasă loc pentru dubii și interpretări, însă cea mai gravă este consecința eșuării citării pârâtului, ducând la privarea pârâtului de posibilitatea participării la proces și apărării sale.

Căutarea pârâtului ar putea servi drept soluția cea mai potrivită pentru prevenirea oricăror forme de abuz și ar adăuga un plus de transparență în procesul de citare, în categoriile de cauze care sunt cu adevărat critice pentru pârât și stat, fiind realizată de organele de poliție – un subiect neimplicat în procesul civil aflat în derulare și care dispune de instrumentele necesare pentru căutarea și identificarea pârâtului.

Expunerea mecanismului căutării pârâtului în art.109 CPC RM nu suportă nicio critică și trebuie revizuită din temelie, astfel încât să devină o garanție veritabilă, stabilită în beneficiul și interesul pârâtului, făcând astfel ca pârâtul căutat să aibă interes să fie găsit. Pentru aceasta considerăm că se impun ca necesare:

1. Legiuitorul să renunțe la categoriile de cauze pentru care se dispune căutarea pârâtului în prezent.
2. Să fie identificate categoriile de cauze în care interesele pârâtului ar putea fi încălcate iremediabil și pentru care efortul căutării pârâtului ar fi proporțional interesului aflat în litigiu, iar pârâtul să fie cu adevărat interesat de a se face găsit.
3. Să fie revizuită procedura propriu-zisă de căutare a pârâtului, cu stabilirea expresă a sarcinilor puse în fața organelor de poliție.
4. Să fie stabilit un termen expres în interiorul căruia se vor desfășura activitățile de căutare a pârâtului, cu suspendarea obligatorie a procesului pe durata termenului de căutare.
5. Să fie simplificat procesul de recuperare a cheltuielilor de căutare a pârâtului, fără necesitatea provocării unui proces nou pentru recuperarea acestor cheltuieli.

Cu titlu *de lege ferenda* venim cu proiectul următorului text legal de expunere a art.109 CPC RM, în spiritul modificărilor propuse:

Articolul 109. Căutarea pârâtului

(1) Instanța judecătorească este obligată să dispună căutarea pârâtului, al cărui loc de aflare nu este cunoscut, în acțiunile:

- a) Privind bunurile imobile, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului asupra bunurilor imobile, sau a unei părți din ele;
  - b) Privind valorile mobiliare, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului;
  - c) Privind părțile sociale ale pârâtului în cadrul societăților comerciale, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului;
  - d) Privind drepturile de proprietate intelectuală deținute de către pârât, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului;
  - e) Privind divorțul, partajarea averii, determinarea domiciliului copilului;
  - f) A căror valoare depășește 50 de salarii medii pe economie, aprobate de Guvern;
- (2) În cazul în care, la judecarea altor categorii de pricini decât cele de la alin.(1) locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, judecătorul poate ordona, din oficiu sau la cererea persoanei interesate, căutarea pârâtului, prin intermediul organelor abilitate.
- (3) Căutarea pârâtului se face de organele poliției în temeiul unei încheieri judecătorești.
- (4) Pe lângă elementele obligatorii, specificate în art.270, încheierea va include adițional:
- a) Expunerea rezumativă a obiectului acțiunii și a pretențiilor înaintate de reclamant.
  - b) Date cunoscute despre pârât, inclusiv ultimele informații cunoscute privind locul aflării pârâtului, locul aflării bunurilor pârâtului, locul de muncă sau alte date relevante pentru căutarea pârâtului;
  - c) Obligația organelor de poliție de a comunica pârâtului, al cărui loc de aflare a fost identificat, sub semnătură, copia de pe încheierea instanței. Refuzul pârâtului de a recepționa încheierea instanței este documentat într-un proces-verbal, având efectul refuzului prevăzut la art.106;
  - d) Obligația organelor de poliție de a întocmi și remite către instanță un raport, în caz de identificare a locului de aflare a pârâtului, sau la expirarea termenului de 3 luni din data dispunerii căutării pârâtului, în caz de imposibilitate de a identifica locul aflării pârâtului, cu indicarea acțiunilor de căutare realizate;
  - e) Obligația organelor de poliție de a continua căutarea pârâtului și după prezentarea raportului;
  - f) Dreptul pârâtului de a se prezenta la sediul instanței, pentru a lua cunoștință de materialele dosarului și pentru a-i fi înmănată copia de pe acțiune și citație;

- g) Obligația pârâtului de a informa instanța despre modificarea locului său de aflare, în caz contrar citarea făcută la adresa stabilită a pârâtului considerându-se a fi făcută corespunzător.

(5) Ca urmare a stabilirii locului de aflare a pârâtului, instanța efectuează citarea acestuia în conformitate cu prevederile prezentului capitol.

(6) Concomitent cu prezentarea raportului, organele de poliție prezintă și cheltuielile de căutare a pârâtului, cu solicitarea de compensare a acestora. Cheltuielile de căutare a pârâtului se încasează la buget potrivit regulilor expuse în art.98.

5.3. Garanțiile drepturilor pârâtului absent la faza dezbaterilor judiciare

Faza dezbaterilor judiciare constituie arena de confruntare și de luptă legală, unde se întâlnesc oponenții procesuali, reclamantul și pârâtul, care, sub supravegherea judecătorului, utilizând arme și instrumente procesuale, se confruntă, fiecare demonstrând justetea și îndreptățirea sa, confruntare în care judecătorul are rolul unui arbitru imparțial, având totodată sarcina de a înlătura orice contradicție dintre părți prin actul său final de dispoziție.

Dezbaterea cauzei în ședință publică reprezintă una dintre cele mai importante etape ale procesului civil. Calitatea actului de justiție depinzând în cea mai mare măsură de modul de realizare a dezbaterilor publice și contradictorii.³⁵⁶

Dezbaterile judiciare, în calitate de fază distinctă, se individualizează în raport cu celelalte faze procesuale în primul rând prin faptul că anume în cadrul acesteia se realizează scopurile și sarcinile procesului civil.³⁵⁷ În continuarea acestei idei, facem trimitere la autorii М.А. Вукут și И.М. Зайцев, care susțin: „Sarcina principală a dezbaterilor judiciare este de a elimina disputa dintre părți și orice posibile ambiguități în statutul juridic al justițiabilului, scopul final constituind apărarea și protejarea drepturilor subiective ale justițiabililor”.³⁵⁸

Astfel, faza dezbaterilor judiciare devine arena principală de confruntare a părților, toate celelalte faze și etape procesuale având un rol pregătitor, aranjând „decorațiile” pe scena teatrală, ai cărei „actori” principali urmează să-și joace rolurile ghidate de regulile și principiile procedurale.

În cadrul capitolelor precedente am evidențiat întregul șir de garanții procesuale specifice fazelor pregătitoare ale procesului, dedicate atât reclamantului, cât și pârâtului, având menirea de

---

³⁵⁶ LEȘ, I., *op. cit.*, p.381.

³⁵⁷ ТРЕУШНИКОВ, М.К., *op. cit.*, p.200.

³⁵⁸ ВУКУТ, М.А., ЗАЙЦЕВ, И.М., *op. cit.*, p.233.

a păstra un echilibru între drepturile și interesele părților, astfel încât niciuna dintre părți să nu fie nici favorizată, dar nici defavorizată în raport cu oponentul său. Cu toate acestea, absența pârâtului de la examinarea cauzei constituie un incident procesual uneori inevitabil și, chiar cu concursul tuturor garanțiilor procesuale, devine evidentă imposibilitatea citării și aducerii pârâtului în fața instanței. În astfel de cazuri, toate aranjamentele pentru un „dialog procedural” se transformă în prestația unui singur actor, al cărui „monolog” nu are cine să-l critice sau să-l combată, iar întregul spectru de garanții din fazele pregătitoare nu au cum să compenseze lipsa pârâtului.

Principala și unica soluție oferită de legiuitor, pentru cazul în care citarea pârâtului nu a fost posibilă pe motiv de necunoaștere a domiciliului acestuia, constituie garanția prevăzută la art.77 CPC RM, care stabilește:

„Instanța judecătorească solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat pentru parte sau intervenient:

a) dacă domiciliul pârâtului nu este cunoscut;”

Astfel, rolul principal al acestei garanții este de a simula prezența pârâtului, substituindu-l printr-un avocat desemnat din oficiu.

Pentru a înțelege modul de garantare și eficiența acestei garanții trebuie, întâi de toate, să înțelegem cum această garanție funcționează.

Reprezentarea constituie o instituție complexă și deosebit de importantă în cadrul procesului civil, îndeplinind în primul rând funcția unui garant al respectării și apărării drepturilor și intereselor legitime ale părților și ale celorlalți participanți la proces.³⁵⁹

Doctrina identifică următoarele forme ale reprezentării: reprezentarea legală, reprezentarea contractuală, reprezentarea statutară, reprezentarea din oficiu.³⁶⁰

În cele ce urmează vom supune cercetării reprezentarea din oficiu, iar mai precis, vom examina condițiile numirii unui avocat din oficiu, pentru apărarea pârâtului al cărui domiciliu nu este cunoscut.

În ce privește abordarea instituției reprezentării din oficiu, ca fiind o formă distinctă a reprezentării, nu există o unitate de opinii. Astfel, E.B. Салогубова pune semnul egalității între reprezentarea legală și reprezentarea din oficiu, motivând prin faptul că „nu se cere acordul persoanei reprezentate, temeiul survenirii reprezentării din oficiu fiind legea”.³⁶¹ Pe de altă parte,

³⁵⁹ БОРТНИКОВА, Н.А. *Представительство по назначению суда в гражданском судопроизводстве*. Монография. Воронеж: Издательские решения, 2017, p.59.

³⁶⁰ АЛЕХИН, С.А. *et al.*, *Гражданское процессуальное право: Учебник*. Москва: Проспект, 2004; АФАНАСЬЕВ, С.Ф., ЗАЙЦЕВ, А.И. *Гражданский процесс*. Москва: Норма, 2004; БАБАЕВ, В.К., *op. cit.*; ВИКУТ, М.Л. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристъ, 2005.

³⁶¹ САЛОГУБОВА, Е.В. *Представительство в суде: Учебник / Под ред. М.К. Треушников*. Москва: Городец-издат, 2003, p.87.

prof. M.A. Вукыт identifică reprezentarea din oficiu ca fiind „o formă obligatorie de reprezentare, distinctă de cea legală”.³⁶²

Reprezentarea din oficiu apare mai degrabă ca o excepție și se aplică doar în condițiile în care partea nu poate să-și reprezinte personal interesele din motive obiective, fie nu dispune de un reprezentant legal sau contractual împuternicit corespunzător.

Luând în considerare condițiile speciale în care pârâtul nu cunoaște despre examinarea cauzei cu participarea sa, iar reclamantul nu are niciun interes în asigurarea apărării drepturilor pârâtului absent, sarcina respectării art.77 CPC RM cade totalmente pe instanța de judecată.

Constatând că domiciliul pârâtului nu este cunoscut și pârâtul nu poate fi înștiințat pe orice altă cale despre procesul pornit, judecătorul emite o încheiere, prin care solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) desemnarea unui avocat pentru apărarea pârâtului, iar CNAJGS este obligat să desemneze un avocat pentru apărarea pârâtului absent.

Norme similare de numire a unui reprezentant din oficiu pentru pârâtul absent pot fi găsite în legislația procesual-civilă a României (art.167 CPC al României) și în cea a Federației Ruse (art.50 CPC al Federației Ruse).

Specific pentru procedura română de desemnare a unui avocat din oficiu este sincronizarea acestui exercițiu procedural cu actul citării publice a pârâtului.

Spre deosebire de legiuitorul român, legiuitorul moldav nu specifică momentul procedural de desemnare a unui avocat pentru pârât, al cărui domiciliu nu este cunoscut, cu atât mai mult nu este clar coraportul dintre desemnarea avocatului din oficiu și exercitarea procedurii de citare publică, dacă aceste acte procedurale se succed sau se exclud reciproc.

Totodată, dacă în cazul citării publice *importanță are locul efectiv de aflare a pârâtului* și această procedură poate fi inițiată în urma eșuării citării ordinare a pârâtului, chiar și în cazul cunoașterii domiciliului pârâtului, atunci în cazul desemnării avocatului din oficiu *legiuitorul pune accentul pe faptul cunoașterii sau necunoașterii domiciliului pârâtului*, astfel încât, în condițiile în care se cunoaște domiciliul pârâtului, însă pârâtul nu a putut fi citat, din cauza că nu se cunoaște locul de aflare a acestuia, un astfel de pârât nu va beneficia de un avocat din oficiu, din simplul motiv că domiciliul său este cunoscut instanței. Doar dacă domiciliul pârâtului nu este cunoscut instanței pârâtul va beneficia de un avocat din oficiu.

Aparent, această deosebire este ne semnificativă, însă din punct de vedere practic abordarea dată a legiuitorului lasă loc de interpretare și confuzie.

---

³⁶² ВУКУТ, М.Л., *op. cit.*, p.211.

Conceptul de domiciliu trebuie cercetat prin prisma Codului civil al Republicii Moldova, care în art.38 alin.(1), (5) și (6) stabilește:

„(1)Domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are reședința obișnuită. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atît timp cît nu și-a stabilit un altul.

(5) Persoana al cărei domiciliu nu poate fi stabilit cu certitudine se consideră domiciliată la locul reședinței sale temporare.

(6) În lipsă de reședință temporară, persoana este considerată că domiciliază la locul ultimului domiciliu, iar dacă acesta nu se cunoaște, la locul unde acea persoană se găsește”.

În continuare, în art.39 alin.(1) CC RM, legiuitorul stipulează:

„Pînă la proba contrară, domiciliul sau reședința temporară a persoanei fizice se prezumă că se află la locul menționat ca atare în buletinul de identitate sau, după caz, în alt act de identitate prevăzut de lege”.

Cu atît mai mult, art.40 alin.1 Cod Civil al RM indică:

„Domiciliul minorului în vîrstă de pînă la 14 ani este la părinții săi sau la acel părinte la care locuiește permanent”.

În astfel de condiții, constatarea faptului necunoașterii domiciliului unei persoane este practic imposibilă, căci, chiar dacă domiciliul pârâtului *nu poate fi stabilit cu certitudine*, domiciliul acestuia va fi considerat *locul ultimului domiciliu*.

O astfel de abordare reduce substanțial cercul de pârâți pentru care poate fi desemnat un avocat din oficiu, delimitându-se astfel, pe de o parte, pârâți al căror domiciliu este cunoscut și, pe de altă parte, pârâți al căror domiciliu nu este cunoscut. Atît unii, cît și alții vor fi citați public, astfel încât după expirarea termenului de după citarea publică instanța va avea posibilitate să continue examinarea cauzei în lipsa pârâtului, însă doar pârâtul al cărui domiciliu nu este cunoscut va beneficia de garanția procesuală sub forma unui apărător din oficiu, desemnat în apărarea sa.

Un astfel de tratament diferențiat din partea legiuitorului este greu de înțeles.

Dacă ne conducem de art.39 alin.(1) CC RM, care prevede că „pînă la proba contrară, domiciliul sau reședința temporară a persoanei fizice se prezumă că se află la locul menționat ca atare în buletinul de identitate sau, după caz, în alt act de identitate prevăzut de lege”, atunci va trebui să constatăm că majoritatea covârșitoare a persoanelor au o viză de reședință indicată în buletinul de identitate, chiar dacă persoana nu mai locuiește la această adresă de mai mulți ani. Câte persoane cunoașteți care nu au un buletin și o viză de reședință? Oare toți cei care își schimbă locul permanent de trai își modifică imediat la Agenția Servicii Publice și viza de reședință?

În condițiile în care fiecare persoană, ca efect al legii civile, formal dispune de un domiciliu și majoritatea au o viză de reședință, ajungem la concluzia că (aproape) niciunul dintre pârâți nu va putea beneficia de garanția procesuală materializată prin desemnarea unui avocat din oficiu.

Instanța de judecată nu are cum și când să constate care este domiciliul persoanei, în spiritul art.38 al CC RM, verificând pur tehnic datele din registrul de evidență al populației și stabilind că pârâtul are o viză de reședință, caz în care instanța va fi nevoită să constate că domiciliul pârâtului este cunoscut și nu va putea dispune desemnarea de către CNAJGS a unui avocat din oficiu pentru apărarea pârâtului absent.

Astfel, garanția inclusă de legiuitor în art.77 CPC RM devine una pur formală și fără nicio aplicabilitate practică.

Cu titlu *de lege ferenda*, considerăm absolut necesară și urgentă modificarea art.77 lit.a) CPC RM, după cum urmează:

„Instanța judecătorească solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat pentru parte sau intervenient:

a) dacă **locul de aflare** a pârâtului nu este cunoscut;”

Astfel, această modificare va permite desemnarea unui avocat din oficiu pentru pârâtul absent, indiferent de cunoașterea domiciliului pârâtului sau nu, singurul fapt ce va avea relevanță va fi locul de aflare a pârâtului, iar în cazul în care acesta nu va putea fi stabilit și, ca urmare, pârâtul nu va putea fi înștiințat despre examinarea cauzei, instanța va fi obligată să solicite desemnarea de către CNAJGS a unui avocat din oficiu pentru apărarea pârâtului absent. Doar prin această modificare garanția procesuală de la art.77 lit.a) CPC RM va deveni cu adevărat funcțională.

Totodată, trebuie de notat că desemnarea avocatului din oficiu, pentru pârât al cărui loc de aflare nu este cunoscut, nu exclude și nu substituie procedura citării publice; astfel, ambele exerciții procedurale au o existență independentă. Ca urmare, în toate cazurile în care citarea pe căi ordinare a pârâtului nu este posibilă, pe motiv de necunoaștere a locului de aflare a pârâtului, instanța trebuie să recurgă la citarea publică, iar în paralel să dispună desemnarea unui avocat din oficiu pentru apărarea pârâtului, similar procedurii adoptate de legiuitorul român.

Pentru a exclude ambiguități și pentru a facilita înțelegerea aplicării acestui mecanism în practică, venim cu propunerea de a fi completat art.108 alin.(5) CPC RM, după cum urmează:

„Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, instanța va examina cauza după expirarea termenului de publicitate, **solicitând oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat din oficiu pentru apărarea pârâtului absent.**”

În încercarea de a da o apreciere acestei garanții procesuale, trebuie să înțelegem rolul și funcțiile avocatului desemnat din oficiu pentru apărarea pârâtului absent, precum și contextul în care avocatul desemnat trebuie să-și îndeplinească atribuțiile.

Fără îndoială, avocatul din oficiu va avea o sarcină dificilă, condiționată de lipsa posibilității de a comunica cu clientul său, pentru a înțelege circumstanțele cauzei, poziția clientului, probele disponibile, pentru a determina strategia de apărare.

Avocatul nu cunoaște poziția pârâtului și, respectiv, poate doar obiecta la pretențiile reclamantului, chiar dacă pârâtul ar fi fost de acord cu pretențiile acestuia. El nu poate nici recunoaște pretențiile reclamantului; or, un astfel de acord ține exclusiv de persoana pârâtului și poate fi făcut doar cu acceptul lui.

Dacă avocatului i s-ar acorda dreptul de a recunoaște acțiunea înaintată de reclamant sau dreptul la încheierea unei tranzacții, aceasta ar duce inevitabil la un abuz din partea avocaților, în încercarea lor de a se „debarasa” cât mai rapid de așa povară și ar duce la o și mai mare înrăutățire a situației pârâtului.³⁶³

În astfel de condiții avocatul operează doar cu prevederile normelor dreptului material și procesual, cu probele și informațiile prezentate de reclamant, cu date de acces public, iar în cadrul procesului avocatul va putea lua doar strategia de negare a pretențiilor reclamantului, ridicând obiecții, prezentând argumente de drept, solicitând asistența instanței în colectarea probelor și la numirea expertizelor sau la efectuarea altor acte procesuale.

Un subiect complet separat de cercetare și discuție îl constituie cheltuielile necesare pentru efectuarea expertizelor, precum și alte cheltuieli procesuale necesare pe care nici avocatul numit din oficiu nu le poate suporta din contul său, dar nici pârâtul absent.

Astfel, rolul și funcțiile avocatului desemnat în apărarea pârâtului absent sunt destul de sumare. Avocatul desemnat nu beneficiază de niciunul dintre drepturile speciale ale pârâtului. Ca urmare, avocatul este legat pe mâini și doar „oglindește” activitatea procesuală a reclamantului, având mai degrabă rolul unui „paznic”, supraveghind desfășurarea procesului în limitele prevederilor legale.

Chiar și așa, comparativ cu situația în care pârâtul ar fi lipsit totalmente de orice formă de apărare, prezența avocatului desemnat din oficiu are o mare importanță în încercarea de a garanta respectarea drepturilor pârâtului.

---

³⁶³ САЛОГУБОВА, Е.В., *op. cit.*, p.85.

Un alt aspect relevant în activitatea avocatului desemnat pentru apărarea pârâtului absent ține de exercitarea căilor de atac. Astfel, apare întrebarea dacă avocatul este sau nu în drept să exercite căi de atac împotriva hotărârii instanței pronunțate în lipsa pârâtului.

Dacă e să ne conducem de prevederile art.81 alin.(1) CPC RM, atunci: „Împuternicirea de reprezentare în judecată acordă reprezentantului dreptul de a exercita în numele reprezentatului toate actele procedurale, cu excepția dreptului (...) de a ataca hotărârea judecătorească (...) drept care trebuie menționat expres, sub sancțiunea nulității, în procura eliberată reprezentantului persoanei juridice sau în mandatul eliberat avocatului”.

În astfel de condiții, exercitarea căilor de atac constituie un drept special cu care avocatul desemnat din oficiu trebuie să fie investit nemijlocit de către pârâtul absent. Însă, considerând condiția „delicată” a pârâtului, o astfel de împuternicire nu poate fi acordată avocatului.

Sub un alt unghi de vedere, reprezentarea pârâtului absent are loc din oficiu și în temeiul legii, motiv pentru care împuternicirea avocatului de a exercita căi de atac împotriva hotărârii pronunțate în lipsa pârâtului constituie un drept intrinsec statutului avocatului, conferit acestuia în temeiul legii.

Legislația națională nu ne oferă un răspuns la această întrebare, motiv pentru care suntem nevoiți să apelăm la practica internațională.

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse nr.23³⁶⁴ această întrebare este soluționată prin confirmarea dreptului avocatului de a exercita căi de atac împotriva hotărârii instanței adoptate în lipsa pârâtului, motivând prin faptul că avocatul este împuternicit în temeiul legii, iar dreptul de a contesta hotărârea instanței este dictată de necesitatea apărării drepturilor și intereselor pârâtului absent.

Cu toate acestea, exercitarea căilor de atac împotriva hotărârii instanței de fond constituie o dilema pentru avocați. Exercițând apelul împotriva hotărârii primei instanțe pronunțate în lipsa pârâtului, avocatul epuizează calea de atac pe care o are clientul său, căci conform art.75 alin.(4) CPC RM: „Actele procedurale efectuate de reprezentant în limitele împuternicirilor sale sînt obligatorii pentru persoana reprezentată în măsura în care ele ar fi fost efectuate de ea însăși”.

Totodată, apelul exercitat de avocat se va baza într-un tot pe probele cercetate de prima instanță și pe activitatea procesuală din prima instanță desfășurată în lipsa pârâtului, iar pârâtul, chiar dacă eventual va apărea și chiar dacă va deține probe ce nu au putut fi prezentate în primă instanță, nu va putea cere cercetarea lor în instanța de apel din simplul motiv că această cale de atac deja a fost epuizată de avocat, ca urmare a exercitării apelului pe motive pur procedurale.

---

³⁶⁴ Постановление Пленума Верховного Суда РФ о судебном решении: N.23, от 19 декабря 2003 г.

Cu toate acestea, însă, nu trebuie de uitat că art.362 alin.(1) CPC RM fixează termenul de declarare a apelului la *30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii*, iar repunerea în termenul de apel a pârâtului, care a absentat de la examinarea în fond a cauzei este puțin probabilă, dat fiind că examinarea în fond a cauzei a avut loc după exercitarea citării publice a pârâtului, care este considerată *citare legală*. În aceste condiții, șanse ca pârâtul să fie ulterior repus în termen sunt foarte mici, iar alegerea dintre un apel declarat, chiar și pe încălcări procedurale și așteptarea apariției pârâtului, ce nu a putut fi găsit până la acel moment, este evidentă.

Pentru a rezolva această dilemă procedurală, considerăm necesară completarea art.360 CPC RM, prin introducerea alin.(1¹), având următoarea formulare: „Declararea apelului de către avocatul desemnat conform art.77 lit.a) din prezentul Cod, nu privează pârâtul de dreptul declarării apelului, cu privire la alte circumstanțe sau fapte decât cele invocate în apelul avocatului.”

Ca urmare a acestei modificări avocatul va putea liniștit să-și exercite activitatea fără frica de a dăuna clientului său, care ulterior, în caz de apariție, va putea exercita apel, invocând acele circumstanțe sau fapte care au rămas neexamine în cadrul instanței de fond.

Într-un final, constatăm că la faza dezbaterilor judiciare pârâtul absent nu beneficiază de prea multe garanții, iar singura garanție procesuală, ce se adresează direct pârâtului absent, în forma actuală de expunere, nu este de mare ajutor pentru acesta, în primul rând din considerentul limitării acestei garanții doar la categoria pârâților absenți, al căror domiciliu nu este cunoscut și într-al doilea rând prezența avocatului desemnat din oficiu contribuind doar la respectarea ordinii procesuale de examinare a cauzei și nu are cum să contribuie efectiv la substanța și probatoriul apărării pârâtului. Cu atât mai mult, lipsa unei clarități cu privire la împuternicirile avocatului desemnat de a ataca hotărârea pronunțată, precum și termenul de 30 de zile pentru exercitarea apelului, care curge de la data pronunțării dispozitivului hotărârii, compromit orice formă de apărare a pârâtului absent, chiar și în condițiile apariției ulterioare a acestuia. Astfel, punând pe cântar statutul juridic al reclamantului prezent și cel al pârâtului absent, constatăm un dezechilibru evident între acești doi subiecți procesuali.

5.4. Conceptul de *antigarantii*

În capitolele precedente, examinând instrumentele procesuale de citare publică și de căutare a pârâtului, tangențial am atins și subiectul de *antigarantii*. Astfel, am ajuns la concluzia că citarea publică, din perspectiva pârâtului, apare mai degrabă ca o antigarantie decât un instrument de garantare a dreptului de a fi informat despre examinarea cauzei.

Similar, la examinarea mecanismului de căutare a pârâtului, am identificat că temeiurile dispunerii căutării pârâtului nu sunt plasate nici în zona de interese ale reclamantului, nici ale pârâtului, iar în cumul cu efectul de tergiversare a examinării cauzei aceasta poate fi apreciată ca o antigaranție ce afectează negativ drepturile și interesele reclamantului.

Observăm astfel că se conturează un concept de *antigaranții*, aflat la polul opus de *garanții*.

Poate să surprindă introducerea și cercetarea unui concept pur teoretic în cadrul capitolului V și nu în cadrul capitolului II, dedicat garanțiilor, însă o astfel de structură este determinată de dorința autorului de a pregăti cititorul, oferindu-i mai întâi o expunere detaliată a teoriei garanțiilor, urmată de prezentarea practică, în acțiune, a garanțiilor și doar după detalierea garanțiilor reclamantului, pe de o parte, și ale pârâtului, pe de altă parte, am considerat că cititorul este suficient de pregătit, iar subiectul – suficient de copt pentru a argumenta conceptul de antigaranții.

Ce sunt antigaranțiile și cum să le deosebim de alte fenomene juridice – acestea sunt întrebările pe care vom încerca să le descifrăm în cele ce urmează.

Termenul antigaranție este vehiculat în doctrină, regăsindu-se în lucrările mai multor cercetători.³⁶⁵ Cu toate acestea, utilizarea termenului antigaranție este mai degrabă uzuală decât științifică; astfel, niciunul dintre cercetători nu dezvoltă acest concept și nu demonstrează natura juridică și aplicabilitatea acestuia. Ca urmare, dat fiind că conceptul dat nu a constituit obiectul unei cercetări fundamentale, considerăm absolut necesară identificarea naturii juridice a fenomenului „antigaranții”, precum și specificarea aplicabilității sale practice.

Pentru a oferi o apreciere antigaranțiilor, trebuie să pornim de la constatarea inițială că acestea reprezintă o oglindire sau mai bine zis, o umbră (partea întunecată) a garanțiilor.

Antigaranțiile, la fel ca și garanțiile, sunt în esență niște norme juridice ce prescriu o anumită conduită generală, impersonală și obligatorie, stabilită sau autorizată de stat, norme menite să asigure apărarea și protecția drepturilor și libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept.

---

³⁶⁵ САУЛЯК, О. П. *Законность в правоприменительной деятельности*. Дис... канд. юрид. наук. Москва, 2001, р.157; ХОРЕВ, А.В. Юридические гарантии права на жизнь. *Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство»*, 2018, Т.6, №2(22), р.4. <http://esj.pnzgu.ru> Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskie-garantii-prava-na-zhizn/viewer>; ЛУШНИКОВА, М.В., et. al. *Гендер в законе: монография*. Москва: Проспект, 2015, р.204; ЛУШНИКОВ, А.М., ЛУШНИКОВА, М.В. *Курс трудового права: Учебник*: В 2 т. Т. 2. *Коллективное трудовое право. Индивидуальное трудовое право. Процессуальное трудовое право*. Москва: Статут, 2009, р.238; БРИТАН, В.Ю. *Конституционное право на жизнь в Российской Федерации*: Выпускная квалификационная работа бакалавра по направлению подготовки: 40.03.01 - Юриспруденция. Барнаул, 2019, р.40. Disponibil: <http://elibrary.asu.ru/handle/asu/7546>; БАЛАШОВА, Н.А. *Механизм реализации правового положения иностранных граждан в России: Теория, практика, перспективы*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2005, р.19; ВИСКУЛОВА, В.В. *Гарантии избирательных прав граждан в современной России: вопросы теории и практики*: Автореф. дис... канд. юрид. наук, Москва, 2013, р.14.

Ca urmare, vedem că antigaranțiile sunt în esență exact aceleași garanții; atunci prin ce sau, mai bine zis, de ce se deosebesc ele de garanții și cum pot fi identificate și delimitate de acestea?

Considerăm că elementul distinctiv între o garanție și o antigaranție este efectul, influența, impactul sau consecința aplicării unei garanții. Anume influența pe care o produce garanția asupra obiectului pe care are menirea să-l protejeze, precum și asupra altor subiecți de drept, face ca o garanție să se transforme într-o antigaranție.

Astfel, antigaranțiile sunt „*vârcolacii*” din lumea juridică, fiind la prima vedere niște garanții puse în serviciul și apărarea subiectului de drept vizat, pe când în realitate ele având un efect distructiv asupra acestui subiect, aducând o mai mare daună decât beneficiu. Totodată, specific pentru antigaranții poate fi impactul excesiv asupra statutului juridic al purtătorului de garanții, inclusiv al subiecților din jur, astfel încât o garanție, realizând scopul de protecție a drepturilor subiectului în beneficiul căruia a fost plasată, este atât de disproporțională și agresivă în raport cu drepturile și interesele altor subiecți, încât dezavantajul dintre statutul purtătorului garanției și al celor din jur devine excesiv, fiind afectat însuși echilibrul juridic din sistem, în consecință fiind destabilizat întreg sistemul.

Ca urmare, considerăm necesară delimitarea și clasificarea antigaranțiilor în *directe* și *indirecte*, pornind de la subiectul asupra căruia influențează negativ antigaranțiile – fie purtătorul (anti)garanției, fie alți subiecți.

În viziunea noastră, antigaranțiile directe formează categoria de antigaranții ce au efect distructiv asupra purtătorului acestei garanții, ducând astfel la un impact diametral opus celui scontat, atunci când garanția a fost programată. Un exemplu de antigaranție directă ar fi instrumentul căutării pârâtului, despre care am vorbit mai sus și care, fiind inițial o garanție pentru reclamant, asigurând căutarea și prezența pârâtului, a devenit o sursă de tergiversare, afectând astfel dreptul reclamantului la un termen rezonabil de derulare a procedurilor judiciare și, ca rezultat al efectelor provocate, această garanție s-a transformat într-o antigaranție pentru reclamant.

Pe de altă parte, antigaranțiile indirecte au un efect cu totul invers asupra purtătorului, oferind o protecție excesivă și exagerată, având însă un impact distructiv asupra altor subiecți de drept. Un exemplu de antigaranție indirectă poate fi considerat instrumentul citării publice, pe care la fel l-am cercetat în capitolele precedente.

Din conținutul mecanismului citării publice observăm că scopul principal al acestei proceduri este depășirea impasului condiționat de imposibilitatea citării pârâtului pe calea ordinară și nicidecum o încercare de a informa pârâtul despre procesul examinat cu implicarea sa. Astfel, pe de o parte, vedem că rolul de garant al acestui mecanism, în interesul reclamantului, este realizat

cu succes, reclamantul beneficiind astfel de posibilitatea examinării cauzei chiar și în lipsa oponentului său, însă, pe de altă parte, interesele pârâtului sunt afectate iremediabil, instanța renunțând la orice încercare de a mai căuta pârâtul, iar toate principiile, drepturile și beneficiile plasate în interesul pârâtului pur și simplu decad, lăsând o libertate totală reclamantului.

Prin acest exemplu vedem cum o garanție favorizează incomparabil de mult o parte a procesului, în detrimentul celeilalte părți, devenind pentru aceasta din urmă o veritabilă antigaranție.

Din punct de vedere practic, este important ca atunci când legiuitorul încearcă să implementeze o garanție urmează să fie luat în considerare inclusiv aspectul subiectiv, sub forma interesului inerent, astfel încât scopul propus de legiuitor să coincidă cu interesul subiectului în favoarea căruia este introdusă garanția, în caz contrar existând riscul ca garanția să devină o povară și o antigaranție pentru subiectul pe care aparent trebuia să-l „fericească” sau survenind un alt risc – de a deveni un instrument pe care subiectul dat îl va utiliza pentru a-și abuza drepturile în detrimentul altor subiecți de drept, astfel această garanție devenind o antigaranție pentru cei din jur.

Pornind de la cele constatate mai sus considerăm necesară definirea, în premieră, a antigaranțiilor.

Astfel, în viziunea noastră ***antigaranțiile sunt niște garanții menite să realizeze funcția de apărare și protecție a drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept, însă la aplicare și implementare exercitând un impact negativ fie asupra purtătorului, fie asupra altor subiecți de drept, afectând statutul lor juridic, sau distabilizând balanța între drepturile și interesele legitime ale subiecților, favorizând excesiv unul dintre subiecți în detrimentul altora.***

5.5. Garanțiile procesual-civile ale părților în cadrul fazelor facultative ale procesului

Făcând aceste precizări conceptuale cu privire la termenul de antigaranții atât de des folosit, considerăm posibilă continuarea „călătoriei” noastre prin fazele procesuale, în încercarea de a identifica acele garanții de care beneficiază în primul rând pârâtul absent, în lipsa căruia, după cum am văzut cu toții, instanța examinează „cu succes” cauza în primă instanță, fără să existe obstacole în calea reclamantului sau să existe garanții relevante ce ar contribui cu adevărat la apărarea drepturilor și intereselor subiective ale pârâtului absent.

O primă fază facultativă a procesului civil, în cadrul căreia vom încerca să identificăm garanții în apărarea pârâtului absent, este apelul.

Apelul este mijlocul procesual prin care persoana nemulțumită de hotărârea primei instanțe solicită curții de apel, în condițiile prevăzute de lege, modificarea sau casarea (totală ori parțială) a acesteia.³⁶⁶

Examinând această fază procesuală, trebuie întâi de toate să subliniem că anume „persoana nemulțumită de hotărârea primei instanțe solicită curții de apel modificarea sau casarea acesteia”.

Astfel, luând în considerare construcția și organizarea procedurilor din prima instanță, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, puține șanse există să rămână „persoane nemulțumite de hotărârea primei instanțe”, în condițiile în care instanța nu a avut altă opțiune decât să admită pretențiile înaintate de reclamant, pe care acesta a avut posibilitatea să le susțină în fața primei instanțe fără prea multe contrări sau impedimente.

Totodată, chiar dacă pârâtul a avut norocul de a beneficia de un avocat din oficiu, desemnat la solicitarea instanței, după cum ne-am expus în capitolul precedent, puțin probabil ca avocatul din oficiu să atace hotărârea pronunțată de prima instanță.

Singurul cu adevărat „nemulțumit de hotărârea primei instanțe” va fi pârâtul în absența căruia a fost examinată cauza și împotriva căruia a fost pronunțată hotărârea, pârâtul care prin intermediul instanței de apel, va putea în sfârșit restabili dreptatea. Și anume în acest moment culminant de „catharsis procedural”, când pârâtul, în sfârșit apărut pe avanscena justiției, poate cere înfăptuirea dreptății, acumulând toate probele posibile și imposibile, înaripat de spiritul echității...se izbește nemilos de prevederile art.362 alin.(1) CPC RM, care fixează termenul de declarare a apelului la „30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii”.

Cu certitudine, această prevedere trebuie calificată în primul rând ca o garanție, o garanție făurită de legiuitor atât în interesul reclamantului, cât și în cel al pârâtului, asigurând astfel, pe de o parte, o consolidare în plus a securității raporturilor juridice, iar, pe de altă parte, prevenind tergiversarea examinării cauzei.

Cu toate acestea, trebuie să constatăm că această normă a fost gândită și este eficientă doar în condițiile participării ambelor părți la examinarea cauzei și doar atunci când ambele părți cunosc despre termenul de care acestea beneficiază pentru declararea apelului. Însă, în speța în care cauza a fost examinată în fond, în lipsa pârâtului, această garanție își menține caracterul de garantare doar pentru reclamant, pe când pentru pârâtul absent această garanție devine distructivă, transformându-se într-o adevărată antigaranție, efectiv lipsind pârâtul de orice drept la apărare și de orice posibilitate de a ataca hotărârea pronunțată în lipsa sa.

---

³⁶⁶ POALELUNGI, M., *et. al., op. cit.*, p.344.

Chiar dacă art.362 alin.(3) CPC RM stabilește posibilitatea repunerii în termenul de apel, repunerea în termenul de apel nu este aplicabilă pentru cazul în care examinarea în instanța de fond a avut loc ca urmare a recurgerii la citarea publică, iar argumentul privind necunoașterea de către pârâtul absent despre examinarea cauzei în lipsa sa și despre începutul curgerii termenului de apel de 30 de zile, ca regulă, nu este acceptat de instanța de apel.

Astfel, Curtea de Apel, susținută de Curtea Supremă de Justiție, nu vede temei pentru repunerea în termenul de apel a pârâtului în lipsa căruia a fost examinată cauza în fond, motivând prin prevederile art.108 alin.(1) CPC RM, în conformitate cu care: „Publicarea în presă se consideră citare legală”.³⁶⁷

Suntem de acord cu necesitatea unui termen restrictiv în interiorul căruia urmează a fi exercitată calea de atac împotriva hotărârii instanței de fond, în caz contrar fiind grav afectată securitatea relațiilor juridice civile aflate astfel mereu în suspans și sub riscul contestării și eventual al casării hotărârii instanței de fond de către instanța de apel. Cu toate acestea, aprecierea unui apel exercitat de către o parte la proces drept tardiv, în condițiile în care persoana în mod obiectiv nu a cunoscut despre examinarea cauzei, este o sancțiune mult prea aspră, afectând iremediabil drepturile pârâtului.

Într-un final, constatăm că în caz de examinare a cauzei în instanța de fond, în lipsa pârâtului, sunt puține șanse ca pârâtul să afle despre hotărârea pronunțată și să formuleze o cerere de apel într-un termen de 30 de zile de la pronunțare, iar orice eventuală cerere de apel, depusă peste termen, va fi inevitabil declarată tardivă de către instanța de apel. Totodată, încercând să atace încheierea instanței de apel privind refuzul repunerii în termen și de restituire a cererii de apel, pârâtul se va ciocni de neînduplecarea instanței de recurs, fiind astfel epuizate orice căi ordinare de atac împotriva unei hotărâri pronunțate în lipsa sa.

Încercând să facă uz de căi extraordinare de atac, pârâtul va constata că nu există temei procesual, în lista temeiurilor de revizuire, prevăzute în art.449 CPC RM, pentru a cere revizuirea hotărârii pronunțate în lipsa sa.

Astfel, ajungem la concluzia că garanția stabilită de legiuitor în art.362 alin.(1) CPC RM, care fixează termenul de declarare a apelului la „30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii”, devine o veritabilă antigaranție pentru pârât. Ca urmare, în caz de examinare a cauzei în lipsa acestuia, pârâtul este privat de orice cale disponibilă de atac împotriva hotărârii pronunțate în lipsa sa.

---

³⁶⁷ *SÎRBU VITALIE c. "TRANSELIT" SA*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-776/16 din 05.10.2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=31456

În cazul dat suntem în prezența unei antigaranții indirecte, atunci când garanția plasată în interesul reclamantului este excesiv de protectivă pentru reclamant și extrem de distructivă pentru pârât, privându-l pe acesta din urmă de orice remediu procesual și de orice cale de atac.

Constatând această situație, considerăm necesară adoptarea, în regim de urgență, a unor remedii procesuale, prin care să fie luate în considerare interesele pârâtului, în caz de examinare a cauzei în lipsa acestuia, prin care să fie oferit pârâtului un spectru mai larg de garanții al căror scop să fie echilibrarea statutului juridic al pârâtului, în lipsa căruia este examinată cauza, cu statutul juridic al reclamantului, care, în prezent, beneficiază de un avantaj procesual incomparabil, fiind astfel încălcat orice principiu al egalității în drepturi a participanților la proces și însuși principiul echității procedurilor judiciare.

5.6. Procedura de examinare în contumacie (*in absentia*)

Examinarea cauzelor în lipsa uneia, sau a ambelor părți la proces nu este reglementată de o procedură separată conform legislației procesual-civile a Republicii Moldova și nici nu este desemnată printr-o denumire specială, cu toate că uneori poate fi întâlnită utilizarea termenului *procedură în contumacie* sau *in absentia*. Chiar și așa, termenul *contumacie* este mai degrabă utilizat în raport cu procedura penală³⁶⁸, iar utilizarea acestui termen în cadrul procedurii civile se face doar la nivel doctrinar.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române: **CONTUMACIE** s. f. Absență nejustificată de la judecată a inculpatului. ◇ Loc. adv. *În contumacie* = în lipsă, fără a fi fost prezent la proces. – Din fr. *contumace*, lat. *contumacia*.³⁶⁹

Termenul „contumacie” se află de mai mult timp în vizorul savanților autohtoni, începând cu proclamarea independenței și până în prezent. Astfel, termenul „contumacie” la fel ca și procedura în contumacie au fost propuse spre discuții la etapa elaborării proiectului Codului de procedură civilă, însă până la urmă nu și-au găsit susținere și nu s-au regăsit în actualul Cod procesual civil. Cu toate acestea, considerăm că specificul examinării cauzei în lipsa uneia din părți face ca procedura dată să fie una deosebită și profund individualizată în raport cu procedura generală de examinare a cauzelor civile și merită o atenție sporită atât din partea savanților, cât și din partea legiuitorului.

---

³⁶⁸ Decizia Curții Supreme de Justiție în Dosarul nr.1ra—40/14 din 04.02.2014. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1460

³⁶⁹ *Dicționar Explicativ al Limbii Române (ediția a II-a revăzută și adăugită)*; Academia Română, Institutul de Lingvistică ”Iorgu Iordan”. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Imposibilitatea sau nedorința uneia dintre părți de a participa la examinarea cauzei face necesară elaborarea și aplicarea unui șir de garanții procesuale menite să asigure realizarea și apărarea drepturilor subiective ale părții lipsă, urmând totodată să fie luate în considerare interesele părții prezente, precum și să fie explicit determinate rolul și funcțiile judecătorului la desfășurarea unei astfel de proceduri, în care instanța, indubitabil, nu mai poate să-și rezerve un rol pasiv de observator, ci trebuie să preia un rol mult mai activ pentru a preveni orice posibil abuz.

Unii autori apreciază procedura în contumacie ca fiind „partea invizibilă a dreptului procesual civil”.³⁷⁰ Cu regret, însă, constatăm că legislația procesual-civilă în mare parte ignoră situația pârâtului absent, mai ales în condițiile în care instanța a eșuat în încercările sale de a informa pârâtul despre derularea procedurilor judiciare. Totodată, garanțiile elaborate și implementate de legiuitor, în încercarea de a compensa lipsa pârâtului, sunt haotice și ineficiente, iar, după cum am stabilit în paragrafele precedente, pârâtul nu dispune de niciun remediu procesual care i-ar permite să atace hotărârea pronunțată în lipsa sa.

Cât de bizar ar părea, dar legiuitorul a făcut tot posibilul ca pârâtul, în lipsa căruia a fost examinată cauza, să rămână neputincios în fața hotărârii instanței.

În încercarea de a identifica remedii procesuale adecvate pentru apărarea drepturilor și intereselor pârâtului absent, vom cerceta soluțiile identificate și implementate în legislațiile altor state.

Astfel, legislația procesuală a Federației Ruse stabilește un tip distinct de procedură pentru cazul lipsei pârâtului – *Заочное производство* (Procedura în absență), fiind reglementată în Capitolul XXII al Codului de procedură civilă al Federației Ruse.³⁷¹

И.И. Черных apreciază procedura în absență ca fiind „o procedură aplicabilă, în caz de survenire a temeiurilor legale, întemeiată pe cercetarea explicațiilor verbale și a altor probe prezentate de reclamant, desfășurată fără participarea pârâtului, care dispune de dreptul de a cere anularea hotărârii emise în absență, în cadrul unei ordini simplificate”.³⁷²

Articolul 233 alin.(1) CPC FR stabilește în calitate de temei pentru examinarea cauzei în cadrul procedurii în absență, neprezentarea pârâtului, **informat corespunzător** despre data și ora ședinței de judecată. Totodată, reclamantul are dreptul de a se opune examinării cauzei în cadrul procedurii în absență, caz în care instanța continuă examinarea cauzei în cadrul procedurii generale.

---

³⁷⁰ PRIDON, Basilia. Concept of Decision in Absentia and its Adjudication Principles. In: *European Scientific Journal December*. SPECIAL edition 2016, p.231.

³⁷¹ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации, №.138-ФЗ от 14.11.2002, Принят ГД ФС РФ 23.10.2002.

³⁷² ЧЕРНЫХ, И.И. *Заочное производство в гражданском процессе*. Москва, 2000, p.23.

Ca urmare a examinării cauzei în cadrul procedurii în absență, instanța emite hotărârea în absență, în care este indicată ordinea de atac a hotărârii pronunțate și care este expediată părților la proces.

Pârâtul are la dispoziție un termen de 7 zile, calculat din ziua comunicării hotărârii, pentru a depune, la instanța ce a adoptat hotărârea în absență, contestația la hotărâre. În cazul în care pârâtul nu contestă hotărârea pronunțată în absență în termenul legal, această hotărâre devine irevocabilă și executorie.

Recepționând contestația pârâtului, instanța, în decurs de 10 zile, convoacă părțile pentru examinarea contestației pârâtului.

În urma examinării contestației, instanța este în drept fie să refuze admiterea contestației, fie să admită contestația, anulând propria hotărâre, reluând examinarea în fond a cauzei, în același sau în alt complet de judecată.

Temei pentru anularea hotărârii pronunțate în absență constituie stabilirea de către instanță a imposibilității pârâtului de a participa la examinarea cauzei, precum și a imposibilității de a anunța instanța despre motivele absenței. Motivele absenței pârâtului urmând a fi probate de către acesta.

Analizând procedura de examinare în absență, din start observăm că această procedură, reglementată de legiuitorul rus, se aplică în exclusivitate în raport cu pârâtul al cărui domiciliu este cunoscut și despre care se știe cu certitudine că a fost informat corespunzător despre examinarea cauzei, însă nu a dorit sau nu a putu participa la ședința de judecată.

Procedura în absență, adoptată de legiuitorul rus, are atât susținători³⁷³, cât și opozanți³⁷⁴, mulți teoreticieni și practicieni criticând această instituție procesuală. Totuși, noi considerăm că această procedură constituie un prim pas spre înțelegerea necesității unei proceduri distincte pentru cazul imposibilității citării pârâtului. Cu toate acestea, direcția luată de legiuitorul rus, prin adoptarea procedurii date doar pentru cazul neprezentării pârâtului, înștiințat corespunzător despre ora și data examinării cauzei, face ca această procedură să fie un instrument inutil pentru condiția juridică a pârâtului care nu a putut fi citat corespunzător de către instanță. Ca urmare, această procedură nu are nicio tangență cu situația pârâtului al cărui domiciliu sau loc de aflare nu este cunoscut, față de care legea procesuală rusă aplică procedura generală de examinare.

---

³⁷³ ИСАЕНКОВА, О.В., ДЕМИЧЕВ, А.А. *Гражданское процессуальное право России: Учебник*. Москва: Изд. Норма, 2009; СМУШКИН, А.Б., СУРКОВА, Т.В., Черникова О.С. *Гражданский процесс: учебное пособие*. Москва: Изд. Омега – Л., 2007.

³⁷⁴ ТАРАСЕНКОВА, А.Н. *Как выиграть дело в суде: учебно-практическое пособие*. Москва: Изд. Проспект, 2011; ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Гражданский процесс: теория и практика*. Москва: Изд. Городец, 2008.

În cadrul procedurii generale de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, acesta beneficiază de unele garanții procesuale, cum ar fi desemnarea unui avocat din oficiu conform art.50 CPC FR, însă doar pentru cazul în care domiciliul pârâtului nu este cunoscut, existând și o procedură de căutare a pârâtului, similară practicii stabilite de legislația procesuală din țara noastră.

Cu toate acestea, după cum am examinat anterior, legislația procesuală rusă nu reglementează citarea publică a participanților la proces și, ca urmare, erorile sau neajunsurile procedurii ordinare de citare nu pot fi acoperite prin procedura citării publice.

Examinând condițiile exercitării căilor de atac împotriva hotărârii instanței de fond, constatăm că legislația procesuală rusă stabilește termenul de apel de o lună, ce începe să curgă de la data pronunțării hotărârii și nu reglementează în calitate de temei de revizuire a hotărârilor rămase irevocabile cazurile legate de încălcarea procedurii de citare a participanților la proces.

Astfel, considerăm că legiuitorul rus, la fel ca și legiuitorul moldav, a lăsat fără atenție condiția juridică a pârâtului, în lipsa căruia a fost examinată cauza. Totuși, luând în considerare inexistența instrumentului citării publice, instanțele de control nu se pot ascunde după formula legală care mușamalizează orice erori în cadrul procedurii de citare a pârâtului. Cu regret, însă, practica legiuitorului rus de a calcula termenul de apel începând cu data pronunțării hotărârii de către instanța de fond face ca orice încercare din partea pârâtului de a se apăra de hotărârea pronunțată în lipsa sa, după expirarea termenului de apel, să fie zadarnică.

Totodată, nici legislația procesual-civilă română nu reglementează o procedură distinctă pentru cazul derulării procedurilor judiciare în lipsa pârâtului: Cu toate acestea, legiuitorul român a inclus un șir de garanții procesuale în interesul și în beneficiul pârâtului absent, contribuind la prevenirea unor abuzuri în adresa pârâtului.

Astfel, legiuitorul român, la încuviințarea citării prin publicitate, stabilește obligația instanței de a desemna un curator dintre avocații baroului, care va fi citat la dezbateri pentru reprezentarea intereselor pârâtului.

Un mare avantaj procesual pentru pârâtul absent este modul de calculare a termenului de apel, stabilit conform art.468 alin.(1) CPC al României³⁷⁵, care prevede: „Termenul de apel este de 30 de zile de la comunicarea hotararii, dacă legea nu dispune altfel”.

Ca urmare, chiar dacă pârâtul nu participă la examinarea cauzei în instanța de fond, acesta cel puțin dispune de o cale de atac împotriva hotărârii pronunțate, iar termenul de apel începând să curgă de la data la care pârâtul a aflat despre hotărârea adoptată.

---

³⁷⁵ Cod de procedură civilă al României; nr. 134/2010, din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 247.

O garanție extrem de valoroasă pentru pârâtul absent, prevăzută de legiuitorul român, este procedura contestației în anulare, reglementată în art.503 alin.(1) CPC al României: „Hotărârile definitive pot fi atacate cu contestație în anulare atunci când contestatorul nu a fost legal citat și nici nu a fost prezent la termenul când a avut loc judecata”.

Suplimentar, legiuitorul român a inclus și un important temei de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile, indicând în art.509 alin.(9) CPC al României drept temei de revizuire cazul când „partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa”.

Astfel, observăm că legiuitorul român a luat în considerare condiția pârâtului care nu a participat la examinarea în fond a cauzei, oferind acestuia cele mai diverse și variate instrumente, de care pârâtul se poate prevala pentru apărarea drepturilor și intereselor sale, ca urmare a examinării cauzei în lipsa sa.

Revenind la situația din Republica Moldova, constatăm că legiuitorul moldav a preluat mai degrabă practica legiuitorului rus, acordând toată atenția cazului când ambele părți participă la examinarea cauzei, pe când situația juridică a pârâtului în lipsa căruia a avut loc examinarea cauzei a fost ignorată. Totodată, această omisiune, alături de limitarea termenului de apel la 30 de zile, calculat din data pronunțării dispozitivului hotărârii și în lipsa oricărui alt remediu procesual, face ca hotărârea pronunțată în lipsa pârâtului să fie ireversibilă.

Adițional, trebuie luat în considerare că garanțiile procesuale puse la dispoziția pârâtului absent, în cadrul examinării în fond a cauzei, nu sunt nici pe departe suficiente să compenseze lipsa pârâtului, iar formula legală cuprinsă în art.108 alin.(1) CPC RM, potrivit căreia „publicarea în presă se consideră citare legală”, face ca orice eroare în cadrul procedurii ordinare de citare să fie compensată prin instrumentul citării publice, pe care pârâtul absent nu îl poate combate prin niciun fel de instrumente procesuale alternative.

În aceste condiții, considerăm necesară înțelegerea de către legiuitor a riscului și vulnerabilității la care este expus orice justițiabil care ajunge în postură procesuală de pârât.

Astfel, este necesară înțelegerea și conceperea unei proceduri *în contumacie* sau *in absentia* clare, previzibile și consolidate printr-un set de garanții efective.

Prin procedura în contumacie nu se are în vedere neapărat introducerea unei proceduri distincte de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, conform unui set special de reguli, ci în primul rând conștientizarea riscurilor la care este expus pârâtul, identificarea remediilor și garanțiilor procesuale menite să compenseze câtuși de puțin lipsa pârâtului de la examinarea în fond a cauzei, dar totodată să ducă la implementarea unor remedii procesuale care ar permite contestarea efectivă de către pârât a hotărârii pronunțate în lipsa sa, oferind acestuia și posibilitatea de a furniza probe

în apărarea sa, pe care pârâtul nu a putut să le prezinte în instanța de fond. Iar toate aceste instrumente și remedii procesuale, chiar și dispersate prin întreg textul codului, urmează să conlucreze și să interacționeze, astfel încât să formeze o procedură distinctă de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, pe care să o putem desemna și printr-un termen convențional de *procedură în contumacie* sau *procedură in absentia*.

În prezent, problema cea mai stringentă ține de lipsa vreunui remediu procesual oferit pârâtului, în lipsa căruia a fost examinată cauza în fond, cu excepția posibilității de a declara apel, într-un termen de 30 de zile din data pronunțării hotărârii.

Dat fiind că pârâtului nu i-a fost comunicat efectiv despre examinarea cauzei cu participarea sa, iar pârâtul a lipsit pe tot parcursul examinării cauzei, ne întrebăm: Care ar fi șansele ca pârâtul să afle despre hotărârea pronunțată și într-un termen de 30 de zile din data pronunțării dispozitivului hotărârii să declare apel împotriva acesteia? Să recunoaștem că astfel de șanse sunt infim de mici.

Pentru a favoriza, câtuși de puțin, condiția juridică a pârâtului absent, considerăm că legiuitorul poate să recurgă la câteva soluții alternative, prin care să fie lichidat, sau cel puțin diminuat, dezavantajul procesual în care se află în prezent pârâtul absent.

Astfel, prima soluție pe care legiuitorul poate să o ia în considerare ar consta în modificarea art.362 alin.(1) CPC RM, prin care este stabilit începutul curgerii termenului de apel de la data pronunțării dispozitivului hotărârii, urmând să se revină la practica existentă până la modificările făcute prin Legea nr.155/2012³⁷⁶. Ca urmare a modificării propuse, ar deveni posibilă revenirea la formula inițială, în care termenul de apel începea să curgă „de la data comunicării hotărârii”.

O astfel de abordare ar duce la soluționarea problemei legate de începutul curgerii termenului de apel pentru pârâtul care nu a putut participa la examinarea în fond a cauzei.

Astfel, chiar dacă pârâtul nu a cunoscut despre examinarea în fond a cauzei, prin această modificare pârâtul va dispune de remedii procesuale și va putea formula un apel în termenul legal stabilit împotriva hotărârii instanței de fond, pronunțate în lipsa acestuia, termen care ar începe să curgă din momentul în care pârâtului i-ar fi comunicată hotărârea primei instanțe.

Totodată, această soluție procesuală implică și un alt amendament necesar, ce urmează a fi introdus în art.372 alin.(1) CPC RM și care ar stabili în mod expres dreptul pârâtului de a prezenta probe în apărarea sa în cadrul instanței de apel.

Această modificare este imperativă, în condițiile în care oferirea posibilității pârâtului de a formula apel împotriva hotărârii adoptate în lipsa sa, însă fără garantarea posibilității de a prezenta

---

³⁷⁶ Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova; nr.155 din 05.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.185/622.

probe în apărarea sa, care nu au putut fi prezentate la examinarea cauzei în instanța de fond, ar lăsa fără de substanță acest drept, făcându-l pur formal.

Totodată, această soluție procedurală implică unele neajunsuri, precum:

- Extinderea termenului de exercitare a apelului pentru toți participanții la proces și nu doar pentru pârâțul în lipsa căruia a fost examinată cauza în instanța de fond.
- Afectarea securității raporturilor juridice civile, ca urmare a planării permanente a riscului de contestare a hotărârii.
- Riscul încălcării termenului rezonabil de derulare a procedurilor judiciare.
- Dificultatea legată de motivarea hotărârii de către prima instanță, în condițiile în care niciunul dintre participanții la proces, care a participat la examinarea cauzei, nu a formulat apel, pe când după o perioadă îndelungată de timp, exercitarea apelului ar crea deficiențe pentru prima instanță la motivarea integrală a hotărârii pronunțate.
- Riscul să fie casate hotărârile primei instanțe, ca urmare a prezentării unor probe noi în cadrul instanței de apel, pe care prima instanță nu le-a cunoscut și nu le-a cercetat.

O soluție alternativă, pe care legiuitorul ar putea să o adopte, ar consta în completarea art.362 alin.(1) CPC RM cu o normă care ar admite exercitarea apelului într-un termen ce ar începe să curgă de la data comunicării hotărârii doar de către pârâțul în lipsa căruia a fost examinată cauza.

Totodată, trebuie luate în considerare prevederile art.16 alin.(1) Cod de executare al RM³⁷⁷, care stabilește: „Titlul executoriu poate fi prezentat spre executare în decursul a 3 ani de la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești în al cărei temei a fost emis, dacă legea nu prevede altfel.” Referitor la termene, A. Bănărescu opinează: „Întrucât drepturile subiective consemnate printr-o hotărâre judecătorească definitivă sunt prezumate de a fi valorificate în viitor, este evident că pentru a ridica eficiența garanțiilor fundamentale în apărarea drepturilor și libertăților civile legiuitorul a găsit de cuviință să stabilească anumite termene ce au ca scop de a disciplina participanții la proces, iar în unele cazuri de a preveni chiar și abuzurile în drepturile procesuale”.³⁷⁸

Astfel, pentru a exclude încălcarea securității raporturilor juridice, considerăm necesară limitarea la un termen de cel mult 5 ani a posibilității pârâțului, în lipsa căruia a fost examinată cauza în primă instanță, de a exercita apel. Ca urmare, dat fiind dreptul reclamantului de a cere executarea hotărârii pronunțate, chiar și în lipsa pârâțului, într-un termen maxim de 3 ani de la

---

³⁷⁷ Cod de Executare al Republicii Moldova: nr.443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220.

³⁷⁸ BĂNĂRESCU, A. *Reflecții analitice asupra unor incidente ce apar la executarea silită a hotărârilor judecătorești în materie civilă*: Studiu monografic. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019, p.176.

rămânerea definitivă a hotărârii, stabilirea unui termen de decădere de 5 ani pentru pârât ar asigura în suficientă măsură posibilitatea pârâtului de a exercita apel, chiar și în condițiile în care pârâtul va afla despre hotărârea pronunțată în lipsa sa în cadrul procedurii de executare.

O astfel de soluție are o aplicabilitate limitată la subiectul pârâtului, în lipsa căruia a fost examinată cauza în fond, reducând astfel riscul legat de securitatea raporturilor juridice civile și din riscul legat de termenul rezonabil de derulare a procedurilor judiciare. Totodată, rămâne problema legată de dificultatea motivării hotărârii ca urmare a scurgerii unei perioade îndelungate de timp de la data pronunțării dispozitivului hotărârii.

Pentru a depăși această deficiență considerăm necesară suplینirea temeiurilor de motivare integrală a hotărârii, prevăzute în art.236 alin.(5) CPC RM, prin introducerea lit.d) – *hotărârea a fost adoptată ca urmare a examinării cauzei în lipsa pârâtului.*

Astfel, instanța va avea obligația să-și motiveze hotărârea în toate cazurile în care examinarea cauzei a avut loc în lipsa pârâtului, aceasta fiind, pe de o parte, o garanție în plus pentru pârâtul absent, iar, pe de altă parte, va fi exclusă problema legată de o eventuală necesitate de a motiva o hotărâre după scurgerea unei perioade excesive de timp.

Totuși, atât în primul, cât și în al doilea model constatăm că subzistă riscul legat de securitatea raporturilor juridice civile, chiar și dacă se impune o limită de 5 ani. Totodată, rămâne deschisă și problema legată de o eventuală casare a hotărârii instanței de fond ca urmare a cercetării unor probe noi ce au fost prezentate de pârât în cadrul instanței de apel. Dar cel mai important, constatăm că prin primirea spre examinare a apelului declarat de pârâtul care nu a putut participa la examinarea cauzei în prima instanță, ca rezultat al eșuării procedurii ordinare de citare, acesta este privat de un grad de jurisdicție, căci prima instanță așa și nu a avut posibilitatea să asculte pârâtul absent și să cerceteze probele furnizate de acesta.

Aceste riscuri și deficiențe nu vor putea fi depășite în cadrul instanței de apel și, ca urmare, se impune o soluție alternativă.

O astfel de soluție ar putea constitui modelul Codului de procedură civilă al României, care în art.509 alin.9 stabilește în calitate de temei de revizuire - *partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa.*

Totuși formula dată nu este suficient de explicită în privința cazului în care pârâtul nu a putut participa la examinarea cauzei, ca urmare a necitării acestuia pe motiv de necunoaștere a domiciliului sau a locului de aflare. Pe de o parte, acest caz ar cădea sub incidența formulei „partea a fost împiedicată ...dintr-o împrejurare mai presus de voința sa”, căci eșuarea procedurii de citare

în mod obiectiv se află în afara controlului părții, însă, pe de altă parte, există riscul ca eșuarea citării pârâtului să nu fie recunoscută ca nimerind sub formula „partea a fost împiedicată”.

Ca urmare, propunem introducerea în art.449 CPC RM a literei d), stabilind în calitate de temei de revizuire soluția oferită de legiuitorul român, însă mai explicită: *cauza a fost judecată de instanță în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată sau care a fost împiedicat să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa.*

Temeiul propus de revizuire ar constitui un instrument efectiv de control, ce ar exclude orice formă de abuz în privința pârâtului și ar acorda pârâtului șansa de a demonstra imposibilitatea participării la examinarea cauzei, ca urmare a unei împrejurări *mai presus de voința sa.*

Cu toate acestea, instrumentul dat va fi cu adevărat efectiv doar după o eventuală modificare a art.108 alin.(1) CPC RM, prin excluderea din cadrul acestui alineat a formulei care stabilește: „publicarea în presă se consideră citare legală”.

Această normă legală este cea mai mare antigarantie pentru pârât, constituind acel temei legal ce permite instanței să închidă ochii la absolut orice erori sau neajunsuri în cadrul procedurii ordinare de citare, instanțele motivând de fiecare dată examinarea în absență prin caracterul legal al citării publice.

Excluderea frazei „publicarea în presă se consideră citare legală” din art.108 alin.(1) CPC RM ar duce la lipsirea mecanismului de citare publică de forța și importanța pe care o are în prezent, transformând-o dintr-o garanție plasată în interesul exclusiv al reclamantului într-un instrument adițional de citare a pârâtului, devenind astfel o garanție în plus pentru pârât.

Completarea temeiurilor de revizuire și excluderea caracterului legal al citării publice nu ar afecta drepturile reclamantului, deoarece instanța în continuare ar putea examina cauza în lipsa pârâtului, însă această modificare ar permite pârâtului să ceară exercitarea unui control asupra procedurii de citare realizate de instanță.

Totodată, trebuie de notat că „decapitarea” mecanismului de citare publică ar face mai puțin atractiv acest instrument procesual, iar legiuitorul în general ar putea renunța la această formă extraordinară de citare a participanților la proces, care până la urmă nu oferă nicio certitudine privind comunicarea către pârât despre examinarea cauzei, constituind o frână în derularea procedurilor judiciare.

Astfel, evaluând rolul disproporțional pe care îl joacă citarea publică în sistemul procedural, având calitatea unei antigarantii procesuale, afectând grav drepturile procesuale ale pârâtului, pledăm pentru excluderea citării publice din sistemul procesual național, înlocuind acest

mecanism prin instrumente alternative de garantare a drepturilor procesuale, atât ale reclamantului, cât și ale pârâtului.

Revenind la temeiul propus de revizuire, considerăm că acesta trebuie suplinit și printr-un termen legal în care să poată fi depusă cererea de revizuire. Astfel, este necesară includerea în art.450 CPC RM a literei c¹) cu următorul conținut: „în termen de 3 luni din ziua în care pârâtului i-a fost comunicată hotărârea instanței, dar nu mai târziu de 5 ani de la data rămânerii irevocabile a hotărârii – în cazul prevăzut la art.449 lit.d);”.

Prin limitarea termenului în care poate fi solicitată revizuirea, la un termen de 5 ani, este asigurată în primul rând securitatea raporturilor juridice civile, totodată fiind garantată respectarea drepturilor pârâtului, care în decurs de cel mult 5 ani de la rămânerea irevocabilă a hotărârii instanței va afla despre procedura de executare silită inițiată împotriva sa sau va putea invoca expirarea termenului legal în cadrul căruia poate fi cerută intentarea procedurii de executare silită, conform art.16 alin.(1) Cod de executare al Republicii Moldova.

Dintre cele trei modele propuse spre examinare, considerăm ca fiind cel mai viabil și eficient modelul ajustării procedurii de revizuire, însă doar cu condiția implementării paralele și a celorlalte amendamente propuse mai sus.

Cu siguranță, poate fi pus în discuție un pachet de modificări legislative mult mai amplu, prin care să fie implementată o veritabilă procedură în contumacie, similar procedurii în absență, tratate de legislația procesuală rusă, însă care ar fi aplicabilă în mod special condiției examinării cauzei în lipsa pârâtului. Totuși, o astfel de procedură distinctă implică cercetări teoretice, evaluări, expertize și consultații publice îndelungate, pe când măsurile propuse mai sus pot fi implementate fără eforturi exagerate, într-un termen redus.

5.7. Concluzii la capitolul 5

În cadrul acestui capitol am continuat cercetarea aspectelor pur practice legate de garantarea drepturilor procesuale ale pârâtului, în condițiile examinării cauzei în lipsa acestuia. Astfel, am evidențiat în primul rând drepturile procesuale ale pârâtului expuse riscului de încălcare, precum și garanțiile concrete de care beneficiază pârâtul, în caz de examinare a cauzei în lipsa acestuia.

În rezultatul cercetărilor efectuate în acest capitol, putem formula următoarele concluzii:

1. Comparând drepturile afectate ale reclamantului, pe de o parte, și ale pârâtului, pe de altă parte, în condițiile examinării cauzei în lipsa pârâtului, am ajuns la concluzia că în cazul pârâtului cel mai afectat este dreptul la un proces echitabil derulat în condiții de contradictorialitate și egalitate.

2. În cazul pârâtului absent, am considerat cel mai eficient să identificăm și să raportăm garanțiile de care beneficiază pârâtul la fiecare fază procesuală în parte, pentru a facilita cercetarea și înțelegerea modului în care intervin și acționează aceste garanții.
3. La **faza intentării procesului** pârâtul beneficiază, în mod particular, de următoarele garanții:
  - garanții procesuale sub forma unor sarcini preliminare plasate în responsabilitatea reclamantului, cum ar fi identificarea și includerea în cererea de chemare în judecată a datelor privind *numele sau denumirea pârâtului, domiciliul ori sediul lui*;
  - garanțiile prevăzute în art. 166 alin.(2) lit.h) CPC RM, prin care reclamantul este impus să indice în cererea de chemare în judecată - *date despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților*;
  - garanțiile specificate în art. 167 alin.(1) lit.d) CPC RM care obligă reclamantul să anexeze la cererea de chemare în judecată inclusiv *documentele care confirmă respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului, dacă respectarea acestei proceduri este prevăzută de lege sau de contractul părților*;
  - în cazul în care *reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a cauzei pe calea extrajudiciară, inclusiv prin mediere, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de cauze sau de contractul părților*, instanța, în temeiul art.170 alin.(1) CPC RM, va restitui cererea de chemare în judecată către reclamant.
4. La **faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare** pârâtul poate beneficia de trei niveluri de garanții:
  - **Primul nivel de garanții** poartă un caracter general și este oferit oricărui pârât, materializându-se la etapa citării ordinare.
  - În cazul în care citarea ordinară a pârâtului eșuează, ducând la imposibilitatea informării pârâtului despre examinarea cauzei cu participarea sa, intervine și se activează **cel de-al doilea nivel de garanții**, menit să asigure identificarea și informarea pârâtului pe calea mecanismelor de citare extraordinară, cum ar fi citarea publică și căutarea pârâtului.
  - **Cel de-al treilea nivel de garanții** are un caracter interfazal, activându-se la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, atunci când instanța, constatând imposibilitatea citării pârâtului, solicită desemnarea unui avocat din oficiu, însă această garanție se proliferază la faza dezbaterilor judiciare, atunci când avocatul desemnat din oficiu are rolul cel mai activ.

5. La **faza dezbaterilor judiciare** am constatat că principala și unica garanție de care beneficiază pârâtul absent constituie desemnarea unui avocat din oficiu, făcută conform art.77 CPC RM. Totuși, luând în considerare că legiuitorul a prevăzut posibilitatea desemnării unui avocat din oficiu doar pentru cazul necunoașterii domiciliului pârâtului, suntem nevoiți să constatăm caracterul limitat al acestei garanții. Ca urmare, venim cu propunerea înlocuirii în textul art.77 CPC al RM a formulei de *necunoaștere a domiciliului pârâtului* cu formula de *necunoaștere a locului de aflare a pârâtului*, pentru a face cu adevărat funcțional acest mecanism, constituind un amendament urgent, pe care legiuitorul trebuie să îl facă.
6. Trecând la cercetarea garanțiilor procesuale ale pârâtului **în cadrul fazelor facultative ale procesului**, am considerat în primul rând necesară introducerea și cercetarea conceptului de *antigarantie*, pentru a putea continua cu cercetarea garanțiilor aplicabile la exercitarea căilor de atac.
7. În viziunea noastră, ***antigarantiile sunt niște garanții menite să realizeze funcția de apărare și protecție a drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept, însă la aplicare și implementare exercitând un impact negativ fie asupra purtătorului, fie asupra altor subiecți de drept, afectând statutul lor juridic sau distabilizând balanța între drepturile și interesele legitime ale subiecților, favorizând excesiv unul dintre subiecți în detrimentul altora.***
8. Pornind de la subiectul asupra căruia influențează antigarantiile – fie asupra purtătorului (anti)garanției, fie asupra altor subiecți, am considerat necesară delimitarea și clasificarea antigarantiilor în *directe și indirecte*.
9. Examinând posibilitatea contestării de către pârâtul absent a hotărârii pronunțate în lipsa sa, am ajuns la următoarele concluzii:
  - Pârâtul, în lipsa căruia a avut loc examinarea cauzei în primă instanță, este practic privat de orice posibilitate de a contesta hotărârea primei instanțe, dat fiind că art.362 alin.(1) CPC RM fixează termenul de declarare a apelului la *30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii*.
  - Chiar dacă art.362 alin.(3) CPC RM stabilește posibilitatea repunerii în termenul de apel, repunerea în termenul de apel nu este aplicabilă pentru cazul în care examinarea cauzei în instanța de fond a avut loc ca urmare a recurgerii la citarea publică.
  - După respingerea cererii de repunere în termenul de apel, instanța de recurs, ca regulă, susține poziția instanței de apel, fiind astfel epuizate orice căi ordinare de atac împotriva unei hotărâri pronunțate în lipsa pârâtului.

- Pârâtul nu poate face uz de calea extraordinară de atac revizuirea, dat fiind că art.449 CPC RM nu stabilește un temei de revizuire pentru cazul erorilor în cadrul procedurii de citare sau în cazul imposibilității citării pârâtului.
10. Evaluând întreg spectrul de garanții oferite de legiuitor pârâtului, în lipsa căruia se examinează cauza, am ajuns la concluzia că:
- Legislația procesual-civilă în mare parte ignoră situația pârâtului absent. Totodată, garanțiile elaborate și implementate de legiuitor, în încercarea de a compensa lipsa pârâtului, sunt haotice și ineficiente.
  - Formula legală cuprinsă de art.108 alin.(1) CPC RM, conform căreia „*publicarea în presă se consideră citare legală*”, face ca orice eroare în cadrul mecanismului de citare ordinară să fie compensată prin instrumentul citării publice, pe care pârâtul absent nu îl poate combate prin niciun fel de instrumente procesuale alternative.
  - Ca urmare, constatăm că pârâtul nu dispune de niciun remediu procesual eficient care i-ar permite să atace hotărârea pronunțată în lipsa sa.
11. Pentru a consolida statutul juridic procesual al pârâtului absent, am venit cu propuneri *de lege ferenda* constând în:
- Completarea temeiurilor de revizuire, prevăzute la art.449 CPC RM, introducând litera **d)** – *cauza a fost judecată de instanță în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată sau care a fost împiedicat să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa.*
  - Introducerea unui termen legal în care să poată fi depusă cererea de revizuire, prin includerea literei **c¹)** în art.450 CPC RM, care ar stabili: *în termen de 3 luni din ziua în care pârâtului i-a fost comunicată hotărârea instanței, dar nu mai târziu de 5 ani de la data rămîinerii irevocabile a hotărîrii – în cazul prevăzut la art.449 lit.d);*
  - Instrumentul dat va fi cu adevărat efectiv doar ca urmare a modificării art.108 alin.(1) CPC RM, prin excluderea din cadrul acestui alineat a formulei care stabilește: „publicarea în presă se consideră citare legală”. Totodată, lipsind procedura citării publice de statutul său de „panacee” procedurală, aceasta ar face instrumentul citării publice mai puțin atractiv. Ca urmare, legiuitorul în general ar putea renunța la această formă extraordinară de citare a participanților la proces, care până la urmă nu oferă nicio certitudine privind informarea pârâtului despre examinarea cauzei, constituind o frână în derularea procedurilor judiciare.

6. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Examinarea cauzei în lipsa pârâtului constituie un subiect deosebit de actual pentru realitatea Republicii Moldova, în condițiile în care fiecare al 4-lea cetățean fie este plecat peste hotarele țării, fie este pe cale să ia o astfel de decizie.

Această stare a lucrurilor este cunoscută și abordată atât de stat, cât și de comunitatea internațională, însă fenomenul migrației este privit și examinat sub aspect social, demografic, politic și economic, pe când substratul juridic al acestei probleme nu se ia în considerare.

Prin această lucrare am încercat să evidențiem componenta juridică, afectată în egală măsură ca urmare a exodului masiv al populației, atenționând societatea și legiuitorul asupra consecințelor și impactului pe care îl poate avea migrația asupra statutului juridic al cetățeanului, demonstrând pe cât de neprotejat este cetățeanul în fața procedurilor judiciare induse și conduse în lipsa pârâtului.

Chiar dacă problema privind derularea procedurilor *in absentia* este actuală ca niciodată pentru țara noastră, trebuie să constatăm cu regret, că nici legiuitorul și nici societatea nu conștientizează amploarea problemei și riscurile juridice eminente, motiv pentru care chiar de la începutul acestei lucrări ne-am propus, drept unul dintre scopurile principale, de a pune în vizor problemele legate de examinarea cauzelor în lipsa pârâtului și de a trezi interesul legiuitorului și al societății față de aceste probleme.

În încercarea de a stabili rolul pe care îl joacă garanțiile în consolidarea statutului procesual al părților la proces și de a determina nivelul de garantare a drepturilor părților la proces, în condițiile speciale de examinare a cauzei civile în lipsa pârâtului, printr-un exercițiu dialectic de cercetare și totodată de contrapunere a drepturilor și garanțiilor procesuale ale reclamantului, pe de o parte, și ale pârâtului, pe de altă parte, am ajuns la următoarele **concluzii**:

1. Garanțiile, mai ales garanțiile procesual-civile, aplicabile la examinarea cauzei în lipsa pârâtului, ca subiect de cercetare, nu a constituit obiectul vreunui studiu fundamental în cadrul doctrinei autohtone, dar și pentru doctrina internațională abordarea problematicii examinării cauzei în lipsa pârâtului, prin prisma garanțiilor procesual-civile, este inedită și novatorică.
2. Subiectul garanțiilor este în continuare tratat de cercetători sub o puternică influență a dogmatismului sovietic, elaborat și fundamentat cu aproape un secol în urmă, fără însă să suporte preschimbări esențiale în abordare și gândire, necesitând o revizuire și o reconceptualizare ce ar merge în pas cu noile realități.

3. Cercetând garanțiile materiale (generale) sub formă de organizare politică, social-economică și ideologică, am constatat că, de fapt, acestea nu garantează realizarea drepturilor și libertăților subiective, ci constituie doar un mediu în care aceste drepturi și libertăți există. O formă de organizare politică a societății, o bază economică sau socială sunt inevitabile și există independent de voința individuală, fiind niște factori la fel de obiectivi ca și aerul sau apa. Astfel, constatăm necesară renunțarea la moștenirea ideologiei sovietice în tratarea garanțiilor materiale, precum și la plasarea acestora pe piedistalul teoriei garanțiilor, și ca urmare, renunțarea la atribuirea condițiilor social-politice, economice și ideologice la categoria de garanții generale.
4. Totuși, considerăm că cercetarea garanțiilor generale nu este deplasată și necesită în continuare o deosebită atenție din partea cercetătorilor, impunându-se ca niciodată identificarea acelor fenomene ce formează categoria garanțiilor generale.
5. În viziunea noastră, garanția generală internă, ce realizează rolul de gardian al dreptului în societate și de supraveghetor al sistemului administrativ și al mașinăriei de stat, este însăși societatea sau, mai bine zis, partea cea mai activă din cadrul societății, pe care o numim în prezent „societatea civilă”, iar instrumentul cel mai important pentru realizarea acestei misiuni este „lupta” – lupta internă pe care o duce dreptul, lupta continuă dintre interesele pe care le au asupritorii și cei asupriți, clasele dominante și cele dominate, cei aflați la putere și cei din opoziție, lupta dusă de indivizi pentru apărarea drepturilor lor subiective, lupta dusă de societate pentru drepturile și interesele sale generale. Toată această luptă și întreaga rezistență opusă de individ și de societate statului constituie cea mai importantă garanție generală, pe care am denumit-o „Vox Populi” (Vocea Poporului).
6. Alături de garanția generală internă am identificat și rolul deosebit pe care îl joacă comunitatea internațională, rezultată din fenomenul globalizării, hegemonia mondială a SUA, de rând cu întărirea Uniunii Europene și politica de vecinătate dusă de UE, toate ducând la conturarea unei garanții generale externe, pe care am denumit-o „Vox Mundi” (Vocea Lumii).
7. Astfel, ca urmare a detronării conceptului sovietic de „garanții materiale” am identificat două garanții generale: „Vox Populi” și „Vox Mundi”, care împreună reprezintă acea forță motrice și acel gardian al dreptului și dreptății, transformând dreptul dintr-un conglomerat de norme declarative, într-un organism viu și funcțional.
8. Redefinind *garanțiile generale*, considerăm că acestea *reprezintă un sistem de activități și acțiuni ale societății civile (vox populi) și ale comunității internaționale (vox mundi), îndreptate spre apărarea și protecția drepturilor și libertăților, atât individuale, cât și*

colective, menite să asigure o supraveghere a activității statului și o ripostă la orice tentative de abuz de drepturi și libertăți, creând astfel condiții egale pentru orice subiect de realizare a drepturilor și intereselor sale legitime.

9. Cercetând garanțiile speciale, la fel denumite și garanții juridice, am constatat că în încercarea de a determina natura juridică a acestora, precum și la definirea lor, cercetătorii adesea merg pe calea identificării și enumerării elementelor structurale din care se compun garanțiile juridice, incluzând în acest concept cele mai diverse fenomene juridice. Nu putem susține această tendință. Considerăm că garanțiile juridice nu reprezintă un fenomen juridic distinct, nu constituie o anumită formațiune juridică (cum ar fi drepturile și libertățile, principiile, prezumțiile, ficțiunile etc.), ci reprezintă o stare a materiei juridice. Aceasta înseamnă că în zadar încercăm să găsim o anumită formă de materializare a normelor juridice, pe care să o numim garanții juridice, ci trebuie să vorbim despre o stare a formelor juridice existente, doar că aceste forme aflându-se într-o condiție deviată de starea lor normală, fiind orientate în altă direcție decât cea ordinară și realizând alte sarcini decât cele pe care le realizează de obicei.
10. Pentru a putea delimita garanțiile juridice de oricare alte fenomene juridice am ajuns la concluzia că este necesară stabilirea unui sistem de repere sau trăsături definitorii care să le individualizeze. Astfel, în viziunea noastră, absolut orice garanție juridică se identifică prin trei criterii ce deosebesc garanțiile juridice de alte fenomene juridice, precum și le diferențiază de alte tipuri de garanții, și anume: **funcția, forma și obiectul.**

Funcția este criteriul universal, având rolul definitoriu în delimitarea garanțiilor de alte categorii de fenomene juridice și sociale. Astfel, ori de câte ori un fenomen juridic sau social îndeplinește funcția de protecție sau de apărare a drepturilor și libertăților subiective, va trebui să constatăm că suntem în prezența unei garanții.

Forma de exprimare a garanțiilor constituie criteriul ce permite distingerea garanțiilor exprimate sub o formă *normativă*, adică îmbrăcând forma unei norme juridice, și *nenormativă*.

Obiectul garanțiilor juridice constituie acel criteriu ce facilitează delimitarea garanțiilor juridice de oricare alte tipuri de garanții normative, precum și permite de a trasa o linie de demarcație clară între garanții, pe de o parte și, drepturi și libertăți subiective, pe de altă parte. Obiectul drepturilor și libertăților este subiectul, pe când obiectul garanțiilor sunt drepturile și libertățile. Astfel, drepturile și libertățile sunt mereu orientate în exterior, către subiect, prescriind acestuia o anumită conduită, pe când garanțiile juridice au o orientare în interior, către acel drept sau către acea libertate subiectivă, asigurând realizarea acestora.

11. În baza cercetărilor efectuate, propunem o nouă definiție a garanțiilor juridice. Astfel, în viziunea noastră, *garanțiile juridice reprezintă norme juridice cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept.*
12. Cercetând garanțiile procesual-civile, am constatat că acestea, indisputabil, fac parte din categoria mai generală a garanțiilor juridice, având o deosebită importanță în realizarea deplină și eficientă a drepturilor și libertăților subiective ale participanților la proces, precum și la apărarea acestora în caz de încălcare sau contestare, iar o condiție distinctivă a acestei categorii de garanții fiind realizarea lor strict în cadrul unei forme procesuale. Astfel, *garanțiile procesual-civile reprezintă norme procesual-civile cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale participanților la proces, strict în cadrul unei forme procesuale.*
13. Luând în considerare impactul pe care îl pot avea garanțiile la aplicarea acestora, am ajuns la concluzia că garanțiile nu au mereu rolul unui „bine absolut”, uneori migrând din zona „benefică”, în zona „malefică” a dreptului, conturându-se astfel ideea și conceptul de **antigarantii**.
14. Chiar dacă antigarantiile sunt vehiculate la nivel uzual, totuși din punct de vedere științific acest concept nu a fost introdus și cercetat până acum.
15. Antigarantiile, la fel ca și garanțiile, sunt în esență niște norme juridice, ce au rolul și funcția de a asigura apărarea și protecția drepturilor și libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept, însă antigarantiile reprezintă o oglindire sau, mai bine zis, partea întunecată a garanțiilor. Elementul distinctiv între o garanție și o antigarantie este efectul, influența, impactul sau consecința aplicării unei garanții. Impactul negativ pe care îl are o garanție asupra subiectului, pe care ar trebui să îl protejeze, precum și asupra altor subiecți de drept, face ca o garanție să se transforme într-o antigarantie.
16. Pornind de la subiectul asupra căruia influențează antigarantia, considerăm necesară divizarea antigarantiilor în *directe și indirecte*. Ca urmare, antigarantiile directe formează categoria de antigarantii ce au un efect distructiv asupra purtătorului de garanții, ducând astfel la un impact diametral opus asupra purtătorului de garanții, decât cel scontat, atunci când garanția a fost programată. Pe de altă parte, antigarantiile indirecte au un efect cu totul invers asupra purtătorului, oferind o protecție excesivă și exagerată, exercitând însă un impact distructiv asupra celor din jur.
17. Ca urmare, propunem spre apărare conceptul de **antigarantii**, reprezentând *niște garanții menite să realizeze funcția de apărare și protecție a drepturilor, libertăților, precum și a*

altor interese juridice ale subiecților de drept, însă la aplicare și implementare exercitând un impact negativ fie asupra purtătorului, fie asupra altor subiecți de drept, afectând statutul lor juridic sau destabilizând balanța între drepturile și interesele legitime ale subiecților, favorizând excesiv unul dintre subiecți în detrimentul altora.

18. Cercetarea garanțiilor procesual-civile ale părților, ce intervin în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, este imposibilă fără stabilirea motivelor și consecințelor „absenteismului procesual”. Luând în considerare criteriul interesului subiectiv al participantului la proces, am stabilit caracterul excepțional al lipsei reclamantului de la examinarea cauzei, ca regulă, reclamantul fiind un subiect interesat în rezultatul procesului. Pe de altă parte, adesea pârâtul preia un rol de opozant față de derularea procedurilor judiciare, îndeosebi în condițiile în care rezultatul procesului este previzibil negativ, motiv pentru care lipsa pârâtului de la examinarea cauzei nu poate prevala intereselor reclamantului, dar și ale statului, în realizarea sarcinii de îndeplinire a actului de justiție.
19. Participarea la examinarea cauzei civile este un drept sau o obligație? Încercând să găsim un răspuns la această întrebare, am ajuns la concluzia că, pornind de la ideea inexistenței unei sancțiuni directe în structura normelor procesuale ce reglementează participarea părților la examinarea cauzei, precum și dat fiind aspectul subiectiv al imposibilității de a forța partea la dosar de a se implica activ și de a contribui la examinarea cauzei, chiar și în condițiile aducerii sale silite, se demonstrează libertatea părților, în mod special libertatea pârâtului, de a decide privind participarea sau neparticiparea la examinarea cauzei.
20. Efectuând o coliziune între principiul contradictorialității, pe de o parte, și principiul disponibilității, pe de altă parte, am ajuns la concluzia că realizarea principiului contradictorialității nu ține neapărat de prezența părților la examinarea cauzei. Astfel, relevanță având asigurarea posibilității părții lipsă de a-și realiza drepturile procesuale într-un mod contradictoriu, prin citarea corespunzătoare a acesteia, pe când decizia de a participa sau nu la examinarea cauzei este luată doar de partea vizată, uneori refuzul de a participa la examinarea cauzei fiind o poziție procesuală în sine a părții lipsă. Astfel, participarea la examinarea cauzei este, indubitabil, un drept subiectiv al reclamantului și al pârâtului.
21. Cercetând garanțiile procesual-civile de care beneficiază, pe de o parte, reclamantul, iar pe de altă parte, pârâtul, în caz de examinare a cauzei în lipsa ultimului, am constatat că nu poate fi identificat într-un mod exhaustiv întregul lanț de garanții de care ar beneficia acești subiecți, în condițiile în care înseși garanțiile sunt susținute prin alte garanții, formând un lanț nesfârșit, astfel încât orice fenomen juridic poate îmbrăca forma unei garanții juridice în condiții speciale. Cu toate acestea, identificarea garanțiilor poate fi făcută doar în urma

determinării inițiale a drepturilor, libertăților și intereselor subiective ale părții, afectate ca urmare a examinării cauzei în lipsa pârâtului.

22. Garanțiile de care beneficiază reclamantul sunt îndreptate în primul rând spre prevenirea blocajului derulării procedurilor, astfel fiind asigurată reclamantului examinarea cauzei chiar și în lipsa pârâtului. Celelalte drepturi procesuale de care beneficiază reclamantul pe parcursul examinării cauzei, în condițiile lipsei pârâtului, sunt suficiente prin sine, fără a exista necesitatea unor garanții adiționale, dat fiind că reclamantul beneficiază de privilegiul prezenței și „solitudinii procesuale”, iar instanța este constrânsă prin lege să păstreze imparțialitatea și să se conducă de rolul său diriguitor. Astfel, drepturile reclamantului aflate sub risc de încălcare, ca urmare a lipsei pârâtului de la examinarea cauzei, sunt *dreptul la accesul liber la justiție și dreptul la un termen rezonabil de derulare a procedurilor judiciare*.
23. Dreptul reclamantului la accesul liber la justiție este asigurat printr-un important număr de garanții ce asigură examinarea cauzei chiar și în lipsa pârâtului, precum:
- garanții orientate spre asigurarea examinării cauzei chiar și în condiții de *inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare*, intervenind mecanismul compensator al analogiei legii și analogiei dreptului, acoperind astfel orice posibil vid normativ;
  - garanția expusă de legiuitor în art.5 alin.(3) CPC RM, care exclude posibilitatea renunțării de către oricare dintre părți la dreptul său de a se adresa în judecată, prin încheierea în prealabil a unei convenții, cu excepția unei convenții arbitrale;
  - caracterul imperativ al competenței instanțelor de judecată la examinarea cauzelor, cu atât mai mult, repartizarea în mod aleatoriu a cererilor de chemare în judecată, constituind instrumentul crucial în asigurarea drepturilor atât ale reclamantului, cât și ale pârâtului, dar și a interesului general al justiției;
  - garanții cuprinse în art.85 și art.86 CPC RM, care stabilesc cazurile și temeiurile pentru *Scutirile de taxă de stat* și pentru *Amânarea și eşalonarea plății taxei de stat*, asigurând accesul la justiție fiecărui justițiabil, indiferent de starea sa materială;
  - garanții incluse în art.206 alin.(3) CPC RM, care stabilesc posibilitatea examinării cauzei în lipsa pârâtului care a fost citat legal, însă care nu s-a prezentat la data stabilită pentru examinarea cauzei;
  - garanții prevăzute în art.108 CPC RM, materializate în mecanismul citării publice ce permite deblocarea impasului procedural determinat de imposibilitatea citării pârâtului pe căi ordinare.

24. Buna realizare a dreptului reclamantului la derularea procedurilor judiciare într-un termen rezonabil este asigurată prin:
- garanția prevăzută în art.113 CPC RM, stabilind efectul decăderii din dreptul de a efectua actul de procedură, în caz de nerespectare a termenului procedural. Totodată, aplicabilitatea corectă și echitabilă a acestui mecanism procedural este asigurată prin instrumentul *repunerii în termen*, transpus de legiuitor în art.116 alin.(1) CPC RM;
  - garanția cuprinsă în art.192 CPC RM, care stabilește sarcina și obiectivul examinării cauzelor civile într-un termen rezonabil, stabilind totodată criteriile determinării termenului rezonabil de judecare a cauzelor;
  - garanția expusă în art.192 CPC RM alin.(1¹) și (2¹), oferind justițiabililor un instrument de accelerare a procedurilor judiciare, sub forma unui remediu accelerator;
  - instrumentul remediei compensator, expus de legiuitor în Legea nr.87/2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești.
25. Comparând drepturile afectate ale reclamantului, pe de o parte, și ale pârâtului, pe de altă parte, în condițiile examinării cauzei în lipsa ultimului, am ajuns la concluzia că în cazul pârâtului cel mai afectat este dreptul la un proces echitabil derulat în condiții de contradictorialitate și egalitate. Totodată, luând în considerare specificul drepturilor afectate ale pârâtului, am considerat cel mai eficient să identificăm și să raportăm garanțiile de care beneficiază acesta la fiecare fază procesuală în parte, pentru a facilita cercetarea și înțelegerea modului în care intervin și acționează garanțiile.
26. La **faza intentării procesului** pârâtul beneficiază, în mod particular, de următoarele garanții:
- garanții procesuale sub forma unor sarcini preliminare plasate în responsabilitatea reclamantului, cum ar fi identificarea și includerea în cererea de chemare în judecată a datelor privind *numele sau denumirea pârâtului, domiciliul ori sediul lui*;
  - garanțiile prevăzute în art.166 alin.(2) lit.h) CPC RM, prin care reclamantul este impus să indice în cererea de chemare în judecată *date despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților*;
  - garanțiile incluse în art.167 alin.(1) lit.d) CPC RM, care obligă reclamantul să anexeze la cererea de chemare în judecată inclusiv și *documentele care confirmă respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului, dacă respectarea acestei proceduri este prevăzută de lege sau de contractul părților*;

- în cazul în care *reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a cauzei pe calea extrajudiciară, inclusiv prin mediere, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de cauze sau de contractul părților*, instanța, în temeiul art.170 alin.(1) CPC RM, va restitui cererea de chemare în judecată către reclamant.
27. La **faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare** pârâtul poate beneficia de trei niveluri de garanții:
- **Primul nivel de garanții** poartă un caracter general și este oferit oricărui pârât, materializându-se la etapa citării ordinare;
  - În cazul în care citarea ordinară a pârâtului eșuează, ducând la imposibilitatea informării pârâtului despre examinarea cauzei cu participarea sa, intervine și se activează **cel de-al doilea nivel de garanții**, menit să asigure identificarea și informarea pârâtului pe calea mecanismelor de citare extraordinară, cum ar fi citarea publică și căutarea pârâtului;
  - **Cel de-al treilea nivel de garanții** are un caracter interfazal, activându-se la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, atunci când instanța, constatând imposibilitatea citării pârâtului, solicită desemnarea unui avocat din oficiu, însă această garanție se proliferază la faza dezbaterilor judiciare, atunci când avocatul desemnat din oficiu are rolul cel mai activ.
28. Ca urmare a reevaluării instituției citării în cadrul procesului civil, din perspectiva garanțiilor juridice, am ajuns la constatarea unei structuri complexe a acestei instituții, fiind alcătuită din două componente: *citare ordinară* și *citare extraordinară*. Astfel, mecanismul citării ordinare constituie instrumentul primar, care stabilește modul și condițiile generale de chemare a participanților la proces să se prezinte la examinarea cauzei. La rândul său, citarea extraordinară constituie un mecanism ce în toate cazurile succedă citării ordinare și intervine în caz de eșuare a acesteia, oferind mijloace și instrumente succesive de chemare a participanților la proces, realizându-se sub forma de citare publică și de căutare a pârâtului.
29. Totodată, propunem spre apărare ideea divizării mecanismelor de citare în *citare perfectă* și *citare imperfectă*. Astfel, ținând cont de faptul că nu în toate cazurile citația poate fi înmănată direct destinatarului, considerăm necesară delimitarea **citării perfecte** de **citarea imperfectă**. Suntem în prezența unei citări perfecte atunci când există o certitudine indubitabilă și incombatabilă despre comunicarea citației către participantul la proces vizat în ea, iar în cazul în care nu avem dovada comunicării nemijlocite și personale a citației către destinatar, constatăm o citare imperfectă, aceasta fiind bazată întru totul pe prezumția

comunicării către participantul la proces a citației, fără însă să existe probe directe care să demonstreze acest fapt, fiind astfel posibilă răsturnarea acestei prezumții.

30. Cercetând mecanismul citării publice, am ajuns la concluzia că citarea publică nu este o garanție prevăzută pentru pârât, ci este o garanție în plus pentru reclamant. Citarea publică, în calitatea sa de mecanism de citare extraordinară, nu își propune ca scop să înștiințeze pârâtul despre examinarea cauzei, ci are menirea de a simula citarea legală a pârâtului, înlăturând astfel orice viciu al citării ordinare, permițând examinarea cauzei în lipsa pârâtului.
31. Încercând să stabilim natura juridică a citării publice, am ajuns la concluzia că citarea publică este o ficțiune juridică și nu o prezumție, fiind o expresie a voinței legiuitorului, care leagă faptul publicării citației de comunicarea textului citației către pârât, chiar dacă acest fapt nu este cunoscut și nu poate fi probat, având astfel efectul unei citări legale.
32. Cercetând mecanismul procesual căutarea pârâtului, am ajuns la concluzia că căutarea pârâtului a fost inițial o garanție programată pentru reclamant, însă după excluderea posibilității aducerii silite a pârâtului aceasta a devenit o garanție în plus pentru informarea pârâtului despre examinarea cauzei. Cu toate acestea, luând în considerare cazurile în care este dispusă căutarea pârâtului, precum și procedura de realizare a acestui mecanism procesual, constatăm că în forma actuală de reglementare căutarea pârâtului este practic inutilă. Totuși, credem că mecanismul căutării pârâtului prezintă interes, fiind posibilă utilizarea eficientă a căutării pârâtului, cu condiția regândirii cazurilor pentru care este dispusă, precum și a procedurii propriu-zise de căutare a pârâtului.
33. La **faza dezbaterilor judiciare** am constatat că principala și unica garanție de care beneficiază pârâtul absent o constituie desemnarea unui avocat din oficiu, făcută conform art.77 CPC RM. Rolul principal al acestei garanții este de a simula prezența pârâtului, substituindu-l printr-un avocat desemnat din oficiu. Totuși, această garanție are mai multe deficiențe ce reduc semnificativ din importanța și funcționalitatea sa. Astfel, legiuitorul prevede posibilitatea desemnării unui avocat din oficiu doar pentru pârâtul absent al cărui domiciliu nu este cunoscut, ceea ce în condițiile stipulate în Codului civil al RM practic este imposibil. Totodată, declararea apelului, de către avocatul desemnat, împotriva hotărârii adoptate în lipsa pârâtului privează ulterior pârâtul de dreptul de a ataca în instanța de apel hotărârea adoptată în lipsa sa.
34. Trecând la cercetarea garanțiilor procesuale ale pârâtului **în cadrul fazelor facultative ale procesului**, am examinat posibilitatea contestării de către pârâtul absent a hotărârii pronunțate în lipsa sa, ajungând la următoarele concluzii:

- Pârâtul, în lipsa căruia a avut loc examinarea cauzei în primă instanță, este practic privat de orice posibilitate de a contesta hotărârea primei instanțe, dat fiind că art.362 alin.(1) CPC RM fixează termenul de declarare a apelului la *30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii*. Ca urmare, există puține șanse ca pârâtul, care nu a cunoscut despre examinarea cauzei în prima instanță, să afle despre hotărârea pronunțată și într-un termen de 30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii să formuleze și să depună cererea de apel.
- Chiar dacă art.362 alin.(3) CPC RM stabilește posibilitatea repunerii în termenul de apel, repunerea în termenul de apel nu este aplicabilă pentru cazul în care examinarea cauzei în instanța de fond a avut loc ca urmare a recurgerii la citarea publică.
- După respingerea cererii de repunere în termenul de apel, instanța de recurs, ca regulă, susține poziția instanței de apel, fiind astfel epuizate orice căi ordinare de atac împotriva unei hotărâri pronunțate în lipsa pârâtului.
- Pârâtul nu poate face uz de calea extraordinară de atac revizuirea, dat fiind că art.449 CPC RM nu stabilește un temei de revizuire pentru cazul erorilor în cadrul procedurii de citare sau în cazul imposibilității citării pârâtului, ceea ce a dus la examinarea cauzei în lipsa acestuia.

La începutul studiului a fost determinată problema științifică majoră cu care se confruntă atât știința, cât și practica, constând în: *identificarea și asigurarea echilibrului între drepturile și garanțiile oferite părților, în caz de examinare a cauzei în lipsa pârâtului, astfel încât nici reclamantul să nu fie afectat în dreptul său la accesul liber la justiție, dar nici absența pârâtului să nu afecteze egalitatea în drepturi a părților și caracterul contradictoriu al procesului.*

Conceptualizând garanțiile, înțelegând modul în care acestea își realizează funcțiile, identificând și evidențiind garanțiile aplicabile, pe de o parte, reclamantului, iar, pe de altă parte, pârâtului am putut, în cele din urmă, să dăm o apreciere modului în care legislația Republicii Moldova asigură echilibrul între drepturile și interesele procesuale ale reclamantului, dar și ale pârâtului, în caz de examinare a cauzei în lipsa ultimului.

Cu regret, trebuie să constatăm că legislația procesual-civilă a țării noastre în mare parte ignoră situația pârâtului absent, în caz de examinare a cauzei în lipsa acestuia, iar pârâtul absent devine „ostaticul” procesual, din moment ce reclamantul culege toate beneficiile lipsei oponentului său. Totodată, garanțiile elaborate și implementate de legiuitor, în încercarea de a compensa lipsa pârâtului, sunt haotice și ineficiente, iar formula legală cuprinsă de art.108 alin.(1) CPC RM, conform căreia „publicarea în presă se consideră citare legală”, face ca orice eroare în cadrul

instrumentului de citare ordinară să fie compensată prin mecanismul citării publice, pe care pârâtul absent nu o poate combate prin niciun fel de instrumente procesuale. Ca urmare, constatăm că pârâtul nu dispune de niciun remediu procesual care i-ar permite să atace hotărârea pronunțată în lipsa sa, fiind extrem de vulnerabil în fața reclamantului, care este prezent și participă activ la examinarea cauzei. Cu atât mai mult, luând în considerare principiile disponibilității și contradictorialității pe care este construit procesul civil, precum și dat fiind rolul diriguitor al judecătorului în proces, având calitatea de arbitru și observator al confruntării dintre reclamant și pârât, în lipsa pârâtului, instanța este pusă în situația de a accepta argumentele și pretențiile expuse de reclamant și în lipsa obiecțiilor pârâtului absent, cu „acordul tacit” al avocatului desemnat, instanța de cele mai dese ori este nevoită să admită aceste pretenții, pe care pârâtul nici nu le va putea ulterior contesta într-un mod eficient.

Astfel, revenind la problema majoră privind identificarea și asigurarea echilibrului procesual între reclamantul prezent și pârâtul absent, problemă cu care se confruntă toate sistemele moderne de drept, trebuie să constatăm că legislația Republicii Moldova nu a soluționat această problemă și nu a asigurat balanța necesară între părți. Cu atât mai mult, pentru a trece la asigurarea echilibrului, acesta mai întâi trebuie să fie înțeles și identificat, însă aceasta poate fi făcut doar după o acceptare și recunoaștere a existenței problemei în sine.

Rămâne deschisă întrebarea: Acceptă și recunoaște legiuitorul existența problemei legate de statutul procesual al pârâtului absent? În baza cercetării efectuate putem constata că problema privind statutul procesual al pârâtului absent a fost și este ignorată, iar interesele a peste 1 milion de concetățeni aflați peste hotarele țării pur și simplu constinuuă să fie neglijate.

Soluționarea problemei enunțate poate fi asigurată prin restabilirea echilibrului procesual între părți, ce poate fi realizat printr-un șir de amendamente legislative.

Ajungând la aceste concluzii, am venit cu un șir de recomandări și propuneri *de lege ferenda* menite să schimbe regulile jocului și să echilibreze condiția juridică a pârâtului absent. În mod particular trebuie să evidențiem următoarele **propuneri și recomandări**:

1. Pentru a asigura realizarea procedurii citării corespunzătoare, precum și pentru a eficientiza acest exercițiu procesual, cu titlu *de lege ferenda*, propunem introducerea unei noi sarcini pentru instanță, la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, prin includerea **în textul art.183 alin.(2) CPC RM a literii c¹** – *verificarea datelor despre domiciliul sau sediul participanților la proces*. Totodată, această modificare legislativă implică și dotări tehnice adiționale ale instanțelor de judecată, care ar permite accesul instanțelor la bazele de date privind evidența populației, asemeni notarilor și executorilor judecătorești.

2. Luând în considerație că legiuitorul a prevăzut posibilitatea desemnării unui avocat din oficiu doar pentru cazul necunoașterii domiciliului pârâtului, suntem nevoiți să constatăm caracterul limitat al acestei garanții. Pentru a face mecanismul desemnării avocatului din oficiu accesibil pentru orice pârât absent de la examinarea cauzei, care nu poate fi citat din cauza necunoașterii locului de aflare a acestuia, se propune înlocuirea în **art.77 CPC RM** a termenului *domiciliu* cu *loc de aflare* după cum urmează:

Instanța judecătorească solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat pentru parte sau intervenient:

*a) dacă **locul de aflare** a pârâtului nu este cunoscut;*

3. Totodată, pentru a exclude ambiguități și pentru a facilita înțelegerea aplicării în practică a mecanismului desemnării avocatului din oficiu, venim cu propunerea de a fi completat **art.108 alin.(5) CPC RM** după cum urmează: *Dacă **locul de aflare** a pârâtului nu este cunoscut, instanța va examina cauza după expirarea termenului de publicitate, solicitând oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat din oficiu pentru apărarea pârâtului absent.*
4. Pentru a rezolva problema legată de eventuala exercitare de către avocatul desemnat a apelului, privând drept consecință pârâtul, ce ar putea eventual să apară, de posibilitatea exercitării acestei căi de atac, considerăm necesară completarea **art.360 CPC RM**, prin introducerea **alin.(1¹)**, având următoarea formulare: *Declararea apelului de către avocatul desemnat conform art.77 lit.a) din prezentul Cod nu privează pârâtul de dreptul declarării apelului cu privire la alte circumstanțe sau fapte decât cele invocate în apelul avocatului.*
5. Pentru a face cu adevărat funcțional mecanismul căutării pârâtului și pentru ca acest mecanism să devină o garanție veritabilă pentru pârât, propunem o reformare din temelie a procedurii căutării pârâtului, expuse în **art.109 CPC RM**, după cum urmează:

Articolul 109. Căutarea pârâtului

(1) Instanța judecătorească este obligată să dispună căutarea pârâtului, al cărui loc de aflare nu este cunoscut, în acțiunile:

- a) Privind bunurile imobile, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea, sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului asupra bunurilor imobile sau a unei părți din ele;*
- b) Privind valorile mobiliare, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului;*

- c) *Privind părțile sociale ale pârâtului în cadrul societăților comerciale, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului;*
  - d) *Privind drepturile de proprietate intelectuală deținute de către pârât, având ca obiect înstrăinarea, grevarea, transformarea, încetarea sau modificarea pe alte căi a drepturilor pârâtului;*
  - e) *Privind divorțul, partajarea averii, determinarea domiciliului copilului;*
  - f) *Al căror valoare depășește 50 de salarii medii pe economie, aprobate de Guvern.*
- (2) *În cazul în care, la judecarea altor categorii de pricini decât cele de la alin.(1), locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, judecătorul poate ordona, din oficiu sau la cererea persoanei interesate, căutarea pîrîtului, prin intermediul organelor abilitate.*
- (3) *Căutarea pârâtului se face de organele poliției în temeiul unei încheieri judecătorești.*
- (4) *Pe lângă elementele obligatorii, specificate la art.270, încheierea va include adițional:*
- a) *Expunerea rezumativă a obiectului acțiunii și a pretențiilor înaintate de reclamant.*
  - b) *Date cunoscute despre pârât, inclusiv ultimele informații cunoscute privind locul aflării pârâtului, locul aflării bunurilor pârâtului, locul de muncă sau alte date relevante pentru căutarea pârâtului;*
  - c) *Obligația organelor de poliție de a comunica pârâtului, al cărui loc de aflare a fost identificat, sub semnătură, copia de pe încheierea instanței. Refuzul pîrîtului de a recepționa încheierea instanței este documentat într-un proces-verbal, având efectul refuzului prevăzut la art.106;*
  - d) *Obligația organelor de poliție de a întocmi și remite către instanță un raport, în caz de identificare a locului de aflare a pârâtului, sau la expirarea termenului de 3 luni din data dispunerii căutării pârâtului, în caz de imposibilitate de a identifica locul aflării pârâtului, cu indicarea acțiunilor de căutare realizate;*
  - e) *Obligația organelor de poliție de a continua căutarea pârâtului inclusiv după prezentarea raportului;*
  - f) *Dreptul pârâtului de a se prezenta la sediul instanței, pentru a lua cunoștință de materialele dosarului și pentru a-i fi înmănată copia de pe acțiune și citație;*
  - g) *Obligația pârâtului de a informa instanța despre modificarea locului său de aflare, în caz contrar citarea făcută la adresa stabilită a pârâtului considerându-se a fi făcută corespunzător.*
- (5) *Ca urmare a stabilirii locului de aflare a pârâtului, instanța efectuează citarea acestuia în conformitate cu prevederile prezentului capitol.*

- (6) *Concomitent cu prezentarea raportului, organele de poliție prezintă și cheltuielile de căutare a pârâtului, cu solicitarea de compensare a acestora. Cheltuielile de căutare a pârâtului se încasează la buget potrivit regulilor expuse în art.98.*
6. Pentru a depăși problema legată de dificultatea motivării hotărârii, ca urmare a scurgerii unei perioade îndelungate de timp de la data pronunțării dispozitivului hotărârii, în cazul în care examinarea cauzei în instanța de fond a avut loc în lipsa pârâtului, considerăm necesară suplینirea temeiurilor de motivare integrală a hotărârii, prevăzute la **art.236 alin.(5) CPC RM**, prin introducerea **lit.d**) – *hotărârea a fost adoptată ca urmare a examinării cauzei în lipsa pârâtului.*
  7. Pentru a oferi pârâtului, în lipsa căruia a avut loc examinarea cauzei, posibilitatea de a contesta însăși procedura de citare, legalitatea și corectitudinea acesteia, propunem introducerea unui temei nou de revizuire ce ar institui un mecanism de control și un remediu procesual eficient. Astfel, propunem completarea temeiurilor de revizuire, prevăzute la **art.449 CPC RM**, prin introducerea literei **d**) – *cauza a fost judecată de instanță în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată sau care a fost împiedicat să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa.*
  8. Totodată, trebuie introdus și un termen legal în limita căruia să poată fi depusă cererea de revizuire. Astfel este necesară includerea în **art.450 CPC RM** a literei **c¹)** având următorul text: *în termen de 3 luni din ziua în care pârâtului i-a fost comunicată hotărârea instanței, dar nu mai târziu de 5 ani de la data rămânerii irevocabile a hotărârii – în cazul prevăzut la art.449 lit.d);*
  9. Totuși, toate modificările propuse mai sus vor fi cu adevărat eficiente doar ca urmare a modificării **art.108 alin.(1) CPC RM**, prin excluderea din cadrul acestui alineat a formulei care stabilește: *„Publicarea în presă se consideră citare legală.”* Totodată, luând în considerare „decapitarea” procedurii citării publice, considerăm că legiuitorul în general ar putea renunța la această formă extraordinară de citare a participanților la proces, care până la urmă nu oferă nicio certitudine privind informarea pârâtului despre examinarea cauzei, constituind o frână în derularea procedurilor judiciare și doar un instrument de abuz în privința pârâtului absent.

Garanțiile procesual-civile ale părților la examinarea cauzei în lipsa pârâtului constituie un subiect excepțional de important pentru doctrina și practica națională, în prezenta lucrare fiind abordate nu doar cele mai acute probleme sociale, dar și probleme juridice corelative. Prezenta

cercetare este prima lucrare de acest gen, realizată pe marginea subiectului propus și considerăm că prin această lucrare au fost înaintate soluții pentru mai multe probleme teoretico-practice în domeniul garanțiilor, precum și în domeniul procedurii de examinare a cauzelor civile în absența pârâtului. Totodată, considerăm că prin această cercetare au fost deschise și ridicate spre discuție mai multe subiecte și probleme de a căror soluționare se va preocupa în continuare autorul. La fel, considerăm că subiectele abordate vor stârni interesul și altor cercetători, care vor găsi soluții și vor oferi viziuni noi și abordări originale.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative interne:

1. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78/140.
2. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225-XV din 30.05.2003*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.111-115/451. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.285-294/436.
3. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110/447. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.248-251/699.
4. *Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107-XV din 06.06.2002*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86/661. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.66-75/132.
5. *Cod de executare al Republicii Moldova, nr.443 din 24.12.2004*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.214-220.
6. *Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr.155 din 05.07.2012*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.185/622 din 31.08.2012.
7. *Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, nr.87 din 21.04.2011*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.107-109/282.
8. *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Conceptului tehnic al Sistemului informațional judiciar, nr.593 din 24.07.2017*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.316-321/757.
9. *Ordin MAI Cu privire la aprobarea Regulamentului privind metodica și tactica activității de depistare și reținere a debitorilor de stat, persoanelor care se eschivează de la plata pensiei alimentare, stabilirea persoanelor ce au întrerupt relațiile de rudenie și a condamnaților care se eschivează de la executarea pedepsei penale non-privative de libertate, nr.265 din 12.08.2010*.

Acte internaționale:

10. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din 04.11.1950*. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul 1, p.341 Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24.07.1997

Acte normative străine:

11. *Codul de procedură civilă al României, nr.134/2010, din 01.07.2010*. În: Monitorul Oficial, 2015, nr. 247.
12. *Codul de procedură civilă al Portugaliei, DECRETO-LEI N° 1.608, DE 18 DE SETEMBRO DE 1939*.

13. *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации, №.138-ФЗ от 14.11.2002.* Принят ГД ФС РФ 23.10.2002.
14. *Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь, №. 238-3 от 11 января 1999г.* Принят Палатой представителей 10 декабря 1998 года, Одобрен Советом Республики 18 декабря 1998 года.
15. *Гражданско-процессуальный кодекс Эстонии.* Принят 19 мая 1993 г. Постановление №.112 Президента Республики Эстонии от 9 июня 1993 г.
16. *Гражданский процессуальный кодекс Р.С.Ф.С.Р. от 10.07.1923.* Постановление ВЦИК «О введении в действие гражданского процессуального кодекса Р.С.Ф.С.Р» от 10.07.1923.
17. *Гражданский процессуальный кодекс Молдавской ССР от 26.12.1964.* Партиздат ЦК КП Молдавии, 1965.
18. *Судебные Уставы 20 ноября 1864 года.* Санкт-Петербург: Гос. канцелярия, 1866.

Jurisprudența internă:

19. *Hotărârea Curții Constituționale a RM, nr.14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizarea nr. 21a/2012).* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.248-251.
20. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de Inadmisibilitate a Sesizării nr. 93g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 267 lit. k1) din Codul de procedură civilă, din 21 mai 2019.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.320-325.
21. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în primă instanță, nr.24 din 12.12.2005.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php
22. *Hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr.5, din 17.11.2014.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php
23. *Recomandarea Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la modul de aplicare a art.116 alin.(4) CPC, nr.76 din 04.05.2015.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_rec_csj.php
24. *Recomandarea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea corectă a normelor procedurale despre citarea participanților la proces, nr.54 din 30.10.2013.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_rec_csj.php
25. *Decizia Curții Supreme de Justiție în Dosarul nr.1ra—40/14 din 04.02.2014.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1460
26. *Decizia Curții Supreme de Justiție în Dosarul Nr.1r-arest-16/2017 din 28.12.2017.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10005
27. *Bolun Valeria c. Ciobanu Viorel, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-260/20 din 24.06.2020.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

28. *CA Mocanu Serghei c. Izman Emilia*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2ra-906/18 din 06.06.2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php
29. *SRL Agroanver vs SRL Lavinales*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2ri-202/17 din 19.07.2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php
30. *SÎRBU VITALIE c. "TRANSELIT"SA*, Decizia Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-776/16 din 05.10.2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=31456
31. *ÎM"Orange Moldova"SA vs Badia Vitalie*, Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, nr.2r-426/20 din 16.10.2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php

Jurisprudența internațională:

32. *BEAUMARTIN c. FRANȚEI*, Cererea nr.15287/89, Hotărârea din 24.11.1994. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57898>
33. *BOYKO c. UCRAINEI*, Cererea nr.17382/04, Decizia din 23.10.2007. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83182>
34. *BULUT c. AUSTRIEI*, Cererea nr.17358/90, Decizia din 22.02.1996. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57971>
35. *COMINGERSOLL S.A. c. PORTUGALIEI*, Cererea nr.35382/97, Hotărârea din 06.04.2000. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562>
36. *DEWEER c. BELGIEI*, Cererea nr.6903/75, Hotărârea din 27.02.1980. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>
37. *DOMBO BEHEER B.V. c. OLANDEI*, Cererea nr.14448/88, Hotărârea din 27.10.1993. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850>
38. *FELDBRUGGE c. OLANDEI*, Cererea nr.8562/79, Hotărârea din 29.05.1986. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57486>
39. *FRYDLENDER c. FRANȚEI*, Cererea nr.30979/96, Hotărârea din 27.06.2000. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58762>
40. *GANKIN ȘI ALȚII c. RUSIEI*, Cererile nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12, Hotărârea din 31/08/2016. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163340>
41. *GOLDER C. MARIII BRITANII*, Hotărârea din 21 ianuarie 1975, Seria A nr. 18. Disponibil: <https://jurisprudencedo.com/GOLDER-c.-REGATULUI-UNIT-Respingerea-cererii-unui-detinut-din-Anglia-de-a-consulta-un-avocat-pentru-a-angaja-o-procedura-civila-contra-unui-gardian.html>
42. *H. c. FRANȚEI*, Cererea nr.10073/82, Hotărârea din 24.10.1989. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57502>
43. *J.J. c. OLANDEI*, Cererea nr. 21351/93, Decizia din 27.03.1998, Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163866>
44. *KOLEGOVY c. RUSIEI*, Cererea nr.15226/05, Hotărârea din 01.06.2012. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109298>
45. *KUTIĆ c. CROATIEI*, Cererea nr.48778/99, Hotărârea din 01.06.2002. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60174>

46. *LARIN c. RUSIEI*, Cererea nr.15034/02, Hotărârea din 22.08.2010. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98550>
47. *MANTOVANELLI c. FRANȚEI*, Cererea nr.21497/93, Decizia din 18/03/1997, Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58023>
48. *NEUMEISTER c. AUSTRIEI*, Cererea nr.1936/63, Hotărârea din 27.06.1968. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544>
49. *NUNES DIAS c. PORTUGALIEI*, Cererile nr.69829/01 și 2672/03, Decizia din 10.04.2003. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23730>
50. *OLARU ȘI ALȚII C. MOLDOVEI*, Cererile nr.476/07, 22539/05, 179/08 și 1316/07, Hotărârea din 28.07.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93687>
51. *PASTORE c. ITALIEI*, Cererea nr.44444/98, Hotărârea din 25.10.2001. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64341>
52. *POISS c. AUSTRIEI*, Cererea nr.9816/82, Hotărârea din 29.09.1987. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57559>
53. *PRETTO ȘI ALȚII c. ITALIEI*, Cererea nr.7984/77, Hotărârea din 08.12.1983. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57561>
54. *REGNER c. REPUBLICII CEHE*, Cererea nr.35289/11, Hotărârea din 19.09.2017. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177299>
55. *ROBINS c. REGATULUI UNIT*, Cererea nr.118/1996/737/936, Hotărârea din 23.09.1997. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58095>
56. *SAZANOV c. RUSIEI*, Cererea nr.1385/04, Hotărârea din 16.01.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158944>
57. *SIBGATULLIN c. RUSIEI*, Cererea nr.32165/02, Hotărârea din 14.09.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92316>
58. Постановление Пленума Верховного Суда РФ о судебном решении: №.23 от 19 декабря 2003 г.

Surse doctrinare în limba română:

59. ARSENI, A. *Drept constitutional și instituții politice*. Vol. II. Chișinău, 1997. –502 p.
60. BAEȘANU, A. Recunoașterea problemei științifice. În: *Rocsir. Revista Română de Studii Culturale*, 2004, nr.3, p.49-68. ISSN 1582-0521.
61. BALAN, A. Particularitățile reprezentării judiciare în procesul civil. În: *Revista științifico-practică a Institutului de Relații Internaționale din Moldova*, 2016, nr.2, p.187-195. ISSN1857-4440.
62. BĂNĂRESCU, A. *Reflecții analitice asupra unor incidente ce apar la executarea silită a hotărârilor judecătorești în materie civilă*. Studiu monografic. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. ISBN 978-9975-146-75-3. – 296 p.
63. BELEI, E. *et al. Drept procesual civil: Partea specială*. Chișinău, 2009. ISBN 978-9975-78-784-0. – 438p.
64. ELEI, E. *et al. Drept procesual civil: Partea specială*. Chișinău, 2016. ISBN 978-9975-4072-9-8. – 490p.
65. BOGDAN, D. *et al. Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: All Beck, 2005. ISBN 978-97-365-5686-9. – 688p.

66. BOROI, G. *et al. Noul Cod de procedura civila - comentariu pe articole*. București: Hamangiu, 2013. ISBN 978-606-522-854-2. – 1856p.
67. BRÎNZĂ, L. Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.4, p. 49-51. ISSN 1811-0770.
68. CHETRUȘ, U. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013. – 203p.
69. CHIRIȚĂ, R. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*. București: C.H.Beck, 2007. ISBN 978-973-115-032-1. – 185p.
70. CIOBANU, V. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol. I. București: Ed. Națională, 1997. ISBN 978-973-975-741-3. – 509p.
71. COBAN, I., CREȚU, C. Importanța și conținutul termenelor în procesul civil. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.10, pp.70-74. ISSN 1811-0770.
72. **CREȚU, V. MOSCALCIUC, V. Probleme teoretico-practice la căutarea pârâtului în cadrul procesului civil. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2016, nr.2(37). p.28-38. ISSN 1857-2405.**
73. CREANGĂ I., GURIN C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. ISBN: 9975-947-63-0. – 197p.
74. CRUGLIȚCHI, T. *Diversitatea sancțiunilor procedurale civile*. În: *Materialele Conferinței „Tradiție și inovare în cercetarea științifică”*, Bălți, 12 octombrie 2018, CZU: 347.91, p.297-300.
75. DELEANU, I. *Ficțiunile juridice*. București: All Beck, 2005. ISBN 973-655-795-2. – 512p.
76. DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 606-8201-33-7. – 960p.
77. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ)*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016. ISBN 978-9975-3111-3-7. – 1172p.
78. DOLEA, I. *et al. Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier, 2005. ISBN 978-9975-79-343-6. – 980p.
79. *Dicționar Explicativ al Limbii Române (ediția a II-a revăzută și adăugită)*; Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. ISBN 9786069215975. – 1248p.
80. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol.I. București: Lumina Lex, 1998. ISBN 978-973-588-052. – 416p.
81. FURNICĂ, L. *Noțiunea și importanța declarațiilor bănuțului, învinutului și inculpatului*. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria științe Socio-umanistice*. Vol.I. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2006. p.618-621.
82. HADÎRCĂ, V. Unele considerațiuni privind garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.12, p.90-96. ISSN 1811-0770.
83. HILSENRAD, A., STOENESCU, I. *Procesul civil în R.P.R.* București: Științifică, 1957. – 596p.
84. IACUB, I. *Dreptul fundamental la viață: între garantare constituțională și restrângere legală*. În: *Revista științifică internațională ”Dreptul”*, 2017, nr.1, p.48-54. ISSN 2345-1971.
85. ILANJI, A. *Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019. – 205p.

86. IONESCU, S. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în noile coduri de procedură*. București: Universul Juridic, 2011. ISBN 978-973-127-477-5. – 144p.
87. IONIȚĂ, D. *Avocatul-Apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale: Autoreferat al tezei de doctor*. Chișinău, 2003. – 23p.
88. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil*. București: All Beck, 2001. ISBN 978-9975-79-849-5. – 560p.
89. LEȘ, I. *Organizarea sistemului judiciar românesc*. București: All Beck, 2004. ISBN 973-655-515-1. – 346p.
90. POALELUNGI, M. *et al. Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Ed. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. ISBN 978-9975-53-231-0. – 1192p.
91. POALELUNGI, M. *et al. Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Ed. a 2-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. ISBN 978-9975-53-197-9 – 1200p.
92. *Manual de drept european privind accesul la justiție*. Agenția Europeană Pentru Drepturi Fundamentale și Consiliul Europei, 2016, ISBN 978-92-871-9874-7. – 232p.
93. MARIAN, O. *Rolul statului în promovarea și garantarea statutului juridic al personalității: Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2016. – 180p.
94. MARIAN, O. Reflecții asupra mecanismului statal de garantare și protecție a drepturilor omului. În: *Legea și Viața*. 2018, nr.10, p.17-23. ISSN 1810-309X.
95. MICU, D. *Garantarea drepturilor omului în practica Curții Europene a Drepturilor Omului și în Constituția României*. București: ALL BECK, 1998. ISBN: 973-98766-3-3. – 285p.
96. MOROȘAN, I. *Garanțiile juridice privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului în Republica Moldova: Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2001. – 181p.
97. MOSCALCIUC, V. **Garanțiile juridice în sistemul și structura generală a garanțiilor. În: Rezumatul comunicărilor la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”**. Chișinău: CEP USM, 2018, p.130-133. ISBN 978-9975-71-812-7.
98. MOSCALCIUC, V. **Poziționarea și identificarea garanțiilor procesual-civile în sistemul general al garanțiilor. În: Rezumatul comunicărilor la Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”**. Cahul: Centrografic, 2018, p.73-77. ISBN 978-9975-88-040-4.
99. MOSCALCIUC, V. **”E-citare” în cadrul procesului civil. În: Rezumatul comunicărilor. La Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”**. Chișinău: CEP USM, 2017, p.261-264. ISBN 978-9975-71-812-7.
100. MOSCALCIUC, V. **Participarea la examinarea cauzei civile: drept sau obligație? În: Revista Institutului Național al Justiției**, 2018, nr.4(47), p.27-31. ISSN 1857-2405.
101. MOSCALCIUC, V. **Garanțiile procesual-civile ale reclamantului la examinarea cauzei în lipsa pârâtului. În: Legea și Viața**, 2019, nr.11, p.37-43. ISSN 1810-309X.
102. MOSCALCIUC, V. **Mijloacele moderne de citare în cadrul procesului civil, starea actuală și perspective de dezvoltare. În: Revista Institutului Național al Justiției**, 2017, nr.4(43), p.53-60. ISSN 1857-2405.
103. MOSCALCIUC, G. MOSCALCIUC, V. **Citarea și aducerea silită a contravenientului în instanța de judecată. În: Revista Institutului Național al Justiției**, 2017, Nr.1(40), p.37-41. ISSN 1857-2405.

- 104.NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. ISBN 978-9975-928-90-8. – 520p.
- 105.OJINDOVSCII, D. Contradictorialitatea părților în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.4, p.73-76. ISSN 1811-0770.
- 106.PĂTULEA, V. *Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: I.R.D.O., 2007. ISBN 978-973-9316-63-7. – 189p.
- 107.PLATON, L. *Garanțiile realizării dreptului fundamental la muncă în Republica Moldova: Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2009. – 150p.
- 108.POALELUNGI, M. *Convenția europeană a drepturilor omului: obligații pozitive și negative* (monografie). Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. ISBN 978-9975-53-539-7. – 320p.
- 109.POALELUNGI, M. *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale: Teză de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2015. – 324p.
- 110.POPESCU, A. *Dreptul la informație - între garanții și limitări: Teza de doctor în drept*. București, 2018. – 470p.
- 111.PUTNAM, R. *Cum funcționează democrația? Tradiții civice ale Italiei moderne*. Iași: Polirom, 2001. ISBN: 973-683-806-4. – 276p.
- 112.SCIUCHINA, N. *Drepturile sociale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova: garanții constituționale: Teza de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2019. – 271p.
- 113.SLUSARENCO, S. Aspecte conceptuale privind definirea garanțiilor de protecție a drepturilor omului. În: *Legea și Viața*, 2013, nr.10, p.20-22. ISSN 1810-309X.
- 114.TABACU, A. *Citarea și comunicarea actelor de procedură civilă*. București: Universul Juridic, 2013. ISBN 978-606-673-104-1. – 190p.
- 115.TERZI, N. *Garanții constituționale ale exercitării dreptului la libertatea opiniei și exprimării: Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2015. – 145p.
- 116.UDRA, O. Garanții procedurale – egalitatea de arme și principiul contradictorialității. Considerații generale. În: *Analele științifice ale universității „Al.I. Cuza” Iași*. Tomul LVII, științe juridice, 2011, nr.II, p.69-82. ISSN: 1221-8464.
- 117.UDRESCU, G. *Instituții și mecanisme politico-juridice privind garantarea supremației Constituției: Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2005. – 170p.
- 118.VÎZDOAGĂ, T. Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.10-12, p.107-108. ISSN 1811-0770.
- 119.ZIDARU, Gh. Unele aspecte privind regularizarea cererii de chemare în judecată și noua reglementare a taxelor judiciare de timbre. În: *Revista Română de Drept Privat*, 2013, nr.3, p.8. ISSN 1843-2646.

Surse doctrinare în limba engleză:

- 120.ETZIONI, Amitai. The Third Sector and Domestic Missions. In: *Public Administration Review*, 1973, vol. 33, no.4, p.314-323.
- 121.PENN, William. *Some Fruits of Solitude*. Headley,1905. Published by Applewood Books 7/1/1996. ISBN 978-155-709-433-9. – 176p.

122. PRIDON, Basilia. Concept of Decision in Absentia and its Adjudication Principles. In: *European Scientific Journal December*. SPECIAL edition, 2016, p.231-239. ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431.
123. KRYSAN, Tetyana. Features of civil law guarantees. În: *Revista Legea și Viața*, 2013, nr.2, p.13-17. ISSN 1810-309X.

Surse doctrinare în limba franceză:

124. PRADEL, Jean. *La notion européenne de tribunal independant et impartial selon le droit francais*. RSC, 1990. – 692p.
125. ROBERT, Jacques. *Droits de l'homme et libertis fondamentales*. Paris: Montchrestien, 1996. ISBN 978-270-761-617-3. – 907p.
126. QUILLERE – MAJZOUB, Fabienne. *Le defense du droit a un proces equitable*. Bruxelles: Bruylant, 1999. ISBN 978-2-8027-1253-5. – 319p.

Surse doctrinare în limba rusă:

127. АЛЕКСАНДРОВ, В.М. *Государственно-правовые гарантии основных социально-экономических прав советских граждан*. Автореф. дис... канд. юрид. наук. Ленинград, 1989. – 26p.
128. АЛЕКСЕЕВ, С.С. *et al. Теория государства и права: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция"*. 3.изд., перераб. и доп. Москва: НОРМА, 2004. ISBN 5-89123-785-7. – 484p.
129. АЛЕХИН, С.А., *et al. Гражданское процессуальное право: Учебник*. Москва: Проспект, 2004. ISBN 5980323678. – 580p.
130. *Антология мировой философии*. В 4-х томах. Т. 1, Ч. 1. Москва: «Мысль», 1969. (АН СССР. Ин-т философии. Философ, наследие). Философия древности и средневековья. Ред. коллегия: В.В. Соколов (ред.-составитель первого тома и авт. вступит. статьи) и др. 1969. – 576p.
131. *Античность. Восточные цивилизации*. Москва: Мысль, 1999. ISBN 5-244-00935-4. – 750p.
132. АФАНАСЬЕВ, С.Ф., ЗАЙЦЕВ, А.И. *Гражданский процесс*. Москва: Норма, 2004. ISBN 5-89123-855-1. – 463p.
133. БАБАЕВ, В.К. *Теория государства и права*. Москва: Юристъ, 2005. ISBN 5-7975-0239-9. – 715p.
134. БАГЛАЙ, М.В., ГАБРИЧИДЗЕ, Б.Н. *Конституционное право Российской Федерации: Учебник для вузов*. Москва: Норма, 2001. ISBN 978-5-91768-877-0. – 767p.
135. БАЛАШОВА, Н.А. *Механизм реализации правового положения иностранных граждан граждан в России: Теория, практика, перспективы*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2005. – 24p.
136. БОБРОВА, Н.А. *Гарантии реализации государственно-правовых норм*: Монография. Воронеж: Изд. Воронежского Университета, 1984. ВВК-код Х062.051,0. – 163p.
137. БОДАКОВА, О.В. Проблема неявки сторон на судебное разбирательство в гражданском процессе. В: *Проблемы Управления*, 2009, №. 4 (33), p.247-252. ISSN 2071-3711.

138. БОГОМОЛОВ, А.А. *Процессуальные гарантии правильности и своевременности рассмотрения и разрешения гражданских дел*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2004. – 22р.
139. БОРТНИКОВА, Н.А. *Представительство по назначению суда в гражданском судопроизводстве*: Монография. Воронеж: Издательские решения, 2017. ISBN 978-5-4483-9674-8. – 242р.
140. БОЖЬЕВ, В.П. *Уголовно-процессуальные правоотношения*. Москва: Юрид. лит., 1975. – 176р.
141. БОЛДЫРЕВ, С.Н. *Юридические гарантии обеспечения прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел (теоретико-правовой аспект)*: Дис...канд. юрид. наук. Ростов н/Д, 2001. – 210р.
142. БОТКИН, И.О. *Государственные гарантии предпринимательской деятельности*: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. Москва, 1995. – 23Р.
143. БРАТУСЬ, С.Н. *Юридическая ответственность и законность*. Москва: Юридическая литература, 1976. – 215Р.
144. БУТЫЛИН, В.Н. *Основы государственно-правового механизма охраны конституционных прав и свобод граждан*. Москва: Изд-во Рос. экон. акад. им. Г.П. Плеханова, 2002. ISBN 5-7307-0401-1. – 204Р.
145. ВАЛЕЕВ, Д.Х. *Процессуальные гарантии прав граждан и организаций в исполнительном производстве*: Монография. Казань: Унипресс, 2001. ISBN 5-900044-77-7. – 163Р.
146. ВАСЬКОВСКИЙ, Е.В. *Курс гражданского процесса. Т. 1*. Москва: Изд. Бр. Башмаковы, 1913. – 691р.
147. ВИКУТ, М.Л. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристь, 2005. ISBN 5-7975-0666-1. – 459р.
148. ВИКУТ, М.А., ЗАЙЦЕВ, И.М. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристь, 1999. ISBN 5-7975-0238-0. – 384р.
149. ВИСКУЛОВА, В.В. *Гарантии избирательных прав граждан в современной России: вопросы теории и практики*: Автореф. дис... канд. юрид. наук, Москва, 2013. – 48р.
150. ВИТРУК, Н.В. *Конституционный статус личности в СССР*. Москва: Юрид. лит., 1980. ВВК-код Х062.309,0. – 229р.
151. ВИТРУК, Н.В. *Общая теория правового положения личности*. Москва: Норма, 2008. ISBN 978-5-468-00162-2. – 447р.
152. ВИТРУК, Н.В. *et al. Права личности в социалистическом обществе*. Москва: Наука, 1981. – 272р.
153. ВИТРУК, Н.В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны прав советских граждан. В: *Правоведение*, 1964, №4 – р.29-38.
154. ВИТРУК, Н.В., ЧХИКВАДЗЕ, В.М. Рецензия на кн. П.М. Рабиновича. Упрочение законности - закономерность социализма. (Вопросы теории и методологии исследования). В: *Советское государство и право*, 1975, № 9 (Львов) – р.91-96.
155. ВЛАСОВ, А.А. *Уголовный процесс: учеб. пособие*. Вологда, 2003. ISBN 978-5-94991-342-0. – 250р.
156. ВЛАСОВ, А.А. *Гражданский процесс Российской Федерации*. Москва: Юрайт-Издат, 2003. ISBN 5-98032-127-6. – 427р.

157. ВОЕВОДИН, Л.Д. *Юридический статус личности в России: Учебное пособие*. Москва: ИНФРА-М-НОРМА, 1997. ISBN 5-211-03636-0. – 298р.
158. ВОЛКОВА, О.Н. *Юридические гарантии трудовых прав граждан СССР при приеме на работу в качестве рабочих и служащих: Автореф. дис... канд. юрид. наук*. Москва, 1979. – 23р.
159. ВОЛИХИНА, Л.А. Роль и значение процессуальной формы в современном гражданском судопроизводстве. В: *Вестник ТГУ*, 2013, №5(121), р.280-285. ISSN 1810-0201.
160. ГАВРИЛЕНКО, Д.А. *Основной закон и дальнейшее развитие демократии*. Минск: Изд. при Мин. ун-те., 1981. – 125р.
161. ГРУДЦЫНА, Л.Ю. *Особенности конституционных гарантий реализации прав человека в России (На примере гражданского судопроизводства): Дис...канд.юрид.наук*. Москва, 2004. – 134р.
162. ГУКАСЯН, Р.Е. *Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве*. Саратов: Приволж. кн. изд-во, 1970. – 185р.
163. ГУРВИЧ, М.А. Принципы советского гражданского процессуального права: система и содержание. В: *Советское государство и право*, 1974, №12. р.20-27.
164. ДВОРЕЦКИЙ, И.Х. *Латинско-русский словарь*. Москва, 1948. – 1055р.
165. ДЕНИСОВ, А.И. *Права и обязанности граждан СССР*. Саратов: Сарат. обл. изд-во., 1945. – 27р.
166. ДЕНИСОВ, А.И. *Советское государственное право*. Москва: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947. – 367р.
167. ДЕНИСОВ, А.И. *История государства и права СССР*. Москва: Юридическое издательство министерства юстиции СССР, 1947. – 767р.
168. ДОРМИДОНТОВ, Г.Ф. *Классификация явлений юридического быта, относимых к случаям применения фикций. Часть первая. Юридические фикции и презумпции*. Казань: Типо-лит. Имп. ун-та., 1895. – 176р.
169. *Дигесты Юстиниана*. 2-е изд., испр. Т. 1. Кн. I-IV. Москва: Статут, 2008. ISBN 978-5-8354-0445-2. Перевод с лат. Л.Л. Кофанова, И.С. Перетерского (тит. 1-9). Общ. редакция перевода: Л.Л. Кофанов; редакция Конституций и кн. I: В.А. Томсинов. *Digesta Iustiniani Augusti*. Berolini: Ed. Mommsen - Krüger. Vol. I., 1870. – 583р.
170. ДИОРДИЕВА, О.Н. Рассмотрение гражданского дела в отсутствие ответчика. В: *Российский Судья*, 2005, №8, р.13-16. ISSN 1812-3791.
171. ДОБРОВОЛЬСКАЯ, А.И. Гарантии прав граждан в советском уголовном судопроизводстве. В: *Советское государство и право*, 1980, №2 – 131р.
172. ДЬЯКОНОВА, О.Г. Институт надлежащего извещения и перспективы его реформирования. В: *Арбитражный и гражданский процесс*, 2012, №8, р.8-11. ISSN 1812-383X.
173. ДЮРЯГИН, И.Я. *Применение норм советского права*. Свердловск: Сред.-Урал., 1973. ВВК-код Х062.05 – 247р.
174. ЕРЁМЕНКО, О.В. *Процессуальные гарантии защиты прав и законных интересов заинтересованных лиц по неисковым производствам: Монография*. Астрахань: Астраханский Университет, 2009. ISBN 978-5-9926-0179-4. – 124р.

175. ЖЕРУОЛИС, И.А. *Сущность советского гражданского процесса*. Вильнюс: Минтис, 1969. – 204р.
176. ЖИЛИН, Г.А. *Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции*: Автореф. дис.... д-ра юрид. наук. Москва, 2000. – 203р.
177. ЗАВРАЖНОВ, В., ТЕРЕХОВА, Л. Последствия неявки в судебное заседание лиц, участвующих в деле. В: *Российская юстиция*, 2004, №1. р.32-33. ISSN 0131-6761.
178. ЗАРИЦКИЙ, А.В. *Гарантии прав личности при реализации юридической ответственности (вопросы теории и практики)*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Коломна, 1999. – 195р.
179. ЗАЙЦЕВ, И.М. Правовые фикции в гражданском процессе. В: *Российская юстиция*. 1997, №1, р.35-36. ISSN 0131-6761.
180. ЗАХАРОВ, В.Н. *Гражданские процессуальные гарантии субъективных прав сторон и третьих лиц при рассмотрении и разрешении гражданских дел*: Автореф. дис... канд. юрид. Наук. Саратов, 1980. – 23р.
181. ИВАНОВ, А.П. Гарантии конституционных прав и обязанностей советских граждан // В: *Ученые записки Саратовского юридического ин-та*. Вып. XVII. Саратов: Саратов. юрид. ин-та., 1968, р.116 – 118.
182. ИВАНОВ, О.В. *Права граждан при рассмотрении гражданских дел*. Москва: Юрид. лит., 1970. – 128р.
183. ИВАНЮЖЕНКО, А.Б. *Процессуальные гарантии участников производства по делам об административных правонарушениях*: Дис...канд.юрид.наук. Санкт-Петербург, 1999. – 259р.
184. ИЕРИНГ, РУДОЛЬФ ФОН. *Борьба за право*. Пер. с нем. [и предисл.] П.П. Волкова. Москва: К.Т. Солдатенков, 1874. – 79р.
185. ИОФФЕ, О.С., ШАРГОРОДСКИЙ, М.Д. *Вопросы теории права*. Москва: Госюриздат, 1961. – 381р.
186. ИСАЕВ, Е. В. *Процессуальные сроки в гражданском процессуальном и арбитражном процессуальном праве*: Дис... канд. юрид. наук. Москва, 2004. – 224р.
187. ИСАЕНКОВА, О.В., ДЕМИЧЕВ, А.А. *Гражданское процессуальное право России: учебник*. Москва: Норма, 2009. ISBN 978-5-91768-016-3. – 447р.
188. КАЛАШНИКОВ, С.В. Система конституционных гарантий обеспечения прав и свобод граждан в условиях формирования в России гражданского общества. В: *Государство и право*, 2002, №10, р.17-25. ISSN 0132-0769.
189. КАНИЩЕВ, В.П. *Конституционно-правовые гарантии деятельности органов местного самоуправления в Российской Федерации*: Дис...канд.юрид.наук.Хабаровск, 2000. – 163р.
190. КАРПЕНКО, Д.А. *Гарантии трудовых прав*. Киев: Политиздат Украины, 1987. – 85р.
191. КОПЕЙЧИКОВ, В.В. Реализация субъективных прав граждан. *Советское государство и право*. №3,1984. – р.15-16.
192. КОРКУНОВ, Н.М. *История философии права: Пособие к лекциям*. 6-е изд. Санкт-Петербург: М.М. Стасюлевича, 1915. – 502р.
193. КРОТОВА, Л.А. *Процессуальные гарантии достижения задач уголовного судопроизводства*: Дис... канд. юрид. наук. Казань, 1982. – 204р.

194. КОЖУХАРЬ, А.Н. Гражданско-процессуальные гарантии реализации гражданами конституционного права на судебную защиту. В: *Обеспечение прав и свобод граждан в СССР: Сборник статей/ Под ред. Е.Г. Мартыничка.* Изд. Картя Молдовеняскэ. Кишинев, 1988. ISBN 5-362-00387-9.
195. КОМАРОВ, С.А. *Общая теория государства и права: курс лекций.* Москва: Манускрипт, 1996. ISBN 978-5-534-05146-9. – 314р.
196. КУЦОВА, Э.Ф. *Гарантии прав личности в уголовном процессе.* Москва: Изд-во Моск. ун-та., 1973. – 114р.
197. *Конституционный статус личности в СССР.* Редкол.: Витрук, Н.В., Масленников, В.А., Топорнин, Б.Н. Москва: Изд. Юрид. лит., 1980. – 256р.
198. ЛЕНИН, В.И. *Полное Собрание Сочинений.* Издание Пятое. Т. 28. Москва: Изд. Политической Литературы, 1962. – 838р.
199. ЛОШКАРЕВ, А.В. *Правовые Гарантии: Теоретические Проблемы Определения Понятия и Классификации.* Дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 2008. – р.245.
200. ЛУШНИКОВ, А.М., ЛУШНИКОВА, М.В. *Курс трудового права: Учебник: В 2 т. Т. 2.* Коллективное трудовое право. Индивидуальное трудовое право. Процессуальное трудовое право. Москва: Изд. Статут, 2009. ISBN 978-5-8354-0527-5. – 1149р.
201. ЛУШНИКОВА, М.В. *et. al. Гендер в законе: монография.* Москва: Проспект, 2015. ISBN 978-5-392-15501-9. – 480р.
202. ЛЫЗЛОВ, Д.Н. *Юридические гарантии правового статуса молодежи: Дис...канд. юрид. наук.* Владимир, 2005. – 171р.
203. ЛЫСЕНКОВ, С.Л. *Гарантии прав и свобод личности в советском обществе: Автореф. дис... канд. юрид. наук.* Киев, 1976. – 23р.
204. МАЛЬКО, А.В. *Теория государства и права.* Москва: Юристь, 2002. ISBN 5-7975-0484-7. – 297р.
205. МАЛЬЦЕВ, Г.В. *Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы).* Москва: Юрид. лит., 1968. – 143р.
206. МАРКС, К., ЭНГЕЛЬС, Ф. *Сочинения.* тома 1-39. Издание второе. Москва: Изд. Политической литературы, 1955-1974.
207. МАМОНОВ, В.В. *Гарантии прав, свобод и обязанностей граждан.* Алма-Ата, 1981. – 80р.
208. МАНОВ, Г.Н. *et al. Демократия развитого социалистического общества.* Москва: Наука, 1975. – 296р.
209. МАРЧЕНКО, М.Н. *Проблемы общей теории государства и права.* Москва: Проспект, 2011. ISBN 978-5-392-18117-9. – 643р.
210. МАТУЗОВ, Н.И. *Субъективные права граждан СССР: Автореф. дис... канд. юрид. наук.* Ленинград, 1964. – 22р.
211. МАТУЗОВ, Н.И. *Субъективные права граждан СССР.* Под общ. ред. Фарбера И.Е. Саратов: Приволж. кн. изд-во., 1966. – 190р.
212. МЕЛЬНИКОВ, А.А. *Субъективные процессуальные права и обязанности лиц, участвующих в гражданских делах. Проблемы совершенствования Гражданского процессуального кодекса РСФСР.* Свердловск: Изд. Свердл. юрид. ин-т., 1975. ВВК-код, Х629.2-324.9(2Р),0я43. – 161р.

- 213.МОЛЕВА, Г.В. *Право на судебную защиту ответчика*: Дис...канд. юрид. наук. Саратов, 1993. – 147р.
- 214.МОРДОВЕЦ, А.С. *Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина*. Под ред.: Матузов Н.И. Саратов: Изд. Сарат. ВШ МВД РФ, 1996. ISBN 5-7485-0091-4. – 285р.
- 215.МИЦКЕВИЧ, А.В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве. В: *Советское государство и право*. 1963, №8, р. 25-29.
- 216.МУСИН, В.А., *et al.* *Гражданский процесс*. Москва: Изд. Проспект, 1998. ISBN 5-7896-0030-1. – 271р.
- 217.МУХИЕВ, Г. *Правовые гарантии конституционных прав советских граждан*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ашхабад, 1972. – 25р.
- 218.НЕРСЕСЯНЦ, В.С. *Общая теория права и государства*: Монография. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1999. ISBN 5-89123-381-9. – 539р.
- 219.НЕДБАЙЛО, П.Е. Система юридических гарантий применения советских правовых норм. В: *Правоведение*, 1971, №3, р.44-45.
- 220.НОВГОРОДЦЕВ, П.И. *Лекции по истории философии права: учения Нового времени, XVI-XIX вв.* - Изд. 3-е, испр. Москва: URSS, сор. 2010. ISBN 978-5-396-00280-7. – 345р.
- 221.НУРКАЕВА Т.Н. *et al.* *Права личности и деятельность органов внутренних дел по их обеспечению. Учебное пособие*. Под ред.: Ростовщикова И.В., Тимершина Х.А. Изд-во Уфим. юрид. ин-та МВД РФ. Уфа, 1997. ISBN 5-7247-0084-0. – р.66.
- 222.НЯГУ, А. Гарантии прав человека: сущность, значение и классификация. В: *Закон и Жизнь*. №8, 2012, р. 28-33. ISSN 1810-309X.
- 223.ОЙГЕНЗИХТ, В.А. *Ответственность как одна из гарантий реализации конституционных прав и выполнения обязанностей на современном этапе*. Обеспечение реализации конституционных прав и обязанностей в условиях перестройки: Межвед. сб. науч. трудов. Изд. ОмГУ. Омск, 1990. – р.158.
- 224.ПАТЮЛИН, В.А. *Государство и личность в СССР*. Изд. Моск. Рабочий. Москва, 1974. – р.246.
- 225.ПОКРОВСКИЙ, И.А. *История римского права*. Санкт-Петербург:Нева, 1999. ISBN 5-89740-023-7. – 531р.
- 226.ПОЛЯНСКИЙ, Н.Н. *Вопросы теории уголовного процесса*. Москва: Изд-во Моск. ун-та., 1956. – 271р.
- 227.ПОНОМАРЕНКО, А. Классификация юридических гарантий в трудовом праве Украины. В: *Leges și Viața*, 2013, №12, р.175-177. ISSN 1810-309X.
- 228.ПОПРАВКО, Н.В. *Конституционно-правовые гарантии обеспечения права на предпринимательскую деятельность в Российской Федерации*. Дис...канд. юрид. наук., Москва, 2007. – 214р.
- 229.ПУГИНСКИЙ, Б.И. *Основные проблемы гражданско-правовых средств*: Дис...канд. юрид. наук. Москва, 1985. – 411р.
- 230.РАБИНОВИЧ, П.М. *Упрочение законности - закономерность социализма (Вопросы теории и методологии исследования)*. Львов: Изд при Львов. ун-те., 1975. ВВК-код Х062.04,0. – 260р.
- 231.РАССАХАТСКАЯ, Н.А. *Гражданская процессуальная форма*: Учебное пособие. Саратов: СГАП, 1998. ISBN 5-7924-0031-8. – 87р.

232. РАХУНОВ, Р.Д. *Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе*. Москва: Госюриздат, 1954. – 88р.
233. РЕВИНА, С.Н. *Теория права и рынок*: Монография. Самара, 2008. ISBN 978-5-473-00849-4. – 136р.
234. *Римское частное право: Учебник*. Под ред. проф. НОВИЦКОГО, И.Б. и проф. ПЕРЕТЕРСКОГО, И.С. Москва: Юриспруденция, 2000. ISBN 5-8401-0063-3. – 463р.
235. РОСТОВЩИКОВ, И.В. *Обеспечение нрав и свобод личности в СССР*. Саратов: Изд. Сарат. ун-та., 1988. ISBN 5-292-00377-8 – 117р.
236. РОСТОВЩИКОВ, И.В. *Права личности в России: их обеспечение и защита органами внутренних дел*. Волгоград: Изд, ВЮИ, 1997. ISBN 5-7899-0002-Х. – 188р.
237. РУДИНСКИЙ, Ф.М. *Личность и социалистическая законность*. Волгоград: ВСШ, 1976. ВВК-код Х620.323.2я73-1. – 159р.
238. РУМЯНЦЕВ, А.М. *О заочном производстве дел гражданских*. Казань: Изд. Унив. Тип. Казань, 1876. – 184р.
239. САЛОГУБОВА, Е.В. *Представительство в суде: Учебник/Под ред. М.К. Треушников*. Москва: Городец-издат, 2003. ISBN 5-9258-0070-2. – 784р.
240. САУЛЯК, О.П. *Законность в правоприменительной деятельности*: Дис... канд. юрид. Наук. Москва, 2001. – 179р.
241. САХНОВА, Т.В. *Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты*. Москва: Волтерс Клувер, 2008. ISBN 978-5-466-00308-6. – 676р.
242. Сенека Л.А. Трагедии / Издание подготовили С.А. Ошаров, Е.Г. Рабинович. – Москва: Наука, 1983. – 431р.
243. СКОБЕЛКИН, В.Н. *Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих*. Москва: Юрид. Лит., 1969. – 183р.
244. СМУШКИН, А.Б. *et al. Гражданский процесс: Учебное пособие*. Москва: Омега – Л., 2007. ISBN 978-5-370-01227-3. – 303р.
245. *Советское государственное право*. Под ред. ЛЕПЕШКИНА, А.И. Москва: Юрид. лит., 1971. – 614р.
246. *Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации*. Сборник / Ред. и сост. Э.А. Чиркин. Москва: Юрид. лит., 1990. ISBN 5-7260-0138-9. – 318р.
247. СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Т. 1. Москва: Наука, 1968. – 470р.
248. СТОЯКИН, Г.Н. *Меры защиты в советском праве*: Дис...канд. юрид. наук. Свердловск, 1973 – 197р.
249. СИНЮКОВА, Т.В. *Юридические гарантии реализации прав и обязанностей советских граждан*: Дис... канд. юрид. наук. Москва, 1986. – 223р.
250. ТАРАБРИН, Д.В. *Механизм реализации гарантий гражданского судопроизводства*: Дис.... канд. юрид. наук. Саратов, 2007. – 174р.
251. ТАРАСЕНКОВА, А.Н. *Как выиграть дело в суде: учебно-практическое пособие*. Москва: Проспект, 2011. ISBN 978-5-392-07392-4. – 239р.
252. ТАНИМОВ, О.В., БАРШОВА, О.А. Юридические фикции в древних источниках права (историко-теоретический аспект). В: *История государства и права*, 2011, №13. ISSN 1812-3805. – р. 25-28.

253. ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Гражданский процесс*: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Изд. Москва: Городец, 2007. ISBN 5-9584-0111-4. – 784р.
254. ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Гражданский процесс: теория и практика*. Москва: Городец, 2008. ISBN 978-5-9584-0215-1. – 351р.
255. ТРУСОВ, А.И. Судебное доказывание в сфере идей кибернетики. В: *Вопросы кибернетики и права*. [Сборник статей]. Москва: Наука, 1967. – 317р.
256. ФАРБЕР, И.Е., РЖЕВСКИЙ, В.А. *Вопросы теории советского конституционного права*. Саратов: Изд. Приволж. кн. изд-во., 1967. – 319р.
257. ФАРБЕР, И.Е. К вопросу о понятии права. В: *Советское государство и право*, 1957, №1, р.38-39.
258. ФИЛИППОВА, Э.М. К вопросу о юридических гарантиях охраны прав и свобод человека и гражданина. В: *Вестник ЮУрГУ*, 2010, №38. ISSN: 2500-0195 – р.104-108.
259. ХАЛФИНА, Р.О. Право и управление экономикой. В: *Советское государство и право*, 1986, №2, р.12-20.
260. ХАЗОВ, Е.Н. Юридические гарантии как необходимый элемент реализации прав и свобод человека и гражданина. В: *Образование и право*, 2010, № 4(8), р.96-119. ISSN 2076-1503.
261. ХАЗОВ, Е.Н. *Конституционные гарантии прав и свобод человека и гражданина в России: теоретические основы и проблемы реализации: монография*. Москва: ЮНИТИ: Закон и право, 2012. ISBN 978-5-238-02038-9. – 342р.
262. ХАЗОВ, Е.Н. *Конституционные гарантии прав и свобод человека и гражданина в России: теоретические основы и проблемы реализации*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Москва, 2011. – 63р.
263. ХОЗИКОВА, Е.С. Правовое государство и гарантии обеспечения прав и свобод человека и гражданина в российской федерации. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*, 2012, 3(21), р.94-99. ISSN: 1998-6963.
264. ЦЫПКИН, А.Л. *Право на защиту в советском уголовном процессе*. Саратов: М-во высш. образования РСФСР. Саратов. юрид. ин-т им. Д. И. Курского, 1959. – 337р.
265. ЦУЦКОВА, М.Г. *Информационное обеспечение в гражданском судопроизводстве*: Дис... канд. юрид. наук. Саратов, 2015. – 182р.
266. ЧЕЧОТ, Д.М. *Субъективное право и формы его защиты*. Ленинград: ЛГУ, 1968. – 72р.
267. ЧЕЧОТ, Д.М. *Проблемы защиты субъективных прав и интересов в порядке неисковых производств советского гражданского процесса*: Автореф. дис....д-ра. юрид. наук. Ленинград, 1969. – 36р.
268. ЧЕРНИГОВСКИЙ, А.Г. *Процессуальные гарантии прав сторон в суде первой инстанции по делам, возникающим из жилищных правоотношений*: Автореф.дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1973. – 19р.
269. ЧЕРНЫХ, И. И. *Заочное производство в гражданском процессе*. Москва, 2000. – 125р.
270. ЧИРКИН, Э.А. *Социалистическое правовое государство: концепции и пути реализации*. Москва: Изд. Юрид. Лит., 1990. ISBN 5-7260-0138-9. – 318р.
271. ЧХИКВАДЗЕ, В.М. *Гарантировано Конституцией (Беседы о Конституции СССР)*. Баку: Мол. Гвардия, 1961. ВВК-код Х620.113.04. – 206р.
272. ШАКАРЯН, М.С. *Субъекты советского гражданского процессуального права*. Москва: Юрид. Лит., 1970. – 214р.

273. ШМАЙЛОВА, Л.П. *По закону Страны Советов*. Новосибирск: Зап.-Сиб. кн. изд-во., 1979. – 175р.
274. ШИЛОВ, А.А. *Государственные гарантии обеспечения личных прав и свобод граждан в РФ*: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Москва, 2003. – 25р.
275. ЩЕТИНИН, Б.В., ГОРШЕНЕВ, А.Н. *Курс советского государственного права*. Ленинград: Изд. Ленингр. ун-та, 1971. – 448р.
276. ЭБЗЕЕВ, Б.С. *Советское государство и права человека*. Саратов: Изд. Сарат. ун-та., 1986. – 180р.
277. ЮГОВ, А.А. Механизм реализации конституционных (основных) прав, свобод и обязанностей - ключевой компонент подлинного народовластия. В: *Юрист*, (Москва) 2008, №7, р.2-6. ISSN: 1812-3767.
278. ЮКОВ, М.К. *Теоретические проблемы гражданского процессуального права*: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Свердловск, 1982. – 28р.
279. ЮРКОВ, Б.Н. *Процессуальные гарантии прав граждан при рассмотрении и разрешении судом жалоб на действия административных органов*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1974. – 19р.
280. ЮРКОВ, В.Н. *Процессуальные гарантии прав граждан при рассмотрении и разрешении судом жалоб на действия административных органов*: Дис... канд. юрид. наук. Харьков, 1974. – 167р.

Surse electronice:

281. AIOANEI, G. *Părțile în procesul civil*: Teză de doctor în drept. Sibiu, 2012. Disponibil: <https://doctorate.ulbsibiu.ro/wp-content/uploads/rezumat-aioanei.pdf>
282. Agenția de Guvernare Electronică. MConnect Disponibil: <http://egov.md/ro/projects/mconnect>
283. Banca de Date Statistice on-line a Biroului Național de Statistică. Disponibil: <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/>
284. Banca de Date Statistice on-line a Biroului Național de Statistică. Disponibil: <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=295&id=2234>
285. BARAC, L. Prezumțiile și ficțiunile în Drept, arc peste timpuri și vremuri. *Juridice.ro* 29.07.2014. Disponibil: <https://www.juridice.ro/332216/prezumtiile-si-fictiunile-in-drept-arc-pest-timpuri-si-vremuri.html>
286. Cairn.Info. Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-critique-internationale-2008-2-page-87.htm>
287. Centru Național Anticorupție. Disponibil: <https://cna.md/libview.php?l=ro&id=1862&idc=5&t=/Serviciul-relatii-publice/Comunicate-de-presa/Schema-frauduloasa-de-deposedare-de-imobile-destructurata-de-CNA-la-Cahul-Doua-persoane-intre-care-un-registrator-au-fost-retinute/>
288. Galben, D. *Oamenii pleacă din R. Moldova ca să nu mai revină*. *Timpul.md*. Disponibil: <https://www.timpul.md/articol/oamenii-pleaca-din-r--moldova-ca-sa-nu-mai-revina-98152.html>
289. DOVY das Vitkauskas, DIKOV Grigoriy. Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ghid informativ despre protecția

- drepturilor omului realizat de Consiliul Europei. *Consiliul Europei Strasbourg, 2012.*
Disponibil: <https://rm.coe.int/16806f1616>
290. KUHN, T. *Structura revoluțiilor științifice.* Disponibil:
https://monoskop.org/images/f/f9/Kuhn_Thomas_S_Structura_revolutiilor_stiintifice.pdf
291. LEȘANU, Tudor. Limitele rolului judecătorului în cadrul procesului civil. *Juridice Moldova.*
Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7394/limitele-rolului-judecatorului-in-cadrul-procesul-civil.html>
292. MANOLESCU, N. Societatea Civilă, În: *România literară*, 2002, nr.39, Disponibil:
<https://www.societateacivilaromana.ro/>
293. Manual de drept european privind accesul la justiție. Agenția Europeană Pentru Drepturi Fundamentale și Consiliul Europei, 2016 Disponibil:
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2016-handbook-on-access-to-justice_ro.pdf
294. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Disponibil:
<http://www.justice.gov.md/slidepageview.php?l=ro&idc=56&>
295. NEGRU, N. *Cunoașterea ca problematizare la L. Blaga și K. R. Popper*, Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/225-230_14.pdf
296. Portalul de știri Point.md. *Top 10 atacuri de tip raider în Moldova.* Disponibil:
<https://point.md/ru/novosti/politika/top-10-atacuri-de-tip-raider-in-moldova>
297. PROTV. Chișinău. Disponibil: <https://protv.md/actualitate/fuga-oligarhului-cronica-iesirii-lui-vlad-plahotniuc-din-republica-moldova-anticoruptie-md--2515400.html>
298. Raportul Privind Starea Democrației în Republica Moldova Disponibil:
http://viitorul.org/files/library/Raport%20Starea%20Democratiei_final.pdf
299. Tobias Gombert *et al.* *Statul, societatea civilă și democrația socială.* Disponibil:
<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/12415.pdf>
300. ГОЛУБЬ, А.Ю. Понятие и основные черты гражданско-процессуальной формы. В: *Гуманитарные научные исследования.* №1. Ч.1, 2015.
Disponibil: www.human.snauka.ru/2015/01/9048
301. ХОРЕВ, А.В. Юридические гарантии права на жизнь. В: *Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство»*, 2018, Т.6, № 2 (22) <http://esj.pnzgu.ru> ISSN 2307-9525
Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskie-garantii-prava-na-zhizn/viewer>
302. Wikipedia. Disponibil:
https://ro.wikipedia.org/wiki/Black_Lives_Matter
303. Wikipedia. Disponibil:
https://en.wikipedia.org/wiki/Occupy_Wall_Street
304. Wikipedia. Disponibil:
https://ro.wikipedia.org/wiki/Mi%C8%99carea_vestelor_galbene
305. Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_Rece
306. Wikipedia. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Hegemonie>
307. Tagesspiegel. Disponibil: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/hegemonie-von-sparta-bis-zu-den-usa-marxist-perry-anderson-spuert-der-legitimation-von-macht-nach/23013072.html>
308. Wikipedia. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Globalizare>
309. Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Legea_Magnitsky
310. Wikipedia. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Absenteism#cite_note-1

311. Absenteism politic: cauze, tipuri, probleme, consecințe, exemple. Disponibil: <https://ro.unansea.com/absenteism-politic-cauze-tipuri-probleme-consecinte-exemple/>
312. БРИТАН, В.Ю. *Конституционное право на жизнь в Российской Федерации*. Disponibil: <http://elibrary.asu.ru/handle/asu/7546>